

การยบพรรคการเมือง: ศึกษากรณีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ
ในการยบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย และพรรคมีชัยมาธิปไตย

นางสาวทิพสุดา ญาณภักดิ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการปกครอง ภาควิชาการปกครอง

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2553

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE DISSOLUTION OF POLITICAL PARTIES: A STUDY OF CONSTITUTIONAL
COURT'S VERDICTS ON THE PEOPLE POWER PARTY,
THE CHART THAI PARTY AND THE MATCHIMATHIPATAYA PARTY

Miss Tipsuda Yanapirat

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Government

Department of Government

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2010

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การยุบพรรคการเมือง: ศึกษากรณีคำวินิจฉัยของศาล

รัฐธรรมนูญในการยุบพรรคพลังประชาชน

พรรคชาติไทย และพรรคประชาธิปัตย์

โดย

นางสาวทิพสุดา ญาณามิรัต

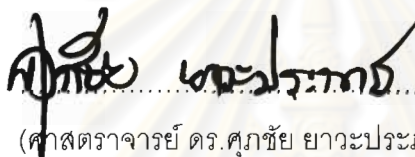
สาขาวิชา

การปกครอง

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

รองศาสตราจารย์ ตระกูล มีชัย

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

..... คณบดีคณะรัฐศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย ยาวะประภาส)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ สิริพรรณ นกสวน)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รองศาสตราจารย์ ตระกูล มีชัย)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(ศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์)

ทิพสุดา ญาณภีร์ : การยุบพรรคการเมือง: ศึกษากรณีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย และพรรคประชาธิปัตย์.
(THE DISSOLUTION OF POLITICAL PARTIES: A STUDY OF CONSTITUTIONAL COURT'S VERDICTS ON THE PEOPLE POWER PARTY, THE CHART THAI PARTY AND THE MATCHIMATHIPATAYA PARTY) อ. ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : รองศาสตราจารย์ ตระกูล มีชัย, 158 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำมาตรการยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 237 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ไปใช้ในการแก้ไขปัญหาทุจริตในการเลือกตั้ง ดังที่ปรากฏในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคประชาธิปัตย์ และเพื่อศึกษาผลกระทบที่มีต่อการพัฒนาพรรคการเมืองไทย ภายหลังจากมีคำวินิจฉัยดังกล่าว

ผลการศึกษาพบว่ามาตรการลงโทษพรรคการเมืองที่กระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้งด้วยการยุบพรรคการเมืองไม่สามารถแก้ไขปัญหาการทุจริตในการเลือกตั้งได้ ยังคงมีการกระทำความผิดปรากฏในการเลือกตั้งซ่อมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรบางพื้นที่ โดยมีวิธีการกระทำความผิดที่ไม่สลับซับซ้อนและไม่เปลี่ยนแปลงไปจากที่กฎหมายบัญญัติไว้ แต่ทั้งนี้การยุบพรรคการเมืองก็ได้สร้างความระมัดระวังในการกำหนดกลยุทธ์หรือวิธีการหาเสียงให้แก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สมัครรับเลือกตั้งที่เคยสังกัดพรรคการเมืองที่ถูกยุบไป จากการที่มาตรการดังกล่าวถูกมองว่าเป็นเครื่องมือกำจัดคู่แข่งทางการเมือง

การยุบพรรคการเมืองยังส่งผลให้พรรคการเมืองไม่เกิดการพัฒนาและไม่เกิดการเปลี่ยนแปลง พรรคการเมืองที่มีการย้ายเข้ามาของสมาชิกพรรคการเมืองที่ถูกยุบไปยังคงดำเนินกิจกรรมทางการเมืองด้วยนโยบายและอุดมการณ์ทางการเมือง ตามกรอบความคิดและอิทธิพลของชนชั้นนำภายในพรรคการเมืองที่ไม่สามารถดำรงตำแหน่งทางการเมืองอย่างเป็นทางการได้ จากบทลงโทษที่ให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของหัวหน้าและกรรมการบริหารพรรคเป็นเวลาห้าปี ทำให้พรรคการเมืองในปัจจุบันกลายเป็นพรรคการเมืองในรูปแบบของตัวแทนและยังส่งผลให้พรรคการเมืองแต่ละพรรคมีจำนวนกรรมการบริหารพรรคการเมืองที่ลดลง

ภาควิชา.....การปกครอง.... ลายมือชื่อนิติ.....จากภีร์.....
สาขาวิชา.....การปกครอง.... ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์.....
ปีการศึกษา.....2553.....

5080718524 : MAJOR GOVERNMENT

KEYWORDS : DISSOLUTION / POLITICAL PARTY / CONSTITUTIONAL COURT

TIPSUDA YANAPIRAT : THE DISSOLUTION OF POLITICAL PARTIES: A STUDY OF CONSTITUTIONAL COURT'S VERDICTS ON THE PEOPLE POWER PARTY, THE CHART THAI PARTY AND THE MATCHIMATHIPATAYA PARTY. ADVISOR : ASSOCIATE PROFESSOR TRAKOON MEECHAI, 158 pp.

The purposes of this thesis are to study solution of electoral corruption by dissolution of political party regarding Section 237 of Constitution of the Kingdom of Thailand B.E.2550, as shown in decision of Constitutional Court which dissolved People Power Party, Chart Thai Party and Neutral Democratic Party, and to study effects of such decision on Thai political party development thereafter.

According to the studying, it is found that the measure of punishment under the Electoral Act by rendering the dissolution of political party shall not be able to solve the problem of electoral corruption. The electoral corruption is still found in reelection of member of the House of Representative in some area by uncomplicated and invariable methods. Notwithstanding, dissolution of political party persuades electoral candidates into stipulate campaign cautiously, especially, the electoral candidates of political party which has been dissolved. Therefore, the dissolution of political party is seen as implement of eliminating political competitor.

Furthermore, such dissolution of political party impedes political party from development and changes. Whenever the member of political party, which has been dissolved, moves to others political party and still manages political activities, policies and ideologies under the notion and influence of leader of such party who is unable to take an official position on politics. As a result of repelling electoral right of leader and committees of the political party for a period of five years, the present political party becomes an agent of political party and this shall affect each political party by decreasing the number of executive committees of the political party.

Department : GOVERNMENT

Student's Signature

Field of Study : GOVERNMENT

Advisor's Signature

Academic Year : 2010

Tiprada Yanapirat

T. Meechai

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พ่อและแม่ ผู้ซึ่งเป็นกำลังใจและให้การสนับสนุนเสมอมาในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการศึกษาและในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ตระกูล มีชัย, รองศาสตราจารย์ สิริพรรณ นกสวน และศาสตราจารย์ ดร.ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ ที่ให้ความรู้และคำแนะนำเชิงวิชาการในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ทั้งยังให้ความช่วยเหลือและความเมตตาจนกระทั่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสิ้นโดยสมบูรณ์

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณสถาบันพระปกเกล้า(King Prajadhipok's Institute) ที่ให้การสนับสนุนในการวิจัยครั้งนี้

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคน ที่กรุณาสละเวลาอันมีค่าในการให้คำสัมภาษณ์ และขอขอบพระคุณผู้ที่ให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับการดำเนินการสัมภาษณ์ทุกคน ในความกรุณาและทำให้การดำเนินการสัมภาษณ์ของผู้วิจัยลุล่วงไปได้ด้วยดี

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร.ศรียาชา เจริญพานิช ที่ให้ความอนุเคราะห์และคำแนะนำเชิงวิชาการ รวมทั้งขอขอบพระคุณบุคคลท่านอื่น ๆ ที่ผู้วิจัยไม่อาจกล่าวรายนามได้ทั้งหมดซึ่งให้ความช่วยเหลือตั้งแต่การเริ่มทำวิทยานิพนธ์ จนกระทั่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสิ้น

ผู้วิจัยขอขอบคุณ คุณปองรุ่ง จันทระเจริญ สำหรับแรงผลักดันและกำลังใจ, คุณไอยรา สังฆะ, คุณเมธชนัน เมสินี เจริญพานิช, คุณชฎาภา อนุสินธ์ และเพื่อน ๆ ทุกคน สำหรับคำแนะนำและให้ความช่วยเหลือแก่ผู้วิจัยในทุก ๆ ด้าน

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขออุทิศความดีและประโยชน์ใด ๆ ที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้พึงมีต่อแวดวงวิชาการให้แก่บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกคน หากเกิดข้อผิดพลาดประการใด ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
บทที่	
1. บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามการวิจัย.....	12
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	12
สมมติฐานการวิจัย.....	12
ขอบเขตการศึกษาวิจัย.....	13
กรอบความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย.....	13
วิธีดำเนินการวิจัย.....	14
ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิจัย.....	17
ประโยชน์ที่จะได้รับ.....	17
2. กรอบความคิด ทฤษฎี และการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	19
1. ความหมายของพรรคการเมือง.....	20
2. กรอบความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาพรรคการเมือง.....	21
2.1 ลักษณะและการพัฒนาของพรรคการเมืองในต่างประเทศ.....	21
2.2 ลักษณะและการพัฒนาของพรรคการเมืองไทย.....	25
2.3 ปัญหาของการพัฒนาพรรคการเมืองไทย.....	29
2.4 กรอบความคิดเกี่ยวกับการสร้างความเป็นสถาบันของพรรคการเมือง.....	31
3. กรอบความคิดเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง.....	34
3.1 หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองในต่างประเทศ.....	34
3.1.1 การยุบพรรคการเมืองในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน.....	39
3.1.1.1 เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง.....	39

บทที่	หน้า
3.1.1.2 อำนาจในการทำคำวินิจฉัยยุบพรรคการเมือง.....	41
3.1.1.3 ผลที่เกิดขึ้นภายหลังจากการมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมือง.....	41
3.1.1.4 ตัวอย่างคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมือง.....	42
3.1.2 การยุบพรรคการเมืองในประเทศสาธารณรัฐเกาหลี.....	44
3.1.2.1 เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง.....	44
3.1.2.2 อำนาจในการทำคำวินิจฉัยยุบพรรคการเมือง.....	44
3.1.2.3 ผลที่เกิดขึ้นภายหลังจากการมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมือง.....	45
3.1.2.4 ตัวอย่างคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมือง.....	46
3.2 หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองในประเทศไทย.....	46
3.2.1 เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง.....	46
3.2.2 การยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุการกระทำผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง.....	47
3.2.2.1 หลักการว่าด้วยความเสมอภาคในระบบประชาธิปไตย.....	47
3.2.2.2 การทุจริตในการเลือกตั้งกับหลักความเสมอภาคทางการเมือง.....	48
3.2.2.3 การกระทำผิดตามกฎหมายเลือกตั้งกับการยุบพรรคการเมือง.....	49
3.2.3 อำนาจในการทำคำวินิจฉัยยุบพรรคการเมือง.....	50
3.2.4 ผลที่เกิดขึ้นภายหลังจากการมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมือง.....	51
3.2.5 ตัวอย่างคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมือง.....	51
4. ศึกษาเปรียบเทียบการยุบพรรคการเมืองในต่างประเทศกับประเทศไทย.....	51
5. ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	58
3. การยุบพรรคการเมืองในประเทศไทย.....	64
1. เจตนารมณ์เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541.....	65
2. เจตนารมณ์เกี่ยวกับพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550.....	66
3. เจตนารมณ์เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550.....	68

บทที่	หน้า
4. ลำดับการยุบพรรคการเมืองและเหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง.....	72
5. ความเห็นส่วนตนในการวินิจฉัยคดีของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเสียงข้างน้อยในคดียุบพรรคการเมือง.....	84
6. กรณีศึกษาการยุบพรรคการเมือง.....	86
6.1 คำวินิจฉัยของตุลาการรัฐธรรมนูญคดียุบพรรคไทยรักไทย.....	86
6.2 คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคมัชฌิมาธิปไตย.....	91
6.2.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพรรคพลังประชาชน.....	91
6.2.2 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพรรคชาติไทย.....	92
6.2.3 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพรรคมัชฌิมาธิปไตย.....	92
6.2.4 สถานการณ์ทางการเมืองก่อนมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย และพรรคมัชฌิมาธิปไตย.....	95
6.2.5 การทำคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ.....	96
4. วิเคราะห์ผลจากการยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคมัชฌิมาธิปไตย.....	100
1. วิเคราะห์ประเด็นการแก้ไขปัญหาการกระทำผิดในกฎหมายเลือกตั้ง ผ่านคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคมัชฌิมาธิปไตย ตามมาตรา 237 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550.....	102
2. วิเคราะห์ประเด็นการพัฒนาพรรคการเมือง.....	120
5. บทสรุป อภิปรายผลการศึกษา ข้อเสนอแนะ.....	134
1. บทสรุป.....	134
2. อภิปรายผลการศึกษา.....	137
3. ข้อเสนอแนะ.....	143
รายการอ้างอิง.....	148
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	158

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ข้อมูลการสัมภาษณ์.....	16
2	เปรียบเทียบกรอบความคิดเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองในประเทศไทย ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน และสาธารณรัฐเกาหลีใต้.....	54
3	เหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองและพรรคการเมืองที่ถูกยุบภายใต้รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 และ 2550.....	74
4	ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคประชาธิปัตย์...	94

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย มีหลักการพื้นฐานที่สำคัญได้แก่ หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน หลักการมีสิทธิ เสรีภาพและความเสมอภาคของประชาชน หลักการเหล่านี้สะท้อนและเรียกร้องให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองถือว่าเป็นลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งของระบบการเมืองสมัยใหม่ รัฐเป็นเพียงผู้ใช้อำนาจเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้อำนาจผ่านฝ่ายบริหารอย่างรัฐบาล ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อนกิจกรรมทั้งภายในและภายนอกประเทศ การจะมีรัฐบาลดังกล่าวได้ ต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ถ้าเป็นชุมชนที่เล็ก ประชาชนสามารถที่จะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของรัฐบาลได้โดยตรง แต่ในความเป็นจริง ประเทศทุกประเทศล้วนมีพื้นที่กว้างขวาง มีกิจกรรมที่ต้องการการตัดสินใจอย่างมากมายและซับซ้อน จึงทำให้ประชาชนไม่สามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของรัฐบาลได้โดยตรง การมีตัวแทนของประชาชนจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นและหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยเหตุนี้เอง “ระบบตัวแทน” (System of Representation) จึงเป็นกลไกทางการเมืองสมัยใหม่ที่ถูกใช้ในทุกประเทศ ไม่ว่าจะประเทศนั้นจะมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย สังคมนิยมหรือคอมมิวนิสต์ก็ตาม¹

การเลือกตั้งเป็นองค์ประกอบหลักที่ขาดไม่ได้ของการมีระบอบประชาธิปไตย หากไม่มีการแข่งขันขึ้นสู่อำนาจโดยผ่านการเลือกตั้งอย่างเสรีและชอบธรรมก็ไม่สามารถถือว่าสังคมนั้นเป็นประชาธิปไตย การเลือกตั้งจึงเป็นองค์ประกอบอันจำเป็น แม้ว่าจะไม่ใช่องค์ประกอบอันเพียงพอต่อการมีประชาธิปไตย² การเลือกตั้งยังมีความสำคัญในแง่ของการสะท้อนหลักการเชิงปรัชญาประชาธิปไตย เช่น หลักการอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน หลักการมีส่วนร่วมและการ

¹ กนก วงษ์ตระหง่าน, ประชาธิปไตยกับพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง (กรุงเทพฯ: เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526), หน้า 42.

² Eric Bjornlund, Beyond Free and Fair: Monitoring Election and Building Democracy (Baltimore and London: John Hopkins University Press, 2004); David M. Farrell, Electoral System: A Comparative Introduction (New York: Palgrave, 2001); Arend Lijphart, Electoral System and Party System: A Study of Twenty-seven Democracies 1945-1990 (Oxford: Oxford University Press, 1994); Giovanni Sartori, Comparative Constitutional Engineering: An Inquiry into Structures, Incentives, and Outcomes, 2nd ed. (London: Macmillan, 1997). อ้างถึงใน ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2551: 142.

แข่งขันทางการเมือง หลักการเรื่องความเสมอภาคทางการเมืองผ่านหลักการหนึ่งคนหนึ่งเสียง¹ พรรคการเมืองถือเป็นสถาบันทางการเมืองเดียวที่มีบทบาทในการเลือกตั้ง เพื่อให้การแข่งขันในการเลือกตั้งเกิดขึ้นได้ และเป็นกลไกที่ทำให้ประชาธิปไตยปรากฏขึ้นจริงในระบบการเมือง³ พรรคการเมืองจึงเป็นสถาบันหลักทางการเมืองที่มีความจำเป็นต่อระบอบการเมือง

ในสังคมย่อมมีการดำเนินการในทางการเมืองและเศรษฐกิจที่แตกต่างกันไป พรรคการเมืองจะต้องมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชนในการบริหารประเทศ โดยการลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อเป็นรัฐบาล และนำเอาอุดมการณ์หรือแนวความคิดของตนมาเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทิศทางของอุดมการณ์ของแต่ละกลุ่มหรือคณะบุคคลยึดถือ อุดมการณ์ดังกล่าวเป็นแนวทางหลักที่ผสมผสานเข้ากับความต้องการของประชาชนที่มีความแตกต่างกันให้เกิดขึ้นในรูปแบบนโยบายของพรรคการเมือง ภายใต้การมุ่งเน้นในเรื่องหลักอธิปไตยของประชาชน (Popular Sovereignty) ที่มีประชาชนเป็นฐานของความชอบธรรมและทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมโยงหรือเป็นสื่อกลางทางการเมืองระหว่างรัฐบาลกับประชาชน⁴ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตย พรรคการเมืองจะต้องมีหัวใจความเป็นประชาธิปไตย เพื่อทำหน้าที่สร้างและวางรากฐานแนวความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นกับประชาชน เพราะพรรคการเมืองเป็นสถาบันหลักที่สำคัญในระบอบประชาธิปไตย ความสำเร็จและความล้มเหลวของระบบรัฐสภาในระบอบประชาธิปไตยขึ้นอยู่กับข้อเท็จจริงอย่างหนึ่งว่า พรรคการเมืองต่าง ๆ มีโครงสร้างทางการเมืองที่เข้มแข็งและมีความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ได้ดีมากน้อยเพียงใด⁵

แนวความคิดเกี่ยวกับพรรคการเมืองที่ได้กล่าวมานั้น เป็นแนวความคิดของการพัฒนาประชาธิปไตยและพรรคการเมืองในตะวันตก ซึ่งนับว่าเป็นต้นแบบและมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนารูปแบบในการรวมกลุ่มทางการเมืองของประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก การศึกษาการก่อเกิดและลักษณะของพรรคการเมืองในตะวันตก จึงมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจการก่อเกิดและลักษณะของพรรคการเมืองไทย ยกตัวอย่างเช่น การเกิดขึ้นของพรรคการเมืองในประเทศ

¹ ประจักษ์ ก้องกีรติ ได้กล่าวถึงคุณค่าและการให้ความหมายของการเลือกตั้งเพื่อชี้ให้เห็นว่า เราไม่ควรโจมตีการเลือกตั้งอย่างขาดเสียเทเสีย หรือปฏิเสธการเลือกตั้งอย่างง่ายตายเกินไป จนทำให้มองไม่เห็นหลักการเบื้องหลังที่สำคัญของการเลือกตั้ง โปรดพิจารณาใน ประจักษ์ ก้องกีรติ, "นิทานสอนใจว่าด้วยความไม่ จน เจ็บ ของผู้เลือกตั้งชนบท : มายาคติและอคติของนักรัฐศาสตร์ไทย," ฟ้าเดียวกัน 6,4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2551): 142-143.

³ นก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย(กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า i.

⁴ จุมพล หนีมพานิช, กลุ่มผลประโยชน์กับการเมืองไทย(นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2545), หน้า 50.

⁵ ลิขิต ธีรเวคิน, "พรรคคือสถาบันหลักของระบบการเมือง," รัฐสภาสาร 41,9 (กันยายน 2546): 10.

อังกฤษ พรรคอนุรักษนิยม(Conservative Party) เกิดจากการรวมตัวกันของสมาชิกรัฐสภาในช่วงทศวรรษ 1870 ที่เป็นชนชั้นสูง พรรคเสรีนิยม(Liberal Party) เป็นการรวมกลุ่มของนักการเมืองที่เป็นชนชั้นกลาง พรรคแรงงาน(Labour Party) เกิดจากภายนอกสภา คือ เกิดจากสหภาพแรงงานเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของชนชั้นแรงงานที่มีการจัดตั้งเป็นสหภาพแรงงาน เป็นต้น , การเกิดขึ้นของพรรคการเมืองในประเทศสหรัฐอเมริกา ที่เริ่มแรกกลุ่มการเมืองแบ่งออกเป็นพวก Federalist ซึ่งเป็นพวกที่สนับสนุนรัฐธรรมนูญที่ยกว้างเสร็จแล้ว กับพวก Anti-Federalist ที่ไม่เห็นด้วยกับการร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าว ต่อมาพวก Federalist กลายเป็นพรรคการเมืองที่ใช้ชื่อว่า พรรค Federalist ซึ่งก่อตั้งได้ไม่นานก็ยุบตัวเองไปในปี ค.ศ.1820 ส่วนพวก Anti-Federalist ได้กลายเป็นพรรคการเมืองที่มีชื่อว่าพรรค Democratic Republican ภายหลังได้มีการแยกตัวเองออกมาเป็นพรรค Democrat เพื่อต้องการเป็นตัวแทนของคนธรรมดา และพวกที่เหลือของกลุ่มได้มีการก่อตั้งพรรค Whigs ซึ่งได้ร่วมกับพวกต่อต้านการมีทาส จัดตั้งพรรค Republican ขึ้นในต้นทศวรรษ 1850 โดยมีนโยบายต่อต้านการมีทาส เป็นต้น การเกิดขึ้นของพรรคการเมืองในลักษณะนี้เป็นการสะท้อนการรวมกลุ่มทางชนชั้นที่มีอุดมการณ์ไปในแนวทางเดียวกัน⁶ โดยเป็นลัทธิตามธรรมชาติ (Natural Creature) ของประชาชนที่จะรวมกลุ่มจัดตั้งพรรคการเมืองได้ตามเป้าหมายของตน ไม่ว่าจะพรรคการเมืองนั้นจะยึดถือลัทธิหรืออุดมการณ์ใดก็ตาม⁷

ประเทศไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา พรรคการเมืองจึงเป็นสถาบันทางการเมืองที่มีความสำคัญ การก่อเกิดของพรรคการเมืองในประเทศไทย มีความแตกต่างจากการก่อเกิดของพรรคการเมืองในสังคมตะวันตก โดยพรรคการเมืองไทยมีจุดกำเนิดจากกฎหมายบัญญัติ(Legal Creature) กฎหมายถือเป็นบริบทสำคัญในการกำหนดลักษณะและบทบาทของพรรคการเมือง ซึ่งสามารถเห็นได้อย่างชัดเจนจาก ในช่วงเวลาภายหลังที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในพ.ศ.2475 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช2475 แต่มิได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการรวมกลุ่มทางการเมืองของประชาชน พรรคการเมืองจึงมีอาจถือกำเนิดขึ้นมาได้ มีเพียงการรวมกลุ่มทางการเมืองของสมาคมนักเรียนราษฎร ที่มีฐานของการก่อเกิดจากกฎหมายว่าด้วยการสมาคม ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยเป็นกลุ่มทางการเมืองเพียงกลุ่มเดียวที่สามารถมีกิจกรรมทางการเมืองได้ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองและจากลักษณะความเป็นพรรคการเมืองตามแนวคิดเกี่ยวกับพรรคการเมืองในสังคมตะวันตก สมาคมนักเรียนราษฎรถือได้ว่าเป็นพรรคการเมืองพรรคแรกที่ก่อตั้งขึ้นมา

⁶ สุจิต บุญบงการ, “กฎหมายพรรคการเมือง : โอกาสและข้อจำกัดในการส่งเสริมและพัฒนาพรรคการเมือง,” ใน ศาลรัฐธรรมนูญกับการพัฒนาประชาธิปไตยในระบบนิติรัฐ (กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2547), หน้า 169-171.

⁷ กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย, หน้า 87.

ในประเทศไทยและถือเป็นพรรคการเมืองผูกขาดพรรคเดียวในช่วงเวลานั้นด้วย แต่ในเวลาต่อมาไม่นานสมาคมคณะราษฎรก็ต้องยุติบทบาทลงด้วยคำสั่งของนายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีซึ่งสังกัดอยู่ในคณะราษฎรด้วย เนื่องจากเห็นว่าหากประเทศไทยมีพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียว จะเป็นการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองที่ไม่ถูกต้องตามระบอบประชาธิปไตย⁸

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2489 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่มีบทบัญญัติให้เสรีภาพแก่ประชาชนในการจัดตั้งพรรคการเมืองได้ ทำให้มีการเกิดขึ้นของพรรคการเมืองหลายพรรค เช่น พรรคสหชีพ พรรคแนวรัฐธรรมนูญ พรรคอิสระ พรรคประชาธิปไตย พรรคก้าวหน้า พรรคประชาชน เป็นต้น นับเป็นช่วงเวลาเดียวในประวัติศาสตร์พรรคการเมืองไทยที่ผ่านมาที่มีการก่อเกิดเป็นพรรคการเมืองตามธรรมชาติ และมีลักษณะคล้ายคลึงกับการใช้สิทธิตามธรรมชาติของประชาชนตั้งพรรคการเมืองและดำเนินการทางการเมืองในช่วงเวลาที่ยังไม่มีพระราชบัญญัติพรรคการเมืองประกาศใช้ ทั้งนี้การใช้สิทธิตามธรรมชาติในลักษณะดังกล่าวของการก่อเกิดพรรคการเมืองไทยอาจจะต้องมีปัจจัยภายนอก คือการสนับสนุนจากรัฐบาลหรือผู้นำทางการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวด้วย พรรคการเมืองจึงสามารถถือกำเนิดขึ้นมาได้⁹ อย่างไรก็ตาม พรรคการเมืองเหล่านี้ก็ได้ดำเนินการทางการเมืองอย่างต่อเนื่องยาวนานนัก เนื่องจากถูกยุบเลิกไปหลังเกิดการรัฐประหารเงี้ยบขึ้นในปีพ.ศ. 2494 คณะรัฐประหารได้ประกาศห้ามมิให้มีการชุมนุมทางการเมืองใดๆทั้งสิ้น ซึ่งเท่ากับเป็นการล้มเลิกพรรคการเมืองไปโดยปริยาย¹⁰

ในช่วงเริ่มต้นของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยและเริ่มมีการจัดตั้งพรรคการเมือง หลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการยุบเลิกพรรคการเมืองไม่ได้ถูกนำมาใช้เป็นเหตุแห่งการยุบเลิกพรรคการเมือง สาเหตุสำคัญที่ทำให้พรรคการเมืองถูกยุบเลิก คือ การทำรัฐประหาร เมื่อเกิดการทำรัฐประหารในช่วงระหว่างปีพ.ศ. 2501-พ.ศ. 2519 พรรคการเมืองทั้งหมดที่ได้จดทะเบียนการก่อตั้งภายใต้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองพ.ศ. 2498, พ.ศ. 2511, พ.ศ. 2517 ต้องถูกยุบเลิกไปจากการมีประกาศของคณะปฏิวัติและคำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน

⁸ สุรเดช ชมเกล็ดแก้ว, “ปัญหาการยุบพรรคการเมืองที่กระทบต่อเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมือง,”

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขากฎหมายมหาชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 62.

⁹ กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย, หน้า 89-91.

¹⁰ ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, “กำเนิดพรรคการเมืองในประเทศไทย,” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2510), หน้า 185.

*ให้ยกเลิกรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติพรรคการเมือง ทำให้พรรคการเมืองไม่สามารถเกิดขึ้นได้และหมดสภาพความเป็นพรรคการเมือง การยอมรับประกาศหรือคำสั่งดังกล่าวในฐานะกฎหมายเป็นข้อบ่งชี้ให้เห็นได้ว่า ความเป็นสถาบันทางการเมืองของพรรคการเมืองไทยมีความโน้มเอียงไปในทางสถาบันเชิงกฎหมายมากกว่าการเป็นสถาบันทางการเมืองตามนัยเชิงพฤตินัย¹¹

พระราชบัญญัติพรรคการเมืองเป็นเครื่องมือทางกฎหมายที่มีความสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของพรรคการเมืองไทย แม้ว่ารัฐธรรมนูญจะมีบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการจัดตั้งพรรคการเมือง แต่เป็นเพียงการรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานเพื่อการจัดตั้งและการดำรงอยู่ของพรรคการเมืองเท่านั้น トラบใดที่ยังไม่มีการตราพระราชบัญญัติพรรคการเมืองขึ้นมารองรับและวางกฎเกณฑ์สำหรับพรรคการเมือง พรรคการเมืองก็ไม่สามารถดำเนินกิจกรรมทางการเมืองโดยถูกต้องตามกฎหมายได้¹² ถึงแม้ว่าประวัติศาสตร์พรรคการเมืองไทยภายใต้บริบททางการเมืองในช่วงพ.ศ.2489-พ.ศ.2494 จะสะท้อนให้เห็นว่า พรรคการเมืองไทยบางพรรคสามารถดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของตนเองได้ตามสภาพการณ์ก็ตาม¹³

นับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในพ.ศ.2475 จนถึงปัจจุบัน(พ.ศ.2554) พระราชบัญญัติพรรคการเมืองมีทั้งสิ้น 6 ฉบับ** เหตุผลที่ทำให้เกิดการร่างพระราชบัญญัติพรรคการเมืองขึ้น เนื่องจากบริบททางการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าว จอมพล ป.พิบูลสงคราม ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรี กำลังเสื่อมความนิยมจากประชาชน ที่มองว่ารัฐบาลเป็นเผด็จการ ทั้งจอมพล ป.พิบูลสงคราม ยังมีโอกาสได้พบเห็นพัฒนาการทางการเมืองจากประเทศตะวันตก ทำให้เห็นความจำเป็นของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน และเพื่อรักษาฐานอำนาจของตนเอง

* ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2501), ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2514), คำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2519) ซึ่งในทางการเมืองไทย มีแนวทางคำวินิจฉัยของศาลฎีกาที่รับรองความชอบธรรมและความเป็นรัฐอธิปไตยของคณะปฏิวัติ และรับรองสถานะทางกฎหมายของประกาศหรือคำสั่งที่เกิดขึ้น

¹¹ เซวณะ ไตรมาศ, พรรคการเมืองไทย ภูมิหลังทางโครงสร้าง-หน้าที่ และพัฒนาการทางสถาบัน, (กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา, 2540), หน้า 7.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 37.

¹³ กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย, หน้า 87-92.

** กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองทั้ง 6 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2498 , พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2511 , พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2517 , พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 , พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 , พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 ทั้งนี้ ผู้วิจัยไม่ได้นับรวมฉบับแก้ไขเพิ่มเติมในพ.ศ.2535 และ พ.ศ.2538 ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนรายละเอียดในพระราชบัญญัติพรรคการเมืองเพียงเล็กน้อยและไม่มีความแตกต่างในสาระสำคัญ

จึงได้มีการสนับสนุนให้เกิดการร่างพระราชบัญญัติพรรคการเมืองขึ้น¹⁴ โดยมีความพยายามที่จะสร้างให้พรรคการเมืองไทยมีลักษณะเช่นเดียวกับพรรคการเมืองตะวันตก เพื่อส่งเสริมให้ประเทศไทยมีความเป็นประชาธิปไตยเพิ่มขึ้น

จะเห็นได้ว่านับตั้งแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2498 ไม่ปรากฏว่ามีพรรคการเมืองไทยพรรคใดเกิดขึ้นและสามารถดำเนินกิจกรรมทางการเมืองได้ โดยที่ไม่ต้องจดทะเบียนพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง¹⁵ การสิ้นสุดสภาพความเป็นพรรคการเมืองของพรรคการเมืองไทยก็เช่นเดียวกัน กฎหมายถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อการดำรงอยู่ของพรรคการเมืองแต่ละพรรค ซึ่งมีความแตกต่างจากพรรคการเมืองในประเทศประชาธิปไตยที่มีระบบพรรคการเมืองที่ให้เสรีภาพอย่างมากแก่พรรคการเมือง เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน เป็นต้น ที่กฎหมายเป็นเพียงหลักเกณฑ์การดำเนินการทางการเมืองเท่านั้น

ความสำคัญของกฎหมายดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นทำให้การศึกษาเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เน้นพิจารณาเฉพาะประเด็นทางด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องเป็นสำคัญ ทั้งกฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายว่าด้วยพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง ทั้งนี้กฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองถือเป็นหลักเกณฑ์ที่สำคัญหลักเกณฑ์หนึ่งต่อการสร้างความเป็นสถาบันของพรรคการเมืองไทย และยังเป็นข้อสะท้อนให้เห็นว่า เจตนารมณ์ของผู้ร่างกฎหมายต้องการจะเห็นพรรคการเมืองมีการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองไปในทิศทางใด เพื่อให้พรรคการเมืองในประเทศไทยมีการพัฒนาและเป็นสถาบันหลักของระบบการเมืองไทยต่อไป

การพัฒนาพรรคการเมืองไทยมีส่วนสำคัญต่อการสร้างและพัฒนาระบบพรรคการเมือง อันจะส่งผลให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยมีเสถียรภาพเพิ่มขึ้น แต่ประวัติศาสตร์การยุบพรรคการเมืองที่ผ่านมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยุบพรรคการเมืองด้วยหลักเกณฑ์ตามมาตรา 46 พระราชบัญญัติพรรคการเมืองพ.ศ.2524 และตามมาตรา 65 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541, มาตรา 91 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองพ.ศ.2550^{*} ดังที่ปรากฏในคำวินิจฉัยของศาลฎีกาและ

¹⁴ สุรเดช ชมเกล็ดแก้ว, “ปัญหาการยุบพรรคการเมืองที่กระทบต่อเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมือง,”

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ สาขากฎหมายมหาชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551), หน้า 73.

¹⁵ กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย, หน้า 94.

^{*} ผู้วิจัยขอละเว้นการกล่าวถึงการยุบพรรคการเมืองในช่วงระยะเวลาที่ได้มีพระราชบัญญัติพรรคการเมืองพ.ศ. 2498, พ.ศ.2511, พ.ศ.2517 เนื่องจากเป็นเพียงการห้ามไม่ให้พรรคการเมืองดำเนินกิจกรรมทางการเมืองเป็นการชั่วคราวเท่านั้น

ศาลรัฐธรรมนูญทั้งสิ้นจำนวน 126 พรรค ไม่ทำให้พรรคการเมืองไทยเกิดการพัฒนา บทลงโทษ โดยการให้ยุบพรรคการเมืองจากหลักเกณฑ์ตามที่ได้เคยมีคำสั่งหรือคำวินิจฉัยของศาลโดยง่ายนั้น ขัดแย้งต่อหลักการมีสิทธิและเสรีภาพในทางการเมืองของประชาชนในการที่จะสร้างเจตจำนงทางการเมืองผ่านทางพรรคการเมือง ทั้งยังไม่เป็นการให้หลักประกันแก่พรรคการเมือง ทำให้พรรคการเมืองกลายเป็นพรรคชั่วคราวหรือพรรคเฉพาะกิจที่มีอนาคตไม่แน่นอน¹⁶ ซึ่งการทำให้พรรคการเมืองมีความเข้มแข็งและสามารถพัฒนาความเป็นสถาบันของตนเองได้นั้น จะต้องมีเวลาพัฒนาเพื่อให้เจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง เหมือนการพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ซึ่งควรจะใช้เวลาานพอสมควร

กล่าวโดยสรุป การยุบพรรคการเมืองที่เคยเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์พรรคการเมืองไทย อาจแบ่งตามช่วงเวลาของการมีพระราชบัญญัติพรรคการเมืองและรวมทั้งเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้

1.พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2498, พ.ศ.2511, พ.ศ.2517 การยกเลิกรัฐธรรมนูญและพระราชบัญญัติพรรคการเมืองซึ่งเป็นที่มาของการก่อเกิดพรรคการเมือง รวมทั้งการออกคำสั่งห้ามชุมนุมทางการเมืองและการห้ามจัดตั้งพรรคการเมือง เกิดขึ้นโดยประกาศของคณะปฏิวัติหรือคำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ทำให้พรรคการเมืองต้องถูกยุบเลิกไปโดยปริยาย

2.พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 (และรวมถึง พระราชบัญญัติพรรคการเมือง (ฉบับที่2) พ.ศ.2535, พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2524 พ.ศ.2538) เหตุที่ทำให้พรรคการเมืองต้องถูกยุบเลิกไป คือ

-ต้องเลิกไปตามข้อบังคับของพรรคการเมือง

-ไม่ส่งหรือส่งสมาชิกสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้งตามจำนวนที่กำหนดไว้ตามกฎหมาย

-ไม่มีสมาชิกได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้งทั่วไป

และไม่ได้เป็นการยุบพรรคการเมืองที่เกิดจากข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งกฎหมายเกี่ยวกับการยุบเลิกพรรคการเมือง แทบจะไม่มีบทบาทในการบังคับใช้ทางข้อเท็จจริง

¹⁶ บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ, รายงานการวิจัย การปรับปรุงระบบพรรคการเมืองไทย(กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2538), หน้า 70.

-มีการยุบรวมกับพรรคการเมืองอื่น

3.พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541, พ.ศ. 2550 เหตุที่ทำให้พรรคการเมืองต้องถูกยุบเลิก คือ

-มีเหตุต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมือง

-มีจำนวนสมาชิกเหลือไม่ถึงตามจำนวนที่กำหนด

-มีการยุบรวมกับพรรคการเมืองอื่น

-ไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของการประชุมใหญ่ของพรรคการเมือง, การดำเนินการเกี่ยวกับจำนวนสมาชิกพรรคการเมือง, การจัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองและการจัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมือง

-พรรคการเมืองกระทำการล้มล้างการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศด้วยวิธีการที่ไม่ชอบตามรัฐธรรมนูญ, กระทำการเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข, กระทำการอันเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐหรือขัดต่อกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

เป็นครั้งแรกของประวัติศาสตร์การยุบพรรคการเมืองในประเทศไทยที่มีการยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุที่เป็นการกระทำซึ่งเกี่ยวกับการล้มล้างการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการที่มีได้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ และการกระทำที่อาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐหรือขัดต่อกฎหมายหรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ดังที่ปรากฏในคำวินิจฉัยของตุลาการรัฐธรรมนูญที่ 3-5/2550 คดียุบพรรคไทยรักไทย โดยลักษณะของการกระทำที่เป็นเหตุแห่งการยุบพรรคตุลาการรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยไว้ว่า การกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการที่มีได้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ คือการกระทำที่ทำให้เกิดกระบวนการเลือกตั้งที่ไม่เป็นไปตามกฎหมายเลือกตั้งและไม่สุจริต อันได้แก่ การสนับสนุนให้พรรคการเมืองอื่นแก้ไขฐานข้อมูลสมาชิกเพื่อสิทธิในการลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร, การให้เงินสนับสนุนพรรค

การเมืองอื่นเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการส่งผู้สมัครลงเลือกตั้ง เป็นต้น ซึ่งการกระทำเหล่านี้ยังเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ ขัดต่อกฎหมาย ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชนอีกด้วย¹⁷

ประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) ฉบับที่ 27 ได้บัญญัติให้ภายหลังจากการมีคำสั่งจากศาลรัฐธรรมนูญหรือองค์กรที่ทำหน้าที่ศาลรัฐธรรมนูญให้ยุบพรรคการเมือง จะต้องมิบทลงโทษต่อกรรมการบริหารพรรคการเมืองด้วย โดยการให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งเป็นเวลา 5 ปี ซึ่งเป็นการบัญญัติให้มีบทลงโทษต่อกรรมการบริหารพรรคการเมืองภายหลังการมีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมือง เพิ่มขึ้นมาจากพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ที่ว่า กรรมการบริหารพรรคการเมืองของพรรคที่ถูกยุบจะไม่สามารถขอจัดตั้งพรรคการเมือง, เป็นกรรมการบริหารพรรคการเมืองอื่น หรือมีส่วนร่วมในการขอจัดตั้งพรรคการเมืองใหม่ ภายในกำหนดห้าปี¹⁸ ซึ่งบทลงโทษตามประกาศคปค. ฉบับที่ 27 ได้ถูกนำมาใช้ประกอบคำวินิจฉัยของตุลาการรัฐธรรมนูญให้ยุบพรรคไทยรักไทยด้วย

อนึ่ง การนำเอาประกาศคปค. ฉบับที่ 27 มาบังคับใช้กับเหตุยุบพรรค ยังทำให้เกิดข้อโต้แย้งและข้อถกเถียงอย่างเป็นวงกว้างในประเด็นการมีผลใช้บังคับย้อนหลังของกฎหมายตามหลักการห้ามออกกฎหมายที่มีผลย้อนหลังเป็นผลร้ายแก่บุคคล ซึ่งตุลาการรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยไว้ว่าจะมีผลใช้บังคับกับการกระทำอันเป็นความผิดอาญาเท่านั้น มิได้หมายรวมถึงการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งซึ่งมิใช่โทษทางอาญาแต่เป็นเพียงมาตรการทางกฎหมายที่เกิดจากผลของกฎหมายที่ให้อำนาจในการยุบพรรคการเมือง¹⁸

¹⁷ “คำวินิจฉัยที่ 3-5/2550,” *ราชกิจจานุเบกษา* 124 (13 กรกฎาคม 2550): 91-93.

¹⁸ ประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ 27 มีใจความว่า ข้อ 3 “ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญหรือองค์กรอื่นที่ทำหน้าที่ศาลรัฐธรรมนูญ มีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองใดเพราะเหตุกระทำการต้องห้าม ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้น มีกำหนดห้าปี นับแต่วันที่มีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมือง”

¹⁹ มาตรา 69 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 บัญญัติไว้ว่า “ในกรณีที่พรรคการเมืองต้องยุบไปเพราะไม่ดำเนินการตามมาตรา 35 หรือมาตรา 62 หรือกระทำการตามมาตรา 66 ผู้ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารของพรรคการเมืองที่ต้องยุบไปจะขอจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่ หรือเป็นกรรมการบริหารของพรรคการเมือง หรือมีส่วนร่วมในการขอจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่ตามมาตรา 8 อีกไม่ได้ ทั้งนี้ ภายในกำหนดห้าปีนับแต่วันที่พรรคการเมืองนั้นต้องยุบไป”

¹⁸ “คำวินิจฉัยที่ 3-5/2550,” *ราชกิจจานุเบกษา* 124 (13 กรกฎาคม 2550): 100.

แนวทางการให้เหตุผลของตุลาการรัฐธรรมนูญจากคำวินิจฉัยข้างต้นถือได้ว่าเป็นแนวทางของการร่างรัฐธรรมนูญมาตรา 237 เป็นการวางแนวทางของการให้ความหมายของการกระทำที่ถือเป็นการล้มล้างการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และบทลงโทษที่มีต่อคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง ทั้งยังเป็นข้อบ่งชี้ให้เห็นว่า เจตนารมณ์ของกฎหมายต้องการสร้างพรรคการเมืองให้มีรูปแบบและมีการดำเนินการทางการเมืองไปในทิศทางใด การบัญญัติประเด็นเกี่ยวกับการกระทำผิดกฎหมายเลือกตั้งเอาไว้ในรัฐธรรมนูญ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของปัญหาการทุจริตในการเลือกตั้ง จึงมีมาตรการการแก้ไขปัญหาด้านกฎหมายตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่ต้องการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในการเลือกตั้ง จากการที่พรรคการเมืองต้องมีกลไกในการแข่งขันที่เข้มข้นขึ้น เพื่อให้ได้คะแนนเสียงจากประชาชนและได้รับการเลือกตั้งให้เป็นตัวแทนของประชาชน และเพื่อบรรลุนิติบุคคลในการจัดตั้งรัฐบาล ตัวแทนของพรรคการเมืองที่ลงสมัครรับเลือกตั้ง จึงต้องพยายามทำทุกวิถีทางและใช้กลยุทธ์ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทำให้เกิดการกระทำทั้งก่อนและ/หรือระหว่างช่วงที่มีการจัดการเลือกตั้ง โดยวิธีการที่ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมส่วนใหญ่ว่ามีความชอบธรรมขึ้น ปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาที่หลายฝ่ายในสังคมไทยต้องการแก้ไขเพื่อการได้มาซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยวิธีการที่บริสุทธิ์ ยุติธรรมและมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นจากเดิม และเพื่อสร้างคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองควบคู่กันไป ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยต่อไป นอกจากนี้ ประเด็นด้านคุณธรรมและจริยธรรมยังเป็นแนวทางของการวางกรอบความคิดเกี่ยวกับการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสถาบันทางการเมืองอีกด้วย¹⁹

การยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุตามรัฐธรรมนูญมาตรา 237 ดังคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคมหาชนชาติไทย เป็นการนำเอามาตรการทางกฎหมายมาบังคับใช้ให้เห็นเป็นรูปธรรม บทลงโทษที่มีต่อพรรคการเมืองซึ่งสมาชิกพรรคกระทำการทุจริตในการเลือกตั้ง โดยการให้ความเป็นพรรคการเมืองสิ้นสุดลงพร้อมกับบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองขัดต่อหลักการพื้นฐานในรัฐธรรมนูญ เป็นการบัญญัติรัฐธรรมนูญจำกัดตัดทอนสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรกว่าเหตุ จึงขัดกับหลักประชาธิปไตยและหลักการประกันสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามที่รัฐธรรมนูญได้ให้การ

¹⁹ สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, แนวทางในการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ของคณะกรรมการการร่างรัฐธรรมนูญ สภาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 [ออนไลน์], 2550. แหล่งที่มา <http://library2.parliament.go.th/giventake/con2550.html>

รับรองและยกคุณค่าให้สูงกว่าบทบัญญัติอื่น ๆ ในรัฐธรรมนูญ²⁰ และส่งผลกระทบต่อการพัฒนาพรรคการเมืองเช่นเดียวกับการมีคำสั่งและคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมืองในอดีตที่ผ่านมา เป็นอุปสรรคต่อการสร้างความเป็นสถาบันของพรรคการเมือง ที่ต้องอาศัยความต่อเนื่องเพื่อให้พรรคการเมืองมีพัฒนาการและประสบการณ์ในทางการเมือง ทำให้พรรคการเมืองที่มีบทบาทในระบบการเมืองไทยมาอย่างยาวนานดังเช่นพรรคชาติไทย พรรคพลังประชาชนซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่ก้าวเข้ามามีบทบาทแทนที่พรรคไทยรักไทยที่ยุบเลิกไป โดยมีสมาชิกพรรคไทยรักไทยที่มีได้ถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งเข้ามาเป็นสมาชิกพรรคพลังประชาชน และพรรคการเมืองที่กำลังจะเริ่มเข้ามามีบทบาทในระบบการเมืองไทยดังเช่นพรรคประชาธิปัตย์ ต้องยุติบทบาททางการเมืองลง แต่ทั้งนี้คงจะละเอียดเจตนาของนิติบัญญัติในการแก้ไขปัญหาระบบการเมืองไม่ได้ ถ้าผลของคำวินิจฉัยในการยุบพรรคการเมืองทำให้เจตนาของผู้ร่างกฎหมายสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ จะส่งผลให้พรรคการเมืองที่มีสมาชิกกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง รวมทั้งคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองต้องยุติบทบาททางการเมืองของตนเองลง เป็นการกีดกันพรรคการเมืองที่กระทำการทุจริตในการเลือกตั้งต้องออกจากระบบการเมือง เพื่อสร้างพรรคการเมืองให้เป็นสถาบันหลักที่ทำให้เกิดการพัฒนาระบบประชาธิปไตยในการเมืองไทยอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม

การสิ้นสุดการดำเนินการทางการเมืองของพรรคการเมืองที่มีบทบาทสูงต่อการเมืองไทยในอดีตที่ผ่านมาด้วยเหตุปัจจัยภายในของตัวพรรคการเมืองนั้น ๆ เอง เช่น การสิ้นสุดของพรรคการเมืองเมื่อเปลี่ยนตัวผู้นำทางการเมือง, การสิ้นสุดของพรรคการเมืองเมื่อผลประโยชน์ทางการเมืองเปลี่ยนแปลงไป²¹ เป็นต้น ล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบและเป็นตัวสะท้อนสภาพการณ์ทางการเมืองไทยทั้งสิ้น การศึกษาคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งเป็นพรรคการเมืองขนาดกลางและขนาดใหญ่ที่สามารถสร้างระบบการบริหารและมีการจัดการองค์กรได้ตามข้อบังคับทางกฎหมาย รวมทั้งมีความสามารถระดมการสนับสนุนจากประชาชนและมีบทบาทนำในการดำเนินการทางการเมือง จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาว่าการใช้หลักเกณฑ์ทางกฎหมายในการแก้ไขปัญหาระบบการเมืองเลือกตั้ง จะสามารถแก้ไขปัญหาได้จริงสมดังเจตนาของนิติบัญญัติของผู้ร่างกฎหมายหรือไม่ และการยุบ

²⁰ นิติราษฎร์, แดงการณของคณาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฉบับที่ 6 การตีความกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ[ออนไลน์], 2551. แหล่งที่มา <http://www.enlightened-jurists.com>

²¹ กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย, หน้า 102-106.

พรรคการเมืองด้วยเหตุผลดังที่คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยเอาไว้ จะส่งผลกระทบต่อ
การพัฒนาพรรคการเมืองไทยต่อไปในอนาคตอย่างไร

คำถามของการวิจัย

1. การยุบพรรคการเมืองตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคพลัง
ประชาชน พรรคชาติไทย พรรคประชาธิปัตย์ เป็นมาตรการที่สามารถแก้ไขปัญหาการทุจริตใน
การเลือกตั้งได้หรือไม่และอย่างไร

2. การยุบพรรคการเมืองตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคพลัง
ประชาชน พรรคชาติไทย พรรคประชาธิปัตย์ ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาพรรคการเมืองไทย
อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550
มาตรา 237 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และเหตุผลในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรค
พลังประชาชน พรรคชาติไทย และพรรคประชาธิปัตย์

2. เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นต่อการพัฒนาพรรคการเมืองไทย ภายหลังจากศาล
รัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคประชาธิปัตย์

สมมุติฐานของการวิจัย

1. การยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550
มาตรา 237 ตั้งอยู่บนแนวคิดในการใช้กฎหมายแก้ปัญหาพฤติกรรมนักรบการเมืองจากการกระทำ
ความผิดในกฎหมายเลือกตั้ง แต่ในทางปฏิบัติกลับไม่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
ดังกล่าวแต่อย่างใด

2. การยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550
มาตรา 237 ถึงแม้จะมีเจตนารมณ์ในการปรับแก้พฤติกรรมของนักรบการเมือง แต่ผลกระทบกลับ
กลายเป็นเครื่องมือเหนี่ยวรั้งการพัฒนาระบบพรรคการเมืองในสังคมไทย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 และพุทธศักราช 2550, พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 และ พ.ศ. 2550, พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550, คำวินิจฉัยกลางและคำวินิจฉัยส่วนตัวของตุลาการรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคไทยรักไทย, คำวินิจฉัยกลางและคำวินิจฉัยส่วนตัวของศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคมาชฌิมิทธิปไตย, คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 และ พุทธศักราช 2550, หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันและประเทศสาธารณรัฐเกาหลี, บริบททางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการยุบพรรคไทยรักไทย พรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคมาชฌิมิทธิปไตย

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักวิชาการ, นักการเมือง, สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร, ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านกฎหมายและพรรคการเมือง, ผู้นำท้องถิ่น ตำแหน่ง กำนันและผู้ใหญ่บ้าน, นักการเมืองท้องถิ่น ตำแหน่ง นายกเทศมนตรีและนายกองค์การบริหารส่วนตำบล

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ในการสัมภาษณ์ ได้แก่ จ.ขอนแก่น, จ.เชียงใหม่, จ.เชียงราย, จ.สุพรรณบุรี, จ.ศรีสะเกษ

กรอบความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

เพื่อทำความเข้าใจต่อประเด็นคำถามที่ได้ตั้งไว้ในงานวิจัย ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยใช้กรอบความคิดและทฤษฎีดังต่อไปนี้

1. กรอบความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาพรรคการเมือง

ลักษณะของการก่อเกิดของพรรคการเมืองที่มีความแตกต่างกัน ได้ทำให้การอธิบายหรือการให้ความหมายแก่พรรคการเมืองและมุมมองที่มีต่อพรรคการเมืองในประเทศประชาธิปไตยตะวันตกและในประเทศไทยมีความแตกต่างกัน การก่อเกิดของพรรคการเมืองไทยมีลักษณะเป็นพรรคที่เกิดขึ้นโดยอาศัยกฎหมายเป็นฐาน กล่าวคือ หากปราศจากกฎหมายพรรคการเมืองที่ให้สิทธิแก่ประชาชนในการตั้งพรรคการเมืองแล้ว ประชาชนย่อมไม่สามารถตั้งพรรคการเมืองได้ หรือในกรณีที่กฎหมายพรรคการเมืองให้สิทธิการจัดตั้งพรรคการเมืองไว้ การตั้งพรรค

การเมืองก็จะต้องทำภายใต้กรอบของกฎหมายเท่านั้น อาจเรียกได้ว่าพรรคการเมืองไทยเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยกฎหมาย (Legal Creature) ไม่ได้เกิดโดยธรรมชาติ (Natural Creature) อันเป็นลักษณะของการก่อเกิดของพรรคการเมืองในประเทศประชาธิปไตยตะวันตก ซึ่งส่งผลให้การพัฒนาพรรคการเมืองไทยมีความเกี่ยวข้องกับกฎหมายพรรคการเมืองเป็นอย่างยิ่ง

นอกจากนี้ การพัฒนาพรรคการเมืองเพื่อให้เป็นสถาบันทางการเมืองได้นั้น จะต้องใช้ระยะเวลาและความต่อเนื่อง โดยสามารถศึกษาผ่านมิติขั้นตอนการพัฒนาทางการเมืองตามที่ Huntington กล่าวไว้ 4 ขั้นตอนสำคัญๆ คือ

1. การแบ่งเป็นฝักฝ่าย (Factionalism)
2. การแบ่งเป็นขั้ว (Polarization)
3. การขยายตัว (Expansion)
4. การพัฒนาเป็นสถาบันการเมือง (Institutionalization)

ซึ่งลักษณะของพรรคการเมืองที่สามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นสถาบันได้นั้น จะต้อง มี 1) ความสามารถในการปรับตัวสูง (adaptability) 2) ความซับซ้อนเป็นระบบ (complexity) 3) ความเป็นตัวของตัวเอง (autonomy) 4) ความสามัคคีกลมเกลียว (coherence)

2. กรอบความคิดเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง

มาตรการยุบพรรคการเมืองได้ถูกนำมาใช้เป็นบทลงโทษพรรคการเมืองที่ไม่กระทำการให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายได้กำหนดไว้ ซึ่งในต่างประเทศจะนำเอามาตรการยุบพรรคการเมืองมาใช้เพื่อปกป้องระบอบการปกครองในประเทศของตนจากการกระทำของพรรคการเมือง ในขณะที่ประเทศไทย นอกจากจะนำมาตรการยุบพรรคการเมืองมาใช้เพื่อปกป้องระบอบการปกครองจากการกระทำของพรรคการเมืองแล้ว มาตรการยุบพรรคการเมืองยังได้ถูกใช้เพื่อเป็นบทลงโทษพรรคการเมืองที่กระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้งและไม่กระทำการไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายพรรคการเมืองได้กำหนดไว้อีกด้วย

วิธีดำเนินการวิจัย

ในงานวิจัยชิ้นนี้จะศึกษาพรรคการเมืองในฐานะตัวแปรตาม กล่าวคือ หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองดังที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ, พระราชบัญญัติพรรคการเมืองและพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง เป็นปัจจัยที่กำหนดให้พรรคการเมืองมีการเปลี่ยนแปลงคือ ต้องถูก

ยุบเลิกไป และใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) และใช้วิธีการอธิบายงานวิจัยตามแนวคิดเชิงการตีความ (Interpretative Approach) ทั้งนี้ โดยอาศัยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลดังต่อไปนี้

1.การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาจากเอกสารทั้งในและต่างประเทศ ดังต่อไปนี้

เอกสารขั้นต้น (Primary data)

1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในส่วนของหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวกับการเมือง ตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช2540 จนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช2550

2) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง ตั้งแต่ฉบับแรกจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งประกาศของคณะรัฐประหาร ได้แก่ ประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่27

3) รายงานการประชุมของคณะกรรมการในการยกร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช2550, รายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช2550, รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติในการร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550

4) คำวินิจฉัยกลางและคำวินิจฉัยส่วนตัวของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช2540 – 2550 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 และ พ.ศ.2550, คำวินิจฉัยกลางและคำวินิจฉัยส่วนตัวของตุลาการรัฐธรรมนูญในคดียุบพรรคไทยรักไทย, คำวินิจฉัยกลางและคำวินิจฉัยส่วนตัวของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในคดียุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคมหาชนชาติไทย และพรรคมหาชนชาติไทย

เอกสารขั้นรอง (Secondary data)

1) หนังสือ เอกสาร วารสาร และเครือข่ายระบบฐานข้อมูล (www.) ที่เกี่ยวข้องกับ การยุบพรรคการเมือง, การเลือกตั้ง, คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย และพรรคมหาชนชาติไทย

2) ข่าว, บทสัมภาษณ์ และกฤตภาค (Clipping) ที่เกี่ยวข้องกับกรรณการยุบพรรคไทยรักไทย พรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย และพรรคประชาธิปัตย์

3) วิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองและการยุบพรรคการเมือง

2. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview) ผู้นำท้องถิ่นในพื้นที่ที่เป็นฐานคะแนนเสียงของพรรคการเมืองที่ถูกยุบเลิกไปทั้ง 3 พรรค ซึ่งเป็นบุคคลผู้ดำรงตำแหน่ง นายกองค์การบริหารส่วนตำบล, นายกเทศมนตรี, กำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน โดยดำเนินวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) ซึ่งผู้วิจัยเลือกผู้ที่ต้องการสัมภาษณ์ ด้วยวิธีการสุ่มแบบบังเอิญหรือตามความสะดวก (Convenience sampling) โดยมีรายละเอียดของผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนี้

ตารางที่ 1 ข้อมูลการสัมภาษณ์

ลำดับที่	ชื่อ - นามสกุล	หมู่บ้าน/ตำบล	อำเภอ	จังหวัด	วันที่สัมภาษณ์	ตำแหน่งของผู้ให้สัมภาษณ์
1	นายสุพจน์ นามพรม	ต.หนองหัวช้าง	กันทรารมย์	ศรีสะเกษ	13 ก.ค. 2552	นายกองค์การบริหารส่วนตำบล
2	นายศรีจันทร์ ทิพย์มงคล	บ.หนองม่วง	กันทรารมย์	ศรีสะเกษ	13 ก.ค. 2552	ผู้ใหญ่บ้าน
3	นายรัชชัย ไกรษี	ต.ตู	กันทรารมย์	ศรีสะเกษ	14 ก.ค. 2552	กำนัน
4	นายกร วารินทร์	ต.ผักแพว	กันทรารมย์	ศรีสะเกษ	15 ก.ค. 2552	นายกองค์การบริหารส่วนตำบล
5	นายวิรัตน์ บัวหอม	ต.ดุน	กันทรารมย์	ศรีสะเกษ	15 ก.ค. 2552	นายกองค์การบริหารส่วนตำบล
6	นายอภิชาติ ชาญประดิษฐ์	ต.กันทรารมย์	กันทรารมย์	ศรีสะเกษ	20 ก.ค. 2552	นายกเทศมนตรี
7	นายสมศักดิ์ ลาลูน	ต.บัวหุ้ง	ราชันไศล	ศรีสะเกษ	16 ส.ค. 2552	นายกองค์การบริหารส่วนตำบล
8	นางเนติมน สังข์เกิด	บ.ท่าโพธิ์	ราชันไศล	ศรีสะเกษ	19 ส.ค. 2552	ผู้ใหญ่บ้าน
9	นายวันนา วิรุณพันธ์	ต.หนองแค	ราชันไศล	ศรีสะเกษ	23 ส.ค. 2552	กำนัน
10	นายอาคม ศิลปดอนบม	ต.สำราญ	เมือง	ขอนแก่น	2 ธ.ค. 2552	นายกเทศมนตรี
11	นายณัฐนัย เหล่าสุวรรณ	ต.โนนท่อน	เมือง	ขอนแก่น	3 ธ.ค. 2552	นายกเทศมนตรี
12	นายวิรัตน์ ชาวศรี	ต.โนนสมบูรณ	บ้านแฮด	ขอนแก่น	4 ธ.ค. 2552	นายกองค์การบริหารส่วนตำบล
13	นายศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย	ต.บ้านแฮด	บ้านแฮด	ขอนแก่น	4 ธ.ค. 2552	นายกเทศมนตรี
14	นายสุนา บุญญาติ	ต.โคกสำราญ	บ้านแฮด	ขอนแก่น	4 ธ.ค. 2552	กำนัน
15	นายสุเวช ภูมิรัตน์	ต.แม่คำ	แม่จัน	เชียงราย	15 ธ.ค. 2552	นายกเทศมนตรี
16	นายสมคิด เลิศเกียรติดำรงค์	ต.หนองป่าครั่ง	เมือง	เชียงใหม่	21 ธ.ค. 2552	นายกเทศมนตรี

ลำดับขั้นตอนในการเสนอผลการวิจัย

ในงานวิจัยชิ้นนี้ จะทำการนำเสนอเนื้อหาดังต่อไปนี้

บทที่ 1 กล่าวถึงลักษณะโดยทั่วไปของงานวิจัยชิ้นนี้อันประกอบไปด้วย ความ เป็นมาและความสำคัญของปัญหา วัตถุประสงค์ของการศึกษา สมมติฐานในการวิจัย ขอบเขต การศึกษา ระเบียบวิธีวิจัย แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง วิธีการนำเสนอ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

บทที่ 2 กล่าวถึงกรอบความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาพรรคการเมืองและลักษณะ ของพรรคการเมืองในประเทศไทย โดยเปรียบเทียบกับพรรคการเมืองในต่างประเทศ และศึกษา กรอบความคิดเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองในประเทศไทยและต่างประเทศ และทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 กล่าวถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการยุบพรรคการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541, พ.ศ.2550 ประกาศ คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่27 กล่าวถึงเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองในประเทศไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช2540และ2550 กล่าวถึงคำวินิจฉัยและการให้เหตุผลในคำวินิจฉัยของตุลาการ รัฐธรรมนูญในการยุบพรรคไทยรักไทย พรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคประชาธิปัตย์ โดยรวมทั้งการให้เหตุผลของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเสียงข้างน้อยที่ประกอบในคำวินิจฉัยให้ยุบพรรค การเมืองที่น่าสนใจ

บทที่ 4 กล่าวถึงการวิเคราะห์ผลจากการยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคประชาธิปัตย์ ในประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาพรรคการเมือง และการแก้ไขปัญหาการ กระทำผิดในกฎหมายเลือกตั้ง

บทที่ 5 บทสรุป อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช2550 มาตรา 237 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และเหตุผลในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรค พลังประชาชน พรรคชาติไทย และพรรคประชาธิปัตย์

2. ทำให้ทราบประสิทธิผลของการใช้มาตรการทางกฎหมายในการแก้ไขพฤติกรรมของนักการเมืองที่กระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง

3. ทำให้ทราบผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อการพัฒนาพรรคการเมืองในประเทศไทยภายหลังจากการทำคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในคำสั่งยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคมีชัยมาธิปไตย

4. ทำให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการพัฒนาพรรคการเมืองในแวดวงวิชาการต่อไป

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

กรอบความคิด ทฤษฎี และการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในสังคมตะวันตก พรรคการเมืองปรากฏขึ้นในระยะเวลาที่สังคมมีการเรียกร้องผลประโยชน์กันอย่างมากและอย่างหลากหลายตามความต้องการของแต่ละกลุ่มชนชั้นที่มีความแตกต่างกัน และเป็นส่วนสำคัญของระบอบประชาธิปไตย ผู้ที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับพรรคการเมืองได้เสนอกรอบความคิดและทฤษฎีเอาไว้เป็นจำนวนมาก มีการนำเอารูปแบบของการจัดตั้งพรรคการเมืองในสังคมตะวันตก มาเป็นต้นแบบในการจัดตั้งพรรคการเมือง และการสร้างกรอบทางความคิด ในการศึกษาเกี่ยวกับพรรคการเมืองในสังคมอื่น ๆ ในโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สังคมที่กำลังมีการพัฒนาการปกครองระบอบประชาธิปไตย

พรรคการเมืองมีความสำคัญต่อการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตย การรวมกลุ่มทางการเมืองอื่น ๆ นั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตนเป็นสำคัญ แต่พรรคการเมืองเปรียบเสมือนสื่อกลางที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงความต้องการของประชาชนต่อรัฐบาล โดยประชาชนเสนอความคิดเห็น ความต้องการไปให้พรรคการเมือง เพื่อให้ผลักดัน ผลประโยชน์และอุดมคติของตนเข้าสู่กระบวนการทางการเมือง ทั้งยังเป็นเครื่องมือหรือกลไกของระบบการเมืองที่มีหน้าที่ช่วยให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ พรรคการเมืองที่เข้าแข่งขันในการเลือกตั้งถูกกำหนดให้ตอบสนองต่อความต้องการและผลประโยชน์ของผู้ออกเสียงเลือกตั้ง ทำให้กระบวนการทางการเมืองมีกติกา ขั้นตอนและวิธีการที่ชัดเจนที่ได้รับการเคารพและปฏิบัติตามร่วมกัน อันเป็นกลไกสร้างการยอมรับในการใช้อำนาจอรัฐและช่วยให้เกิดการถ่ายเทอำนาจทางการเมืองอย่างมีหลักเกณฑ์ และเป็นตัวช่วยสร้างความชอบธรรมให้แก่กระบวนการทางการเมือง¹

ในบทนี้เป็นการกล่าวถึงการให้ความหมายของพรรคการเมือง กรอบความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาพรรคการเมือง โดยศึกษาลักษณะและพัฒนาการของพรรคการเมืองไทยโดยเปรียบเทียบกับพรรคการเมืองในประเทศประชาธิปไตยตะวันตก เพื่อชี้ให้เห็นลักษณะของพรรคการเมืองในแต่ละสังคม ซึ่งส่งผลให้รูปแบบและแนวทางการดำเนินการทางการเมืองมีความแตกต่างกัน พัฒนาการของพรรคการเมืองจึงมีความแตกต่างกันไปด้วย โดยการพัฒนาพรรคการเมืองนี้ มีเป้าหมายก็เพื่อพัฒนาความเป็นสถาบันของพรรคการเมือง และศึกษากรอบความคิดเกี่ยวกับการยุบเลิกพรรคการเมืองในประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อชี้ให้เห็นความแตกต่างของ

¹ กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย(กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 54.

แนวทางในการลงโทษพรรคการเมืองที่มีการกระทำดังที่กฎหมายในแต่ละประเทศกำหนดไว้ให้เป็นความผิด รวมถึงการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยนำเสนอประเด็นที่จะศึกษาเป็นลำดับ ดังนี้

1. ความหมายของพรรคการเมือง

การให้นิยามหรือความหมายของพรรคการเมืองตามแนวคิดทางด้านรัฐศาสตร์ มีกรอบหรือแนวทางคำอธิบายอยู่อย่างหลากหลาย และเป็นการสะท้อนให้เห็นมุมมองที่มีต่อพรรคการเมืองและจุดมุ่งหมายของการศึกษาพรรคการเมือง ดังเช่น

Herman Finer กล่าวว่าพรรคการเมือง คือ คณะ หรือ สมาคมของบุคคลซึ่งตกลงกันถึงหลักการแห่งการปกครอง (Principles of Government) เอาไว้อย่างกว้าง ๆ และตกลงกันนำหลักการนั้นมาใช้ปฏิบัติ²

Allen Hicken ให้ความหมายไว้ว่าพรรคการเมือง คือ กลุ่มต่าง ๆ ของผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งซึ่งลงสมัครแข่งขันในการเลือกตั้งภายใต้ชื่อพรรคการเมืองเดียวกัน³

Joseph La Palombara และ Myron Weiner กล่าวถึงพรรคการเมืองว่า เป็นองค์การที่จัดตั้งขึ้นในท้องถิ่นเพื่อมีปฏิสัมพันธ์และแสวงหาการสนับสนุนการเลือกตั้งจากประชาชนโดยส่วนรวม โดยมีบทบาททางตรงและสำคัญต่อการเลือกสรรบุคคลากรทางการเมืองเพื่อให้ได้มา และรักษาไว้ซึ่งอำนาจโดยคำนึงถึงหรือโดยการร่วมมือกับองค์การอื่น⁴

Robert Michels กล่าวว่า พรรคการเมือง คือ องค์การทางการเมืองที่ประกอบด้วยสมาชิกที่มีผลประโยชน์หรือเจตนาาร่วมกัน เพื่อต่อสู้หรือแข่งขันให้ได้มาซึ่งอำนาจภายใต้การนำของสมาชิกส่วนน้อยที่เป็นผู้นำ โดยผู้นำคือ กลุ่มคนที่มีบทบาทและแนวทางของพรรค ไม่ใช่สมาชิกพรรค พรรคการเมืองจึงมีลักษณะของความเป็นคนาธิปไตยที่เกิดขึ้นในคราวของประชาธิปไตย⁵

² Herman Finer, *Theory and practice of modern Government*(New York: Holt & Rinehart and Winston, 1949), p 20.

³ Allen Hicken, *Building Party System in Developing Democracies*(Cambridge: Cambridge University Press, 2009), p.3.

⁴ Joseph La Palombara and Myron Weiner, edited, *Political Parties and Political Development* (Princeton: Princeton University Press, 1966), p.29 อ้างถึงใน กนก วงษ์ตระหง่าน, 2536: 29.

⁵ Robert Michels, *Political parties : a sociological study of the Oligarchical tendencies of modern democeracy* (New York: Free Press, 1962), pp.333-334 อ้างถึงใน กนก วงษ์ตระหง่าน, 2536: 13.

William Goodman ให้ความหมายของพรรคการเมืองเมืองว่า พรรคการเมืองคือ องค์การอันเป็นที่รวมของสมาชิกที่มีความเห็นคล้ายกัน โดยมีความมุ่งหมายแนบชัดที่จะชนะการเลือกตั้ง ซึ่งจะทำให้เขามีสิทธิเข้าไปใช้อำนาจในการปกครอง เพื่อจะได้รับประโยชน์จากการเข้าไปมีอำนาจทางการเมืองนั้น⁶

Leon D. Epstein อธิบายว่า พรรคการเมืองคือ กลุ่มอะไรก็ตามที่จัดตั้งอย่างหลวม ๆ ที่มุ่งแสวงหาตำแหน่งในรัฐบาลโดยการเลือกตั้งภายใต้เครื่องหมายพรรค⁷

อาจจะแยกองค์ประกอบจากการให้ความหมายของพรรคการเมืองที่มีอยู่อย่างหลากหลายได้ดังนี้⁸

1. พรรคการเมืองต้องเป็นคณะบุคคลหรือกลุ่มบุคคล
2. สมาชิกที่รวมกันต้องมีความคิดเห็นส่วนใหญ่ในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมในแนวทางที่คล้ายคลึงกัน
3. สมาชิกรวมกันโดยสมัครใจ
4. สมาชิกต้องการใช้พรรคการเมืองในการแก้ปัญหาาร่วมกัน
5. มีความมุ่งหวังที่จะเข้าไปบริหารประเทศหรือเป็นรัฐบาล

2. กรอบความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาพรรคการเมือง

2.1 ลักษณะและการพัฒนาของพรรคการเมืองในต่างประเทศ

การรวมกลุ่มของบุคคลเพื่อก่อตั้งพรรคการเมือง ส่งผลต่อกรอบความคิดและมุมมองที่ผู้คนในสังคมมีต่อพรรคการเมือง และมีส่วนสำคัญในการพัฒนาและการเจริญเติบโตของระบบพรรคการเมืองในเวลาต่อมาด้วย พรรคการเมืองสามารถเกิดขึ้นโดยอาศัยสิทธิตามธรรมชาติ

⁶ William Goodman, The two-party system in the United States (Princeton: D. Van Nostrand, 1956), p.8 อ้างถึงใน ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, 2524: 12.

⁷ Leon D. Epstein, Political parties in western democracies (New York: Praeger, 1967), p.9 อ้างถึงใน กนก วงษ์ตระหง่าน, 2536: 29.

⁸ ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ, พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย พร้อมด้วยพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2524) หน้า 13.

(Natural Creature) ประชาชนทุกคนสามารถที่จะตั้งพรรคการเมืองตามกรอบทางหรือเป้าหมายของตนได้ ไม่ว่าจะพรรคการเมืองนั้นจะยึดถือลัทธิหรืออุดมการณ์ใด⁹

การรวมกลุ่มทางการเมืองของประเทศประชาธิปไตยตะวันตกถือได้ว่าเป็นต้นแบบของการพัฒนารูปแบบในการรวมกลุ่มทางการเมืองของประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก ซึ่งรวมถึงประเทศไทยด้วย การรวมกลุ่มทางการเมืองในยุโรปในช่วงแรกเริ่มที่ได้มีการปฏิวัติทางสังคมมิได้ปรากฏว่ามีการทำกิจกรรมทางการเมืองในรูปแบบของพรรคการเมือง กลุ่มทางการเมืองจะดำเนินการในรูปแบบชมรม สมาคม สโมสร คำว่า “พรรคการเมือง” (Political Party) เริ่มมีการใช้แพร่หลายมากขึ้นในยุคคริสต์ศตวรรษที่ 20 กลุ่มบุคคลที่รวมกันเข้าเป็นพรรคการเมือง จะทำการจัดองค์กรทางการเมือง (Political Organization) ขึ้นเพื่อดำเนินการในทางการเมือง และหวังจะเอาชนะพรรคการเมืองอื่นด้วยการเสนอนโยบาย รวมทั้งจัดส่งผู้สมัครรับเลือกตั้ง เข้าแข่งขันในการเลือกตั้งตามระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ขยายออกไป บทบาทของพรรคการเมืองจึงมีความชอบธรรมมากขึ้นเมื่อมีการขยายสิทธิในการเลือกตั้งให้กับประชาชนที่เกิดขึ้นควบคู่ไปกับการพัฒนาการปกครองในระบอบประชาธิปไตย¹⁰

ประเทศอังกฤษ มีระบบพรรคการเมืองที่เก่าแก่ที่สุดประเทศหนึ่ง รัฐธรรมนูญอังกฤษ มิใช่รัฐธรรมนูญที่เป็นลายลักษณ์อักษร และไม่ได้กล่าวถึงพรรคการเมือง แต่ก็ถือได้ว่าพรรคการเมืองเป็นองค์ประกอบทางการเมืองที่สำคัญของอังกฤษ ความเป็นมาของพรรคการเมืองในอังกฤษเกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของนักการเมือง เช่น พรรคอนุรักษนิยม เกิดขึ้นจากการรวมตัวกันของสมาชิกรัฐสภาในช่วงทศวรรษ 1870 ที่เป็นชนชั้นสูง และได้ขยายตัวขึ้นเพื่อรณรงค์หาเสียงเพื่อให้ได้ที่นั่งในสภามากขึ้น โดยได้จัดตั้งสมาคมพรรค (party association) ในเขตเลือกตั้ง พรรคเสรีนิยม (Liberal) เป็นการรวมกลุ่มของนักการเมืองที่เป็นชนชั้นกลาง พรรคแรงงานเกิดจากภายนอกสภา คือ เกิดจากสหภาพแรงงาน เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของชนชั้นแรงงานที่มีการจัดตั้งเป็นสหภาพแรงงาน พรรคทั้งหมดที่กล่าวมานี้มิได้ตั้งขึ้นโดยใช้กฎหมาย กล่าวอีกนัยหนึ่ง การจัดตั้งพรรคการเมืองสะท้อนให้เห็นถึงโครงสร้างทางชนชั้นของอังกฤษที่แบ่งออกไปเป็น ชนชั้นสูง ชนชั้นกลาง และชนชั้นล่างหรือกรรมกร การเจริญเติบโต การจัดโครงสร้างและการดำเนินงานต่าง ๆ ของพรรค เป็นไปตามเงื่อนไขต่าง ๆ ทางการเมือง เป็นเรื่องของแต่ละพรรคที่จะจัดการเพื่อให้ตนเองได้เสียงสนับสนุนจากประชาชน เพื่อให้ได้ที่นั่งในสภาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ประเทศสหรัฐอเมริกาเช่นกัน มิได้มีกฎหมายพรรคการเมืองโดยเฉพาะ การเกิดขึ้นของพรรคการเมืองเป็น

⁹ กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย, หน้า 87.

¹⁰ Julius Gould and William L.Kolf , edited, *A Dictionary of the Social Sciences*(New York: The Free Press of Glence, 1964), pp.482-483 อ้างถึงใน เสนีย์ คำสุข, 2539: 48.

เรื่องของการรวมตัวของนักการเมืองหรือผู้ที่มีความคิดทางการเมืองคล้ายคลึงกัน เช่น ในตอนเริ่มตั้งประเทศสหรัฐอเมริกาที่มีกลุ่มการเมืองแบ่งออกเป็นพวก Federalist ซึ่งเป็นพวกที่สนับสนุนรัฐธรรมนูญที่กว้างเสร็จแล้ว กับพวก Anti-Federalist ที่ไม่เห็นด้วยกับการร่างรัฐธรรมนูญดังกล่าว ต่อมาพวก Federalist กลายเป็นพรรคการเมืองที่ใช้ชื่อว่า พรรค Federalist ซึ่งก่อตั้งได้ไม่นานก็ยุบตัวเองไปในปี ค.ศ.1820 ส่วนพวก Anti-Federalist ได้กลายเป็นพรรคการเมืองที่มีชื่อว่า พรรค Democratic Republican ภายหลังได้มีการแยกตัวเองออกมาเป็นพรรค Democrat เพื่อต้องการเป็นตัวแทนของคนธรรมดา และพวกที่เหลือของกลุ่มได้มีการก่อตั้งพรรค Whigs ซึ่งได้ร่วมกับพวกต่อต้านการมีทาส จัดตั้งพรรค Republican ขึ้นในต้นทศวรรษ 1850 โดยมีนโยบายต่อต้านการมีทาส¹¹

อิทธิพลของศาสนาก็เป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง ในประเทศเนเธอร์แลนด์และประเทศเบลเยียมได้มีการจัดตั้งพรรคแคทอลิกคอนเซอเวทีฟ(Catholic Conservative) มีการจัดตั้งพรรคคริสเตียนเดโมแครต (Christian Democrat) ในประเทศเยอรมัน เป็นต้น นอกจากนี้แล้ว บรรดาสมาคมลับต่าง ๆ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ทางการเมือง เช่น ขบวนการต่อต้านในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ของหลาย ๆ ประเทศต่างก็พยายามที่จะเปลี่ยนตนเองเป็นพรรคการเมืองขึ้น แต่ไม่เป็นผลสำเร็จ

พรรคการเมืองในตะวันตกสามารถเกิดขึ้นโดยอาศัยสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Creature) ประชาชนทุกคนสามารถที่จะตั้งพรรคการเมืองตามกรอบทางหรือเป้าหมายของตนได้ ไม่ว่าจะพรรคการเมืองนั้นจะยึดถือลัทธิหรืออุดมการณ์ใดก็ตาม ส่งผลให้รูปแบบและลักษณะของพรรคการเมืองในปัจจุบันจะมีความแตกต่างกันตามสภาพระบอบการเมืองที่แตกต่างกัน เช่น พรรคการเมืองในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยจะมีบทบาทในกิจกรรมการเมืองที่เปิดกว้าง ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองได้อย่างเสรี แต่ประเทศเผด็จการคอมมิวนิสต์หรือเผด็จการทหาร พรรคการเมืองจะถูกสถาปนาขึ้นมาเพื่อเป็นตัวเชื่อมหรือพรรคเป็นเพียงสื่อกลางในการถ่ายทอดความต้องการของประชาชน เช่น พรรคคอมมิวนิสต์โซเวียต พรรคคอมมิวนิสต์จีน หรือพรรคคอมมิวนิสต์ของประเทศอื่น ๆ ที่มีความเป็นพรรคเดียวที่ปฏิบัติหน้าที่อย่างเข้มแข็ง

ขั้นตอนของการพัฒนาพรรคการเมืองในประเทศประชาธิปไตยตะวันตก มีช่วงเวลาของการพัฒนาที่สอดคล้องกับความคิดเกี่ยวกับการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองเริ่มเกิดขึ้นในยุโรปในตอนต้นศตวรรษที่ 20 ในขณะนั้นพรรคโซเซียลลิสต์ (socialist party) เริ่ม

¹¹ สุจิต บุญบงการ, “กฎหมายพรรคการเมือง : โอกาสและข้อจำกัดในการส่งเสริมและพัฒนาพรรคการเมือง,” ใน ศาลรัฐธรรมนูญกับการพัฒนาประชาธิปไตยในระบบนิติรัฐ (กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2547), หน้า 169-171.

วิวัฒนาการและมีการแผ่ขยายตัวเพิ่มขึ้น การขยายตัวของพรรคโซเชี่ยลลิสต์ได้กลายเป็นพรรคการเมืองใหม่ ที่แตกต่างไปจากพรรคการเมืองแบบเดิมซึ่งมีอยู่ในศตวรรษที่ 19 ซึ่งการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองขณะนั้นถือเรื่องคุณสมบัติทางทรัพย์สินเป็นสำคัญ เพราะฉะนั้นความคิดเกี่ยวกับการเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองระยะนี้จึงเป็นวิวัฒนาการของความคิดจากพรรคการเมืองชนชั้นนำไปยังพรรคการเมืองมวลชนซึ่ง Maurice Duverger ได้อธิบายความแตกต่างไว้ดังนี้¹²

1. พรรคชนชั้นนำ (Elite/Cadre party) มีลักษณะเป็นพรรคซึ่งรวมกลุ่มผู้มีเกียรติยศชื่อเสียงเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อมุ่งผลประโยชน์ในการเลือกตั้งและการรณรงค์ในการหาเสียงเลือกตั้ง ผู้ที่เป็นสมาชิกของพรรคเป็นผู้ที่มีชื่อเสียง ร่ำรวย ซึ่งอาจสนับสนุนพรรค ในฐานะเป็นนายทุนพรรค ที่บริจาคเงินให้แก่พรรคคราวละมาก ๆ พรรคการเมืองชนชั้นนำจึงเป็นพรรคการเมืองที่คำนึงถึงคุณภาพของคนเป็นส่วนใหญ่

2. พรรคมวลชน (Mass/Branch Party) มีวัตถุประสงค์ในการที่จะส่งเสริมการศึกษาในทางการเมืองของชนชั้นต่ำหรือชนชั้นกรรมกรมุ่งที่จะให้บุคคลมีความรู้ความสามารถ กลายเป็นกลุ่มปัญญาชนคุ้มครองและบริหารประเทศ พรรคมวลชนมีปัจจัยในทางการเงินโดยเก็บเงินค่าบำรุงสมาชิกจากสมาชิกทุกคน การเก็บเงินค่าสมาชิกลักษณะนี้มีการเก็บโดยสม่ำเสมอ โดยถือว่าเป็นวิธีการแบบประชาธิปไตย พรรคมวลชนเป็นพรรคที่พยายามอุทธรณ์ขอความเห็นอกเห็นใจจากประชาชนโดยทั่วไป มิได้มุ่งหวังที่จะขอความช่วยเหลือจากกลุ่มนายทุนเลย

ซึ่งในที่สุด พรรคของชนชั้นนำจะต้องยอมจำนนให้แก่พรรคมวลชน เนื่องจากมีโครงสร้างองค์กรพรรคที่อ่อนแอ มีจำนวนสมาชิกน้อย และขาดอุดมการณ์ร่วมกัน¹³

จากพรรคมวลชนซึ่งมีความเป็นตัวแทนของกลุ่มบุคคลที่มีลักษณะร่วมกันบางประการทางสังคมโดยเน้นที่แรงงานและอุดมการณ์บางประการ Kirchheimer ได้อธิบายไว้ว่า ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่สอง ระบบพรรคการเมืองในยุโรปตะวันตกได้เปลี่ยนรูปแบบไปสู่พรรคหว่านกลุ่มเป้าหมาย (Catch All Party) ซึ่งพรรคจะพัฒนายุทธศาสตร์และเทคนิคการแสวงหาเสียงสนับสนุนจากกลุ่มต่าง ๆ ที่หลากหลายในสังคมที่มีความซับซ้อน ไม่ใช่จำกัดเสียงสนับสนุนไว้เพียงสมาชิกที่มีอุดมการณ์ร่วมกันที่ชัดเจน¹⁴ และให้ความสำคัญกับการเลือกตั้งมากยิ่งขึ้น¹⁵

¹² Maurice Duverger, Political Parties : Their Organization and Activities in the Modern States (London: Nethen, 1964), pp. 63-71.

¹³ สิริพรรณ นกสวน, "พรรคการเมืองและระบบพรรคการเมือง," เอกสารประกอบการสอนวิชาการบริหารและพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้ง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

¹⁴ เรื่องเดียวกัน

¹⁵ Peter Mair, Party system change : approaches and interpretations(Oxford: Oxford University Press, 1997), p.37.

พรรคสมพันธ์ (Cartel Party) มีลักษณะเป็นพรรคการเมืองระดับชาติ องค์กรของพรรคจะกลายเป็นเสมือนส่วนหนึ่งขององค์กรรัฐ ความสามารถในการแข่งขันขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการบริหารจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ของพรรค เงินสนับสนุนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง พรรคการเมืองหลักจะพยายามสร้างพันธมิตรและประสานผลประโยชน์ระหว่างพรรคใหญ่ ๆ เพื่อกีดกันพรรคการเมืองเล็ก ๆ หรือพรรคการเมืองใหม่ ๆ ไม่ให้เข้ามาช่วงชิงอาชีพนักการเมือง¹⁶

พัฒนาการของพรรคการเมืองในแต่ละรูปแบบ จะต้องอาศัยขั้นตอนและเงื่อนไขจากการเกิดขึ้นของพรรคการเมืองในรูปแบบที่เกิดขึ้นก่อนหน้า เงื่อนไขทางการเมืองและสังคมในช่วงระยะเวลาที่มีพรรคการเมืองชนชั้นนำ ได้นำไปสู่การเกิดขึ้นและความสำเร็จของพรรคมวลชน และเช่นเดียวกันกับความสำเร็จของการเกิดพรรคหัวนกลุ่มเป้าหมายและพรรคสมพันธ์¹⁷ ซึ่งรูปแบบของพัฒนาการของพรรคการเมืองในตะวันตก ทำให้เห็นได้ว่าการพัฒนาพรรคการเมืองเป็นเรื่องของตัวพรรคและสภาพแวดล้อมทางการเมือง และการสนับสนุนที่ได้รับจากประชาชน ทั้งยังมีความหลากหลายในแนวคิดหรืออุดมการณ์ เช่น พรรคที่คิดเชิง “อนุรักษนิยม” และพรรค “แรงงาน” หรือแม้แต่พรรคเล็ก ๆ ที่นำเสนอความคิดหลักความคิดเดียวเช่นพรรค “กรีน” ที่เน้นเรื่องสิ่งแวดล้อม เป็นต้น โดยกฎหมาย เป็นเพียงปัจจัยแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อพรรคการเมืองในแง่ของการเข้าไปควบคุมกิจการและการดำเนินงานในบางเรื่องของพรรคการเมือง เช่น ในกรณีของพรรคการเมืองในสหรัฐอเมริกาที่จะส่งผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้งในตำแหน่งประธานาธิบดี จะมีชื่อผู้สมัครของตนในบัตรเลือกตั้งในรัฐใด ๆ ก็ต้องปฏิบัติตามกฎหมายหรือกฎข้อบังคับของรัฐนั้น ๆ มิใช่ปัจจัยหลักที่ส่งผลกระทบต่อการเกิดและการเลิกของพรรคการเมือง

2.2 ลักษณะและการพัฒนาของพรรคการเมืองไทย

การศึกษาพรรคการเมืองไทย ต้องทำการศึกษามิติทางด้านกฎหมายควบคู่ไปด้วย เนื่องจากพรรคการเมืองไทยมีลักษณะเป็นพรรคที่เกิดขึ้นโดยอาศัยกฎหมายเป็นฐาน กล่าวคือ หากปราศจากกฎหมายพรรคการเมืองที่ให้สิทธิแก่ประชาชนในการตั้งพรรคการเมืองแล้ว ประชาชนย่อมไม่สามารถตั้งพรรคการเมืองได้ หรือในกรณีที่กฎหมายพรรคการเมืองให้สิทธิการจัดตั้งพรรคการเมืองไว้ การตั้งพรรคการเมืองก็จะต้องทำภายใต้กรอบของกฎหมายเท่านั้น อาจเรียกได้ว่าพรรคการเมืองไทยเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยกฎหมาย (Legal Creature) ไม่ได้เกิดโดยธรรมชาติ (Natural Creature) ซึ่งกรอบความคิดดังกล่าวนี้ส่งผลให้พรรคการเมืองขาดความ

¹⁶ สิริพรรณ นกสวน, “พรรคการเมืองและระบบพรรคการเมือง,” เอกสารประกอบการสอนวิชาการระบบและพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้ง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

¹⁷ Peter Mair, *Party system change : approaches and interpretations*, p.117.

ต่อเนื่องในการพัฒนาความเป็นสถาบัน เพราะทุกครั้งที่มีการยกเลิกพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พรรคการเมืองก็ต้องถูกยุบตามไปด้วย จนอาจกล่าวได้ว่าการรับรองของกฎหมายเป็นปัจจัยที่จำเป็น (Necessary Factor) ปัจจัยหนึ่งสำหรับการเป็นพรรคการเมืองของไทย ในทางกลับกันอาจกล่าวได้ว่า ความเป็นพรรคการเมืองของไทยจะหมดไปถ้าขาดการรับรองของกฎหมาย¹⁸

ลักษณะของพรรคการเมืองไทยอาจแบ่งได้ตามบริบททางการเมืองในช่วงเวลา ภายหลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองในปีพ.ศ.2475 ได้ดังต่อไปนี้ คือ

1. พรรคการเมืองไทยในช่วงปี พ.ศ.2475 – 2520 ระบบการเมืองไทยภายหลังจากเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองยังเป็นแบบอำมาตยาธิปไตย ที่มีลักษณะการผูกขาดทางอำนาจของระบบราชการไทยทั้งทหารและพลเรือน ซึ่งส่งผลให้บทบาทของพรรคการเมืองไทยในช่วงเวลาดังกล่าวนี้มีอยู่อย่างจำกัด เป็นเสมือนกลไกที่ทำหน้าที่ในด้านการสร้างความชอบธรรมในทางการเมืองให้กับกลุ่มข้าราชการเท่านั้น¹⁹

พรรคการเมืองไทยก่อกำเนิดเพื่อสนับสนุนบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เพื่อขึ้นสู่อำนาจทางการเมือง พรรคการเมืองจึงมีลักษณะของการสร้างความชอบธรรมเพื่อขึ้นสู่การเมืองของบุคคลเท่านั้น เช่น การก่อเกิดของพรรคการเมืองไทยพรรคแรก คือ “พรรคคณะราษฎร” ซึ่งประกอบด้วยผู้ร่วมเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นส่วนใหญ่ การเกิดขึ้นของพรรคประชาธิปไตยเพื่อการสนับสนุนนายควง อภัยวงศ์ การเกิดขึ้นของพรรคสหพรรคเพื่อการสนับสนุนจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นต้น²⁰ ซึ่งการดำเนินตามแนวนโยบายของพรรคการเมืองผันแปรไปตามบุคคลที่กุมอำนาจในพรรค และเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ ทำให้พรรคการเมืองขาดระบบการจัดตั้งและการบริหารอย่างเป็นองค์กรที่แท้จริง โครงสร้างและการบริหารของพรรคการเมืองผันแปรไปตามความต้องการของชนชั้นนำที่กุมอำนาจในพรรคการเมืองขณะนั้น พรรคการเมืองจึงมีลักษณะเป็นการรวมกลุ่มของบุคคลที่มีผลประโยชน์ร่วมกันทางเศรษฐกิจและการเมืองมากกว่าเป็นการรวมตัวของกลุ่มบุคคลที่มีอุดมการณ์ร่วมกัน²¹

¹⁸ กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย, หน้า 40-41.

¹⁹ สีดา สอนศรี, พรรคการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : ศึกษาเฉพาะประเทศอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ไทย และมาเลเซีย(กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546), หน้า 194.

²⁰ กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย, หน้า 61-87.

²¹ สีดา สอนศรี, พรรคการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : ศึกษาเฉพาะประเทศอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ไทย และมาเลเซีย, หน้า 195.

ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้ มีการทำรัฐประหารขึ้นหลายครั้ง และมีการออกคำสั่งของคณะปฏิวัติให้พรรคการเมืองต้องสิ้นสุดลงและห้ามจัดตั้งพรรคการเมือง* ตามมาทุกครั้ง ภายหลังจากการทำรัฐประหาร ทำให้ระบอบประชาธิปไตยของไทยต้องอยู่ในลักษณะล้มลุกคลุกคลานมาโดยตลอด กล่าวคือ เมื่อมีรัฐธรรมนูญซึ่งนำไปสู่การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จากนั้นจะมีการจัดตั้งรัฐบาล เมื่อรัฐบาลบริหารประเทศไปได้สักระยะ มักจะเกิดวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งของชนชั้นนำ นำไปสู่การทำรัฐประหาร ล้มรัฐธรรมนูญ นำประเทศสู่การปกครองแบบเผด็จการอำนาจนิยม และเมื่อการปกครองในรูปแบบนี้ดำเนินมาได้สักระยะหนึ่ง ก็ประสบกับปัญหาการขาดความชอบธรรมและการขาดประสิทธิภาพในการบริหารประเทศ นำไปสู่การร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่และมีการเลือกตั้งอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งลักษณะเช่นนี้เรียกว่า “วงจรอุบาทว์”²² ส่งผลให้พรรคการเมืองเมืองไทยในช่วงเวลาดังกล่าวขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งพรรคการเมืองต่างก็ไม่ทำหน้าที่และบทบาทของพรรคการเมืองตามที่ควรจะทำในระบบการเมือง ดังเช่นการทำหน้าที่ของพรรคการเมืองในประเทศต่าง ๆ ทุกระบบ ทั้งปัจจัยแทรกแซงจากภายนอกอย่างหลักเกณฑ์ทางกฎหมายรัฐธรรมนูญ ก็ได้เอื้อให้พรรคการเมืองอยู่ภายใต้การครอบงำของคณะทหารและระบบราชการ²³

2. พรรคการเมืองไทยในช่วงปี พ.ศ.2521 – 2540 พรรคการเมืองไทยในช่วงนี้มีลักษณะที่เป็นช่วงรอยต่อจากระบบอำมาตยาธิปไตยสู่ระบบประชาธิปไตยหรือที่เรียกว่าระบอบประชาธิปไตยครึ่งใบ โดยมีชนชั้นกลางและนายทุน นักธุรกิจ ก้าวเข้ามามีบทบาททางการเมืองในยุคนี้ บทบาทของกลุ่มคนดังกล่าวคือ เข้าร่วมจัดตั้งพรรคการเมืองหรือทางอ้อมด้วยการสนับสนุนการเงินอยู่เบื้องหลัง โดยให้การสนับสนุนพรรคการเมืองเกือบทุกพรรค เพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจเป็นสำคัญ²⁴ ความสำเร็จในการพัฒนาทางเศรษฐกิจและการจัดระบบการบริหารราชการแผ่นดินที่เป็นแบบรวมศูนย์อำนาจที่กระจุกตัวอยู่ในเมืองหลวง ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคมตามมา พรรคการเมืองเข้ามามีบทบาทในช่องว่างแทนการบริหารงานของข้าราชการ นักการเมืองมีการพึ่งพิงกลไกระบบอุปถัมภ์จากกลุ่มนักธุรกิจและผู้มีอิทธิพลในแต่ละท้องถิ่นในการระดมคะแนน

* ตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2501), ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2514), ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ (พ.ศ.2519).

²² ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, ทวีศักดิ์ พันธุ์สระ และชรินทร์ สันประเสริฐ, สมุดภาพการเมืองไทย (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2534), หน้า16-17.

²³ สิริพรรณ นกสวน, “พรรคการเมืองและระบบพรรคการเมือง,” เอกสารประกอบการสอนวิชาการะบวนและพฤติกรรมทางการเมือง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

²⁴ สีด้า สอนศรี, พรรคการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : ศึกษาเฉพาะประเทศอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ไทย และมาเลเซีย, หน้า 196.

เสียงและสนับสนุนทางการเงิน ทำให้องค์กรพรรคมีความอ่อนแอ และขึ้นอยู่กับปัจเจกบุคคลและ ความสามารถส่วนตัวที่จะสรรหาเงิน วัตถุประสงค์ และการบริการแก่ประชาชนในเขตเลือกตั้ง²⁵ ใน แห่งของนโยบาย พรรคการเมืองทุกพรรคยังมีนโยบายที่เป็นนามธรรมและผันแปรไปตามผู้นำและ สถานการณ์ และยังเป็นการก่อตั้งพรรคเพื่อสนับสนุนบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเพื่อสร้างความชอบ ธรรมในการขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองโดยอาศัยความสัมพันธ์แบบเครือญาติหรือการเป็นผู้ร่วม ลงทุนทางธุรกิจ เช่น การจัดตั้งพรรคชาติไทยของกลุ่มราชครู²⁶ และมีลักษณะของการเป็นพรรคที่ ก่อตั้งเพื่อเป็นฐานสนับสนุนผู้นำทางการเมืองที่ได้มาจากการเลือกตั้งเพื่อขึ้นสู่การจัดตั้งรัฐบาล เช่น การสนับสนุนพลเอกเปรม ติณสูลานนท์หรือการสนับสนุนพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นต้น

3. พรรคการเมืองไทยในช่วงปีพ.ศ.2541 - ปัจจุบัน นักธุรกิจเข้ามามีบทบาททาง การเมืองโดยตรง ประกอบกับหลักเกณฑ์ทางกฎหมายที่เกี่ยวกับพรรคการเมืองและการเลือกตั้งใน รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 เอื้อต่อการเกิดขึ้นของพรรคการเมืองขนาดใหญ่ และพรรคการเมืองที่มี กลุ่มทุนขนาดใหญ่ระดับชาติคอยเกื้อหนุน สามารถสร้างความนิยมผ่านทางนโยบาย ภาพลักษณ์ ที่ดีของผู้นำทางการเมือง และมีระบบการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพกับผู้ใช้สิทธิเลือกตั้ง โดย การทำให้พรรคการเมืองเปรียบเสมือนสินค้า กลยุทธ์ทางการเมืองที่มีความคล้ายคลึงกับกลยุทธ์ ทางการตลาดในการเสนอขายสินค้าเช่นนี้ ประสบความสำเร็จเป็นอย่างมากในสังคมที่อุดมการณ์ และจุดยืนทางการเมืองไม่เคยเป็นเหตุผลในการตัดสินใจเลือกตั้ง ส่งผลให้รูปแบบและวิธีการ แข่งขันทางการเมืองเปลี่ยนแปลงไป ทำให้เกิดปรากฏการณ์ดังที่พรรคไทยรักไทยภายใต้การนำ ของอดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตรได้สร้างขึ้นมา คือ กรอบความคิดในการบริหารประเทศ แบบบริษัท มีการตั้งงบประมาณกลางเพื่อเป็นงบฉุกเฉินได้โดยไม่ต้องผ่านการตรวจสอบ มีการปรับ โครงสร้างการเมือง เศรษฐกิจที่เอื้อประโยชน์แก่ตนและพวกพ้อง จนกลายเป็นการคอร์รัปชันเชิง นโยบาย ทำให้เกิดภาวะความแตกแยกทางความคิดและกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดปัญหา ทางการเมืองในประเทศไทย²⁷

²⁵ สิริพรรณ นกสวน, "พรรคการเมืองและระบบพรรคการเมือง," เอกสารประกอบการสอนวิชาการระบบและ พฤติกรรมการเลือกตั้ง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

²⁶ นรนิติ เศรษฐบุตร, กลุ่มราชครูในการเมืองไทย(กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), หน้า 189-198.

²⁷ สิริพรรณ นกสวน, "พรรคการเมืองและระบบพรรคการเมือง," เอกสารประกอบการสอนวิชาการระบบและ พฤติกรรมการเลือกตั้ง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

2.3 ปัญหาของการพัฒนาพรรคการเมืองไทย

การศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาพรรคการเมืองไทย จะต้องเริ่มจากการทบทวนปัญหาของพรรคการเมืองไทย ซึ่งมีนักวิชาการที่ได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวในแง่มุมมองที่คล้ายคลึงกัน คือ

ขจัดภัย บุรุษพัฒน์ กล่าวไว้ว่าพรรคการเมืองของไทยเกิดขึ้นจากบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนเพียงไม่กี่คนที่ได้รับเลือกตั้งเข้ามาขณะยังไม่มีพรรคการเมืองแทบทั้งสิ้น มารวมกันจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นโดยที่ไม่ได้รับความสนับสนุนจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ เพื่อเป็นกำลังที่จะไปต่อรองกับรัฐบาลในการขอผลประโยชน์ทางการเมือง พรรคการเมืองไทยมีสมาชิกจำนวนจำกัด และไม่มีประชาชนเข้าเป็นสมาชิกด้วยตามความหมายของพรรคการเมืองที่แท้จริง พรรคการเมืองไทยไม่ได้ดำเนินงานติดต่อกันเรื่อยไปเหมือนพรรคการเมืองในประเทศประชาธิปไตยทั้งหลาย เพราะมีบางยุคบางสมัยที่รัฐบาลห้ามมิให้มีการจัดตั้งพรรคการเมือง ทั้ง ๆ ที่รัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศได้ให้เสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมืองไว้²⁸

Wendell Blanchard ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของพรรคการเมืองไทยในยุคแรกเริ่มของการก่อเกิดพรรคการเมืองในประเทศไทยไว้ว่า พรรคการเมืองของไทยประกอบด้วยชนชั้นนำ เพียงคนเดียวหรือสองสามคน และไม่ได้รับการสนับสนุนจากประชาชนส่วนใหญ่ โครงการของพรรคก็ไม่ได้ได้รับความสนใจเท่าที่ควร สิ่งที่ยึดเหนี่ยวพรรคการเมืองไม่ใช่อุดมการณ์หรือโครงร่างของพรรค แต่เป็นคุณลักษณะส่วนตัวของผู้นำที่มีลักษณะเด่นเป็นศูนย์กลางของกลุ่มสมาชิกและกลุ่มต่าง ๆ นี้จะรวมกันโดยใช้ความชำนาญทางการเมืองของผู้นำ การคุมอำนาจและการสร้างความนิยม โดยพรรคการเมืองของไทยมี 3 ประเภท คือ พรรคฝ่ายรัฐบาล พรรคที่รัฐบาลตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนรัฐบาล และพรรคฝ่ายค้าน²⁹

วิสุทธิ โพธิ์แท่น ได้กล่าวถึงลักษณะของพรรคการเมืองไทยไว้ว่า ความคิดความเชื่อหรืออุดมการณ์พื้นฐานร่วมกันของบุคคลสำคัญของพรรคและสมาชิกพรรคยังไม่เหนียวแน่น มั่นคง การอยู่ร่วมกันของบุคคลกรพรรคอยู่ที่ผลประโยชน์ทางวัตถุหรือตำแหน่งหน้าที่ มากกว่าความต้องการที่จะเข้ามาพัฒนาสังคมและประเทศชาติตามหลักการ ทำให้ขาดการบริหารจัดการที่ดีในการจัดองค์กรและบริหารพรรค ทั้งยังขาดความรู้ความเข้าใจสำคัญในหลักการพื้นฐานของการ

²⁸ ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, "กำเนิดพรรคการเมืองในประเทศไทย," วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2510), หน้า 184-185.

²⁹ Wendell Blanchard, *Thailand : its people, its society, its culture* (New Haven: HRAF Press, 1958), pp. 255-256, อ้างถึงใน ขจัดภัย บุรุษพัฒน์, 2511: 355.

ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยและจำนวนไม่น้อยไม่ได้สนใจที่ปรับปรุงความรู้ความเข้าใจของตนเองในเรื่องนี้ จึงไม่สามารถพัฒนาพรรคของตัวเองร่วมกันได้³⁰

กล่าวโดยสรุป พรรคการเมืองไทยมีปัญหาหลัก ๆ 2 ลักษณะ คือ³¹

1. ปัญหาภายในพรรค หมายความว่าระบบโครงสร้างและองค์กร หน้าที่บุคลากร และทรัพยากรต่าง ๆ ของพรรคการเมืองมีปัญหา จึงทำให้พรรคการเมืองไม่สามารถมีบทบาทหรือดำเนินกิจการทางการเมืองได้อย่างที่ควร การขาดอุดมการณ์และนโยบายของพรรค ปัญหาการยึดติดผู้นำ การขาดวินัยของสมาชิกพรรค การขาดแคลนเงินทุน เพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของพรรค การไม่มีความเป็นประชาธิปไตยภายในพรรคการเมืองอย่างแท้จริง อันเกิดจากการครอบงำของกลุ่มทุนภายในพรรคการเมือง ทำให้อำนาจตกอยู่ภายในกลุ่มบุคคลเพียงไม่กี่คน

นอกจากนี้ในช่วงระยะเวลาก่อนการได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งครั้งที่สองของพรรคไทยรักไทยจนกระทั่งสามารถจัดตั้งรัฐบาลเสียงข้างมากพรรคเดียวได้ พรรคการเมืองไทยที่ชนะการเลือกตั้งยังไม่เคยได้เสียงข้างมาก ทำให้เกิดรัฐบาลผสมและเป็นสาเหตุของความขัดแย้ง การแบ่งแยกเป็นกลุ่ม ก๊วนและมุ่งการเมือง เพื่อต่อรองตำแหน่งรัฐมนตรี³² การตรวจสอบถ่วงดุลระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารขาดผลในทางปฏิบัติ นายกรัฐมนตรีไม่กล้าใช้อำนาจเพราะถูกควบคุมโดยพรรคร่วมรัฐบาล นำไปสู่ระบบเจ้ากระทรวง ที่แต่ละพรรคการเมืองที่เข้าร่วมเป็นรัฐบาลดูแลอยู่³³ เกิดปัญหาคอรัปชั่น การโกงกิน ทำให้ประชาชนไม่พอใจและไม่ไว้วางใจพรรคการเมืองและนักการเมือง ทำให้เกิดทัศนคติในทางลบต่อการเมืองและมองว่าการเมืองเป็นการกดขี่ขูดรีดของเจ้าหน้าที่รัฐโดยปราศจากคุณธรรมและการใช้อิทธิพลในการกำหนดนโยบายสาธารณะ เมื่อเห็นภาพที่เกิดขึ้นจากปรากฏการณ์ทางการเมืองที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตประจำวันของประชาชน เช่น การแจกเงินซื้อเสียงในการเลือกตั้ง การที่รัฐมนตรีบางคนแต่งตั้งพรรคพวกหรือคนสนิทให้ดำรงตำแหน่งที่สูงขึ้นโดยปราศจากเหตุผลสมควร เป็นต้น³⁴

³⁰ วิสุทธ์ โภธิแทน, คู่มือปฏิบัติหน้าที่สมาชิกรัฐสภา เรื่องการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองไทย(เนนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, 2544), หน้า 37-38.

³¹ กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย, หน้า 329.

³² สิริพรรณ นกสวน, “พรรคการเมืองและระบบพรรคการเมือง,” เอกสารประกอบการสอนวิชาการระบบและพฤติกรรมทางการเมือง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (เอกสารไม่ตีพิมพ์เผยแพร่)

³³ สิริภัทร์ เสรีรังสรรค์, นักการเมืองไทย : จริยธรรม ผลประโยชน์ทับซ้อน การคอรัปชั่น สภาพปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ แนวทางแก้ไข (กรุงเทพฯ: สายธาร, 2553), หน้า 221.

³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 6-7.

2. **ปัญหาสภาพแวดล้อมของพรรค** หมายความว่า พรรคการเมืองไม่สามารถที่จะพัฒนาตนเองได้ส่วนหนึ่ง เป็นเพราะปัจจัยที่มาจากสภาพแวดล้อมของพรรคการเมืองที่ไม่เปิดโอกาสหรือเอื้อประโยชน์ให้พรรคการเมืองที่จะมีบทบาทได้อย่างเต็มที่ เช่น การขาดการสนับสนุนจากประชาชนต่อพรรคการเมือง การขาดความต่อเนื่องและความไม่มีเสถียรภาพของพรรคการเมืองอันเกิดมาจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจากการยึดอำนาจของคณะทหาร ปัจจัยสภาพแวดล้อมเหล่านี้เป็นบริบทที่พรรคการเมืองไม่สามารถควบคุมได้ ตรงกันข้ามบริบทเหล่านั้นกลับเป็นตัวกำหนดการพัฒนาพรรคการเมืองอีกด้วย ดังที่จะได้กล่าวถึงในกรอบความคิดเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองในประเทศไทย ซึ่งมีผลสำคัญต่อการพัฒนาพรรคการเมืองไทย

2.4 กรอบความคิดเกี่ยวกับการสร้างความเป็นสถาบันของพรรคการเมือง

Samuel P. Huntington ได้เสนอความหมายของการพัฒนาทางการเมืองว่า การพัฒนาทางการเมืองเป็นเรื่องของการสร้างความเป็นสถาบัน (Institutionalization) ให้กับระบบ เพื่อให้ระบบสามารถเปลี่ยนแปลงจากจารีตประเพณีมาสู่ความเป็นสมัยใหม่ได้โดยไม่มีควมวุ่นวายไร้เสถียรภาพ ด้วยลักษณะเช่นนี้เท่านั้น ระบบหรือสถาบันทางการเมืองจึงจะสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถถ่วงดุลการขยายตัวของการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนได้อย่างดี³⁵

มิติขั้นตอนการพัฒนาการเมืองตามที่ Huntington กล่าวไว้ สามารถแบ่งได้เป็น 4 ขั้นตอนสำคัญๆ คือ³⁶

1. การแบ่งเป็นฝักฝ่าย (Factionalism) เป็นขั้นแรกของการพัฒนาพรรคการเมือง เมื่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองและความเป็นสถาบันทางการเมืองยังอยู่ในระดับต่ำ การเมืองยังเป็นกิจกรรมของคนส่วนน้อยที่แข่งขันกันเพื่อเป้าหมายของตน กลุ่มคนที่มีบทบาททางการเมืองนี้อาจรวมตัวกันเป็นพรรคการเมือง แต่พรรคการเมืองนั้นยังขาดการสนับสนุนจากประชาชนและขาดความต่อเนื่อง ทั้งยังมีความสำคัญน้อยต่อการเลือกตั้ง บทบาททางการเมืองในรัฐสภายังคงเป็นกลุ่มเล็กที่ยึดติดกับตัวผู้นำ

2. การแบ่งเป็นขั้ว (Polarization) เป็นขั้นตอนสำคัญของการพัฒนาระบบการเมือง กล่าวคือการมีส่วนร่วมทางการเมืองขยายตัวขึ้น กลุ่มพลังทางสังคมเริ่มมีบทบาททาง

³⁵ Samuel P. Huntington, *Political Order in Changing Societies* (New Haven: Yale University Press, 1968), pp.34-35.

³⁶ กนก วงษ์ตระหง่าน, *พรรคการเมืองไทย*, หน้า 318-319.

การเมือง พรรคการเมืองเริ่มสร้างความสัมพันธ์เป็นระบบกับกลุ่มพลังทางสังคม เกิดกลุ่มการเมืองต่าง ๆ เข้ามาแข่งขันทางการเมืองภายใต้กติกาทางการเมืองเดียวกัน

3. การขยายตัว (Expansion) เป็นขั้นตอนการสร้างความเข้มแข็งของพรรคการเมือง พรรคการเมืองได้รับการยอมรับจากประชาชนโดยอาศัยกลไก และระบบภายในของพรรคที่มีประสิทธิภาพ และมีผู้นำทางการเมืองที่มุ่งสร้างพรรคการเมืองให้เป็นที่ยอมรับของประชาชนและเพื่อจัดระเบียบสังคมให้เรียบร้อย จึงทำให้เกิดการแข่งขันระหว่างพรรคการเมืองขึ้น

4. การพัฒนาเป็นสถาบันการเมือง (Institutionalization) เมื่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองขยายตัว ส่งผลให้ระบบการเมืองพัฒนา กลุ่มการเมืองต่าง ๆ ถูกกำหนดให้เข้ามาแข่งขันทางการเมืองตามกติกาที่ระบบการเมืองได้กำหนดไว้ สภาพการพัฒนาของระบบการเมืองนี้ส่งผลให้พรรคการเมืองพัฒนาความเป็นสถาบันทางการเมืองขึ้น

จะเห็นได้ว่าเป้าหมายของการพัฒนาพรรคการเมืองก็เพื่อให้พรรคการเมืองมีความเป็นสถาบันทางการเมืองที่เข้มแข็งและมั่นคง สามารถรองรับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนได้ เนื่องจากสังคมเริ่มมีการพัฒนา ดังที่ Huntington ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง ที่ไม่ได้ดุลยภาพกับการสร้างสถาบัน หากมีการพัฒนาสถาบันอยู่ในระดับต่ำ ไม่สามารถรองรับการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เพิ่มขึ้นสูงได้ สังคมมักจะขาดเสถียรภาพ แต่ในทางตรงกันข้ามสังคมซึ่งได้สร้างสถาบันการเมืองขนาดใหญ่ที่มีความสามารถรองรับการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เพิ่มขึ้น มักมีเสถียรภาพ สถาบันจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาทางสังคม ซึ่งวิธีการด้านสถาบันที่สำคัญในการจัดการมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ พรรคการเมืองและระบบพรรคการเมือง (Political Parties and The System Parties) ดังในกรณีที่เกิดขึ้นในอินเดีย อูรุกวัย ชิลี อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ที่มีการพัฒนาพรรคการเมืองโดยมีการจัดการในด้านองค์กรเป็นอย่างดี ในขณะที่การมีส่วนร่วมทางการเมืองยังอยู่ในระดับต่ำทำให้สังคมมีเสถียรภาพ³⁷ ซึ่งในช่วงทศวรรษที่ 1960 ประเทศไทยยังไม่มีพรรคการเมืองเลย ทำให้ขาดกลไกทางด้านสถาบันที่จะช่วยรองรับผู้คนกลุ่มใหม่ๆที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง พรรคการเมืองจึงถือเป็นสถาบันที่สำคัญต่อการพัฒนาทางการเมือง อันจะทำให้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยมีการพัฒนาต่อไป

นอกจากนี้ การพัฒนาพรรคการเมืองให้มีความเข้มแข็ง ยังเป็นการนำผลประโยชน์ส่วนรวมที่มีการจัดระเบียบในระบบสถาบันเข้ามาแทนที่ผลประโยชน์ส่วนตัวที่กระจาย ในช่วงแรกของการพัฒนา พรรคการเมืองอาจดูเหมือนเป็นกลุ่มที่แตกแยกและก่อความ

³⁷ Samuel P. Huntington, *Political Order in Changing Societies*, pp.397-402.

ขัดแย้งกับการแตกสามัคคี แต่เมื่อพัฒนาขึ้นไป พรรคที่เข้มแข็งนั้นจะกลายเป็นสื่อรวมพลังต่าง ๆ ทางสังคมเข้าด้วยกัน ก่อให้เกิดความภักดีและยึดมั่นในส่วนรวม ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีกว่าการจับกลุ่มย่อยในวงแคบ พรรคการเมืองช่วยจัดระเบียบขั้นตอนในการสืบทอดภาวะผู้นำและในการดึงคนกลุ่มใหม่เข้ามาสู่ระบบการเมือง ถือได้ว่าพรรคการเมืองเป็นพื้นฐานที่ก่อให้เกิดเสถียรภาพและการเปลี่ยนแปลงอย่างมีระเบียบเรียบร้อย มากกว่าจะก่อความไร้เสถียรภาพ ความเลวร้ายที่เห็นว่าเป็นของพรรคการเมือง ซึ่งมีลักษณะของการเมืองที่ไม่เป็นระเบียบและแตกแยก เกิดจากการตั้งกีดกันจับกลุ่มที่มีมากตอนไม่มีพรรค หรือขณะที่พรรคอ่อนแอ หากรัฐปราศจากพรรคการเมือง รัฐนั้นจะยิ่งกลายเป็นรัฐที่ต่อต้านพรรค สังคมจะเผชิญความไร้เสถียรภาพในอนาคตมากตามขึ้นไปด้วย³⁸ ดังนั้น รัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐในระบอบการปกครองประชาธิปไตย จึงจำเป็นต้องมีพรรคการเมือง เพื่อหลีกเลี่ยงความวุ่นวายที่จะเกิดขึ้นในสังคม และการสร้างให้พรรคการเมืองมีความเข้มแข็งจะสามารถดึงดูดผู้คนให้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ทำให้รัฐและระบบการเมืองเกิดการพัฒนา

เมื่อพิจารณาจากกรอบความคิดของHuntington ในแต่ละขั้นตอนของการพัฒนาทางการเมืองของพรรคการเมือง จะเห็นได้ว่าความเป็นสถาบันของพรรคการเมืองจะเกิดขึ้นต่อเมื่อ³⁹

1) ความสามารถในการปรับตัวสูง (adaptability) พรรคการเมืองมีความสามารถในการดำรงอยู่อย่างยืนนานหรือไม่ สามารถทำหน้าที่ได้อย่างต่อเนื่องหรือไม่ สามารถสร้างความเชื่อมโยงระหว่างประชาชนเข้ากับพรรคการเมืองได้หรือไม่ หากเกิดการเปลี่ยนแปลงบุคลากรชั้นนำของพรรค สามารถเกิดขึ้นได้โดยไม่ทำให้เกิดวิกฤตการณ์แตกแยกอย่างรุนแรงต่อสังคมได้หรือไม่

2) ความซับซ้อนเป็นระบบ (complexity) มีการจำแนกแยกแยะแจจแจงโครงสร้างของพรรค และแต่ละโครงสร้างมีบุคลากรที่ชำนาญเฉพาะเรื่องเข้าทำหน้าที่อย่างเชื่อมประสานหรือไม่

3) ความเป็นตัวของตัวเอง (autonomy) มีความสามารถในการตัดสินใจเรื่องสำคัญต่างๆได้ด้วยตนเอง (พรรคของตน) หรือไม่ หรือมี “อำนาจภายนอกพรรค” มากออบงการอยู่เสมอ

³⁸ Ibid., pp.403-405.

³⁹ วิสุทธิ์ โทธิแทน, คู่มือปฏิบัติหน้าที่สมาชิกวุฒิสภา เรื่องการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองไทย, หน้า 5.

4) ความสามัคคีกลมเกลียว (coherence) มีความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องอุดมการณ์ นโยบายและการอยู่ร่วมกันเพียงไร มีกระบวนการและวิธีแก้ไขปัญหาอันเป็นที่ยอมรับกันกว้างขวางในพรรคและเมื่อดำเนินตามกระบวนการดังกล่าวแล้ว ผลที่เกิดขึ้นได้รับการยอมรับเห็นพ้องต้องกันเพียงใด หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สามารถมีเอกภาพในความแตกต่างเพียงใด (unity in diversity)

3. กรอบความคิดเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง

3.1 หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองในต่างประเทศ

ถึงแม้ว่าพรรคการเมืองในประเทศประชาธิปไตยตะวันตก จะถือกำเนิดและได้รับการยอมรับว่าพรรคการเมืองเป็นสิทธิตามธรรมชาติของบุคคลในการรวมกลุ่ม (Natural Creature) แต่ด้วยความซับซ้อนของระบบการเลือกตั้งโดยเฉพาะการเลือกตั้งแบบสัดส่วนหรือบัญชีรายชื่อ (Proportional Representation/ Party List) ความจำเป็นที่จะต้องควบคุมการเงินของพรรคการเมืองให้เกิดความโปร่งใส และการให้การสนับสนุนแก่พรรคการเมืองโดยรัฐ ก็เป็นสาเหตุให้ประเทศเหล่านั้นกำหนดให้พรรคการเมืองต้องจดทะเบียน ขึ้นทะเบียน หรือจัดแจ้งกับภาครัฐก่อนจึงจะเข้าร่วมกระบวนการเลือกตั้งในนาม “พรรคการเมือง” ได้ แม้ว่าประเทศเหล่านี้จะมีได้บังคับให้พรรคการเมืองต้องจดทะเบียนเพื่อให้มีสถานะเป็นนิติบุคคล “พรรคการเมือง” ก่อนการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอื่น ๆ ก็ตาม แต่ประเทศประชาธิปไตยหลายประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่เคยเผชิญวิกฤติการณ์ทางการเมืองอันเป็นผลมาจากพฤติกรรมของพรรคการเมืองเช่น สเปน โปรตุเกส ตุรกี เกาหลีใต้ หรือเป็นประเทศประชาธิปไตยเกิดใหม่ในยุโรปตะวันออก อาทิ รัสเซีย โรมาเนีย อาร์เมเนีย ฯลฯ ซึ่งมุ่งหมายจะสถาปนาระบบหลายพรรคการเมือง (Multi-party System) ให้เกิดขึ้นและดำรงอยู่อย่างมั่นคงภายหลังที่ตกอยู่ภายใต้ระบบการเมืองพรรคเดียวคือ พรรคคอมมิวนิสต์ มานานกว่าครึ่งศตวรรษ การรวมตัวกันของบุคคลเพื่อจัดตั้งพรรคการเมืองในกลุ่มประเทศเหล่านี้จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายรองรับ เพื่อประโยชน์ทั้งในด้านการควบคุมและในด้านการส่งเสริมพรรคการเมือง ดังนั้น การรวมกลุ่มจัดตั้ง “พรรคการเมือง” จึงถูกบังคับให้ต้องจดทะเบียนหรือจัดแจ้งกับภาครัฐก่อน จึงจะมีสถานะนิติบุคคล “พรรคการเมือง” และจึงจะสามารถเข้าสู่กระบวนการสร้างเจตจำนงทางการเมืองของประชาชนผ่านการเลือกตั้งได้ ซึ่งประเทศไทยก็จัดอยู่ในกลุ่มที่ว่านี้ด้วย⁴⁰

⁴⁰ ณรงค์เดช สุโขษิต, “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง แนวทางการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง,สถาบันพระปกเกล้า” หน้า 7-8.(เอกสารประกอบการตีพิมพ์)

จากลักษณะของพรรคการเมืองในประเทศไทยตะวันตก ได้ส่งผลให้เหตุแห่งการยุบเลิกพรรคการเมืองจะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อเหตุอันจำเป็นที่จะต้องรักษาไว้ซึ่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยหรือเป็นกรณีที่เราเห็นว่าพรรคการเมืองนั้นไม่ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองต่อไปแล้วเท่านั้น เพราะการยุบพรรคการเมืองนอกจากจะทำลายสถาบันทางการเมืองลงแล้วยังมีผลเป็นการทำลายเสรีภาพในการรวมตัวกันเพื่อสร้างเจตจำนงทางการเมืองของราษฎรซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยอีกด้วย การตีความกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองจึงไม่สามารถทำได้โดยการอ่านกฎหมายแบบยึดติดกับถ้อยคำเท่านั้น แต่จะต้องคำนึงถึงหลักการอันเป็นรากฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยตลอดสิทธิทางการเมืองของปัจเจกบุคคลประกอบด้วยเสมอ⁴¹ การมีกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองก็เช่นกัน เหตุผลหลักของการกำหนดให้มีการยุบพรรคการเมืองในต่างประเทศก็คือ พรรคการเมืองเป็นภัยคุกคามต่อระบอบการเมืองการปกครองในประเทศนั้น ๆ จึงได้นำมาตรการนี้มาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งมีจุดที่แตกต่างจากการยุบพรรคการเมืองในประเทศไทย ที่นอกจากจะนำแนวความคิดดังกล่าวมาบัญญัติไว้กฎหมายเกี่ยวกับพรรคการเมืองแล้ว ยังได้นำการยุบพรรคการเมืองมาเป็นมาตรการในการแก้ไขปัญหาการเลือกตั้งอีกด้วย แต่ในปัจจุบันการยุบพรรคการเมืองในประเทศไทยตะวันตกเกิดขึ้นค่อนข้างน้อย เช่นเดียวกับพรรคการเมืองในประเทศทางแถบเอเชียอย่างเช่นประเทศเกาหลีใต้ หรือแม้แต่ในประเทศอินโดนีเซีย ก็ยังไม่เคยมีคดียุบพรรคการเมืองขึ้นสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญเลยแม้แต่คดีเดียว (ข้อมูลถึงปีค.ศ.2008)⁴²

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหภาพยุโรปเพื่อประชาธิปไตยโดยกฎหมาย (la Commission Européen pour la Démocratie par le Droit)* ทำการสำรวจบทบัญญัติใน

⁴¹ นิติราษฎร์, แดงการณของคณาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฉบับที่ 6 การตีความกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ[ออนไลน์], 2551. แหล่งที่มา<http://www.enlightened-jurists.com>

⁴² ณรงค์เดช สรุโฆษิต"รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง แนวทางการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง,สถาบันพระปกเกล้า" หน้า 14.(เอกสารประกอบการตีพิมพ์)

* เป็นองค์กรที่ถูกรื้อฟื้นมาเพื่อทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของสภายุโรป (Conseil de l'Europe) โดยให้ความเห็นทางด้านรัฐธรรมนูญในกรณีที่เกิดปัญหาที่เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญ ของประเทศสมาชิก เพื่อให้สอดคล้องกับ เกณฑ์มาตรฐานของยุโรป (les standards européens) และมีหน้าที่ดูแลให้การเลือกตั้งและการออกเสียงประชามติในประเทศสมาชิกเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด โดยคณะกรรมการสามารถให้ความเห็นและคำแนะนำต่อกฎหมายเลือกตั้งและกฎหมาย เกี่ยวกับการออกเสียงประชามติของประเทศสมาชิก รวมทั้งยังจัดสัมมนาที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งและการออกเสียงประชามติ เพื่อให้การเลือกตั้งและการออกเสียงประชามติเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องและเป็นประชาธิปไตย ทั้งยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางความร่วมมือระหว่างองค์กรศาลรัฐธรรมนูญหรือองค์กรอื่นที่ทำหน้าที่คล้ายศาลรัฐธรรมนูญ รวมถึงการจัดสัมมนากับศาลรัฐธรรมนูญของ

รัฐธรรมนูญและกฎหมายพรรคการเมืองของประเทศต่าง ๆ ในปีค.ศ. 1998 โดยสามารถสรุปเหตุแห่งการยุบพรรค โดยแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้⁴³

1. ข้อห้ามเกี่ยวกับรูปแบบ บางประเทศวางเงื่อนไขเกี่ยวกับการส่งผู้สมัคร เช่น แคนาดา พรรคการเมืองต้องส่งผู้สมัครในการเลือกตั้งทั่วไปอย่างน้อย 50 เขต ในโรมาเนีย อัยการอาจร้องขอต่อศาลประจำกรุงบูคาเรสต์ให้ยุบพรรคในข้อหาไม่ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองเพียงพอต่อพรรคที่ส่งผู้สมัครในการเลือกตั้งทั่วไปสองครั้งหลังสุดไม่ถึง 10 เขต หรือต่อพรรคที่ไม่มีสมาชิกได้รับเลือกตั้งเป็นส.ส. เป็นเวลา 5 ปี ในฮังการี พรรคอาจถูกยุบได้ในกรณีที่ดำเนินกิจกรรมทางการเมือง 1 ปีขึ้นไป หรือมีจำนวนสมาชิกลดลงกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำที่กฎหมายกำหนด ในไอร์แลนด์ พรรคที่จะขอจดทะเบียนจัดตั้ง ต้องแสดงให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ของพรรคในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองอย่างแท้จริงผ่านทาง การส่งผู้สมัครในการเลือกตั้ง ส.ส. การเลือกตั้งท้องถิ่น หรือการเลือกตั้งระดับสหภาพยุโรป

ในหลายประเทศ กฎหมายพรรคการเมืองได้กำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการเงินของพรรคเอาไว้ แต่ส่วนใหญ่แล้วไม่ได้มีบทลงโทษถึงขนาดต้องยุบพรรค อย่างไรก็ตามมีบางประเทศที่กำหนดมาตรการรุนแรง เช่น ในแอลเบเนีย พรรคอาจถูกยุบหากไม่เปิดเผยที่มาของรายได้ของพรรคหรือไม่อนุญาตให้ทางการ เข้าไปตรวจสอบ ยุเครนมีกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างเคร่งครัด กล่าวคือ พรรคไม่อาจรับเงินจากรัฐต่างประเทศ พรรคต่างประเทศ องค์การระหว่างประเทศ พลเมืองต่างประเทศ บริษัทต่างประเทศ หรือบริษัทยูเครนที่มีต่างชาติถือหุ้นร้อยละ 20 การฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ดังกล่าวอาจทำให้พรรคนั้นถูกยุบได้ ในอาร์เจนติน่า ไม่ได้กำหนดโทษยุบพรรคในกรณีฝ่าฝืนกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการเงินของพรรคเอาไว้ แต่ให้มีโทษเพียงปรับเงินเท่านั้น

2. ข้อห้ามเกี่ยวกับเนื้อหา อุดมการณ์ แนวนโยบาย วัตถุประสงค์ และลักษณะการดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมือง บางประเทศนำกฎหมายเกี่ยวกับสมาคมมาบังคับใช้กับพรรคการเมืองด้วย เช่น สวิตเซอร์แลนด์ ลิคเตนสไตน์ ฟินแลนด์ ซึ่งมีกฎหมายกำหนดว่าสมาคมที่ดำเนินกิจกรรมไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของสมาคมหรือมีวัตถุประสงค์ขัดกับกฎหมายและ

ประเทศสมาชิก โดยในปัจจุบันมีประเทศที่เข้ามาเป็นผู้สังเกตการณ์อยู่หลายประเทศเช่น อาเจนติน่า แคนาดา อิสราเอล เม็กซิโก สหรัฐอเมริกา ส่วนประเทศในเอเชียก็มีสองประเทศ คือ ญี่ปุ่นและเกาหลี (โปรดพิจารณาเพิ่มเติมใน นันทวัฒน์ บรมานันท์, องค์การเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญในฝรั่งเศส[ออนไลน์], 2548, แหล่งที่มา <http://www.pub-law.net>)

⁴³ ปิยนุตร แสงกนกกุล, ในพระปรมาภิไธย ประชาธิปไตย และตุลาการ (กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊กส์, 2552), หน้า 192-200.

ศีลธรรมอันดี สมาคมนั้นอาจถูกยุบได้ กฎหมายของเอสโตเนียกำหนดให้สมาคมห้ามมีวัตถุประสงค์ขัดกับรัฐธรรมนูญ กฎหมาย หรือศีลธรรมอันดี และห้ามมีวัตถุประสงค์แสวงหากำไร

รัฐธรรมนูญสเปนกำหนดว่าพรรคอาจถูกยุบได้หากพรรคนั้นมีลักษณะเป็นองค์กรอาชญากรรมตามความหมายของประมวลกฎหมายอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพรรคที่ดำเนินกิจกรรมที่มีความผิดทางอาญา หรือสนับสนุนให้กระทำความผิดทางอาญา พรรคที่มีกองกำลังของพรรค มีการจัดตั้งองค์กรหรือรวมกลุ่มกันของผู้ก่อการร้าย ในโปรตุเกส การจัดตั้งพรรคต้องไม่มีวัตถุประสงค์ที่ขัดกับกฎหมายอาญา รัฐธรรมนูญอาร์เจนตินา อนุญาตให้ศาลสั่งห้ามหรือเพิกถอนการกระทำของพรรคที่ขัดกับรัฐธรรมนูญและกฎหมายได้ ในรัสเซีย ก็ได้กำหนดมาตรการทำนองนี้ไว้เช่นกัน แต่จะพิจารณาลงโทษพรรคใด ศาลต้องคำนึงถึงหลักความได้สัดส่วนเป็นสำคัญ

การดำเนินกิจกรรมของพรรคย่อมมีข้อจำกัด ในแอลเบเนีย พรรคไม่อาจมีนโยบายหรือดำเนินกิจกรรมที่เป็นปฏิปักษ์ต่อประชาธิปไตยหรือเป็นเผด็จการ พรรคต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับหลักการพื้นฐานซึ่งตั้งอยู่บนหลักนิติรัฐ-ประชาธิปไตย-สังคม ในเยอรมัน พรรคไม่อาจดำเนินการที่อาจกระทบต่อกฎเกณฑ์ระดับรัฐธรรมนูญเสรีประชาธิปไตยได้ อันได้แก่ อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน การเคารพเจตจำนงของรัฐโดยประชาชนเสียงข้างมาก การคุ้มครองเสรีภาพและความเสมอภาค การแบ่งแยกอำนาจ หลักความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครอง ความหลากหลายและเสมอภาคของพรรคการเมือง และความเป็นอิสระขององค์กรตุลาการ ใน ฝรั่งเศส พรรคการเมืองจะต้องดำเนินกิจกรรมที่สอดคล้องกับประชาธิปไตย

หลายประเทศ รัฐธรรมนูญกำหนดอย่างชัดเจนห้ามพรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์สุดโต่ง เช่น พรรคการเมืองอิตาลีต้องดำเนินการตามวิถีทางประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญ โดยห้ามพรรคการเมืองแนวฟาสซิสต์ โปรตุเกส ห้ามพรรคการเมืองแนวฟาสซิสต์และเหยียดเชื้อชาติไปแลนด์ ห้ามพรรคการเมืองมีนโยบายเผด็จการแบบที่ฟาสซิสต์-นาซี-คอมมิวนิสต์ใช้ และห้ามดำเนินกิจกรรมกระตุ้นให้เกิดความเกลียดชังและการเหยียดเชื้อชาติ ในฝรั่งเศส พรรคอาจถูกยุบได้หากกระตุ้นให้เกิดการเลือกปฏิบัติ ความเกลียดชัง และความรุนแรงด้วยเหตุผลของชาติกำเนิด สีผิว ศาสนา เช่นเดียวกับกับ สเปน เบลารุส ยูเครน อาเซอร์ไบจาน บัลแกเรีย และรัสเซีย ในขณะที่โปรตุเกสและเดนมาร์ก ห้ามพรรคการเมืองมีวิธีการรุนแรงหรือปลุกเร้าให้เกิดความรุนแรง ส่วน เบลารุส ยูเครน จอร์เจีย และแลตเวีย ห้ามพรรคการเมืองรณรงค์ทางการเมืองด้วยวิธีรุนแรงหรือไปในทางจัดตั้งสงครามกองโจร ในตุรกีพรรคการเมืองอาจถูกยุบหากมีนโยบายหรือดำเนินการที่ขัดต่อหลักการรัฐฆราวาส ในเรื่องเอกราชและความเป็นเอกภาพของรัฐก็เช่นกัน พรรคในเยอรมันอาจ

ถูกยุบหากกระทำการที่เป็นอันตรายต่อการดำรงอยู่ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน เช่นเดียวกัน กับยูเครนที่อาจยุบพรรคที่กระทำการกระทบต่อเอกราชของชาติ

อำนาจในการวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมือง ซึ่งถือได้ว่าเป็นบทลงโทษจากการละเมิดข้อห้ามที่รุนแรงที่สุดสำหรับชีวิตของพรรคการเมือง ดังนั้น ประเทศส่วนใหญ่จึงมอบอำนาจการยุบพรรคให้กับองค์กรตุลาการ ซึ่งมีรายละเอียดปลีกย่อยที่แตกต่างไปในแต่ละประเทศ ประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบแองโกล-แซกซอนหรือใช้ระบบศาลเดี่ยว อำนาจการยุบพรรคจะอยู่กับศาลฎีกา ประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายแบบภาคพื้นยุโรปหรือมีศาลรัฐธรรมนูญเป็นการเฉพาะ ก็เป็นศาลรัฐธรรมนูญที่มีอำนาจยุบพรรค อย่างไรก็ตามในฝรั่งเศส ซึ่งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญไม่ได้มีอำนาจยุบพรรค แต่กลับกำหนดให้เป็นอำนาจของประธานาธิบดีโดยกระทำเป็นรัฐกฤษฎีกาซึ่งผ่านความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี ซึ่งรัฐกฤษฎีกาให้ยุบพรรคย่อมถูกตรวจสอบได้โดยสภาแห่งรัฐในฐานะศาลปกครองสูงสุด

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้กล่าวถึงการยุบพรรคการเมืองในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและประเทศสาธารณรัฐเกาหลี เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นกรอบความคิดในการนำมาตราการการยุบพรรคการเมืองมาแก้ไขปัญหาทางการเมืองที่เกิดขึ้นจากการกระทำของพรรคการเมือง โดยศึกษาเหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง องค์กรที่มีอำนาจในการยุบพรรคการเมือง และผลที่เกิดขึ้นต่อพรรคการเมือง ภายหลังจากการยุบพรรคการเมืองในประเทศนั้น ๆ ซึ่งการเลือกศึกษาการยุบพรรคการเมืองใน 2 ประเทศนี้ เนื่องจากกรอบความคิดและระบบกฎหมายของประเทศสาธารณรัฐเยอรมันได้ถูกนำมาใช้เป็นกรอบในการร่างกฎหมายในประเทศไทยหลายฉบับรวมทั้งหลักเกณฑ์เกี่ยวกับพรรคการเมืองด้วย⁴⁴ ส่วนประเทศสาธารณรัฐเกาหลีได้รับอิทธิพลในการร่างกฎหมายเกี่ยวกับพรรคการเมืองจากประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน และเป็นประเทศที่ตั้งในทวีปเอเชียและมีขนบธรรมเนียมประเพณีคล้ายคลึงกับประเทศไทย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁴ มนต์รี รูปสุวรรณ และคนอื่น ๆ, “เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 รายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ, ครั้งที่ 23 (เป็นกรณีพิเศษ),” 21 กรกฎาคม 2540, อ้างถึงใน ปัญญา อุดชาชน และ ม.ร.ว. วุฒิเลิศ เทวกุล, 2547: 23.

3.1.1 การยุบพรรคการเมืองในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน

3.1.1.1 เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง

เหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันถือเป็นประเด็นที่มีความละเอียดอ่อนมาก เนื่องจากในประวัติศาสตร์ความเป็นมาในอดีต จุดอ่อนประการหนึ่งของรัฐธรรมนูญไวมา (Weimar Constitution) คือ มิได้กำหนดเกี่ยวกับการยุบเลิกพรรคการเมืองไว้ ส่งผลให้รัฐจะยุบเลิกพรรคการเมืองได้ก็ต่อเมื่อพรรคการเมืองนั้นกระทำผิดกฎหมายอาญาโดยการใช้กำลังเข้ายึดอำนาจรัฐเท่านั้น อันเป็นช่องทางให้ระบอบเผด็จการซึ่งแฝงตัวในคราบพรรคการเมืองใช้กระบวนการตามรัฐธรรมนูญคือการเลือกตั้งเป็นทางผ่านเข้าสู่กลไกอำนาจรัฐ จากนั้นจึงใช้อำนาจรัฐทำลายระบอบประชาธิปไตยโดยยุบเลิกพรรคการเมืองอื่น ๆ และลิดรอนสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน จนสถาปนาระบอบเผด็จการได้สำเร็จ ดังที่พรรคนาซี (NSDAP – Nazi Party) ภายใต้การนำของ Adolf Hitler เคยทำสำเร็จมาแล้วในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง

รัฐธรรมนูญเยอรมันฉบับปัจจุบันจึงกำหนดเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองไว้อย่างชัดเจนในมาตรา 21 (2) กล่าวคือ เป็นปฏิบัติต่อหลักการพื้นฐานของระบอบเสรีประชาธิปไตย และเป็นภัยคุกคามการดำรงอยู่ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน⁴⁵ แต่การยุบพรรคการเมืองมีการถกเถียงกันมาโดยตลอดว่าเป็นเรื่องที่ขัดต่อหลักประชาธิปไตยหรือไม่ ซึ่งผู้ร่างรัฐธรรมนูญ รวมทั้งฝ่ายที่สนับสนุนเรื่องนี้เห็นว่ามาตรการยุบพรรคเป็นเครื่องมือในการรักษาประชาธิปไตยไว้ ดังที่นักวิชาการบางท่านได้กล่าวว่า “เมื่อพวกหัวรุนแรงจัดมาในคราบพรรคการเมือง ก็จะสร้างความท้าทายต่อหัวใจของระบบเลยทีเดียว”⁴⁶ ดังนั้น ความพยายามใด ๆ ที่จะล้มล้างการปกครองระบอบเสรีประชาธิปไตยลงทั้งหมด หรือทำลายหลักการพื้นฐานดังกล่าวแต่เพียงข้อหนึ่งข้อใดย่อมถือเป็นการกระทำที่เป็นปฏิปักษ์และอาจถือเป็นเหตุให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าพรรคการเมืองนั้นมีข้อขัดแย้งรัฐธรรมนูญและสั่งยุบพรรคได้⁴⁷

อย่างไรก็ตาม แม้รัฐธรรมนูญ มาตรา 21 (1) จะกำหนดให้โครงสร้างภายในของพรรคการเมืองต้องสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย แต่การฝ่าฝืนมิได้จัดโครงสร้างภายในให้เป็น

⁴⁵ ณรงค์เดช สุโขษิต, หลักกฎหมายเยอรมันเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง (ตอนที่ 1)[ออนไลน์], 2553.

แหล่งที่มา <http://pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1482>

⁴⁶ สุนทรียา เหมือนพะวงศ์, บทความพิเศษ: ทฤษฎีกฎหมายเยอรมันเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง

[ออนไลน์], 2550. แหล่งที่มา <http://www.prachatai.com/node/12877/talk>

⁴⁷ ณรงค์เดช สุโขษิต, หลักกฎหมายเยอรมันเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง (ตอนที่ 1)[ออนไลน์], 2553.

แหล่งที่มา <http://pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1482>

ประชาธิปไตย รวมทั้งการมีเป้าหมายหรืออุดมการณ์ของพรรคที่ขัดต่อหลักการพื้นฐานย่อมไม่เพียงพอที่จะถือเป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองนั้นได้⁴⁸ จะมีเหตุให้พิจารณาว่าพรรคการเมืองใดขัดต่อรัฐธรรมนูญต่อเมื่อพรรคการเมืองนั้นลงมือใช้กำลังเข้าต่อสู้ หรือมีที่ทำการเป็นปฏิบัติต่อระบอบการปกครองที่เป็นอยู่ แต่ทั้งนี้ก็ต้องพิจารณาปัจจัยภายในพรรคการเมืองนั้น ๆ ประกอบด้วย เช่น โครงสร้างภายในที่มีได้เปิดให้สมาชิกพรรคมีสิทธิมีส่วนร่วมในกระบวนการ ตัดสินใจ หรือการตัดสินใจขึ้นอยู่กับตำแหน่งหนึ่งตำแหน่งใดในพรรค ก็สะท้อนลักษณะอำนาจนิยมที่ปกคลุมพรรคการเมือง อันนำไปสู่ข้อสันนิษฐานเบื้องต้นว่า พรรคการเมืองดังกล่าวมุ่งที่จะนำโครงสร้างแบบอำนาจนิยมนี้ไปใช้ในโครงสร้าง การบริหารรัฐด้วย ตัวอย่างเช่น พรรค SRP ทั้งตามข้อบังคับพรรค และในทางปฏิบัติ การตัดสินใจต่าง ๆ เป็นแบบบนลงล่าง (Top-down) และตั้งอยู่บนหลักการเชื่อฟังและปฏิบัติตามอย่างถึงที่สุด (Absolute Obedience) สมาชิกไม่มีสิทธิคัดค้านหรือปฏิเสธ คล้าย ๆ กับเป็นสายการบังคับบัญชาของทหาร อีกทั้งยังการจัดตั้งกองกำลังของพรรคในทำนองเดียวกับพรรคนาซี ฯลฯ ย่อมเป็นข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญประกอบการพิจารณาสั่งยุบพรรคการเมือง⁴⁹ โดยที่ศาลจำเป็นต้องชี้แจงน้ำหนักระหว่างสิทธิขั้นพื้นฐาน ที่แม้จะเป็นกลุ่มชาวจัดก็ ยังได้รับความคุ้มครองบางเรื่อง กับการคุ้มครองหลักการขั้นพื้นฐานของประชาธิปไตย ซึ่งเรื่องนี้ ศาลรัฐธรรมนูญได้เคยวางบรรทัดฐานไว้แล้วว่าศาลสามารถใช้ดุลยพินิจยุบหรือไม่ยุบพรรคได้ เพราะตามหลักกอธิลธิ์ของพรรคการเมือง เป็นเรื่องที่พรรคได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ จึงอาจจะถูกยุบหรือไม่ก็ได้ตามความเหมาะสม เพื่อป้องกันมิให้พรรคการเมืองที่ดีต้องถูกตัดสิทธิทางการเมืองซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญไปโดยไม่สมควร⁵⁰

การกระทำความผิดของพรรคการเมืองในการเลือกตั้ง ตัวอย่างเช่น ขัดขวางการเลือกตั้ง โกงผลการเลือกตั้ง ลงทะเบียนผู้มีสิทธิเลือกตั้งด้วยข้อความอันเป็นเท็จ ยินยอมให้มีการเสนอชื่อตนลงสมัครรับเลือกตั้งโดยรู้ทั้งรู้ว่าตนไม่มีสิทธิ สมัคร ละเมิดหลักการเลือกตั้งต้องเป็นไปโดยลับ (Secret Ballot) บังคับข่มขู่หลอกลวงให้เลือกหรือไม่เลือกผู้สมัครใดหรือพรรคการเมืองใด ชื่อสิทธิขายเสียง การกระทำเหล่านี้ย่อมมีความผิดอาญาเสี่ยงต่อโทษปรับและจำคุกสูงสุดถึง 10 ปี ซึ่งจะลงโทษเฉพาะผู้กระทำผิด ไม่ว่าในฐานะตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนการกระทำความผิดนั้น ๆ เป็นราย ๆ ไป นอกจากนี้ ในกรณีที่ศาลสั่งจำคุกตั้งแต่หกเดือนขึ้นไปในหลาย ๆ สถาน

⁴⁸ เรื่องเดียวกัน

⁴⁹ ณรงค์เดช สุโขษิต, หลักกฎหมายเยอรมันเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง (ตอนที่ 1)[ออนไลน์], 2553.

แหล่งที่มา<http://pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1482>.

⁵⁰ สุนทรียา เหมือนพะวงศ์, บทความพิเศษ: ทฤษฎีกฎหมายเยอรมันเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง

[ออนไลน์], 2550. แหล่งที่มา<http://www.prachatai.com/node/12877/talk>

ความผิดที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง ศาลอาจสั่งให้เพิกถอนสิทธิที่จะดำรงตำแหน่งสาธารณะ สิทธิในการลงสมัครรับเลือกตั้ง หรือแม้แต่สิทธิเลือกตั้งได้ ดังนั้น ต้องถือว่าการเพิกถอนสิทธิทางการเมืองในประการต่าง ๆ ดังกล่าวในระบบกฎหมายเยอรมันมักจะเกิดขึ้นในการพิจารณาพิพากษาคดีอาญา⁵¹ โดยที่การกระทำผิดของพรรคการเมืองหรือสมาชิกพรรคการเมืองในกฎหมายเลือกตั้งไม่เป็นเหตุให้พรรคการเมืองต้องถูกยุบเลิกแต่อย่างใด

3.1.1.2 อำนาจในการทำคำวินิจฉัยยุบพรรคการเมือง

รัฐธรรมนูญสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ได้บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์เป็นองค์กรที่มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยปัญหาความไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญของพรรคการเมือง ดังนั้น ศาลรัฐธรรมนูญจึงเป็นองค์กรตุลาการที่จะพิจารณาวินิจฉัยว่าลักษณะองค์ประกอบและการกระทำของพรรคการเมืองเป็นไปตามเงื่อนไขที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้หรือไม่ หากพรรคการเมืองใดมีลักษณะตามองค์ประกอบและเงื่อนไขที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติเป็นลักษณะต้องห้ามไว้ พรรคการเมืองนั้นก็จะถูกยุบหรือถูกยกเลิกโดยศาลรัฐธรรมนูญ⁵²

3.1.1.3 ผลที่เกิดขึ้นภายหลังจากการมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมือง

ผลทางกฎหมายที่เกิดขึ้นภายหลังจากการศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์มีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมือง คือ

1. สถานะความเป็นพรรคการเมืองต้องสิ้นสุดลง
2. ห้ามจัดตั้งหรือใช้องค์กรอื่นแทนที่พรรคหรือส่วนของพรรคการเมืองที่ถูกยุบไป
3. พรรคการเมืองจะไม่มีสิทธิได้รับเงินอุดหนุนพรรคการเมืองจากรัฐ
4. สถานภาพของสมาชิกพรรคการเมืองที่เป็นส.ส.และสมาชิกสภาทุกระดับต้องสิ้นสุดลง
5. บัญชีรายชื่อและสถานะผู้สมัครเลือกตั้งของพรรคการเมืองย่อมสิ้นสุดลง

⁵¹ ณรงค์เดช สุโขษิต, หลักกฎหมายเยอรมันเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง (ตอนจบ)[ออนไลน์], 2553. แหล่งที่มา <http://pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1484>.

⁵² บุญญา อุดชาชน และ ม.ร.ว.วุฒิเลิศ เทวกุล, รายงานการวิจัย อำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคการเมือง(ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2547), หน้า 47.

6. ห้ามมิให้ดำเนินกิจกรรมใด ๆ อันเกี่ยวกับพรรคการเมืองที่ถูกยุบไป

นอกจากนี้กฎหมายยังห้ามบุคคลใด ๆ มิให้โฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda) เกี่ยวกับพรรคการเมืองที่ถูกยุบไป เว้นแต่เป็นการให้ความรู้แก่พลเมืองเพื่อหลีกเลี่ยงเป้าหมายอันมิชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้การยุบพรรคการเมืองมิได้เป็นการตัดสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองด้วย⁵³

3.1.1.4 ตัวอย่างคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมือง

- พรรคสังคมนิยมเยอรมัน (Socialist Reich Party: SRP) ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัย BvB 1/51 เมื่อวันที่ 23 ตุลาคม ค.ศ.1952 ให้ยุบพรรค SRP ด้วยเหตุที่ว่า สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรค SRP ไม่สามารถรักษาสิทธิของตนเองในการทำหน้าที่ในองค์กรนิติบัญญัติได้⁵⁴ ซึ่งพรรค SRP ทั้งตามข้อบังคับพรรคและในทางปฏิบัติ การตัดสินใจต่าง ๆ เป็นแบบบนลงล่าง (Top-down) และตั้งอยู่บนหลักการเชื่อฟังและปฏิบัติตามอย่างถึงที่สุด (Absolute Obedience) สมาชิกไม่มีสิทธิคัดค้านหรือปฏิเสธ คล้าย ๆ กับเป็นสายการบังคับบัญชาของทหาร อีกทั้งยังมีการจัดตั้งกองกำลังของพรรคในทำนองเดียวกับ SA หรือ SS ของพรรคนาซี ฯลฯ เช่นนี้ ย่อมเป็นข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญประกอบการพิจารณาสั่งยุบพรรคการเมือง⁵⁵

- พรรคคอมมิวนิสต์แห่งเยอรมนี (Communist Party of Germany: KPD) ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัย BvB 2/51 เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม ค.ศ.1956 ให้ยุบพรรคคอมมิวนิสต์แห่งเยอรมนี โดยศาลรัฐธรรมนูญให้เหตุผลในการยุบพรรคว่า พรรค KPD มีลักษณะที่มีแนวคิดที่ก้าวร้าวและเป็นปฏิปักษ์ต่อหลักการพื้นฐานของหลักประชาธิปไตย โดยพยายามให้ได้มาซึ่งโครงสร้างทางการเมือง และโครงสร้างทางสังคมที่แตกต่างจากระบบประชาธิปไตยเพียงเพื่อใช้การเลือกตั้งเสรีเป็นทางผ่านไปสู่การจำกัดหลักเสรีประชาธิปไตย⁵⁶

⁵³ ณรงค์เดช สุโขษิต, หลักกฎหมายเยอรมันเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง (ตอนจบ)[ออนไลน์], 2553.

แหล่งที่มา <http://pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1484>

⁵⁴ phakri, ศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคการเมืองในเยอรมนีและตุรกี[ออนไลน์], 2551. แหล่งที่มา

<http://mblog.manager.co.th/phakri/th-31594>

⁵⁵ ณรงค์เดช สุโขษิต, หลักกฎหมายเยอรมันเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง (ตอนจบ)[ออนไลน์], 2553.

แหล่งที่มา <http://pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1484>.

⁵⁶ phakri, ศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคการเมืองในเยอรมนีและตุรกี[ออนไลน์], 2551. แหล่งที่มา

<http://mblog.manager.co.th/phakri/th-31594>

เกี่ยวกับคดียุบพรรคการเมืองทั้งสองพรรค ศาลรัฐธรรมนูญได้พิจารณาจากอุดมการณ์และเป้าหมายของพรรคการเมือง และมีปัจจัยชี้ขาดที่พฤติกรรมของสมาชิกพรรคการเมือง โดยศาลจะพิจารณาจากการกระทำหลาย ๆ อย่างของแกนนำและสมาชิกพรรคหลาย ๆ คนประกอบกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งต่าง ๆ ที่กระทำลงไปในอนาคตของพรรค เมื่อศาลรัฐธรรมนูญประกาศความไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญของพรรคการเมืองใดแล้ว พรรคการเมืองนั้นย่อมสูญเสียอำนาจรัฐในกลไกรัฐสภาที่พรรคได้รับมาจากประชาชน (Parliamentary Mandate) กล่าวคือ ส.ส. ที่สังกัดพรรคการเมืองนั้นทั้งในสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์และในสภาของมลรัฐ ต้องสิ้นสมาชิกภาพ ส.ส. ตามไปด้วย โดยศาลอธิบายว่า “ถ้าฟังเพียงแค่การยุบพรรค แต่อุดมการณ์ของพรรคยังสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการสร้างเจตจำนงทางการเมืองของประชาชนได้ ย่อมมิใช่การบังคับตามคำวินิจฉัยของศาลอย่างแท้จริง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องขจัดอุดมการณ์ดังกล่าว ออกจากกระบวนการสร้างเจตจำนงทางการเมือง มิเช่นนั้น พวกเขาจะอยู่ในสถานะที่สามารถทำงานต่อไปเพื่อทำให้เป้าหมายอันชั่วร้ายของพรรคกลับ กลายเป็นความจริงขึ้นมาได้” นี่คือเหตุผลในเชิงสิทธิป้องกันตนเองของระบอบประชาธิปไตย (Right to Democratic Self-defence)⁵⁷

นอกจากนี้ ในปี ค.ศ. 2001 ได้มีการยื่นคำร้องเพื่อขอให้ยุบพรรคชาติประชาธิปไตย (Nationaldemokratischen Partei Deutschlands-NPD) ซึ่งเป็นพรรคอุดมการณ์ขวาจัดที่อาจเรียกได้ว่าเป็นพวกนาซีใหม่ โดยพรรคมีกิจกรรมที่เป็นภัยหลายประการ เช่น การวางระเบิดกลุ่มคนยิวที่อพยพมาจากรัสเซีย ซึ่งทั้งรัฐบาล สภาผู้แทน หรือวุฒิสภาต่างยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรค แต่มีการออกเสียงข้างน้อยของผู้พิพากษาศาลรัฐธรรมนูญสามคนจากสิบคนขององค์คณะที่ 2 ของศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งทำให้เสียงไม่ถึงสองในสามตามจำนวนที่กฎหมายกำหนด โดยมีสาเหตุจากปัญหาทางด้านกระบวนการที่ผิดพลาด ในเรื่องเกี่ยวกับสายสืบของหน่วยคุ้มครองรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องกับพรรคNPD เป็นผลให้คดีถูกแขวนไปในปีค.ศ. 2003 ทำให้ศาลรัฐธรรมนูญมิได้วินิจฉัยในเนื้อหาของเรื่องโดยตรงเกี่ยวกับเรื่องความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของพรรค จนถึงปัจจุบัน ยังมีความพยายามยื่นคำร้องใหม่ไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อขอให้ยุบพรรคดังกล่าว โดยเฉพาะเมื่อพรรค NPD ได้รับเลือกตั้งในระดับมลรัฐในช่วงที่ผ่านมา ซึ่งในปี ค.ศ. 2007 ก็มีการตั้งกลุ่ม “No-NPD” ในภาคประชาสังคมเพื่อเรียกร้องให้มีการยุบพรรคอีกด้วย⁵⁸

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน

⁵⁸ สุนทรียา เหมือนพะวงศ์, บทความพิเศษ: ทฤษฎีกฎหมายเยอรมันเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง

3.1.2 การยุบพรรคการเมืองในประเทศสาธารณรัฐเกาหลี

3.1.2.1 เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง

ประเทศสาธารณรัฐเกาหลีจะมีลักษณะคล้ายคลึงกับประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี กล่าวคือ จะเน้นหลักการพื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นสำคัญ ดังบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญว่า⁵⁹ “หากวัตถุประสงค์หรือการดำเนินกิจการทางการเมืองของพรรคการเมืองขัดต่อหลักเกณฑ์พื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย รัฐบาลอาจดำเนินการต่อพรรคการเมืองนั้นในศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้ยกเลิกพรรคการเมือง และพรรคการเมืองอาจถูกยกเลิกได้โดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ” ดังนั้นพรรคการเมืองจะต้องเกิดจากเจตจำนงร่วมในอุดมการณ์ทางการเมืองของประชาชน และขณะเดียวกันกิจกรรมการปฏิบัติของพรรคการเมืองต้องสอดคล้องกับหลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยด้วย นอกจากนี้ กฎหมายยังกำหนดเงื่อนไขของการยกเลิกพรรคการเมืองไว้ด้วย ได้แก่ จำนวนของพรรคการเมืองในส่วนภูมิภาค (District Party) ไม่ครบตามจำนวนที่กฎหมายกำหนด การมอบอำนาจให้พรรคการเมืองในส่วนภูมิภาค จำนวนสมาชิกของพรรคการเมืองในส่วนภูมิภาคไม่ครบตามจำนวนที่กฎหมายกำหนด และการไม่ได้รับที่นั่งในสภาแห่งชาติในการเลือกตั้งทั่วไปหรือได้รับคะแนนเสียงไม่มากกว่า 2 ใน 100 ของคะแนนเสียง⁶⁰ เป็นต้น⁶⁰

3.1.2.2 อำนาจในการทำคำวินิจฉัยยุบพรรคการเมือง

รัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจยุบพรรคการเมืองในกรณีที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของรัฐ กล่าวคือ พรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หรือการดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมืองที่ขัดกับหลักการพื้นฐานของหลักประชาธิปไตย รัฐบาลซึ่งก็คือประธานาธิบดี แต่เพียงผู้เดียว ภายใต้เงื่อนไขว่าต้องได้รับความเห็นชอบจาก “สภาแห่งรัฐ” (State Council) หรือคณะรัฐมนตรี⁶¹ อาจฟ้องพรรคการเมืองต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้ยุบพรรคการเมือง และพรรคการเมืองต้องถูกยุบอันเนื่องมาจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญ ยังได้บัญญัติย้ำเกี่ยวกับอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญว่า ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่มี

⁵⁹ The Constitutional of the Republic of Korea 1948, Amendment ix A.D.1987, Article 8 (4),) อ้างถึงใน ปัญญา อุดชาชน และ ม.ร.ว.วุฒิเลิศ เทวกุล, ม.ป.ป.: 37.

⁶⁰ ปัญญา อุดชาชน และ ม.ร.ว.วุฒิเลิศ เทวกุล, รายงานการวิจัย อำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคการเมือง, หน้า 37-38.

⁶¹ C.R.K., art. 89, and C.C.A., art. 55, อ้างถึงใน ณรงค์เดช สุโรษนิษิต: 144.(เอกสารอรรถาธิบายพิมพ์)

อำนาจพิจารณาวินิจฉัยการยกเลิกพรรคการเมืองได้ พร้อมทั้ง ได้บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยคำร้องเกี่ยวกับคดีรัฐธรรมนูญตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายอีกด้วย⁶²

3.1.2.3 ผลที่เกิดขึ้นภายหลังจากการมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมือง

เมื่อศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองใดแล้วย่อมส่งผลทางกฎหมาย ดังนี้⁶³

1. ไม่มีสิทธิได้รับเงินอุดหนุนพรรคการเมืองจากรัฐอีกต่อไป และในกรณีเช่นนี้ ให้เหรียญกษาปณ์ของพรรคส่งรายงานค่าใช้จ่ายแก่คณะกรรมการการเลือกตั้งภายใน 14 วัน และให้นำส่งเงินอุดหนุนพรรคการเมืองที่ได้รับไปแล้วคืนให้แก่ ก.ก.ต. โดยเร็วที่สุด

2. ทรัพย์สินที่เหลืออยู่ของพรรคการเมืองดังกล่าวจะถูกนำส่งกระทรวงการคลังเป็นรายได้ของรัฐโดยไม่สามารถนำไปจัดการตามที่กำหนดในตราสารจัดตั้งพรรคการเมืองดังกล่าวได้ดังเช่นกรณีที่พรรคการเมืองถูกเพิกถอนจากทะเบียน

3. ห้ามมิให้มีการใช้ชื่อพรรคการเมืองดังกล่าว เป็นชื่อพรรคใด ๆ ได้อีก แบบเด็ดขาดตลอดไป

4. ห้ามมิให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองใหม่ หรือใช้พรรคการเมืองอื่นโดยมีอุดมการณ์หรือนโยบายพรรคเหมือนหรือคล้ายคลึงกับของพรรคการเมืองที่ถูกยุบไปแล้วได้เป็นการถาวร

3.1.2.4 ตัวอย่างคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมือง

รัฐธรรมนูญของประเทศสาธารณรัฐเกาหลีมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการยุบเลิกพรรคการเมือง แต่นับจากที่ศาลรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐเกาหลีได้ถูกจัดตั้งขึ้นในเดือนกันยายน ค.ศ.

⁶² ปัญญา อุดชาชน และม.ร.ว.ดุสิต เทวกุล, รายงานการวิจัย อำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคการเมือง, หน้า 132.

⁶³ P.F.A., art. 30 and art. 40 (2) 1 และ P.P.A., art. 40, อ้างถึงใน ณรงค์เดช สุทธิชัย: 146.(เอกสารประกอบการตีพิมพ์)

1988 จนถึงปัจจุบัน ศาลรัฐธรรมนูญยังไม่เคยมีการพิจารณาคดีเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองแต่อย่างใด⁶⁴

3.2 หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองในประเทศไทย

3.2.1 เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง

ตามพระราชบัญญัติพรรคการเมืองทั้ง 6 ฉบับ กล่าวคือ พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2498, พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2511, พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2517, พระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524, พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541, พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 ข้อกำหนดเกี่ยวกับการยุบเลิกพรรคการเมืองมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีเหตุต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมือง
2. มีจำนวนสมาชิกลดน้อยลงต่ำกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้
3. ไม่ส่งสมาชิกพรรคการเมืองลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
4. ไม่มีสมาชิกพรรคการเมืองได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
5. มีการรวมพรรคการเมือง
6. รับบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง รวมทั้งการรับประโยชน์อื่น ๆ จากบุคคลหรือนิติบุคคลผู้ไม่มีสัญชาติไทยด้วย
7. กระทำการฝ่าฝืนข้อกำหนดเกี่ยวกับการรับบริจาคเงิน
8. ไม่จัดทำรายงานเกี่ยวกับใช้จ่ายเงินที่ได้รับการสนับสนุนต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งภายในระยะเวลาที่กำหนด
9. กระทำการฝ่าฝืนข้อกำหนดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านนโยบาย ข้อบังคับการเลือกตั้งกรรมการบริหารพรรคการเมือง ซึ่งจะต้องทำโดยที่ประชุมใหญ่

⁶⁴ ปัญญา อุดชาชน และ ม.ร.ว.วุฒิเลิศ เทวกุล, รายงานการวิจัย เรื่อง อำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคการเมือง, หน้า 132.

10. ไม่จัดทำรายงานการดำเนินงานกิจการของพรรคการเมืองในรอบปีและแจ้งให้นายทะเบียนทราบภายในระยะเวลาที่กำหนด

11. กระทำการช่วยเหลือหรือสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือผู้ที่ได้รับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม

12. มีการกระทำที่ผู้อื่นหรือคณะกรรมการการเลือกตั้ง เข้าใจผิดว่าพรรคการเมืองอื่นหรือผู้อื่น กระทำความผิดตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย

13. มีคำสั่งยุบพรรคการเมืองจากศาล ในกรณีที่มีการกระทำอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือกระทำการอันอาจเป็นภัยต่อเศรษฐกิจแห่งชาติหรือความมั่นคงของประเทศ หรือกระทำการที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

3.2.2 การยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุการกระทำผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง

3.2.2.1 หลักการว่าด้วยความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตย

ความเสมอภาคในระบอบประชาธิปไตย คือการที่ราษฎรทุกคนในประเทศต้องมีความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมพื้นฐานในเรื่องสำคัญ ๆ เท่าที่จะสามารถเป็นไปได้ในฐานะมนุษย์ และก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม ซึ่งรัฐจะต้องเป็นผู้ให้หลักประกันแก่ราษฎรทุกคนให้ได้รับและมีความเสมอภาคพื้นฐานอย่างทั่วหน้าโดยไม่นำเรื่องเชื้อชาติ สีผิว รูปร่างหน้าตา สถานะ ศาสนา ภาษาพูด ฯลฯ มาเป็นข้อจำกัด⁶⁵

ความเสมอภาคในทางการเมืองก็เช่นเดียวกัน โดยทั่วไปแล้วหมายถึง การที่ประชาชนจะมีหลักประกันที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างเท่าเทียมกันพอสมควร แต่เรื่องความเสมอภาคในการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นรูปธรรมคือความเสมอภาคในการเลือกตั้ง อันได้แก่ความเสมอภาคของผู้เลือกตั้งและในการที่ผู้เลือกตั้งลงและนับคะแนนเสียง กับความเสมอภาคของการเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งที่มีโอกาสเท่าเทียมกันในการแข่งขันเพื่อให้ได้รับเลือก⁶⁶

⁶⁵ วิสุทธิ โฟธิแทน, แนวคิดพื้นฐานของประชาธิปไตย(นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, 2550), หน้า 69.

⁶⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 69.

ความเสมอภาคของการเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งที่มีโอกาสเท่าเทียมกันในการแข่งขันเพื่อให้ได้รับเลือก กล่าวคือ จะต้องให้โอกาสผู้สมัครทุกคนเท่าเทียมกันในการรณรงค์หาเสียง เช่น การกำหนดระยะเวลาในการหาเสียง การกำหนดวงเงินค่าใช้จ่ายในการหาเสียง เป็นต้น และต้องใช้วิธีการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในการเลือกตั้งโดยเสมอภาค เพื่อให้เกิดการแข่งขันที่เป็นธรรม⁶⁷ ซึ่งหลักการในประชาธิปไตยจะต้องเน้นความสำคัญของวิธีการด้วย ซึ่งในสังคมประชาธิปไตยวิธีการกระทำกับเป้าหมายเป็นสิ่งสัมพันธกันโดยใกล้ชิด ไม่ให้ถือว่าจะทำอย่างไรก็ได้ โดยจะต้องมีการปฏิบัติการต่าง ๆ โดยวิถีทางที่เป็นธรรม จึงจะบรรลุเป้าหมายที่เป็นธรรมเช่นกัน⁶⁸

3.2.2.2 การทุจริตในการเลือกตั้งกับการหลักความเสมอภาคทางการเมือง

Huntington ได้กล่าวถึงระบบการเมืองในศตวรรษที่ 20 ไว้ว่า การเมืองจะจัดเป็นประชาธิปไตยหากผู้มีอำนาจตัดสินใจจากการเลือกตั้งที่สุจริต และยุติธรรม ซึ่งผู้สมัครรับเลือกตั้งสามารถแข่งขันกันอย่างเสรี ประชาธิปไตยยังเป็นการที่ประชาชนมีเสรีภาพในการพูด การพิมพ์ การรวมกลุ่ม และการดำเนินการที่มีความจำเป็นในการอภิปรายทางการเมืองและการหาเสียงเลือกตั้ง⁶⁹

จากการที่การปกครองในระบบประชาธิปไตยไม่สามารถเป็นประชาธิปไตยทางตรงโดยที่ประชาชนเข้ามามีส่วนตัดสินใจในการปกครองได้เอง จึงต้องมีการเลือกตั้งเพื่อคัดเลือกผู้เข้ามาทำหน้าที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้ทำให้เกิดการแข่งขันในการเลือกตั้งที่นับวันจะต้องมีการลงทุนเพิ่มสูงยิ่งขึ้น จนอาจมีข้อสงสัยหรือข้อกล่าวหาว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งมีการซื้อคะแนนเสียง หรือบีบบังคับเรียกคะแนนเสียงโดยวิธีการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งที่ไม่เป็นโปรงใสและเป็นธรรม ทั้งนี้ด้วยวิธีการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งที่เปลี่ยนแปลงไป มีการใช้เงินจ้างมืออาชีพในการวางแผนดำเนินการหาเสียงผ่านการโฆษณา โดยมีการนำวิธีการทางการตลาดธุรกิจเข้ามาช่วยเพื่อปรับวิธีการนำเสนอนโยบายให้สอดคล้องกับอารมณ์และรสนิยมของผู้บริโภค ทำให้ต้องใช้

⁶⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 70.

⁶⁸ อมร รักษาสัตย์, ประชาธิปไตย หลักการ อุดมการณ์ และแบบอย่างการปกครองหลายประเทศ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 46.

⁶⁹ Samuel P. Huntington, The Third Wave: Democratization in The Late Twentieth Century (Norman and London: University of Oklahoma Press, 1991).

ทุนมาก พรรคที่ทุนมากจึงได้เปรียบพรรคที่มีทุนน้อยกว่า ทุนจึงกลายเป็นปัจจัยหนึ่งของการได้มาซึ่งชัยชนะในการเลือกตั้ง⁷⁰ และทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งมีเพิ่มขึ้น

อาจกล่าวได้ว่าการกระทำผิดในการเลือกตั้งเป็นการกระทำที่ขัดต่อหลักความเสมอภาคในการหาเสียงเลือกตั้งเป็นอย่างยิ่ง และส่งผลให้เกิดการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม การต่อสู้ในการเลือกตั้งที่ไม่อยู่ในกรอบของกฎหมายเลือกตั้งและหลักการของประชาธิปไตย จะส่งผลให้การเลือกตั้งไม่บรรลุเป้าหมายตามหลักการของประชาธิปไตย ทำให้ตัวแทนของประชาชนที่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาบริหารงานในประเทศ ไม่เป็นตัวแทนที่มีความชอบธรรมอย่างแท้จริง

3.2.2.3 การกระทำผิดตามกฎหมายเลือกตั้งกับการยุบพรรคการเมือง

การใช้มาตรการยุบพรรคการเมืองเป็นบทลงโทษในการกระทำผิดตามกฎหมายเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีที่มาจากความต้องการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยให้มีความโปร่งใส เป็นธรรม ซึ่งการกระทำผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง ก็นับเป็นปัญหาหนึ่งที่ขัดขวางการพัฒนาประชาธิปไตยดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งในมุมมองของผู้ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ได้กล่าวถึงการแก้ไขปัญหาระเบิดการกระทำผิดตามกฎหมายเลือกตั้งไว้ว่า “การซื้อสิทธิขายเสียงมีความร้ายแรงมากกว่าการจ้างพรรคเล็กลงสมัคร มีความร้ายแรงมากกว่าแจ้งความเท็จเพื่อกดดันแก่งพรรคอื่น ซึ่งมีบทบัญญัติลงโทษด้วยการยุบพรรคการเมือง แต่การซื้อสิทธิขายเสียงมีความรุนแรงกว่านั้น เพราะเป็นปัญหาเรื่องใหญ่ของชาติ การซื้อสิทธิขายเสียงคงจะต้องระบุว่า ถ้าเป็นการกระทำโดยหัวหน้าพรรค หรือผู้บริหารพรรค ก็ให้ถือว่าเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศด้วยวิธีการซึ่งไม่ได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งจะเป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองนั้นได้ เพราะถ้าหากพรรคการเมืองหรือผู้บริหารพรรคการเมืองทำในลักษณะเช่นนี้ก็สมควรจะดำรงสถานะของพรรคการเมืองต่อไป”⁷¹

การใช้มาตรการยุบพรรคการเมืองมีที่มาจากแนวคิดหลักการร่วมรับผิดชอบ โดยถือว่าการกระทำของบุคคลในองค์กร เป็นการกระทำขององค์กรนั้น ๆ และจะต้องเป็นผู้ร่วมรับผิดชอบบุคคลภายนอก ซึ่งถ้าผู้สมัครรับเลือกตั้ง ๕ ทำการฝ่าฝืนกฎหมายการเลือกตั้ง และหากมีหลักฐาน

⁷⁰ วิชัย ดันศิริ, วิวัฒนาการของระบอบประชาธิปไตย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 446-447.

⁷¹ ประพันธ์ นัยโกวิท, “รายงานการประชุมของคณะกรรมการการร่างรัฐธรรมนูญ, ครั้งที่ 5/2550,” 1 กุมภาพันธ์ 2550, หน้า 22.

อันควรเชื่อได้ว่าหัวหน้าพรรคหรือกรรมการบริหารพรรคมีส่วนรู้เห็น ในทางกฎหมาย หัวหน้าพรรค ถือว่าเป็นผู้แทนนิติบุคคล เพราะพรรคการเมืองมีฐานะเป็นนิติบุคคล ส่วนกรรมการบริหารพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง กรรมการบริหารพรรคการเมืองเป็นผู้มีอำนาจบริหารพรรคการเมือง ทำนองเดียวกับกรรมการในบริษัท ฉะนั้นถ้าหากหัวหน้าพรรคทราบแล้วว่าลูกน้อง คนในก๊วนในกลุ่มไปซื้อสิทธิขายเสียง หรือบางที่ตัวเองให้เงินไปเลยเองก็ต้องรับผิดชอบในฐานะหัวหน้าพรรคเป็นตัวแทนพรรค ส่วนกรรมการบริหารพรรคมีหน้าที่รับผิดชอบเพราะเป็นผู้บริหารพรรค ฉะนั้นเมื่อเป็นผู้มีหน้าที่บริหารต้องร่วมรับผิดชอบในการกระทำที่ไม่ถูกต้อง ไม่ดี ไม่ชอบ ทำนองเดียวกับกรรมการบริษัท ดังที่มีคำพิพากษาฎีกาเคยวินิจฉัยอยู่ว่า กรรมการบริษัทก็ต้องร่วมรับผิดชอบในการกระทำของลูกจ้างในบริษัท⁷²

3.2.3 อำนาจในการทำคำวินิจฉัยในการยุบพรรคการเมือง

ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 จะไม่ได้บัญญัติไว้ให้เป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญโดยตรง แต่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ได้มีบทบัญญัติว่าศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจสั่งยุบเลิกพรรคการเมืองได้ ในกรณีที่พรรคการเมืองขาดคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 65 หรือพรรคการเมืองกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามมาตรา 66 (1) – (5) รวมทั้งกระทำการฝ่าฝืนตามมาตรา 23 วรรคหนึ่ง มาตรา 52 และมาตรา 53 เป็นต้น

เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ก็ได้บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการสั่งยุบพรรคการเมืองได้ ดังบทบัญญัติตามมาตรา 68 ที่ว่า “บุคคลหรือพรรคการเมืองใดใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ ผู้ทราบการกระทำความผิดดังกล่าวยอมมีสิทธิเสนอเรื่องให้อัยการสูงสุดตรวจสอบข้อเท็จจริงและยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้เลิกการกระทำความผิดดังกล่าว และในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้พรรคการเมืองใดเลิกการกระทำตามวรรคสองศาลรัฐธรรมนูญอาจสั่งยุบพรรคการเมืองดังกล่าวได้”

⁷² ประพันธ์ นัยโกวิท, “รายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ, ครั้งที่ 34/2550,” 14 สิงหาคม 2550, หน้า 41.

3.2.4 ผลที่เกิดขึ้นภายหลังจากการมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมือง

การยุบพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 มีผลให้พรรคการเมืองต้องสิ้นสุดไป และถ้าเป็นการยุบพรรคตามมาตรา 35,62,66 จะมีผลเป็นการห้ามมิให้กรรมการบริหารพรรคการเมืองที่ถูกยุบไปจัดตั้ง หรือมีส่วนร่วมในการจัดตั้งพรรคการเมืองใหม่ หรือเป็นกรรมการบริหารพรรคการเมืองอื่น ภายในกำหนดเวลา 5 ปี นับแต่มีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมือง เท่านั้น แต่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ในกรณีศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 68, มาตรา 237 วรรคสอง ได้กำหนดให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารของพรรคการเมืองที่ถูกยุบในขณะที่ยังกระทำความผิดเป็นระยะเวลาห้าปีนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งดังกล่าวเพิ่มเติมขึ้นมาด้วย หรือกรณีที่มีกรรมการกระทำความผิดตามมาตรา 82,94 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 ก็ได้มีบทบัญญัติกำหนดโทษเอาไว้ตามมาตรา 98 ซึ่งคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองก็อาจถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งไปด้วย

3.2.5 ตัวอย่างคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมือง

ในส่วนของคำวินิจฉัยเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองในประเทศไทยนั้น ผู้วิจัยได้กล่าวถึงการยุบพรรคการเมืองในกรณีต่าง ๆ ไว้ในบทที่ 3 เรื่อง การยุบพรรคการเมืองในประเทศไทย หัวข้อ ลำดับการยุบพรรคการเมืองและเหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง

4. ศึกษาเปรียบเทียบการยุบพรรคการเมืองในต่างประเทศกับประเทศไทย

เมื่อเปรียบเทียบกับกรณีการยุบพรรคการเมืองในประเทศไทย จะเห็นได้ว่าในกฎหมายพรรคการเมืองของต่างประเทศเช่น เยอรมนี สเปน ตุรกี ฯลฯ ต่างก็มีมาตรการที่ทำให้การยุบพรรคการเมืองซึ่งเป็นปฏิปักษ์ต่อการดำรงอยู่ของรัฐ ต่อระบอบประชาธิปไตย ต่อความเป็นสาธารณรัฐ ฯลฯ มีสภาพบังคับอย่างแท้จริง อาทิ การห้ามมิให้มีการจัดตั้งองค์กรแทนที่พรรคการเมืองที่ถูกยุบไป การห้ามมิให้มีการดำเนินการใด ๆ เกี่ยวกับพรรคการเมืองนั้นอีก การห้ามมิให้โฆษณาชวนเชื่อเกี่ยวกับพรรคการเมืองนั้น และในกรณีที่มีข้อสงสัยว่ามีองค์กรแทนที่พรรคการเมืองที่ถูกยุบไป ศาลรัฐธรรมนูญหรือศาลอื่นที่มีอำนาจยุบพรรคการเมืองก็จะพิจารณาในแง่โครงสร้างองค์กร บุคคลที่มีอำนาจบริหาร แหล่งเงินทุน ฯลฯ ของพรรคการเมืองนั้น โดยพิจารณาทั้งพรรคการเมืองที่จัดตั้งขึ้นใหม่หรือการสวมพรรคเดิมซึ่งมักเป็นพรรคเล็กที่มีอยู่ก่อนหน้านั้นแล้ว และทำวิเคราะห์ว่า ใครคือผู้มีอำนาจครอบงำพรรค (Shadow Leader/ Director) และพรรค

ดังกล่าวมีลักษณะเป็นองค์กรแทนที่จริงหรือไม่ ซึ่งหากเป็นองค์กรแทนที่จริง ศาลก็จะสั่งยุบพรรคการเมืองนั้น ๆ ต่อไป⁷³

ในเหตุแห่งการยุบพรรคที่ใกล้เคียงกับเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองในประเทศต่าง ๆ จะเห็นได้ว่า มีความแตกต่างกันหลายประเด็น คือ

1. ประเด็นแรกคือ การให้ความหมายของการกระทำที่แตกต่างกัน กล่าวคือ การกระทำที่ถือว่าเป็นการได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีทางที่ไม่เป็นตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ไม่เพียงแต่จะเป็นการกระทำที่ได้มาซึ่งอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ โดยการปฏิวัติรัฐประหารหรือยึดอำนาจการปกครองด้วยกำลังเท่านั้น แต่ยังหมายความรวมถึงการได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ไม่เป็นไปโดยสุจริต เพื่อสร้างความชอบธรรมในการเข้าสู่อำนาจ⁷⁴ ซึ่งเป็นการนำการกระทำผิดตามกฎหมายเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาเชื่อมโยงเข้ากับการยุบพรรค โดย“ให้ถือว่า”เป็นการดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการที่ไม่ได้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งมาตรการที่ดำเนินการเกี่ยวกับการกระทำผิดกฎหมายเลือกตั้งในประเทศอื่น ๆ ไม่มีบทลงโทษด้วยการยุบพรรคการเมืองและเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง มีเพียง 2 ประเทศเท่านั้นที่กำหนดไว้โดยตรง โดยให้เพิกถอนพรรคการเมืองออกจากทะเบียนพรรคการเมืองหรือให้ยุบพรรคการเมืองได้แก่ ประเทศกัวเตมาลาและประเทศเคนย่า ทั้งนี้ ประเทศส่วนใหญ่จะถือว่าการกระทำผิดกฎหมายเลือกตั้งเป็นการกระทำเฉพาะตัวผู้สมัคร และแม้จะเป็นการกระทำผิดเพื่อประโยชน์ของพรรคโดยกรรมการบริหารพรรค แต่ก็จะไม่เอาผิดเฉพาะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดเท่านั้น หากได้ถือเป็นเหตุให้มีการยุบพรรคการเมืองนั้นแต่อย่างใดไม่⁷⁵

2. ประเด็นที่สองคือ สภาพบังคับภายหลังจากมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมือง ที่ทำให้มาตรการยุบพรรคการเมืองในประเทศไทยไม่มีสภาพบังคับที่เป็นจริงดังเช่นการยุบพรรคการเมืองในต่างประเทศ กล่าวคือ ไม่มีบทบัญญัติที่ห้ามมิให้มีการจัดตั้งองค์กรแทนที่พรรคการเมืองที่ถูกยุบไป หรือการห้ามกรรมการบริหารพรรคการเมืองที่ถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งเข้ามา

⁷³ ณรงค์เดช สุโขษิต “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง แนวทางการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง, สถาบันพระปกเกล้า” หน้า 49. (เอกสารอรรถาธิบาย)

⁷⁴ “คำวินิจฉัยที่ 3-5/2550,” ราชกิจจานุเบกษา 124 (13 กรกฎาคม 2550): 91-92.

⁷⁵ ณรงค์เดช สุโขษิต, บทวิเคราะห์การยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 237 พรรคสอง(ตอนที่ 1)[ออนไลน์], 2553. แหล่งที่มา <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1539>

ยุ่งเกี่ยวกับการดำเนินการทางการเมืองของพรรคการเมืองใด ๆ มีเพียงการห้ามบุคคลใช้ชื่อ ชื่อย่อ หรือภาพเครื่องหมายพรรคการเมืองที่คล้ายคลึงกับพรรคการเมืองที่ถูกยุบไป ห้ามแสวงหาประโยชน์และห้ามการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองจากพรรคการเมืองที่ถูกยุบไปแล้วเท่านั้น*

(โปรดพิจารณาดารางที่ 2 เปรียบเทียบกรอบความคิดเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองในประเทศไทย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน และสาธารณรัฐเกาหลีใต้)

ศูนย์วิทยพัทยาการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* มาตรา 95 , 96 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 ซึ่งเป็นครั้งแรกของกฎหมายพรรคการเมืองในประเทศไทยที่มีบทบัญญัติเช่นว่านี้

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบกรอบความคิดเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองในประเทศไทย สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน และสาธารณรัฐเกาหลีใต้

	ประเทศไทย	ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน	ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี
เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีเหตุต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมือง 2. มีจำนวนสมาชิกลดลงต่ำกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ 3. ไม่ส่งสมาชิกพรรคการเมืองลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 4. ไม่มีสมาชิกพรรคการเมืองได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 5. มีการรวมพรรคการเมือง 6. รับบุคคลที่ไม่มีสัญชาติไทยเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมือง รวมทั้งการรับประโยชน์อื่น ๆ จากบุคคลหรือนิติบุคคลที่ไม่มีสัญชาติไทยด้วย 7. กระทำการฝ่าฝืนข้อกำหนดเกี่ยวกับการรับบริจาคเงิน 8. ไม่จัดทำรายงานเกี่ยวกับใช้จ่ายเงินที่ได้รับการสนับสนุนต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งภายในระยะเวลาที่กำหนด 9. กระทำการฝ่าฝืนข้อกำหนดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงด้านนโยบาย ข้อบังคับ การเลือกตั้งกรรมการบริหารพรรคการเมือง ซึ่งจะต้องทำโดยที่ประชุมใหญ่ 	<p>เป็นปฏิปักษ์ต่อหลักการพื้นฐานของระบอบเสรีประชาธิปไตย และเป็นภัยคุกคามการดำรงอยู่ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน</p>	<p>หากวัตถุประสงค์หรือการดำเนินกิจการทางการเมืองของพรรคการเมืองขัดต่อหลักเกณฑ์พื้นฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย รัฐบาลโดยประธานาธิบดี ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากสภาแห่งรัฐหรือคณะรัฐมนตรี มีอำนาจยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้ยุบพรรคการเมืองได้</p>

	ประเทศไทย	ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน	ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี
เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง (ต่อ)	<p>10. ไม่จัดทำรายงานการดำเนินงานกิจการของพรรคการเมืองในรอบปี และแจ้งให้นายทะเบียนทราบภายในระยะเวลาที่กำหนด</p> <p>11. กระทำการช่วยเหลือหรือสนับสนุนผู้สมัครรับเลือกตั้งหรือผู้ที่ได้รับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม</p> <p>12. มีการกระทำที่ผู้อื่นหรือคณะกรรมการการเลือกตั้ง เข้าใจผิดว่าพรรคการเมืองอื่นหรือผู้อื่น กระทำความผิดตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย</p> <p>13. มีคำสั่งยุบพรรคการเมืองจากศาล ในกรณีที่มีการกระทำอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือกระทำการอันอาจเป็นภัยต่อเศรษฐกิจแห่งชาติหรือความมั่นคงของประเทศ หรือกระทำการที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน</p>		
อำนาจในการทำคำวินิจฉัย	<p>ก่อนมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 องค์การที่มีอำนาจในการทำคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมือง คือ ศาลฎีกา แต่ภายหลังการก่อตั้งศาลรัฐธรรมนูญ ได้มีการเปลี่ยนแปลงให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่มีอำนาจในการทำคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมือง</p>	<p>รัฐธรรมนูญเยอรมัน ดังปรากฏใน The Basic Law For the Federal Republic of Germany ค.ศ. 1949, Article 21 (2) ได้บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการยุบพรรคการเมืองได้ในกรณีเกี่ยวกับความมั่นคงทางด้านการเมือง การปกครองของประเทศ</p>	<p>พรรคการเมืองอาจถูกยุบได้โดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ โดยคำวินิจฉัยต้องกระทำเป็นลายลักษณ์อักษรส่งให้แก่พรรคการเมืองผู้ถูกร้อง รัฐบาลผู้ร้อง สถานิติบัญญัติแห่งชาติ และคณะกรรมการการเลือกตั้ง</p>

	ประเทศไทย	ประเทศสหพันธรัฐเยอรมัน	ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี
<p>ผลที่เกิดขึ้นภายหลังจากมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมือง</p>	<p>การยุบพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 มีผลให้พรรคการเมืองต้องสิ้นสุดลง และถ้าเป็นการยุบพรรคตามมาตรา 35,62,66 จะมีผลเป็นการห้ามมิให้กรรมการบริหารพรรคการเมืองที่ถูกยุบไปจัดตั้ง หรือมีส่วนร่วมในการจัดตั้งพรรคการเมืองใหม่ หรือเป็นกรรมการบริหารพรรคการเมืองอื่น ภายในกำหนดเวลา 5 ปี นับแต่มีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมือง</p> <p>ในขณะที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 237 วรรคสอง กำหนดให้กรรมการบริหารพรรคทั้งคณะต้องถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งไปพร้อมกับการยุบพรรค หรือกรณีตามมาตรา 98 ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 ที่กรรมการบริหารพรรคการเมืองอาจถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งไปด้วย</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. สถานะความเป็นพรรคการเมืองต้องสิ้นสุดลง 2. ห้ามจัดตั้งหรือใช้องค์กรอื่นแทนที่พรรคหรือส่วนของพรรคที่ถูกยุบไป 3. พรรคการเมืองจะไม่มีสิทธิได้รับเงินอุดหนุนพรรคการเมืองจากรัฐอีก 4. สถานภาพของสมาชิกพรรคการเมืองที่เป็นส.ส.และสมาชิกสภาทุกระดับต้องสิ้นสุดลง 5. บัญชีรายชื่อและสถานะผู้สมัครเลือกตั้งของพรรคการเมืองย่อมสิ้นสุดลง 6. ห้ามมิให้ดำเนินกิจกรรมใด ๆ อันเกี่ยวกับพรรคการเมืองที่ถูกยุบไป 7. ห้ามบุคคลใด ๆ ทำการโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda) เกี่ยวกับพรรคการเมืองที่ถูกยุบไป เว้นแต่เป็นการให้ความรู้แก่พลเมือง เพื่อหลีกเลี่ยงเป้าหมายอันมิชอบด้วยรัฐธรรมนูญ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ไม่มีสิทธิได้รับเงินอุดหนุนพรรคการเมืองจากรัฐอีกต่อไป และในกรณีเช่นนี้ ให้เหรียญกษาปณ์ของพรรคส่งรายงานค่าใช้จ่ายแก่คณะกรรมการการเลือกตั้งภายใน 14 วัน และให้นำส่งเงินอุดหนุนพรรคการเมืองที่ได้รับไปแล้วคืนให้แก่ ก.ก.ต. โดยเร็วที่สุด 2. ทรัพย์สินที่เหลืออยู่ของพรรคการเมืองดังกล่าวจะถูกนำส่งกระทรวงการคลังเป็นรายได้ของรัฐโดยไม่สามารถนำไปจัดการตามที่กำหนดในตราสารจัดตั้งพรรคการเมืองดังกล่าวได้ตั้งแต่วันที่พรรคการเมืองถูกเพิกถอนจากทะเบียน 3. ห้ามมิให้มีการใช้ชื่อพรรคการเมืองดังกล่าว เป็นชื่อพรรคใด ๆ ได้อีก แบบเด็ดขาดตลอดไป

	ประเทศไทย	ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน	ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี
ผลที่เกิดขึ้นภายหลังจาก มีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรค การเมือง (ต่อ)		แต่ทั้งนี้ การยุบพรรคการเมืองก็ได้เป็น การตัดสิทธิเสรีภาพทางการเมืองของคณะ กรรมการบริหารพรรคการเมือง	4. ห้ามมิให้มีการจัดตั้งพรรคการเมืองใหม่ หรือใช้พรรคการเมืองอื่นโดยมีอุดมการณ์ หรือนโยบายพรรคเหมือนหรือคล้ายคลึงกับ ของพรรคการเมืองที่ถูกยุบไปแล้วได้เป็น การถาวร

ที่มา: ดัดแปลงจากพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541, 2550 และหนังสือแนวทางปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5. ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเกี่ยวกับพรรคการเมืองที่ผ่านมามีงานวิจัยทางด้านรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ในประเด็นต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ทั้งในประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาระบบพรรคการเมืองไทย, การพัฒนาระบบการเลือกตั้งกับระบบพรรคการเมือง, การใช้มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมและส่งเสริมพรรคการเมือง เป็นต้น แต่อาจแบ่งประเด็นที่เคยมีผู้ทำการศึกษาและมีความเกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ ดังนี้

1) ประเด็นเกี่ยวกับพรรคการเมืองและการพัฒนาทางการเมือง

บุญสม วิลาศนิศากร⁷⁶ ศึกษาเรื่อง “พรรคการเมืองที่ไม่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกับบทบาทการพัฒนาการเมือง: ศึกษากรณี พรรคเกษตรมหาชน พรรคชาติประชาธิปไตย และพรรคเสรีประชาธิปไตย” ผลการศึกษาพบว่า พรรคการเมืองที่ไม่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีบทบาทในการพัฒนาการเมืองตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญในระดับต่ำ เนื่องจากพรรคยังไม่สามารถระดมความสนับสนุนจากประชาชนได้มาก ทั้งในด้านการเลือกตั้ง และด้านการเงิน กล่าวคือ พรรคยังไม่ได้จัดเก็บเงินค่าบำรุงพรรคจากสมาชิก และการบริจาคเงินให้พรรคยังมีน้อย ทั้งยังไม่สามารถจัดกิจกรรมให้ประชาชนมีส่วนร่วมได้ นอกจากนี้ สมาชิกยังขาดการมีส่วนร่วมในพรรค หัวหน้าพรรคและกรรมการบริหารพรรคยังคงมีบทบาทสูงในพรรค

สันต์ โชคพงษ์อุดมชัย⁷⁷ ศึกษาเรื่อง “ทิศทางการพัฒนาพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญ และกฎหมายพรรคการเมืองฉบับปัจจุบัน” ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาของพรรคการเมืองไทยเกิดจาก โครงสร้างของพรรคการเมือง, ปัญหาการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง, ปัญหาการเงินพรรคการเมือง ส่งผลให้พรรคการเมืองไม่มีความเป็นประชาธิปไตยภายในพรรค ขาดความเป็นอิสระและความเข้มแข็งในการดำเนินการ ทั้งนี้ภาครัฐได้มีความพยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยอาศัยรัฐธรรมนูญและกฎหมายพรรคการเมืองฉบับต่าง ๆ ทำให้สามารถวางแนวทางแก้ไขปัญหาพรรคการเมืองได้อย่างเป็นรูปธรรมและชัดเจนมากขึ้น แต่ก็ยังคงมีปัญหาในประเด็น เช่น การให้สมาชิกพรรคมีส่วนร่วมโดยตรงในการเลือกคณะกรรมการบริหารพรรค หรือ การจำกัด

⁷⁶ บุญสม วิลาศนิศากร, “พรรคการเมืองที่ไม่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกับบทบาทการพัฒนาการเมือง: ศึกษากรณี พรรคเกษตรมหาชน พรรคชาติประชาธิปไตย และพรรคเสรีประชาธิปไตย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545).

⁷⁷ สันต์ โชคพงษ์อุดมชัย, “ทิศทางการพัฒนาพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญ และกฎหมายพรรคการเมืองฉบับปัจจุบัน,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชารัฐศาสตร์ สาขากฎหมายมหาชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544).

เสรีภาพในการรวมกลุ่มทางการเมืองของประชาชน โดยการกำหนดให้พรรคการเมือง ต้องมีสมาชิกพรรคการเมืองตั้งแต่ 5,000 คนขึ้นไป เป็นต้น

เสนีย์ คำสุข⁷⁸ ศึกษาเรื่อง “ระบบพรรคการเมืองไทย พ.ศ.2512-2534” จากการศึกษาพรรคการเมืองสามพรรค คือ พรรคประชาธิปัตย์ พรรคกิจสังคม และพรรคชาติไทย พบว่า พรรคการเมืองไทยก่อตั้งขึ้นด้วยคนกลุ่มเล็ก ๆ เพียงไม่กี่คน ส่วนใหญ่เป็นนักการเมืองที่มีหรือเคยมีบทบาทอยู่ในรัฐสภา คนเหล่านั้นมีความสนิทสนมรู้จักกันเป็นการส่วนตัว มีลักษณะเป็นพวก (factions) เดียวกัน จึงต้องมีการดึงพวกอื่นเข้าร่วม โดยเฉพาะอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นนักธุรกิจและมีอิทธิพลในท้องถิ่น ทำให้เกิดปัญหาการแบ่งแยก“พวก”ในพรรค หรือเกิดเป็นระบบพรรคพวก

2) ประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นสถาบันของพรรคการเมือง

เกียรติฟ้า เลหาพะพรสวรรค์⁷⁹ ศึกษาเรื่อง “พรรคการเมืองไทยในกระบวนการพัฒนาสู่ความเป็นสถาบันทางการเมือง: ศึกษากรณีพรรคประชาธิปัตย์” การศึกษาวิจัยโดยใช้กรอบความคิดว่าด้วยความเป็นสถาบันทางการเมืองของ Samuel P. Huntington พบว่า พรรคประชาธิปัตย์ได้ผ่านขั้นตอนแรกของการเมืองไทยที่มีการแบ่งเป็นฝักฝ่ายในหมู่ชนชั้นนำในขณะที่มีการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนยังอยู่ในระดับต่ำ ขั้นตอนที่สองเมื่อการเมืองไทยมีการแบ่งขั้วระหว่างพลังนักศึกษาซึ่งร่วมกับชนชั้นกลางเคลื่อนไหวอย่างรุนแรง เพื่อต่อต้านอำนาจเผด็จการทหารกลุ่มจอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร ขั้นตอนที่สามเมื่อการเมืองไทยมีการขยายตัวและพรรคการเมืองเป็นที่ยอมรับของประชาชน และขั้นตอนที่สี่เมื่อพรรคการเมืองมีความเป็นสถาบันทางการเมือง พรรคประชาธิปัตย์มีระดับของความเป็นสถาบันทางการเมืองค่อนข้างมากกว่าพรรคการเมืองอื่น โดยพิจารณาจากความสามารถในการปรับตัวของพรรคที่มีอายุยาวนานกว่า 50 ปี อายุของกลุ่มผู้นำพรรคที่สามารถสืบทอดมาหลายรุ่น ความสามารถในการปรับตัวปรับหน้าที่ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงทางการเมือง พรรคประชาธิปัตย์มีความสามารถในการขยายสาขาออกไปเป็นจำนวน 173 สาขา ซึ่งถือว่ามากกว่าทุกพรรค ขณะที่ความเป็นปีกแผ่นของพรรคประชาธิปัตย์ไม่ต่างไป

⁷⁸ เสนีย์ คำสุข, “ระบบพรรคการเมืองไทย พ.ศ.2512 - 2534,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539).

⁷⁹ เกียรติฟ้า เลหาพะพรสวรรค์, “พรรคการเมืองไทยในกระบวนการพัฒนาสู่ความเป็นสถาบันทางการเมือง: ศึกษากรณีพรรคประชาธิปัตย์,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ ภาควิชาการปกครอง คณะศึกษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541).

จากพรรคการเมืองอื่นมากนักเพียงแต่ประสบการณ์ความแตกแยกอย่างรุนแรงในอดีตกลายเป็นบทเรียนในปัจจุบันที่ดีและถือเป็นคุณสมบัติประการสำคัญที่ส่งเสริมให้พรรคการเมืองไทยกลายเป็นสถาบันทางการเมืองได้ในกระบวนการพัฒนาสู่ความเป็นสถาบันทางการเมือง

อภิชาติ เชื้อเทศ⁸⁰ ศึกษาเรื่อง “ความล้มเหลวของพรรคการเมืองไทย” ผลการศึกษาพบว่า ความล้มเหลวของพรรคการเมืองไทยเกิดจากปัญหาทางด้านปัจจัยภายใน คือ การเปลี่ยนตัวผู้นำพรรคการเมือง, การย้ายพรรคการเมืองบ่อยครั้ง, การจัดองค์การแบบรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง และการขาดสาขาพรรคการเมือง และปัญหาทางด้านปัจจัยภายนอก คือ การปฏิวัติและรัฐประหารที่มีการยุบเลิกพรรคการเมืองและมีมาตรการในการทำลายพรรคการเมือง ทำให้พรรคการเมืองเป็นสถาบันทางการเมืองที่ประสบกับความล้มเหลวทางการเมืองอีกสถาบันหนึ่ง นอกจากนี้ การที่พรรคการเมืองไทยกำเนิดขึ้นจากการยึดถือตัวบุคคลมากกว่าหลักการของพรรคการเมือง เมื่อผู้นำพรรคหมดอำนาจ พรรคการเมืองนั้นจะล้มไปด้วย ทำให้พรรคการเมืองไทยขาดวิวัฒนาการ

3) ประเด็นเกี่ยวกับปัญหาจากการยุบพรรคการเมืองที่ส่งผลกระทบต่อระบบกฎหมายและการพัฒนาการเมืองไทย

กวงจักร์ จันตะคาด⁸¹ ศึกษาเรื่อง “ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง: ศึกษากรณี คำวินิจฉัยคณะตุลาการรัฐธรรมนูญที่ 3-5/2550” ผลการศึกษาพบว่า พรรคการเมืองเป็นกลไกสำคัญในการสร้างจิตสำนึกทางการเมืองและการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน การยุบพรรคการเมืองมีสาเหตุมาจากการดำเนินงานของพรรคการเมืองเองและบทบัญญัติของกฎหมาย ในต่างประเทศศาลเป็นองค์กรที่มีอำนาจในการยุบพรรคการเมืองและเหตุของการยุบพรรคการเมือง กฎหมายบัญญัติในกรณีที่พรรคการเมืองกระทำการล้มล้างรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตย และถือเป็นมาตรการสุดท้ายเมื่อประเมินสถานการณ์แล้วไม่มีมาตรการอื่นมาแก้ไขสถานการณ์ได้

⁸⁰ อภิชาติ เชื้อเทศ, “ความล้มเหลวของพรรคการเมืองไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536).

⁸¹ กวงจักร์ จันตะคาด, “ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง: ศึกษากรณี คำวินิจฉัยคณะตุลาการรัฐธรรมนูญที่ 3-5/2550,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการปกครอง สาขากฎหมายมหาชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, 2551).

บำเพ็ญ สงศรี⁸² ศึกษาเรื่อง “ผลกระทบการยุบพรรคการเมืองต่อการพัฒนาการเมืองไทย ศึกษากรณี การยุบพรรคการเมืองหลังวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2549” ผลการศึกษาพบว่า หลักการทางกฎหมายที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญนำมาใช้เพื่อประกอบคำวินิจฉัยเพื่อยุบพรรคการเมืองนั้นไม่เป็นไปตามหลักกฎหมายทั่วไปที่นานาอารยประเทศที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยยึดถือปฏิบัติกันมาส่งผลกระทบต่อหลักนิติรัฐและหลักนิติธรรมของประเทศ โดยผลกระทบที่เกิดขึ้น คือ การไม่มีอำนาจในการทำคำวินิจฉัยคดีของตุลาการรัฐธรรมนูญ, การตีความหลักกฎหมายย้อนหลังที่ไม่เหมาะสม, การใช้ดุลพินิจของตุลาการที่ก่อให้เกิดปัญหามาตรฐานทางกฎหมาย, การที่พรรคการเมืองถูกยุบไปเป็นการลดรอนสิทธิทางการเมืองของประชาชน, การเกิดปัญหาเกี่ยวกับการนำกฎหมายที่สิ้นผลบังคับใช้ไปแล้ว มาใช้อีกครั้ง

ศุภกิจ เตชะตานนท์⁸³ ศึกษาเรื่อง “ปัญหาทางกฎหมายของการยุบพรรคการเมือง” ผลการศึกษาพบว่า การยุบเลิกพรรคการเมืองตามมาตรา 65 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 มีความไม่เหมาะสม โดยไม่กำหนดเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองตามความร้ายแรงของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะการไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามมาตรา 35 ในเรื่องการจัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง ซึ่งทำให้พรรคการเมืองที่ถูกยุบพรรคด้วยเหตุดังกล่าว ต้องได้รับผลกระทบที่ค่อนข้างรุนแรง

แต่การศึกษาทั้งหมดที่ได้กล่าวถึงนี้ มิได้มีการศึกษาทางด้านรัฐศาสตร์ที่ศึกษาเชื่อมโยงระหว่างการยุบพรรคการเมืองกับผลกระทบต่อพัฒนาพรรคการเมือง อันเนื่องมาจากการใช้มาตรการยุบพรรคการเมืองเพื่อแก้ไขปัญหาทุจริตในการเลือกตั้งตามบทบัญญัติมาตรา 237 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ซึ่งถูกใช้เป็นบทหลักในการทำคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคมหาชนิธิปไตย แต่มีการศึกษาทางด้านนิติศาสตร์ในประเด็นตามบทบัญญัติมาตรา 237 ที่น่าสนใจ ดังนี้

⁸² บำเพ็ญ สงศรี, “ผลกระทบการยุบพรรคการเมืองต่อการพัฒนาการเมืองไทย ศึกษากรณี การยุบพรรคการเมืองหลังวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2549,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2553).

⁸³ ศุภกิจ เตชะตานนท์, “ปัญหาทางกฎหมายของการยุบพรรคการเมือง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2547).

ณรงค์เดช สรุโฆษิต⁸⁴ ศึกษาเรื่อง “แนวทางปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง” ผลการวิจัยพบว่า การยุบพรรคการเมืองนำมาซึ่งปัญหาในระบบพรรคการเมืองและการเมืองไทยหลายประการ ได้แก่ เป็นการลดทอนความหลากหลายทางการเมือง, เป็นการลดโอกาสในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน, เป็นการทำลายตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างรัฐกับประชาชน, เป็นการทำลายโอกาสที่พรรคการเมืองไทยจะพัฒนาไปสู่การเป็นสถาบันในระบบการเมือง, เป็นชนวนบ่มเพาะความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยให้ลุกลามบานปลายยิ่งขึ้น ทั้งเหตุแห่งการยุบและสิ้นสภาพพรรคการเมือง กระบวนการ และผลของการยุบพรรคการเมืองตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายพรรคการเมืองไทยนั้น ต่างก็เป็นปัญหาในเชิงหลักการเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญและความสอดคล้องกับหลักกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ นอกจากนี้ ยังขาดการนำมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมและยุบพรรคการเมืองที่ส่งผลกระทบต่อเสรีภาพของสมาชิกพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองที่น้อยกว่าการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง มาบังคับใช้ และขาดมาตรการทางกฎหมายที่จะทำให้การยุบพรรคการเมืองเกิดสภาพบังคับที่แท้จริง

สิรินาท วิสุทธิวัชรกุล⁸⁵ ศึกษาเรื่อง “ปัญหาการยุบพรรคการเมืองในระบบกฎหมายไทย” ผลการศึกษาพบว่า การที่บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 237 วรรคสอง ได้กำหนดให้การกระทำของกรรมการบริหารพรรคการเมือง ซึ่งได้กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง โดยมีบทลงโทษให้ยุบพรรค และเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคการเมืองเป็นเวลาห้าปี เป็นกฎหมายที่มีลักษณะเป็นการขัดต่อหลักประชาธิปไตย หลักความมั่นคงแห่งสิทธิ หลักรัฐธรรมนูญทั่วไป รวมถึงขัดต่อหลักนิติรัฐและหลักนิติธรรมตามที่รัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองไว้ และเมื่อพิจารณาการยุบพรรคการเมืองในระบบกฎหมายต่างประเทศ พบว่าการยุบพรรคในประเทศเยอรมันและประเทศฝรั่งเศสจะต้องเป็นกรณีที่พรรคการเมืองมีวัตถุประสงค์ที่เป็นการทำลายการปกครองและเป็นภัยต่อการดำรงอยู่ของรัฐเท่านั้น โดยที่มิได้มีการกำหนดให้การกระทำของบุคคลเพียงคนเดียว ถือเป็นกรกระทำของพรรคการเมืองทั้งพรรค และมีได้กำหนดให้ภายหลังจากการยุบพรรคการเมืองจะต้องมีการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งกรรมการบริหารพรรค ดังที่กำลังเกิดขึ้นในระบบกฎหมายไทย ทั้งการ

⁸⁴ ณรงค์เดช สรุโฆษิต “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง แนวทางการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง, สถาบันพระปกเกล้า”. (เอกสารอการตีพิมพ์)

⁸⁵ สิรินาท วิสุทธิวัชรกุล, “ปัญหาการยุบพรรคการเมืองในระบบกฎหมายไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขากฎหมายมหาชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553).

ตีความของศาลรัฐธรรมนูญ ยังเป็นไปในลักษณะของการจำกัดขอบอำนาจในการพิจารณาคดีของตนและมีการตีความบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญซึ่งขัดแย้งกันเอง

สุรเดช ชมเกล็ดแก้ว⁸⁶ ศึกษาเรื่อง “ปัญหาการยุบพรรคการเมืองที่กระทบต่อเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมือง” จากการศึกษาพบว่า กฎหมายพรรคการเมืองของไทยมีบทบัญญัติหลายมาตราที่กระทบต่อเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมืองทั้งในส่วนของ การจัดตั้งพรรคการเมือง การยุบพรรคการเมืองและการบัญญัติให้พรรคการเมืองต้องรับผิดชอบในการกระทำของหัวหน้าพรรคหรือกรรมการบริหารพรรค โดยในส่วนของบทบัญญัติเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 237 ซึ่งได้บัญญัติให้พรรคการเมืองอาจถูกยุบในกรณีที่หัวหน้าพรรคหรือกรรมการบริหารพรรคทำผิดกฎหมายในกรณีที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งโดยหลักแล้วหากพิสูจน์ได้ว่า พรรคการเมืองนั้นมีส่วนรู้เห็นและได้รับประโยชน์จากการกระทำของหัวหน้าพรรคหรือกรรมการบริหารพรรคแล้ว พรรคการเมืองก็ควรที่จะต้องรับผิดชอบในการกระทำนั้นด้วย แต่หากไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า พรรคการเมืองนั้นมีส่วนรู้เห็นและได้รับประโยชน์จากการกระทำของหัวหน้าพรรคหรือกรรมการบริหารพรรคแล้ว ก็ไม่สมควรที่จะนำมาเป็นเหตุยุบพรรคการเมืองแต่อย่างใด ดังนั้นจึงควรมีการแก้ไขบทบัญญัติดังกล่าว โดยเห็นควรบัญญัติให้โอกาสพรรคการเมืองในการพิสูจน์ว่าพรรคไม่เกี่ยวข้องกับการกระทำของหัวหน้าพรรคหรือกรรมการบริหารพรรค และหากพิสูจน์ได้เช่นนั้นจริงก็ต้องมีคำสั่งไม่ยุบพรรคการเมืองนั้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁸⁶ สุรเดช ชมเกล็ดแก้ว, “ปัญหาการยุบพรรคการเมืองที่กระทบต่อเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมือง,”

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขากฎหมายมหาชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551).

บทที่ 3

การยุบพรรคการเมืองในประเทศไทย

เหตุแห่งการสิ้นสุดความเป็นพรรคการเมืองในประเทศไทย นอกจากปัจจัยภายในของพรรคการเมืองเหล่านั้นเองแล้ว ยังมีปัจจัยภายนอกที่สำคัญคือกฎหมาย เนื่องจากการก่อเกิดของพรรคการเมืองไทยมีฐานจากกฎหมาย การดำเนินการทางการเมืองของพรรคการเมืองจึงต้องกระทำตามหลักเกณฑ์ที่ได้บัญญัติไว้ หากละเว้นการกระทำหรือกระทำการนอกเหนือจากที่บัญญัติไว้ในกฎหมายอาจส่งผลร้ายต่อพรรคการเมืองนั้น ๆ ได้ โดยบทลงโทษที่ร้ายแรงที่สุดต่อพรรคการเมืองคือการสั่งให้ยุบพรรคการเมือง

เหตุแห่งการยุบเลิกพรรคการเมืองดังที่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมายเริ่มมีการบังคับใช้ในทางข้อเท็จจริงในช่วงเวลาที่ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองพ.ศ.2524 โดยมีการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติบางประการ 2 ครั้ง คือ พระราชบัญญัติพรรคการเมือง (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 และ พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 พ.ศ.2538 ซึ่งหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการยุบเลิกพรรคการเมืองในบทบัญญัติมาตรา 46(1), 46(3) และ 46(4) ได้ถูกนำมาใช้ในการพิจารณาประกอบกรออกคำสั่งให้ยุบเลิกพรรคการเมืองโดยศาลฎีกาเป็นการแสดงให้เห็นการบังคับใช้บทบัญญัติตามเจตนารมณ์

เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 ภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุบเลิกพรรคการเมืองได้ถูกนำมาบังคับใช้พิจารณาประกอบกรออกคำวินิจฉัยให้ยุบเลิกพรรคการเมืองโดยศาลรัฐธรรมนูญตามมาตรา 65(1), 65(2), 65(3), 65(5), 66(1), 66(2), 66(3) และ 67 โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำมาตรา 67 มาบังคับใช้ในทางข้อเท็จจริงเป็นครั้งแรก ดังที่ปรากฏในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 3-5/2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ได้ให้ความสำคัญกับการยุบพรรคการเมืองเป็นอย่างยิ่ง โดยบัญญัติเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองไว้ในมาตรา 68 และ มาตรา 237 ทั้งยังเพิ่มเติมบทลงโทษทางการเมืองให้ภายหลังจากที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมือง หัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองจะต้องถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งเป็นเวลา 5 ปี และได้กำหนดรายละเอียดไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 มาตรา 93-95 นอกจากนี้ยังนับเป็นครั้งแรกตั้งแต่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการเลือกตั้ง ที่ได้มีการบัญญัติเหตุแห่งการยุบเลิกพรรคการเมืองไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิก

วุฒิสภา พ.ศ.2550 มาตรา 103 ซึ่งมีเงื่อนไขของการยุบเลิกพรรคการเมือง คือ หากผู้สมัครรับเลือกตั้งมีการกระทำที่ทำให้ผลการเลือกตั้งไม่สุจริตและเที่ยงธรรม และหากพิสูจน์ได้ว่าหัวหน้าหรือกรรมการบริหารพรรคการเมืองมีส่วนรู้เห็นต่อการกระทำ พรรคการเมืองนั้น ๆ จะต้องถูกยุบเลิกไป แสดงให้เห็นว่าเจตนารมณ์ทางกฎหมายได้ให้ความสำคัญกับการทำให้การเลือกตั้งมีความโปร่งใสและมีความเที่ยงธรรม ซึ่งหลักเกณฑ์ตาม มาตรา 237 ได้ถูกนำมาใช้ในทางข้อเท็จจริงดังที่ปรากฏในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 18,19,20/2551

การนำข้อกฎหมายมาบังคับใช้ในทางข้อเท็จจริงดังที่ปรากฏในคำวินิจฉัยในยุบพรรคไทยรักไทย พรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย และพรรคมหาชนไทย ก่อให้เกิดข้อวิพากษ์ในเชิงกฎหมายและการทำคำวินิจฉัยของคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเป็นอย่างมาก การศึกษาในส่วนนี้จึงเป็นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับเจตนารมณ์ทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองและการยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 รวมทั้งประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ 27 เพื่อชี้ให้เห็นที่มาและแนวความคิดในการมีหลักเกณฑ์ดังกล่าว

1. เจตนารมณ์เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 และ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541

จากเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่ต้องการส่งเสริมให้พรรคการเมืองไทยมีการพัฒนาและเป็นสถาบันที่สำคัญ จึงไม่มีที่ใดในรัฐธรรมนูญที่ต้องการให้ยุบพรรคการเมืองโดยปราศจากเหตุผลสำคัญเช่นกัน ดังจะเห็นได้จากบทเฉพาะกาลในรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 328 ที่กำหนดเกี่ยวกับสาระสำคัญของพรรคการเมืองเอาไว้ แม้พรรคการเมืองจะไม่ส่งสมาชิกลงสมัครรับเลือกตั้ง หรือไม่มีสมาชิกได้รับเลือกตั้งเลย ก็ไม่เป็นเหตุให้ยุบเลิกพรรคการเมืองได้ (รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 328 (2)) จากเดิมที่เคยบัญญัติไว้ให้เหตุดังกล่าวเป็นเหตุแห่งการเลิกพรรคการเมือง ในพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524 ซึ่งเป็นกฎหมายพรรคการเมืองฉบับล่าสุด ก่อนที่จะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541^{*}

ถึงแม้ว่าจะมีการกำหนดสาระสำคัญดังกล่าวเอาไว้ แต่หลักเกณฑ์บางข้อเกี่ยวกับการยุบเลิกพรรคการเมืองดังที่ได้บัญญัติรายละเอียดไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่า

^{*} ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีได้นำรวมพระราชบัญญัติพรรคการเมืองที่ได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงเข้าไปด้วย เนื่องจาก มิได้มีการเปลี่ยนแปลงในเนื้อหาตามที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึง

ด้วยพรกการเมือง พ.ศ.2541 ก็ได้เป็นเหตุแห่งการยุบเลิกพรกการเมืองที่เหมาะสม การยุบเลิกพรกการเมืองน่าจะจะต้องทำเมื่อมีเหตุร้ายแรง แต่ถ้าพรกการเมืองใช้สิทธิหรือเสรีภาพเกินขอบเขตเพื่อล้มล้างการปกครองฯ หรือให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองนอกวิถีทางประชาธิปไตย ศาลรัฐธรรมนูญก็ยังต้องสั่งให้เลิกการกระทำดังกล่าวก่อนจะสั่งยุบพรรคได้ (รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 63 วรรค 3) ซึ่งการบัญญัติข้อจำกัดในประเด็นต่าง ๆ นอกจากที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 328 ต้องถือว่าเป็นอนุบัญญัติชั้นรองลงไปที่ต้องถือว่ามีความสำคัญน้อย¹ และเมื่อพิจารณาบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 47 ซึ่งอยู่ในหมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย การจัดตั้งพรกการเมืองเป็นเสรีภาพพื้นฐานของชนชาวไทยและได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 27 การที่จะจำกัดเสรีภาพในการตั้งหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมพรกการเมืองจึงมีความกระทำได้ง่าย ๆ การยุบหรือเลิกพรกการเมืองก็เช่นเดียวกันดังจะเห็นได้ในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 47 วรรคสอง วรรคสามและวรรคสี่ว่า การจัดองค์กรภายใน การดำเนินกิจการ และข้อบังคับของพรกการเมืองต้องสอดคล้องกับหลักการพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หากศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่า มติหรือข้อบังคับของพรรคชุดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตย ให้มติหรือข้อบังคับนั้นเป็นอันยกเลิกไป จะเห็นชัดเจนว่า เสรีภาพในการจัดตั้งพรกการเมืองเป็นสิทธิพื้นฐานของประชาชนที่รัฐธรรมนูญให้ความสำคัญยิ่ง ถึงขนาดว่าถ้าพรกการเมืองที่ตั้งขึ้นแล้ว มีมติหรือข้อบังคับที่ขัดต่อหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตย จนศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าเป็นดังนั้นแล้ว รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 47 วรรคสี่ ยังกำหนดให้มติหรือข้อบังคับนั้นยกเลิกไป ไม่เป็นเหตุในการสั่งยุบพรรคการเมือง²

2. เจตนารมณ์เกี่ยวกับพรกการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550

ภายหลังจากเหตุการณ์รัฐประหารในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2549 ได้มีการร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 ขึ้นมาเพื่อทดแทนรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ที่ถูกประกาศยกเลิกไป ในส่วนของการบัญญัติหลักเกณฑ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับพรกการเมือง ยังคงกรอบความคิดตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 เช่น สิทธิเสรีภาพของประชาชนในการรวมกลุ่มจัดตั้งพรกการเมืองหน้าที่ในการสร้างเจตนารมณ์ทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตย รวมถึงการมีรูปแบบของการจัดองค์กรและการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของพรกการเมืองที่สอดคล้องกับระบอบ

¹ “คำวินิจฉัยที่ 1/2545,” ราชกิจจานุเบกษา 119 (10 มกราคม 2545): 134-135.

² “คำวินิจฉัยที่ 23/2546,” ราชกิจจานุเบกษา 121 (17 มิถุนายน 2546): 41.

ประชาธิปไตย (รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 65) ที่ยังคงถ้อยคำเดิมตามรัฐธรรมนูญพ.ศ.2540 มาตรา 47 และมีการเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวกับกฎหมายการเลือกตั้งและบทลงโทษ ซึ่งมีที่มาจากความต้องการอุดช่องว่างของรัฐธรรมนูญพ.ศ.2540 ที่เอื้อให้เกิดการผูกขาดอำนาจทางการเมืองของฝ่ายรัฐบาล ทำให้ระบบการตรวจสอบการทำงานของฝ่ายบริหารเป็นไปได้ยาก ดังจะเห็นได้จากคำปรารภของรัฐธรรมนูญที่ว่า "...เพื่อให้บรรลូវัตถุประสงค์ร่วมกันของประชาชนชาวไทย ในการธำรงรักษาไว้ซึ่งเอกราชและความมั่นคงของชาติ การทำนุบำรุงรักษาศาสนาทุกศาสนาให้สถิตสถาพร การเทิดทูนพระมหากษัตริย์เป็นประมุขและเป็นมิ่งขวัญของชาติ การยึดถือระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขเป็นวิถีทางในการปกครองประเทศ การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ให้ประชาชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการปกครองและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐอย่างเป็นรูปธรรม การกำหนดกลไกสถาบันทางการเมืองทั้งฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพตามวิถีการปกครองแบบรัฐสภา รวมทั้งให้สถาบันศาลและองค์กรอิสระอื่นสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยสุจริตเที่ยงธรรม"

หลักเกณฑ์สำคัญ ๆ เกี่ยวกับพรรคการเมืองที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมให้เป็นไปตามคำปรารภของรัฐธรรมนูญ ที่มีจุดเด่นในด้านคุณธรรมและจริยธรรม คือ

1. การใช้สิทธิเสรีภาพในทางที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญและเป็นการล้มล้างการปกครองในระบอบประชาธิปไตย (รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 68) กล่าวคือ จากเดิม (รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 63) ถ้าพรรคการเมืองกระทำการเพื่อล้มล้างการปกครองหรือให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยวิธีการที่ไม่ได้บัญญัติไว้ตามรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญอาจมีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองนั้นได้ โดยได้บัญญัติเพิ่มเติมให้หัวหน้าและคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองที่ได้กระทำการดังกล่าว ต้องถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งเป็นระยะเวลา 5 ปีเพิ่มขึ้นมาด้วย³

2. การส่งสมาชิกพรรคการเมืองเข้ารับสมัครเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 103) กล่าวคือ บัญญัติเพิ่มเติมให้พรรคการเมืองที่ส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งครบจำนวนแล้ว หากภายหลังมีจำนวนผู้สมัครลดลง ห้ามพรรคการเมืองส่งสมาชิกเข้าสมัครรับเลือกตั้งเพิ่ม และห้ามถอนการสมัครหรือเปลี่ยนแปลงผู้สมัครรับเลือกตั้ง เพื่อให้สอดคล้องกับระบบการเลือกตั้งที่ได้มีการเปลี่ยนแปลง และเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจาก

³ ตีความความแตกต่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 กับ พุทธศักราช 2550 พร้อมเหตุผลโดยสังเขป (กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2551), หน้า 49.

กรณีที่อยู่ในระหว่างการเลือกตั้ง มีพรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งถอนการสมัครออก ทำให้ไม่อาจจัดการเลือกตั้งได้ หรือเป็นการช่วยเหลือพรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งอื่นได้ประโยชน์⁴

3.ระหว่างอายุของสภาผู้แทนราษฎรห้ามมีการรวบรวมพรรคการเมืองที่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 104) กล่าวคือ เพื่อป้องกันการที่พรรคใหญ่หรือพรรคที่มีทุนค่อนข้างสูงซื้อตัวสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้าสังกัด อันเป็นการทำลายระบบพรรคการเมือง โดยเฉพาะพรรคการเมืองเล็ก ๆ หรือพรรคการเมืองที่มีทุนค่อนข้างน้อย รวมทั้งเพื่อให้พรรคการเมืองนั้นคงอยู่ปฏิบัติหน้าที่ตามนโยบายที่ได้หาเสียงไว้กับประชาชน เพื่อเป็นการเคารพเจตจำนงของประชาชนที่เลือก⁵

4.การกำหนดวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภายหลังจากมีการยุบสภา (รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 108) กล่าวคือ เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งมีระยะเวลาพอสมควรในการเตรียมความพร้อมสำหรับการเลือกตั้ง และทำให้การกำหนดวันเลือกตั้งในกรณียุบสภาเร็วเกินไปโดยมีวัตถุประสงค์ทางการเมือง จนทำให้พรรคการเมืองอื่น ๆ เตรียมความพร้อมในการเลือกตั้งครั้งต่อไปไม่ทัน ไม่สามารถที่จะทำได้อีกต่อไป⁶

3. เจตนารมณ์เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550

หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง ถูกบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเป็นครั้งแรก แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับปัญหาดังกล่าว เนื่องจากรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ หากมีบทบัญญัติใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้ ซึ่งการทำให้ผลการเลือกตั้งมิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ถือได้ว่ามีความรุนแรงเทียบเท่ากับการกระทำล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยและยังเป็นการได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการที่ไม่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ⁷

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 89.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 91.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 94.

⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 6 บัญญัติว่า “รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎหรือข้อบังคับ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้”

⁸ สำนักรายงานการประชุมและชวเลข สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมสภาว่าารัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 27/2550,” 18 มิถุนายน 2550, หน้า 3-10.

การกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง มักจะถูกกล่าวถึงในแง่ที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในประเทศไทย เป็นการทำให้ผลการเลือกตั้งไม่เป็นไปโดยสุจริต ทั้งยังเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ จึงควรที่จะบัญญัติบทลงโทษให้มีความรุนแรงและมีสภาพบังคับเข้มงวดเด็ดขาด เพื่อป้องปรามการกระทำความผิดและเพื่อจัดการกับพรรคการเมืองที่ทุจริตในการเลือกตั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการซื้อเสียง อันเป็นสาเหตุของการคอร์รัปชันและเป็นวงจรอุบาทว์ในระบบการเมืองไทย ดังที่ปรากฏในเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 237 ที่ว่า “เจตนารมณ์ของมาตรา 237 มีเพื่อกำหนดการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งที่กระทำการหรือสนับสนุนให้ผู้อื่นกระทำการทุจริต บทลงโทษดังกล่าวครอบคลุมถึงหัวหน้าพรรคและกรรมการบริหารพรรค การกำหนดโทษเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งหัวหน้าพรรคและกรรมการบริหารพรรค รวมทั้งการยุบพรรค เป็นผลมาจากกรณีที่พรรคการเมืองเป็นนิติบุคคล จึงถือว่าหัวหน้าพรรคการเมืองเป็นผู้แทนนิติบุคคล ส่วนกรรมการบริหารพรรคการเมืองเป็นผู้มีอำนาจบริหารพรรค ฉะนั้น หากสมาชิกพรรคกระทำการทุจริต บุคคลเหล่านี้ควรมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการกระทำนั้นด้วย”⁸

สาระสำคัญในประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) ฉบับที่ 27 ข้อ 3 ที่ว่า “ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญหรือองค์กรอื่นที่ทำหน้าที่ศาลรัฐธรรมนูญ มีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองใดเพราะเหตุกระทำการต้องห้ามตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้น มีกำหนด 5 ปี นับแต่วันที่ มีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมือง” เป็นบทลงโทษเกี่ยวกับพรรคการเมืองที่ถูกบัญญัติเพิ่มเติมขึ้นมา จากที่ไม่เคยปรากฏในกฎหมายเกี่ยวกับพรรคการเมืองฉบับใด และได้ถูกนำไปใช้ประกอบกับการวินิจฉัยในคดียุบพรรคไทยรักไทย พรรคพัฒนาชาติไทย พรรคแผ่นดินไทย พรรคประชาธิปไตยก้าวหน้า และนับว่าเป็นที่มาของการบัญญัติบทลงโทษเกี่ยวกับการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งกรรมการบริหารพรรคการเมืองเป็นเวลา 5 ปี ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 237 วรรคสอง ประกาศฉบับที่ 27 นี้ ยังได้ทำให้เกิดการแสดงความคิดเห็นอย่างเป็นวงกว้างและน่าสนใจ ดังเช่น ความเห็นที่หยิบยกนำเอาคำพิพากษาของศาลฎีกาที่มีความใกล้เคียงกับประกาศฉบับที่ 27 ที่ว่า “ศาลฎีกายังเคยมีคำพิพากษาว่า มิใช่โทษทางกฎหมาย แต่เป็นมาตรการที่มุ่งจะจำกัดสิทธิของผู้ทุจริต ศาลย่อมมีอำนาจสั่งให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของจำเลยได้ มิฉะนั้น แม้การบังคับใช้มาตรการดังกล่าวจะยุ่งยาก

⁸ คณะกรรมาธิการวิสามัญยกร่างเจตนารมณ์ เจตนารมณ์ เหตุ และตรวจรายงานการประชุม สภากร่างรัฐธรรมนูญ, เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (กรุงเทพฯ: สำนักกรรมาธิการ 3 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2550), หน้า 227-228.

ผลอันเป็นการชัดเจนนารมณของกฎหมาย(ฎีกาที่ 9083/2544) และหากเป็นกฎหมายที่มีได้มีผลให้บุคคลต้องรับโทษทางอาญาก็ให้ลงโทษได้ เช่น เรื่องการถอนสัญชาติไทยของบุคคลบางจำพวก แม้มีผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิอยู่บ้างก็ย้อนหลังไปได้ (ฎีกาที่ 6411/2534)”⁹ แต่ก็มีความเห็นที่มองว่าประกาศฉบับนี้ไม่อาจมีผลใช้บังคับได้โดยเห็นว่า “หลักการห้ามตรากฎหมายย้อนหลังไปเป็นผลร้ายแก่บุคคลนั้น ใช้ได้เฉพาะกรณีของการบัญญัติโทษอาญาเท่านั้น หากผลร้ายที่กฎหมายกำหนดขึ้นไม่ใช่โทษอาญา ผู้บัญญัติกฎหมายย่อมบัญญัติกฎหมายย้อนหลังไปเป็นผลร้ายแก่บุคคลได้ ผลร้ายดังกล่าวเกิดขึ้นจากการตรากฎหมายให้มีผลย้อนหลังไปกระทบสิทธิของบุคคลอย่างรุนแรง ประกาศฉบับที่ 27 ดังกล่าวในส่วนที่เป็นการกำหนดกฎเกณฑ์ย้อนหลังเป็นผลร้ายแก่บุคคลจึงขัดกับหลักกฎหมายทั่วไปอันเป็นหลักการในระดับรัฐธรรมนูญและไม่อาจใช้บังคับได้”¹⁰

หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุบเลิกพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองพ.ศ.2550 มีมาตรการที่ควบคุมการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของพรรคการเมืองมากขึ้นและกำหนดรายละเอียดของถ้อยคำให้ชัดเจนขึ้นกว่าพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองพ.ศ.2541 โดยจำแนกหลักเกณฑ์ที่ทำให้พรรคการเมืองสิ้นสภาพ เลิกและยุบ ออกจากกันอย่างชัดเจน และมีบทกำหนดโทษเกี่ยวกับการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองหรือสมาชิกพรรคการเมืองเพิ่มมากขึ้น และมีการมอบอำนาจในการสอบสวนข้อเท็จจริงหรือออกคำสั่งเกี่ยวกับการดำเนินการของพรรคการเมืองให้แก่นายทะเบียนและคณะกรรมการการเลือกตั้งเพิ่มมากขึ้น

- หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการสิ้นสภาพของพรรคการเมือง (พ.ร.ป.ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 มาตรา 91) แสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ที่ต้องการป้องกันไม่ให้เกิดการตั้งพรรคการเมืองโดยไม่มีการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง ซึ่งจะทำให้จำนวนของพรรคการเมืองมีมากเกินไป โดยการกำหนดให้พรรคการเมืองต้องมีสาขาพรรคและสมาชิกพรรคการเมืองตามจำนวนที่กำหนด และต้องมีการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองเป็นระยะเวลาติดต่อกันหนึ่งปี รวมถึงนำการไม่ส่งผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการเลือกตั้งทั่วไปสองครั้งติดต่อกันอันเป็นเหตุให้พรรคการเมืองต้องสิ้นสภาพ กลับมาใช้อีกครั้ง หลังจากที่รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 328 ว่า พรรคการเมืองที่ไม่ส่งผู้สมัครเข้ารับเลือกตั้งหรือไม่มีสมาชิกได้รับการเลือกตั้ง ไม่เป็นเหตุให้พรรคการเมืองยุบเลิก

⁹ เคียงขาว, “เปิดฎีกาถอนสิทธิเลือกตั้ง ไม่ใช่โทษอาญา-ย้อนหลังได้,” มติชน(5 ตุลาคม 2549): 13.

¹⁰ วรเจตน์ ภาศิริพันธ์, “การเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งย้อนหลัง หลักนิติรัฐและศักดิ์ศรีนักกฎหมายไทย,” มติชน (25 ตุลาคม 2549): 7.

- หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเลิกพรรคการเมือง (พ.ร.ป.ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 92) ไม่มีเหตุที่แตกต่างจากกฎหมายพรรคการเมืองฉบับก่อน ๆ เพียงแต่มีการกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับองค์กรที่มีอำนาจสอบสวนข้อเท็จจริงและออกคำสั่งให้เลิกพรรคการเมืองนั้น เช่นเดียวกับหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง (พ.ร.ป.ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 มาตรา 93-95) ที่ยังคงเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองเอาไว้ตามเดิม

อนึ่ง เพื่อให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์การยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุการกระทำ ความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง (รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 237) จึงได้มีการบัญญัติบทลงโทษจากการยุบพรรคการเมืองเอาไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2550 มาตรา 103 และมาตรา 111 โดยกำหนดระยะเวลาที่แตกต่างกันในการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งผู้สมัครที่ได้กระทำความผิด กล่าวคือ เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งเป็นเวลา 1 ปี (พ.ร.ป.ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2550 มาตรา 103) เป็นกรณีที่คณะกรรมการการเลือกตั้งมีคำสั่งให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ในระยะเวลาก่อนที่จะมีการประกาศผลการเลือกตั้ง และเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งเป็นเวลา 5 ปี (พ.ร.ป.ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2550 มาตรา 111) ในระยะเวลาเมื่อได้มีการประกาศผลการเลือกตั้งแล้ว ซึ่งกรณีดังกล่าวคณะกรรมการการเลือกตั้งมิได้มีคำสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งเอง เพียงแต่มีอำนาจหน้าที่ในการยื่นคำร้องให้ศาลฎีกาได้ทำการไต่สวนและมีคำสั่งให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง

ทั้งนี้ ใน พ.ร.ป.ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ.2550 มาตรา 103 ได้บัญญัติถ้อยคำเพื่อย้ำถึงความสำคัญและอนุวัตรให้ เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 237 วรรคสอง ดังมีใจความว่า “...ถ้าการกระทำของบุคคล ปราบกฏหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าหัวหน้าพรรคการเมืองหรือกรรมการบริหารพรรคการเมือง ผู้ใดมีส่วนรู้เห็น หรือปล่อยปละละเลยหรือทราบถึงการกระทำนั้นแล้วมิได้ยับยั้งหรือแก้ไขเพื่อ ให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ให้ถือว่าพรรคการเมืองนั้นกระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ให้ คณะกรรมการการเลือกตั้งดำเนินการตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรค การเมือง เพื่อเสนอคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้ยุบพรรคการเมืองนั้นในกรณีที่ศาล รัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองนั้น ให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของ หัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้นกำหนดเวลาห้าปีนับแต่วันที่มิคำสั่ง ให้ยุบพรรคการเมือง”

4. ลำดับการยุบพรรคการเมืองและเหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง

การยุบพรรคการเมืองนับตั้งแต่การประกาศใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 จนถึงการยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช2550 มีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมืองรวมทั้งสิ้น 97 พรรคการเมือง สามารถแบ่งตามเหตุที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมืองในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ประเด็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของที่ประชุมใหญ่และหลักเกณฑ์หรือวิธีการที่เกี่ยวข้องกับที่ประชุมใหญ่ของพรรคการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 มาตรา 65(5) ประกอบกับ มาตรา 25,26

2. ประเด็นการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 มาตรา 65(5) ประกอบกับมาตรา 62 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 มาตรา 93 ประกอบกับ มาตรา 82

3. ประเด็นเกี่ยวกับจำนวนสมาชิกและสาขาของพรรคการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 มาตรา 65 (5) ประกอบกับ มาตรา 29

4. ประเด็นเกี่ยวกับการจัดทำรายงานกิจการการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 มาตรา 65(5) ประกอบกับมาตรา 35 และ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 มาตรา 93 ประกอบกับ มาตรา 42

5. ประเด็นเกี่ยวกับข้อบังคับของพรรคการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 มาตรา 65 (1)

6. ประเด็นจำนวนสมาชิกพรรคการเมืองมีจำนวนน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนด ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 มาตรา 65 (2)

¹ ข้อมูลการยุบพรรคการเมืองล่าสุดที่ศาลรัฐธรรมนูญได้ทำคำวินิจฉัย คือ คำวินิจฉัยที่ 4-5/2553 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ณ วันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ.2553 ทั้งนี้ผู้วิจัยมีได้รวบรวมการสิ้นสุดลงของพรรคการเมือง เนื่องจากเหตุสิ้นสุดสภาพความเป็นพรรคการเมือง อยู่นอกเหนือขอบเขตของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

7.ประเด็นการยุบรวมพรรคการเมือง ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 มาตรา 65 (3)

8.ประเด็นการได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการที่มีได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 มาตรา 67

9.ประเด็นการกระทำความผิดในกฎหมายเลือกตั้ง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช2550 มาตรา 68 และมาตรา 237

อนึ่ง พรรคการเมืองที่ถูกยุบไปบางพรรคก็ถูกยุบไปด้วยเหตุมากกว่าหนึ่งประเด็น คือ พรรคเอกภาพ, พรรคประชารัฐและพรรควิถีไทย จากประเด็นการจัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองและประเด็นการจัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมือง พรรคชวนาพัฒนาประเทศและพรรคพัฒนาไทย จากประเด็นจำนวนสมาชิกพรรคและสาขาพรรคการเมืองและประเด็นการจัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง พรรคไท จากประเด็นที่ประชุมใหญ่พรรคการเมืองและประเด็นการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมือง พรรคพลังเกษตรกร จากประเด็นการยื่นรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองโดยไม่ผ่านการรับรองของที่ประชุมใหญ่และประเด็นการจัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมือง

นอกจากนี้ จากคำร้องทั้งหมดที่นายทะเบียนพรรคการเมืองหรืออัยการสูงสุดได้ทำการยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญให้วินิจฉัย พรรคประชาธิปไตยเป็นพรรคการเมืองพรรคเดียวที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้มีการยกคำร้องในทุกกรณีที่ได้มีการยื่นคำร้อง ส่วนกรณีอื่น ๆ ศาลรัฐธรรมนูญล้วนแล้วแต่มีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองทั้งสิ้น¹¹

(โปรดพิจารณาดารางที่ 3 เหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองและพรรคการเมืองที่ถูกยุบภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช2540 และ 2550)

¹¹ ณรงค์เดช สุธัมมิต"รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง แนวทางการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง,สถาบันพระปกเกล้า" หน้า 26.(เอกสารประกอบการตีพิมพ์)

ตารางที่ 3 เหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองและพรรคการเมืองที่ถูกยุบภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 และ 2550

ลำดับที่	เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง		ชื่อพรรค (พ.ศ.)	หมายเหตุ
	สาระสังเขป	มาตรา		
1	<p>ประเด็นการประชุมใหญ่พรรคการเมือง และประเด็นที่ประชุมใหญ่พรรคการเมือง เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - ไม่ดำเนินการประชุมใหญ่พรรคการเมือง (ม.25) - การประชุมใหญ่ไม่เป็นไปตามข้อบังคับพรรคการเมือง (ม.25) - ผู้เข้าร่วมประชุมใหญ่ไม่ใช่บุคคลตามเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับพรรคการเมือง (ม.26) - พรรคได้ปลอมแปลงเอกสารการเข้าร่วมประชุม เพื่อให้มีผู้เข้าร่วมครบองค์ประชุม (ม.26) - การประชุมใหญ่มีผู้เข้าร่วมไม่ครบองค์ประชุม (ม.26) 	<p>ม.65 (5)* ประกอบ ม.25,26 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541</p>	<p>เกษตรเสรี (2545) พลังมหาชน (2546) ไทยเสรี (2546)</p>	<p>* ม.65 (5) พรรคการเมืองย่อมเลิกหรือยุบด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้... (5) ไม่ดำเนินการให้เป็นไปตาม ม.25 ม.26 ม.29 ม.35 หรือ ม.62</p>

ลำดับที่	เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง		ชื่อพรรค (พ.ศ.)	หมายเหตุ
	สาระสังเขป	มาตรา		
2	<p>ประเด็นที่ประชุมใหญ่พรรคการเมือง เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้เข้าร่วมประชุมใหญ่ไม่ใช่บุคคลตามเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับพรรคการเมือง - การประชุมใหญ่มีผู้เข้าร่วมไม่ครบองค์ประชุม - พรรคได้ปลอมแปลงเอกสารการเข้าร่วมประชุม เพื่อให้มีผู้เข้าร่วมครบองค์ประชุม 	<p>ม.65(5) ประกอบ ม.26 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541</p>	<p>พลังใหม่ (2545) ไทยธรรมมาธิปไตย (2545) สังคมประชาธิปไตย (2546) ชาวไทย (2547) แรงงานไทย (2547) รู้แจ้งเห็นจริง (2549) ไทยช่วยไทย (2550)</p>	
3	<p>ประเด็นที่ประชุมใหญ่พรรคการเมือง และประเด็นการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมือง เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - การประชุมใหญ่มีผู้เข้าร่วมไม่ครบองค์ประชุม (ม.26) - การไม่นำเงินสนับสนุนไปใช้จ่ายตามวัตถุประสงค์ที่ขอเบิกจ่าย (ม.62) - การรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนไม่ตรงกับความเป็นจริง (ม.62) 	<p>ม.65(5) ประกอบ ม.26,62 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541</p>	<p>ไท (2546)</p>	

ลำดับที่	เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง		ชื่อพรรค (พ.ศ.)	หมายเหตุ
	สาระสังเขป	มาตรา		
4	<p>ประเด็นจำนวนสมาชิกพรรคและสาขาพรรคการเมือง เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - พรรคการเมืองไม่สามารถดำเนินการให้มีสมาชิกครบห้าพันคนขึ้นไปได้ตามระยะเวลาที่กำหนด - พรรคการเมืองไม่สามารถตั้งสาขาพรรคได้ตามข้อกำหนด - พรรคการเมืองยื่นเอกสารเท็จต่อนายทะเบียน เพื่อให้เป็นไปตามข้อกำหนดทางกฎหมาย - กระบวนการหาสมาชิกพรรคหรือการจัดตั้งสาขาพรรคได้ดำเนินการอย่างไม่ถูกต้องตามข้อกำหนดทางกฎหมาย 	<p>ม.65 (5) ประกอบ ม.29 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541</p>	<p>ปฏิรูป (2542) มหาราชปฏิรูป (2542) ชีวิตใหม่ (2542) ชาตินิยม (2542) ชาตินิยม (2543) ธรรมรัฐ (2543) รักชาติ (2543) ประชาสังคม (2544) ไทยพัฒนา (2544) แนวร่วมเกษตรกร (2544) พลังสามัคคี (2544) ไทยสามัคคี (2544) ชาตินิยม (2544) รักสามัคคี (2544) สังคมประชาชน (2544) ชาวไร่ชาวนาไทย (2544) พลังเกษตรกร (2544) นิติมหาชน (2544) พลังไทย (2545) โบราณรักษ์ (2545) ไทยรวมพลัง (2545) ชาตินิยม (2545) ไทยมหาชน (2546) แก้ปัญหาชาติ (2546) เสรีธรรม (2547) พลังเสรีธรรม (2547) ไทยพิทักษ์ไทย (2547) รวมไทย (2548) ประชาธรรม (2548) พัฒนาสังคมไทย (2548) แรงงาน (2548) ชาติพัฒนา (2548) ทางเลือกที่สาม (2548) ประชาชนไทย (2548) ประชาชาติไทย (2549) เสรี (2549) สันติภาพไทย (2550)* รวมพลังไทย (2550)*</p>	<p>* การยุบพรรคในกรณีดังกล่าว มิได้ร้ายแรงถึงขั้นที่จะต้องเพิกถอนสิทธิการเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคตามที่ระบุไว้ในประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ฉบับที่ 27 ลงวันที่ 30 กันยายน พ.ศ.2549 (ข้อ 3) ที่มีผลบังคับใช้อยู่ในขณะนั้น จึงมิได้มีการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรค</p>

ลำดับที่	เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง		ชื่อพรรค (พ.ศ.)	หมายเหตุ
	สาระสังเขป	มาตรา		
5	<p>ประเด็นจำนวนสมาชิกพรรคและสาขาพรรคการเมือง และประเด็นการจัดทำรายงานการดำเนินงานของพรรคการเมือง เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - พรรคการเมืองไม่สามารถตั้งสาขาพรรคได้ตามข้อกำหนด (ม.29) - หัวหน้าพรรคไม่ได้จัดทำรายงานการดำเนินงานพรรคในรอบปีปฏิทินต่อนายทะเบียนภายในเวลาที่กำหนด (ม.35) 	<p>ม.65 (5)ประกอบม.29, 35</p> <p>พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541</p>	<p>ชวนาพัฒนาประเทศ (2545) พัฒนาไทย (2545)</p>	
6	<p>ประเด็นการจัดทำรายงานการดำเนินงานของพรรคการเมือง เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - หัวหน้าพรรคไม่ได้จัดทำรายงานการดำเนินงานพรรคในรอบปีปฏิทินให้ถูกต้องตามความเป็นจริง ตามวิธีการที่นายทะเบียนกำหนดไว้ - หัวหน้าพรรคไม่ได้จัดทำรายงานการดำเนินงานพรรคในรอบปีปฏิทินต่อนายทะเบียนภายในเวลาที่กำหนด 	<p>ม.65 (5) ประกอบม.35 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541</p>	<p>พิทักษ์ไทย (2544) พัฒนาลังคม (2544) ถิ่นไทย (2545) สังคมไทย (2545) สังคมใหม่ (2545) ไทยมหา</p> <p>รัฐ (2545) รักษาแผ่นดินไทย (2550) รัชมารธิปไตย (2550)</p>	

ลำดับที่	เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง		ชื่อพรรค (พ.ศ.)	หมายเหตุ
	สาระสังเขป	มาตรา		
	- ผู้ดำเนินการจัดทำรายงานการดำเนินกิจการพรรคมิใช่หัวหน้าพรรค และไม่ได้รับมอบอำนาจอย่างเป็นทางการ			
7	<p>ประเด็นการจัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง และประเด็นการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมือง เช่น</p> <p>- หัวหน้าพรรคไม่ได้จัดทำรายงานการดำเนินกิจการพรรคในรอบปีปฏิทินต่อนายทะเบียนภายในเวลาที่กำหนด (ม.35)</p> <p>- หัวหน้าพรรคมอบหมายให้บุคคลอื่นดำเนินการจัดทำรายงานการดำเนินกิจการพรรคในรอบปีปฏิทิน จนกระทั่งเกิดความผิดพลาด (ม.35)</p> <p>- พรรคไม่ได้จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนเพื่อยื่นต่อ กกต. ภายในเวลาที่กำหนด (ม.62)</p> <p>- พรรคจัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง (ม.62)</p>	<p>ม.65 (5) ประกอบ ม.35,62</p> <p>พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541</p>	<p>ประชาธิปัตย์ (2544) เดกภาพ (2545) วิถีไทย (2545)</p>	

ลำดับที่	เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง		ชื่อพรรค (พ.ศ.)	หมายเหตุ
	สาระสังเขป	มาตรา		
8	<p>ประเด็นการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมือง เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - พรรคไม่ได้จัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุน เพื่อยื่นต่อ กกต. ภายในเวลาที่กำหนด - พรรคจัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง - พรรคปลอมแปลงหลักฐานการจ่ายเงิน - พรรคไม่ได้ดำเนินการจ่ายเงินให้สาขาพรรคจริงอย่างที่กล่าวอ้าง - พรรคไม่ดำเนินการส่งเงินให้สาขาพรรคให้ครบทุกสาขาตามเวลาที่กำหนด - พรรคไม่ได้แจ้งรายงานการส่งเงินให้สาขาพรรคให้นายทะเบียนทราบภายในเวลาที่กำหนด - บุคคลที่จัดทำรายงานการจ่ายเงินสนับสนุนเป็นบุคคลที่มีอำนาจตามกฎหมาย 	<p>ม.65 (5) ประกอบ ม.62 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541</p>	<p>ประชาชน (2544) สันติภาพ (2546) อำนาจประชาชน (2546) เกษตรกร (2546) ไทยประชาธิปไตย (2547) เกษตรก้าวหน้า (2547) ก้าวหน้า (2547) เสรีประชาธิปไตย (2547) ชาติประชาธิปไตย (2548) พลังธรรม (2550) ธรรมชาติไทย (2550)</p>	

ลำดับที่	เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง		ชื่อพรรค (พ.ศ.)	หมายเหตุ
	สาระสังเขป	มาตรา		
9	<p>ประเด็นการยุบพรรคอันเป็นไปตามข้อบังคับของพรรคการเมืองนั้นๆ เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - ที่ประชุมใหญ่พรรคมีมติเป็นเอกฉันท์ให้ทำการยุบพรรค ซึ่งอาจมีสาเหตุสืบเนื่องมาจากการขาดงบประมาณในการดำเนินกิจการพรรค การที่พรรคไม่สามารถยกระดับพรรคให้มีศักยภาพได้ทัดเทียมพรรคการเมืองใหญ่ๆ การที่คณะกรรมการบริหารพรรคหลายท่านไม่พร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ หรือ สถานการณ์ทางการเมืองไม่เอื้อต่อการเผยแพร่อุดมการณ์ของพรรค เป็นต้น 	ม.65 (1)* พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541	รามสยาม (2544) ศรัทธาประชาชน (2544) สร้างสรรค์ไทย (2545) เสรีไท (2545) รักถิ่นไทย (2549)	* ม.65(1) พรรคการเมืองย่อมเลิกหรือยุบด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้ (1) มีเหตุต้องเลิกตามข้อบังคับพรรคการเมือง
10	<p>ประเด็นการยุบพรรคอันเป็นไปตามข้อบังคับของพรรคการเมืองนั้นๆ และประเด็นจำนวนสมาชิกพรรคและสาขาพรรคการเมือง</p> <ul style="list-style-type: none"> - พรรคการเมืองไม่สามารถตั้งสาขาพรรคได้ตามข้อกำหนด (ม.29) - คณะกรรมการบริหารพรรคมีมติให้ทำการยุบพรรค (ม.65 (1)) 	ม.65 (1) และ ม.65 (5) ประกอบ ม.29 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541	สังคมพัฒนา (2546)	

ลำดับที่	เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง		ชื่อพรรค (พ.ศ.)	หมายเหตุ
	สาระสังเขป	มาตรา		
11	<p>ประเด็นจำนวนสมาชิกพรรคน้อยกว่ากำหนด เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - สมาชิกพรรคได้พ้นจากการเป็นสมาชิกภาพจำนวนมาก จนมีสมาชิกเหลืออยู่ไม่ถึงสิบห้าคน 	<p>ม.65 (2) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541</p>	ชาติประชาไทย (2547)	
12	<p>ประเด็นการยุบพรรคเพื่อรวมเข้ากับพรรคการเมืองหลัก</p> <ul style="list-style-type: none"> - เกิดจากเจตจำนงของพรรคการเมืองสองพรรคที่จะยุบรวมเข้าด้วยกัน เพื่อให้อีกพรรคหนึ่งเป็นพรรคหลักในการดำเนินกิจการทางการเมือง ทั้งนี้ต้องผ่านความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ของทั้งสองพรรคเป็นที่เรียบร้อยแล้ว 	<p>ม.65 (3) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541</p>	<p>มวลงชนรวมเข้ากับความหวังใหม่ (2541) เสรีธรรมรวมเข้ากับไทยรักไทย (2544) ความหวังใหม่รวมเข้ากับไทยรักไทย (2545) ชาติพัฒนารวมเข้ากับไทยรักไทย (2547) ต้นตระกูลไทยรวมเข้ากับชาติไทย (2548)</p>	

ลำดับที่	เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง		ชื่อพรรค (พ.ศ.)	หมายเหตุ
	สาระสังเขป	มาตรา		
13	<p>ประเด็นการจัดทำรายงานการดำเนินงานของพรรคการเมือง เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - การจัดทำรายงานไม่ได้กระทำโดยที่ประชุมใหญ่ของพรรค* 	<p>ม.93 ประกอบ ม.42 วรรคสอง และ ม.97 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550</p>	<p>กฤษไทยมั่นคง (2553) อธิปไตย (2553)</p>	<p>* ซึ่งถือว่าไม่เป็นไปตาม ม.28 วรรคสอง (5) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 และไม่ถูกต้องตามประกาศของนายทะเบียนพรรคการเมือง</p>
14	<p>ประเด็นการจัดทำรายงานการดำเนินงานของพรรคการเมือง และ ประเด็นการจัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนของพรรคการเมือง</p> <ul style="list-style-type: none"> - การจัดทำรายงานไม่ได้กระทำโดยที่ประชุมใหญ่ของพรรค - พรรคการเมืองยื่นเอกสารหลักฐานการใช้จ่ายเงินไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ (ม.82) 	<p>ม.93 ประกอบ ม.42 วรรคสอง และ ม.82 ม.97 และ ม. 98 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550</p>	<p>พลังเกษตรกร (2553)</p>	

ลำดับที่	เหตุแห่งการยุบพรรคการเมือง		ชื่อพรรค (พ.ศ.)	หมายเหตุ
	สาระสังเขป	มาตรา		
15	ประเด็นการได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการที่มีได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ	ม. 67 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541	ประชาธิปไตยก้าวหน้า (2550) พัฒนาชาติไทย (2550) แผ่นดินไทย (2550) ไทยรักไทย (2550)	
16	ประเด็นการได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและประเด็นการกระทำความผิดในกฎหมายเลือกตั้ง	ม.68 ประกอบ ม.237 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550	มัชฌิมาธิปไตย (2551) ชาติไทย (2551) พลังประชาชน (2551)	

ที่มา: ดัดแปลงจากราชกิจจานุเบกษา และหนังสือที่ระลึกครบรอบ 68 ปี รองศาสตราจารย์นรนิติ เศรษฐบุตร เรื่อง การยุบพรรคการเมืองในประเทศไทย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5. ความเห็นส่วนตัวในการวินิจฉัยคดีของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเสียงข้างน้อยในคดียุบพรรคการเมือง

จากคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในคดียุบพรรคการเมืองตั้งแต่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 คำวินิจฉัยส่วนใหญ่จะตัดสินให้มีการยุบพรรคการเมืองหากพรรคการเมืองมีการกระทำที่เป็นไปตามเงื่อนไขที่ได้บัญญัติไว้ แต่การให้ความเห็นของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเสียงข้างน้อยที่วินิจฉัยให้ยกคำร้องในการยุบพรรคการเมืองบางคดีมีความน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง โดยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการยุบพรรคการเมือง ดังนี้

1. การจัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมือง จากมาตรา 35 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ตามเป้าหมายนี้หมายความว่า ทุกพรรคต้องส่งรายงาน ฯ ที่ถูกต้องภายในกำหนด เพื่อจะได้รวบรวมนำมาเสนอพร้อมกัน จึงยิ่งเห็นได้ชัดว่านายทะเบียนต้องรีบดำเนินการร้องต่อศาลให้ยุบพรรคที่ควรยุบและประกาศผลลงของพรรคที่ยังคงยืนหยัดอยู่ได้โดยไม่ชักช้า เห็นได้ชัดว่าสำนักกิจการพรรคการเมืองไม่เข้าใจวัตถุประสงค์ของมาตรานี้และไม่มีการช่วยให้พรรคการเมืองต่าง ๆ ได้ส่งรายงาน ฯ ที่ถูกต้องมาก่อนสิ้นเดือนมีนาคมของทุกปี เพื่อนำไปประกาศพร้อมกัน และยังเป็นการมอบอำนาจให้นายทะเบียนพรรคการเมืองออกระเบียบข้อบังคับได้เอง ซึ่งอาจขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ แต่ผลร้ายกลับไปตกแก่พรรคการเมืองและประชาชน นอกจากนี้ ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 145 (3) ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจหน้าที่ "สืบสวนสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริงและวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาหรือข้อโต้แย้งที่เกิดขึ้นตามกฎหมาย ตามมาตรา 145 วรรคสอง" ซึ่งรวมถึงกฎหมายพรรคการเมืองด้วย แต่นายทะเบียนพรรคการเมืองซึ่งเป็นประธานคณะกรรมการการเลือกตั้งโดยตำแหน่ง ไม่พิจารณาข้อโต้แย้งของพรรคการเมืองแต่ นำคำร้องมายื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญตามมาตรา 65 ของกฎหมายพรรคการเมือง อันเป็นกฎหมายที่ต่ำศักดิ์กว่า และมาตรา 65 และมาตรา 35 นี้เอง ก็มีลักษณะปิดปากศาลรัฐธรรมนูญให้สั่งยุบพรรคเมื่อพรรคไม่ดำเนินการตามวิธีการที่นายทะเบียน (คนเดียว) กำหนด อันเป็นข้อบังคับระดับต่ำลงไปกว่ากฎหมายพรรคการเมืองเสียอีก ซึ่งอาจเกิดความบกพร่องผิดพลาดในการบริหารงานภายในของสำนักกิจการพรรคการเมืองของคณะกรรมการการเลือกตั้ง¹²

¹² อมร รัชชาติ, "คำวินิจฉัยที่ 1/2545," *ราชกิจจานุเบกษา* 119 (10 มกราคม 2545): 135.

2. การใช้จ่ายเงินตามเงื่อนไขต่าง ๆ ที่กฎหมายกำหนดไว้ และจัดทำรายงานแสดงการใช้จ่ายเงินสนับสนุนพรรคการเมืองในรอบปีปฏิทินให้ถูกต้องตามความเป็นจริง ตามมาตรา 62 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 การที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 กำหนดให้การไม่ปฏิบัติตามมาตรา 62 มีโทษถึงต้องยุบหรือเลิกพรรคการเมือง จึงไม่ตรงกับเหตุที่ต้องทำรายงานแสดงการใช้จ่ายเงินสนับสนุนที่พรรคการเมืองได้รับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การบัญชีและความหมายของค่าใช้จ่ายประเภทต่าง ๆ นั้น ผู้เกี่ยวข้องอาจพิจารณาและมีมุมมองความเห็นได้เดียวกันได้ เช่นเดียวกับงบดุลและบัญชีรายรับรายจ่ายของนิติบุคคลต่าง ๆ ที่มีความซับซ้อนถึงขนาดเป็นศาสตร์อย่างหนึ่งที่มีวิชาชีพยังได้เดียวกันอยู่เสมอ หากพรรคการเมืองจะต้องถูกยุบด้วยสาเหตุแต่เพียงปัญหาการจัดทำรายงานการใช้จ่ายเงินสนับสนุนพรรค ระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องสังกัดพรรคการเมืองก็จะอยู่ในอันตราย และขัดต่อหลักการพื้นฐานระบอบประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ¹³

3. การกำหนดโทษตามกฎหมายพรรคการเมืองมีความเหลื่อมล้ำกันมาก ขัดกับหลักการได้สัดส่วน เช่นกรณีมีสมาชิกไม่ครบ เมื่อหาสมาชิกได้ไม่ถึง 5,000 คน ภายใน 180 วัน นับแต่วันที่นายทะเบียนรับจดทะเบียนการเลือกตั้งพรรคการเมือง พรรคจะถูกยุบ โดยไม่ได้รับโทษอย่างอื่น (โทษเดียวกับการตั้งสาขาพรรคได้ไม่ครบ 4 สาขา) แต่โทษเกี่ยวกับการรายงานการตั้งสาขาพรรค ถ้าตั้งสาขาพรรคแล้วมิได้แจ้งให้นายทะเบียนทราบภายในสิบห้าวัน หัวหน้าพรรคจะถูกปรับไม่เกินห้าหมื่นบาทและปรับอีกไม่เกินวันละห้าร้อยบาท ตลอดเวลาที่ยังมิได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามพ.ร.บ.ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 มาตรา 76 (ฉะนั้นถ้าพรรคใดทยอยตั้งสาขามากซึ่งเป็นผลดีกลับมีโอกาสถูกลงโทษมาก จึงน่าจะขัดรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 328(4) ที่ให้รัฐสนับสนุนการจัดตั้งและพัฒนาสาขาพรรค) และโทษของการรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองในรอบปีปฏิทิน หากไม่จัดทำให้เป็นไปตามที่นายทะเบียนพรรคการเมืองกำหนด พรรคการเมืองจะต้องถูกยุบ, ทั้งผู้เคยดำรงตำแหน่งกรรมการบริหารของพรรคการเมืองที่ถูกยุบไปจะขอตั้งพรรคการเมืองใหม่ หรือเป็นกรรมการบริหารของพรรคการเมือง หรือมีส่วนร่วมในการขอจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่อีกไม่ได้ เป็นเวลา 5 ปี นับแต่วันที่พรรคการเมืองนั้นต้องยุบไป, หัวหน้าพรรคถูกปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท, สมาชิกของพรรคที่ถูกยุบที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ต้องไปเข้าเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่นภายใน 60 วัน มิฉะนั้นจะขาดจากสมาชิกภาพตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2540 มาตรา 118(9), ทรัพย์สินที่เหลืออยู่หลังการชำระบัญชีของพรรคการเมืองที่ถูกยุบ ให้ตกเป็นของกองทุนเพื่อการพัฒนาพรรคการเมือง ถ้าข้อบังคับพรรคมิได้ระบุไว้ว่าให้โอน

¹³ มานิต วิทยาเต็ม, "คำวินิจฉัยที่ 23/2546," ราชกิจจานุเบกษา 121 (17 มิถุนายน 2546): 40-41.

แก่องค์การสาธารณสุขตาม พ.ร.บ.ว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541 มาตรา 68 วรรคสอง (ทั้งนี้ ไม่ได้ยกเว้นพรรคที่มีได้รับการสนับสนุนจากกองทุนเลย ซึ่งอาจจะมีปัญหาความชอบธรรมเกิดขึ้น) จะเห็นได้ว่าการกำหนดโทษการส่งรายงาน ฯ ไม่ถูกต้องตามวิธีการและภายในกำหนด มีโทษสูงไปถึงสมาชิก ฯ หัวหน้าพรรค และกรรมการบริหารทุกคน และเป็นโทษสูงกว่าการมีสมาชิกและสาขาพรรคน้อยกว่าเกณฑ์เสียอีกทั้งที่คุณสมบัติทั้ง 2 ข้อนั้นมีความสำคัญมาก ที่จะประกันความมั่นคงยั่งยืนของพรรค น่าจะถือว่าเป็นการวางระดับโทษที่ไม่เหมาะสม¹⁴

อนึ่ง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญยังได้ให้ความเห็นว่า ควรมีการนำหลักมนุษยธรรมมาใช้ในกรณีพิจารณาความผิดต่อรัฐธรรมนูญและกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญให้มากขึ้น เนื่องจากหลักมนุษยธรรมเป็นหลักสำคัญมากสำหรับสังคมประชาธิปไตยที่ตั้งอยู่บนฐานแห่งเมตตาธรรมเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน ระบบประชาธิปไตยที่ได้เกิดขึ้นในโลกนี้ก็เพราะมนุษย์เห็นว่าการปกครองระบอบอื่น เช่น สมบูรณาญาสิทธิราช เทวสิทธิราชย์ อภิชนาธิปไตย คณาธิปไตย ในรูปแบบต่าง ๆ นั้น เป็นการปกครองตามความอำเภอใจของผู้มีอำนาจ ซึ่งหมายความว่าประชาชนพลเมืองจะถูกกดขี่ข่มเหงได้ง่ายโดยไม่มีหลักประกันใด ๆ แม้จะตรากฎหมายขึ้นมาแล้ว แต่กฎหมายเหล่านั้นก็ยังเป็นเครื่องมือของชนชั้นปกครองเพื่อประโยชน์ของชนชั้นปกครอง แม้จะอ้างว่าชอบด้วยกฎหมายหรือเป็นการปกครองโดยกฎหมายแล้วก็ตาม ระบบประชาธิปไตยจึงเน้นการปกครองโดยชอบธรรม กรอบความคิดหรือมโนทัศน์ (Paradigm) ในทางอาญาของโลกก็กำลังหันมาสู่แนวทางมนุษยธรรมยิ่งขึ้น แทนการแก้แค้นผู้กระทำผิดด้วยการทำโทษรุนแรง¹⁵

6. กรณีศึกษาการยุบพรรคการเมือง

6.1 คำวินิจฉัยของตุลาการรัฐธรรมนูญคดียุบพรรคไทยรักไทย

คดียุบพรรคไทยรักไทยถือเป็นจุดเริ่มต้นของการวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคการเมืองและคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง โดยถือว่าการกระทำผิดตามกฎหมายเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองเป็นการกระทำที่มีผลผูกพันพรรคการเมือง และมีลักษณะเป็นการได้มาซึ่งอำนาจการปกครองโดยไม่เป็นไปตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตย เป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองในระบบประชาธิปไตย และ

¹⁴ อมร รัชชาติ, "คำวินิจฉัยที่ 1/2545," ราชกิจจานุเบกษา 119 (10 มกราคม 2545): 136.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 143-149.

อาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐหรือขัดต่อกฎหมาย จึงเป็นเหตุให้ถูกยุบพรรคการเมืองได้¹⁶ ซึ่งมีความแตกต่างจากบทลงโทษในการกระทำผิดตามกฎหมายเลือกตั้งก่อนที่จะมีคำวินิจฉัยคดียุบพรรคไทยรักไทย โดยการที่กรรมการบริหารพรรคการเมืองผู้มีส่วนรู้เห็นในการกระทำผิดกฎหมายเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ไม่เป็นเหตุให้ถูกยุบพรรคการเมืองแต่อย่างใด บทลงโทษจากการกระทำผิดกฎหมายเลือกตั้งอันเป็นเหตุให้การเลือกตั้งไม่เป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรม มีเพียงการลงโทษอาญา และการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของผู้กระทำผิดเป็นรายบุคคลเท่านั้น¹⁷

คำวินิจฉัยคดียุบพรรคไทยรักไทยถูกนำมาเชื่อมโยงกับความพยายามในการโค่นล้มอำนาจทางการเมืองของอดีตนายกรัฐมนตรีทักษิณ ชินวัตร โดยผ่านอำนาจตุลาการ บทลงโทษโดยการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของคณะกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยทั้ง 111 คน มีเป้าหมายเพียงเพื่อป้องกันการกลับเข้ามาสู่อำนาจทางการเมืองของอดีตนายก ฯ ทักษิณ¹⁸ จากการที่มีการตั้งพรรคพลังประชาชนขึ้นมาเพื่อรองรับสมาชิกพรรคการเมืองที่มีได้ถูกตัดสิทธิและฐานเสี่ยงซึ่งเคยให้การสนับสนุนพรรคไทยรักไทย ยังให้การสนับสนุนพรรคพลังประชาชนเช่นเดิม ทำให้ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองมากนัก แต่ได้สร้างภาวะความแตกแยกทางความคิดเพิ่มมากขึ้น และทำให้เกิดข้อถกเถียงอย่างเป็นวงกว้างในประเด็นเกี่ยวกับหลักการและเหตุผลดังที่ปรากฏในคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคไทยรักไทย รวมไปถึงความชอบธรรมขององค์กรที่ทำคำวินิจฉัย

การให้เหตุผลของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญอาจสรุปได้ดังนี้¹⁹

1. หลักการห้ามออกกฎหมายมีผลย้อนหลังเป็นผลร้ายแก่บุคคล มีที่มาจากหลักการที่ว่า ไม่มีกฎหมาย ไม่มีความผิด ไม่มีโทษ
2. หลักการดังกล่าวใช้บังคับกับการกระทำอันเป็น"ความผิดอาญา"เท่านั้น ดังปรากฏในประมวลกฎหมายอาญา (มาตรา 2) และในรัฐธรรมนูญในอดีตหลายฉบับนับแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2492 เป็นต้นมา

¹⁶ เข็มทอง ต้นสกุลรุ่งเรือง, "ผลของการยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 237 ต่อสิทธิเสรีภาพและประชาธิปไตยของประชาชนชาวไทย," เอกสารประกอบคำบรรยายในการประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ 9 เสนอที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2-3 ธันวาคม 2551.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน

¹⁸ ทิพอักษร มั่นปาดิ, ประชาธรรม : ตัดสินยุบพรรค กฤษฎางสู่ประชาธิปไตยไทยที่อ่อนแอ สัมภาษณ์ ธเนศวร์ เจริญเมือง[ออนไลน์], 5 มิถุนายน 2550. แหล่งที่มา <http://www.prachatai3.info/journal/2007/06/23532>

¹⁹ "คำวินิจฉัยที่ 3-5/2550," ราชกิจจานุเบกษา 124 (13 กรกฎาคม 2550).

3.การเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งมิใช่โทษทางอาญา เป็นเพียงมาตรการทางกฎหมายที่เกิดจากผลของกฎหมายที่ให้อำนาจในการยุบพรรค

ประเด็นข้อโต้แย้งเกี่ยวกับการทำคำวินิจฉัยในคดียุบพรรคไทยรักไทย คือ²⁰

1.การยอมรับอำนาจรัฐประหาร ความเป็นรัฐอธิปไตยของคณะรัฐประหารได้รับการยอมรับและคำยืนยันจากตุลาการรัฐธรรมนูญ จากอำนาจในการประกาศใช้รัฐธรรมนูญใหม่หรือยกเลิกรัฐธรรมนูญเก่า รวมทั้งกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ โดยที่ระบบกฎหมายไทยพิจารณาจากอำนาจในความเป็นจริง มากกว่าที่จะพิจารณาถึงความถูกต้องของกระบวนการได้มาซึ่งอำนาจ ซึ่งการให้ความเห็นของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญในคำวินิจฉัยที่ 3-5/2550 หน้า 94 ดังถ้อยคำว่า "...ดังนั้น การได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการที่มีได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ จึงมิได้หมายความว่า การได้มาซึ่งอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ โดยการปฏิวัติรัฐประหารหรือยึดอำนาจการปกครองด้วยกำลัง ทำนองเดียวกับที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 65 ดังที่ผู้ถูกร้องที่ 1 กล่าวอ้างเท่านั้น..." เป็นการยืนยันว่า การทำรัฐประหารก็เป็นการได้มาซึ่งอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ ด้วยการยึดอำนาจการปกครองด้วยกำลังเป็นวิธีการที่มีได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญเช่นกัน แต่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญก็ยังพิจารณาคดีโดยอาศัยกฎหมายที่ออกโดยคณะบุคคลที่กระทำการอันเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยตามข้อกล่าวหาเช่นเดียวกับพรรคไทยรักไทย²¹

2.อำนาจยุบพรรคการเมืองของตุลาการรัฐธรรมนูญ เป็นการย่ำชัดถึงอำนาจของคณะรัฐประหารในการแต่งตั้งองค์กรเพื่อทำหน้าที่ตุลาการแทนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ด้อยสิ้นสุดการทำหน้าที่ไปพร้อมกับการยกเลิกศาลรัฐธรรมนูญ โดยมีหน้าที่ในการพิจารณาคดีที่ทั้งปวงที่ได้รับการโอนอำนาจมาจากศาลรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อทำหน้าที่ในการพิจารณาคดียุบพรรคไทยรักไทย

3.การกระทำของสมาชิกพรรคการเมืองถือได้ว่าเป็นการกระทำของพรรคการเมือง และเป็นเหตุให้ต้องเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคทุกคน จากข้อเท็จจริงที่ปรากฏในการพิจารณาคดียุบพรรคไทยรักไทย การกระทำของพล.อ.ธรรมรักษ์ อิศราง

²⁰ ปิยนุตร แสงกนกกุล, ในพระปรมาภิไธย ประชาธิปไตย และตุลาการ(กรุงเทพฯ: โอเพ่นบุ๊กส์, 2552), หน้า 163-185.

²¹ ชำนาญ จันทร์เรือง, ข้อค้างคาใจในคำวินิจฉัยคดียุบพรรค[ออนไลน์], 6 มิถุนายน 2550. แหล่งที่มา <http://pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1112>

กูร ฌ อยุธยา และนายพงษ์ศักดิ์ รักตพงศ์ไพศาล ซึ่งเป็นกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทย สามารถ "เชื่อได้ว่า" คณะกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยมีส่วนรู้เห็นและพรรคไทยรักไทยได้รับประโยชน์จากการกระทำดังกล่าว จึงถือเป็นการกระทำของพรรคและมีผลผูกพันพรรค ส่งผลถึงการยุบพรรคและการเพิกถอนสิทธิการเลือกตั้ง โดยตุลาการรัฐธรรมนูญให้เหตุผลไว้ว่า แม้สิทธิเลือกตั้งเป็นสิทธิพื้นฐานของประชาชน แต่การมีกฎหมายกำหนดว่าบุคคลใดสมควรมีสิทธิเลือกตั้งเพื่อให้เหมาะสมแก่สภาพแห่งสังคมหรือเพื่อให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยดำรงอยู่อย่างมีได้²² ซึ่งการพิสูจน์ว่าการกระทำเหล่านี้ถือเป็นการกระทำที่พรรคให้ความเห็นชอบและเป็นมติของพรรค เป็นเรื่องที่ทำได้ยาก ต้องพิจารณาจากหลักฐานแวดล้อมอื่นประกอบ พร้อมทั้งต้องตีความการกระทำและพิสูจน์ให้สิ้นสงสัย เพราะบทลงโทษนั้นเป็นบทลงโทษที่ร้ายแรง กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลและผลประโยชน์สาธารณะ หากข้อเท็จจริงยังคงคลุมเครือ การวินิจฉัยลงโทษจึงควรมีต่อผู้กระทำการและผู้รู้เห็นเท่านั้น

4.การกระทำที่เข้าเกณฑ์ตามมาตรา 66(1) และ (3) ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2541^{*} มีผลตามกฎหมายคือ อาจมีคำสั่งยุบพรรคการเมือง

การตีความของตุลาการรัฐธรรมนูญในการกระทำที่มีความหมายไม่เฉพาะเจาะจง เป็นข้อที่อาจทำให้เกิดการถกเถียงได้มาก ด้วยบทลงโทษทางการเมืองที่มีความร้ายแรง การตีความจึงต้องตีความตามตัวอักษร มิควรขยายความโดยพิจารณาจากข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคำร้องก่อน แล้วจึงให้ความหมายของการกระทำดังกล่าว นอกจากนี้ องค์ประกอบส่วนผลทางกฎหมาย คือ อาจถูกศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมือง การใช้ถ้อยคำว่า"อาจ" ยังเป็นการเปิดโอกาสให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีดุลพินิจตัดสินใจ ซึ่งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้เลือกที่จะมีคำสั่งยุบพรรคไทยรักไทย โดยการให้เหตุผลประกอบคำวินิจฉัยนั้นยังไม่มีความเป็นภาววิสัยอย่างเพียงพอ เมื่อพิจารณาจากพยานหลักฐานทางกฎหมายที่ถูกนำมาใช้ประกอบในการพิจารณา ซึ่งมีลักษณะเป็นคุณค่าทางการเมือง มากกว่าคุณค่าทางกฎหมาย เช่น เหตุแห่งการยุบสภา การกำหนดวันเลือกตั้ง การไม่ลงเลือกตั้งของฝ่ายค้าน

5.การห้ามออกกฎหมายย้อนหลังอันมีผลร้าย กฎหมายย้อนหลัง หรือในภาษากฎหมายเรียกว่า ex post facto law นี้ ในรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาบัญญัติว่า No state

²² "คำวินิจฉัยที่ 3-5/2550," ราชกิจจานุเบกษา 124 (13 กรกฎาคม 2550): 100.

* มาตรา 66(1) "กระทำการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตามรัฐธรรมนูญ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการ ซึ่งมีได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ..." และมาตรา 66(3) "กระทำการอันอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐหรือขัดต่อกฎหมาย หรือความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน..."

shall pass any ex post facto law โดยไม่ได้ระบุว่า เป็นคดีแพ่งหรืออาญา และโธมัส เจฟเฟอร์สัน ผู้ร่วมร่างรัฐธรรมนูญนี้ได้ให้เหตุผลว่า กฎหมายย้อนหลังไม่เป็นธรรมกับสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ และกฎหมายย้อนหลังอาจมีโทษและผลร้ายได้แม้กระทั่งในคดีแพ่งมากเท่ากับคดีอาญา เมื่อตอนที่เขาร่างจึงตั้งใจจะเว้นคำว่าแพ่งและอาญาเพื่อให้มีผลทางกว้างและไม่ก่อให้เกิดความอยุติธรรม²³ บทลงโทษที่มีความร้ายแรงทางการเมืองอันอาจกระทบต่อสิทธิเสรีภาพและการลดระดับความเป็นพลเมือง จะต้องพิจารณาจากความเหมาะสมของโทษกับผลประโยชน์ของสาธารณชนว่าได้สัดส่วนกันหรือไม่ ตามหลักนิติรัฐ ซึ่งมีหลักความชอบด้วยกฎหมายและหลักการคุ้มครองความเชื่อถือไว้วางใจในกฎหมายที่จะต้องพิจารณาควบคู่กันไป หลักการดังกล่าวเรียกว่า ให้นำบุคคลที่อยู่ภายใต้อำนาจรัฐต้องได้รับหลักประกันจากรัฐ โดยที่บุคคลสามารถเชื่อมั่นในความคงอยู่ของกฎหมาย กฎเกณฑ์ คำสั่ง หรือการตัดสินใจใด ๆ ของรัฐ โดยไม่ถูกยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงอย่างไม่เป็นธรรมและปราศจากเหตุผล การที่ตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้ประกาศของคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) ฉบับที่ 27 ข้อ 3 สามารถใช้บังคับย้อนหลังกับการกระทำอันเป็นเหตุให้เกิดการยุบพรรคไทยรักไทยได้ โดยให้เหตุผลว่า “การเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งมิใช่โทษทางอาญา เป็นเพียงมาตรการทางกฎหมายที่เกิดจากผลของกฎหมายที่ให้อำนาจยุบพรรคการเมือง” ถึงแม้ว่าการออกกฎหมายอันเป็นผลร้ายย้อนหลัง อาจทำได้ในกรณีที่ไม่ใช่กฎหมายอาญา แต่ต้องทำในกรณีจำเป็นและเพื่อประโยชน์สาธารณะเท่านั้น และเมื่อพิจารณาจากคดีที่ค้างค้างอยู่ในการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญในช่วงระยะเวลาที่ได้ออกประกาศ คปค. ฉบับที่ 27 มีเพียงคดียุบพรรคประชาธิปัตย์ ก้าวหน้า พรรคประชาธิปัตย์ พรรคพัฒนาชาติไทย พรรคแผ่นดินไทย และพรรคไทยรักไทย จึงมีความเป็นไปได้ที่ประกาศฉบับนี้ต้องการใช้บังคับกับพรรคการเมืองในคดีดังกล่าว ซึ่งเป็นการใช้กฎหมายกับกลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่งอย่างเฉพาะเจาะจง ผลของคำตัดสินจึงเป็นการขัดแย้งกับหลักนิติรัฐตามหลักการของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา และเป็นการนำหลักการดังกล่าวมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความชอบธรรมให้แก่การทำรัฐประหาร ซึ่งเป็นการล้มล้างรัฐธรรมนูญโดยมิชอบ และทำให้หลักการนิติรัฐดำรงอยู่ได้เพียงแคในคำวินิจฉัยของตุลาการเสียงข้างน้อยที่ไม่มีผลและอำนาจบังคับต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล²⁴

²³ ชำนาญ จันทร์เรือง, ข้อค้างคาใจในคำวินิจฉัยคดียุบพรรค[ออนไลน์].

ประกาศ คปค. ฉบับที่ 27 ข้อ 3 “ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญหรือองค์กรอื่นที่ทำหน้าที่ศาลรัฐธรรมนูญ มีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมืองใดเฉพาะเหตุกระทำผิดห้าม ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 ให้เพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้น มีกำหนดห้าปี นับแต่วันที่มีคำสั่งให้ยุบพรรคการเมือง”

²⁴ จรัญ โฆษณานันท์, “การตีความหลักการห้ามออกกฎหมายย้อนหลังในคำวินิจฉัยยุบพรรคการเมืองฯ 30 พฤษภาคม 2550 : มายาคติแห่งหลักนิติธรรมในสังคมไทย,” รัฐสภาสาร (เมษายน 2551): 100.

6. หลักการตามประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (คปค.) ฉบับที่ 27 ข้อ 3 มีปัญหาต่อความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ การกำหนดบทลงโทษให้มีการตัดสิทธิเลือกตั้งของกรรมการ บริหารพรรคการเมืองที่พรรคการเมืองซึ่งกรรมการบริหารพรรคนั้นสังกัดถูกศาลรัฐธรรมนูญหรือองค์กรที่ทำหน้าที่ศาลรัฐธรรมนูญสั่งให้ยุบพรรคตาม ประกาศ คปค.ฉบับที่ 27 ข้อ 3 นั้นถือเป็นการกำหนดโทษใหม่ให้เพิ่มขึ้นจากเดิม ทั้งยังให้มีผลย้อนหลังไปถึงการกระทำของพรรคการเมืองที่เกิดขึ้นก่อนที่ประกาศฉบับนี้จะใช้บังคับ กรณีดังนี้ หากจะมองว่าสิทธิเลือกตั้งถือเป็นสิทธิทางการเมืองอันสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย และเมื่อเทียบเคียงกับการรับโทษในคดีอาญาซึ่งตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับ ได้วางหลักการสำคัญว่าห้ามมิให้มีการย้อนหลังในทางที่เป็นโทษแก่บุคคลผู้กระทำความผิดต่อเมื่อสิทธิและเสรีภาพในร่างกายยังมีการคุ้มครอง ดังนี้แล้วสิทธิเลือกตั้งของบุคคลซึ่งหากถูกเพิกถอนออกไป จะมีผลต่อเนื่องไปถึงสิทธิลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอันถือเสมือนหนึ่งเป็นการประหารชีวิตกันในทางการเมือง ก็ น่าจะยอมมีคุณค่าเพียงพอเสมอเหมือนกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายที่รัฐธรรมนูญบัญญัติห้ามเอาไว้มิให้มีการใช้กฎหมายย้อนหลังในทางที่เป็นโทษ ถ้ายอมรับต่อหลักการและเหตุผลดังกล่าวประกาศ คปค.ฉบับที่ 27 ข้อ 3 ก็อาจถือได้ว่ามีเนื้อหาที่ขัดหรือแย้งต่อหลักรัฐธรรมนูญทั่วไป²⁵

6.2 คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรค มัชฌิมาธิปไตย

6.2.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพรรคพลังประชาชน²⁶

เป็นพรรคการเมืองที่ก่อตั้งเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2541 ช่วงก่อนการเข้าร่วมของกลุ่มไทยรักไทย เมื่อปลายเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2550 ภายหลังจากการมีคำสั่งของตุลาการรัฐธรรมนูญให้ยุบพรรคไทยรักไทย

นโยบายพรรค : สร้างความปรองดองเป็นวาระแห่งชาติ นำความผาสุกและศักดิ์ศรีกลับสู่ประเทศไทย เร่งฟื้นเศรษฐกิจด้วยโครงการขนาดใหญ่ รถไฟฟ้า 9 สายทั่วทุกม. ถนนปลอดฝุ่นเชื่อมหมู่บ้าน ส่งเสริมโครงการน้ำตามพระราชดำริ สร้างที่อยู่อาศัยเพื่อผู้มีรายได้น้อย

²⁵ ธีระ สุธีวรานุกร, บทวิเคราะห์ประกาศของ คปค.ฉบับที่ 27[ออนไลน์], 2550. แหล่งที่มา <http://prachatai.wordpress.com/2006/10/06/oct0606theeras>

²⁶ ศูนย์ข้อมูลการเมืองไทย, พรรคพลังประชาชน[ออนไลน์], 17 กันยายน. 2551. แหล่งที่มา <http://politicalbase.in.th/index.php/พรรคพลังประชาชน>

เพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว สร้างคุณภาพชีวิตให้มั่นคงมีความสุข ต่อยอดกองทุนหมู่บ้าน ให้ชุมชนบริหารงบประมาณหมู่บ้านเอง (SML) สนับสนุน SMEs และ OTOP เพิ่มราคาสินค้าเกษตร ต่อยอด 30 บาทรักษาทุกโรค ขจัดยาเสพติด เดินหน้าห้วยบนดินให้เด็กยากจนได้เรียนต่อต่างประเทศ เรียนก่อนผ่อนทีหลัง

6.2.2 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพรรคชาติไทย²⁷

พรรคชาติไทยเป็นพรรคที่จดทะเบียนจัดตั้งตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ. 2517 โดยมีนายประมาธ อดิเรกสาร เป็นหัวหน้าพรรค นายชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นเลขาธิการพรรค และมีนายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นหัวหน้าพรรคคนปัจจุบัน

นโยบายพรรค : พรรคชาติไทยได้กำหนดนโยบายในการบริหารประเทศไว้ 2 ประการ ประการแรก คือ นโยบายที่จะต้องกระทำโดยเร่งด่วนทันที คือ จะต้องรักษากฎหมายและความสงบเรียบร้อย ให้ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตร่างกายและทรัพย์สิน ดำเนินชีวิตโดยปกติสุข รวมทั้งพยายามส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีในชาติพยายามลดความเหลื่อมล้ำของบุคคล ในฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมให้น้อยลงด้วยวิธีสร้างสรรค์ กล่าวคือ ส่งเสริมให้ผู้มีรายได้สูงลงทุนในกิจการที่ให้ประโยชน์แก่ประเทศชาติ ซึ่งจะทำให้คนมีงานทำมากขึ้น ประการที่สอง คือ นโยบายทั่วไป เป็นนโยบายระยะยาวในการสร้างและส่งเสริมให้ประเทศชาติมีความก้าวหน้ามั่นคงในด้าน การเมือง เศรษฐกิจ สังคมและการทหาร

6.2.3 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพรรคประชาธิปัตย์²⁸

ก่อตั้งเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2550 แต่เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ.2550 นายทะเบียนพรรคการเมือง ตอรับการเปลี่ยนแปลงชื่อบังคับพรรค และคณะกรรมการบริหารพรรคประชาธิปัตย์ โดยรับรองให้ นายประชัย เลี่ยวไพรัตน์ เป็นหัวหน้าพรรคแทน นายรัตนวุฒิ เจริญรัมย์ (รักษาการหัวหน้าพรรค) และมีการเปลี่ยนตัวคณะกรรมการบริหารพรรคใหม่

นโยบายพรรค : บริหารราชการในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุขส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง ปราบปรามทุจริตยาเสพติด ลดดอกเบี้ยเงินกู้ ยกเลิกกฎหมายชายชาติ ลดภาษีเงินได้เก็บไม่เกิน 20% เพิ่มรายได้เกษตรกร พัฒนากองทุนหมู่บ้าน

²⁷ ศูนย์ข้อมูลการเมืองไทย, พรรคชาติไทย[ออนไลน์], 8 กุมภาพันธ์.2552. แหล่งที่มา <http://politicalbase.in.th/index.php/พรรคชาติไทย>

²⁸ ศูนย์ข้อมูลการเมืองไทย, พรรคประชาธิปัตย์[ออนไลน์], 18 ธันวาคม 2550. แหล่งที่มา <http://politicalbase.in.th/index.php/พรรคประชาธิปัตย์>

สร้างรถไฟฟ้า 10 สาย 15 บาท 10 ปี สร้างถนนคอนกรีตประปาทุกหมู่บ้าน ยกกระดับฝีมือแรงงาน สนับสนุนกองทุนสหกรณ์ออมทรัพย์ผู้ใช้แรงงาน ส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจออกเอกสารสิทธิ ที่ดินทำแผนแม่บทชลประทาน ยกระดับอบต. เพิ่มเงินให้ข้าราชการกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อปพร. อสม.กสม. และผู้สูงอายุ เรียนฟรีถึงปริญญาตรี

(โปรดพิจารณาตารางที่ 4 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคมหาชนมาธิปไตย)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคประชาธิปัตย์

	พรรคพลังประชาชน	พรรคชาติไทย	พรรคประชาธิปัตย์
ข้อมูลทั่วไป	ก่อตั้งเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2541 ก่อนการเข้าร่วมของกลุ่มไทยรักไทย เมื่อปลายเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2550	จดทะเบียนจัดตั้งตามพระราชบัญญัติพรรคการเมืองพ.ศ. 2517 โดยมีนายประมาณ อติเรกสาร เป็นหัวหน้าพรรค นายชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นเลขาธิการพรรค และมีนายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นหัวหน้าพรรคคนปัจจุบัน	ก่อตั้งวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2550 เมื่อวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2550 นายทะเบียนพรรคการเมือง ต้อนรับการเปลี่ยนแปลงข้อบังคับพรรค และคณะกรรมการบริหารพรรคประชาธิปัตย์ โดยรับรองให้ นายประชัย เลี่ยวไพรัตน์ เป็นหัวหน้าพรรค และมีการเปลี่ยนตัวคณะกรรมการบริหารพรรคใหม่
นโยบายพรรค	<ul style="list-style-type: none"> -สร้างความปรองดองเป็นวาระแห่งชาติ -เร่งฟื้นเศรษฐกิจด้วยโครงการขนาดใหญ่ -สร้างคุณภาพชีวิตให้มั่นคงมีความสุข -ต่อยอดกองทุนหมู่บ้าน -ให้ชุมชนบริหารงบประมาณตนเอง(SML) -สนับสนุน SMEs และ OTOP -ต่อยอด 30 บาทรักษาทุกโรค 	<ul style="list-style-type: none"> -รักษากฎหมายและความสงบเรียบร้อย ให้ประชาชนมีความปลอดภัยชีวิตและทรัพย์สิน สามารถดำเนินชีวิตได้โดยปกติสุข -ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีในชาติ -ลดความเหลื่อมล้ำของบุคคลในฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมให้น้อยลง -สร้างและส่งเสริมให้ประเทศชาติมีความก้าวหน้า มั่นคงในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและการทหาร 	<ul style="list-style-type: none"> -ส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง -ปราบปรามทุจริตยาเสพติด -ลดดอกเบี้ยเงินกู้ -ยกเลิกกฎหมายขายชาติ -ลดภาษีเงินได้เก็บไม่เกิน 20% -เพิ่มเงินให้ข้าราชการกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อปพร. อสม.กสม. และผู้สูงอายุ -เรียนฟรีถึงปริญญาตรี

ที่มา: ดัดแปลงจากศูนย์ข้อมูลการเมืองไทย <http://politicalbase.in.th/index.php>

6.2.4 สถานการณ์ทางการเมืองก่อนมีคำวินิจฉัยชี้ให้ยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย และพรรคสมัคริปปิไต

สภาวะแวดล้อมทางการเมืองหลังจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ในวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2550 และได้มีการประกาศให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2550 ซึ่งในช่วงระยะเวลาก่อนมีการเลือกตั้ง ได้มีกระแสข่าวออกมาเป็นระยะ ๆ เกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยุบพรรคพลังประชาชน²⁹ ดังเช่น ในกรณีนายชนาพัทธ์ ณ นคร ประธานเครือข่ายเดมูจิ้น เข้ายื่นหนังสือร้องเรียนต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง ขอให้ดำเนินการตามกฎหมายต่อพรรคพลังประชาชน โดยระบุว่า เนื่องจาก นายสมัคร สุนทรเวช หัวหน้าพรรคพลังประชาชน กับพวก ได้มีการเผยแพร่ข้อมูลเอกสารที่อ้างว่าเป็นเอกสารลับของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ (คมช.) ทั้งที่โดยข้อเท็จจริง ซึ่งการเผยแพร่ผ่านอินเทอร์เน็ตไปทั่วโลก ถือเป็นความพยายามทำลายความเชื่อถือของ คมช. และกองทัพไทย เป็นการกระทำที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ กระทำการฝ่าฝืน พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 94 (4) อันอาจเป็นเหตุทำให้ถูกยุบพรรคได้ หรือกรณีที่นายวีระ สมความคิด ประธานเครือข่ายประชาชนต้านคอร์รัปชัน ได้ร้องต่อคณะกรรมการการเลือกตั้ง ว่ามีการแจกจ่ายวีซีดีของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กล่าวชักชวนประชาชนเลือกพรรคพลังประชาชนในพื้นที่ภาคอีสานและภาคเหนือ³⁰ หรือกรณีที่กลุ่มสมาชิกประชาชนภาคอีสาน 19 จังหวัด ยื่นหนังสือต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งและอัยการสูงสุดให้ดำเนินการยุบพรรคพลังประชาชน จากการกระทำผิดกฎหมายเลือกตั้ง³¹

จะเห็นได้ว่า การยุบพรรคการเมืองทำให้สถานการณ์ทางการเมืองเกิดความไม่แน่นอน เกิดการคาดเดาว่าจะมีการยุบพรรคหรือไม่³² และถ้ามีการยุบพรรคการเมืองจะส่งผลกระทบต่อทั้งในแง่ที่ว่าพรรคพลังประชาชนจะทำให้การเมืองไทยเกิดความวุ่นวาย และในแง่ที่สนับสนุนให้เกิดการลงโทษพรรคพลังประชาชน³³ นอกจากนี้การยุบพรรคการเมืองยังได้ถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการกำจัดคู่แข่งทางการเมืองดังเช่นที่คณะกรรมการสมานฉันท์เพื่อการปฏิรูปการเมืองและศึกษาการแก้ไขรัฐธรรมนูญ ได้วิเคราะห์ไว้ในส่วนที่เกี่ยวกับการยุบพรรค

²⁹ เหล็กใน, “ยุบ พลังประชาชน,” ข่าวสด (17 ธันวาคม 2550): 27.

³⁰ “เอาผิดวีซีดีคนไกลบ้าน จุดจบเดียวกับเอกสารลับ คมช.,” นิตยสารสุดสัปดาห์ (17 ธันวาคม 2550): 8-9.

³¹ “ชงยุบพรรคพลังประชาชน ปูด 18 ธันวาคม ฝ่าหน้าใหญ่ถล่มโคราช,” สยามรัฐ (15 ธันวาคม 2550): 2.

³² เรืองยศ จันทร์ศิริ, “ปัญหาพรรคการเมืองและคำอธิบายต่อสังคม,” โลกวันนี้ (14 ธันวาคม 2550): 2.

³³ เขียวชวนะ, “ใคร..ทำแผ่นดินไทยลุกเป็นไฟ,” ผู้จัดการรายวัน (19 ธันวาคม 2550): 13.

การเมืองตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 237 วรรคสองตอนหนึ่งว่า “อาจเกิดกรณีของการกลั่นแกล้งกันทางการเมืองเพื่อให้พรรคการเมืองฝ่ายตรงข้ามได้รับโทษถึงขั้นยุบพรรคและเพิกถอนสิทธิของหัวหน้าพรรคและกรรมการบริหารพรรค เช่น การจ้างวานบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองนั้น ๆ ให้ทำการทุจริตเลือกตั้ง เป็นต้น” และยิ่งไปกว่านั้น พลเอกสนธิ บุญยรัตกลิน อดีตผู้บัญชาการทหารบกและประธานคณะมนตรีความมั่นคงแห่งชาติ(คมช.) เกณฑ์ผู้ก่อการรัฐประหาร ยังเคยยอมรับต่อสาธารณะถึงแผนบันได 4 ขั้นว่า ขั้นที่ 3 คือ การยุบพรรคไทยรักไทย และห้ามกรรมการบริหารพรรคทั้งหมดเล่นการเมืองเป็นเวลา 5 ปี เพื่อสลายเครือข่ายกลุ่มอำนาจเก่าให้สูญพันธุ์ก็ยิ่งเป็นการยืนยันข้อเท็จจริงที่ว่า ได้มีการใช้กฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองเป็นเครื่องมือกำจัดศัตรูทางการเมือง³⁴

6.2.5 การทำคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

ในระหว่างที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทำคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคประชาธิปัตย์ มีการชุมนุมทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรเพื่อประชาชนและประชาธิปไตย (พวม.) เป็นการสร้างกระแสกดดันให้เกิดการเร่งพิจารณาคดีเพื่อให้ได้รับการตัดสินที่ตัวเองต้องการ ดังที่พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ได้กล่าวไว้ก่อนที่จะมีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญว่า “...พันธมิตร ฯ ทำสำเร็จอีกขั้นหนึ่งแล้ว เนื่องจากพรรคพลังประชาชนกำลังถูกตัดสินยุบพรรคในวันที่ 2 ธ.ค. นี้ ซึ่งคาดว่าผลการตัดสินน่าจะเหมือนกับพรรคไทยรักไทยที่ถูกศาลรัฐธรรมนูญตัดสินยุบพรรค แต่ต้องรอผลการตัดสินจากศาลให้แน่ชัดอีกครั้ง ซึ่งหากพรรคพลังประชาชนถูกยุบ นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์ก็ไม่สามารถดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไปได้ ซึ่งเป็นเป้าประสงค์ของกลุ่มพันธมิตร ฯ ...” หรือแม้กระทั่งนายณัฐวุฒิ ใสยเกื้อ ซึ่งดำรงตำแหน่งโฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ก็ได้ออกมาให้ความเห็นในทำนองเดียวกับพล.ต.จำลองว่า “...ขั้นตอนการดำเนินคดียุบพรรคพลังประชาชนมีความรวดเร็วทันใจ และตนมีความเชื่อว่าพรรคพลังประชาชนจะถูกตัดสินยุบพรรคอย่างแน่นอน...”³⁵

อนึ่ง กระแสการยุบพรรคชาติไทย และพรรคประชาธิปัตย์ ยังมีไม่มาก เมื่อเปรียบเทียบกับกระแสการยุบพรรคพลังประชาชน ดังความเห็นของนายสมศักดิ์ ปรีศนันท์ทูลที่กล่าวไว้ว่า “...พรรคชาติไทยน่าจะรอดพ้นการถูกยุบได้ จะเห็นได้ว่าพรรคไม่ได้ขยับส.ส.สัดส่วนเหมือนที่พรรคพลังประชาชนให้ส.ส.สัดส่วนลาออกไปหลายคน เพราะเราเชื่อว่าไม่ได้กระทำผิด จึง

³⁴ ณรงค์เดช สุโขษิต, “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง แนวทางการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง,สถาบันพระปกเกล้า” หน้า 37.(เอกสารประกอบการตีพิมพ์)

³⁵ “ชายสู้ยุบพรรคยังไม่ยุบ-ไม่ออก,” ข่าวสด (1 ธันวาคม 2551): 10.

ไม่มีเหตุผลใดที่จะเชื่อได้ว่าพรรคจะถูกยุบ...”³⁶ แต่กระนั้นก็มีผู้ให้ความเห็นว่า ทั้ง 3 พรรคนี้มีโอกาสถูกยุบสูงมาก³⁷ และอาจจะมี ความแตกต่างจากกรณีการยุบพรรคไทยรักไทย คือ กรรมการบริหารพรรคทั้งหมด อาจไม่ถูกเพิกถอนสิทธิการเลือกตั้ง เพราะการยุบพรรคไทยรักไทย ทำโดยอำนาจของคณะปฏิวัติ แต่ขณะนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 จึงอาจเป็นไปได้ดังคำกล่าวของนายสมัคร สุนทรเวชที่ว่า “อาจมีการยุบพรรคแต่เขาไม่ฆ่าให้ตาย” กล่าวคือ อาจจะมีกรรมการบริหารพรรคบางคนเท่านั้นที่ถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง แต่ กรรมการบริหารพรรคคนอื่น ๆ ที่ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมกระทำผิดโดยตรง หรือไม่มีพยานหลักฐาน โยงไปถึง จะไม่โดนลงโทษไปด้วย³⁸

ภายหลังจากการอ่านคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญให้ยุบพรรคการเมือง ทั้ง 3 พรรค สามารถตั้งข้อสังเกตตามประเด็นที่ได้ทำคำวินิจฉัยในการยุบพรรคการเมืองทั้ง 3 พรรค ดังนี้ ประเด็นแรก ผู้สมัครรับเลือกตั้งได้มีการกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้งหรือไม่ ประเด็นที่สอง มีเหตุสมควรให้ยุบพรรคการเมืองนั้น ๆ หรือไม่ ประเด็นสุดท้าย หัวหน้าพรรคการเมืองและ กรรมการบริหารพรรคการเมืองต้องถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งหรือไม่³⁹

ในประเด็นแรก พรรคการเมืองทั้งสามพรรคยกข้อต่อสู้ว่า ผู้สมัครไม่ได้กระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญได้ให้คำวินิจฉัยว่า ข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับการกระทำการฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมายเลือกตั้ง ทั้งกรณีก่อนประกาศผลการเลือกตั้ง ซึ่งจะเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งที่จะตรวจสอบข้อเท็จจริง และหลังการประกาศผลการเลือกตั้งอันจะอยู่ในอำนาจหน้าที่ของศาลฎีกาในการพิจารณาวินิจฉัย ย่อมเป็นอันยุติตามนั้น ศาลรัฐธรรมนูญไม่อาจรับฟังข้อเท็จจริงเพิ่มเติม และวินิจฉัยข้อเท็จจริงให้เป็นอย่างอื่นได้

ในประเด็นที่สอง พรรคการเมืองทั้งสามพรรคยกแนวทางการต่อสู้คดีที่คล้ายคลึงกัน กล่าวโดยสรุปได้คือ พรรคการเมืองไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบในการกระทำของผู้สมัครรับเลือกตั้งและแม้ว่าบุคคลดังกล่าวจะเป็นกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้น ๆ ก็ตาม แต่การดำเนินการในฐานะพรรคการเมือง ต้องกระทำโดยคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง มิใช่กรรมการบริหารพรรคแต่

³⁶ เรื่องเดียวกัน

³⁷ เรื่องเดียวกัน

³⁸ วิทยา ตันตสุขุทธิ์, “ชะตากรรม 3 พรรค,” สยามรัฐ (11 พฤศจิกายน พ.ศ. 2551): 6.

³⁹ ณรงค์เดช สรุโสมิชาติ, บทวิเคราะห์การยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 237 วรรคสอง(ตอนที่ 1) [ออนไลน์], 2553. แหล่งที่มา <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1539>

“คำวินิจฉัยที่ 18/2551,” ราชกิจจานุเบกษา 126 (19 มีนาคม 2552): 40, “คำวินิจฉัยที่ 19/2551,” ราชกิจจานุเบกษา 126 (19 มีนาคม 2552): 97, “คำวินิจฉัยที่ 20/2551,” ราชกิจจานุเบกษา 126 (31 มีนาคม 2552): 24-25.

เพียงคนเดียวคนใด ยกเว้นเฉพาะกรณีที่กฎหมายกำหนดให้หัวหน้าพรรคการเมืองเป็นผู้แทนของพรรคใน กิจการต่าง ๆ อันเกี่ยวกับบุคคลภายนอกเท่านั้น

ศาลรัฐธรรมนูญได้ปฏิเสธข้อต่อสู้ของพรรคโดยให้เหตุผลไว้ว่า การยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุข้อนี้เป็นไป “ในทำนองเดียวกันกับหลักความรับผิดชอบของนิติบุคคลทั่วไปที่ว่า ถ้าผู้แทนของนิติบุคคลหรือผู้มีอำนาจทำการแทนนิติบุคคลไปกระทำการใดที่อยู่ ในขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลนั้น แล้วก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น นิติบุคคลจักต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของผู้แทนหรือผู้มีอำนาจกระทำการแทน นิติบุคคลนั้นด้วย จะปฏิเสธความรับผิดชอบมิได้” จะเห็นได้ว่า สถานะของผู้สมัครในพรรคการเมืองถือว่าสำคัญมาก เพราะหากผู้สมัครที่กระทำผิดเป็นหัวหน้าหรือกรรมการบริหารพรรค ศาลรัฐธรรมนูญย่อมถือว่า กรณีดังกล่าวต้องด้วยเหตุยุบพรรคตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 237 วรรคสองโดยอัตโนมัติ พรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองคนอื่นไม่สามารถโต้แย้งเป็นอย่างอื่นได้ เพราะในกรณีเช่นนี้ แม้แต่ศาลรัฐธรรมนูญเองก็ไม่มีดุลพินิจที่จะสั่งเป็นอย่างอื่น มีทางเลือกเดียวคือ ต้องยุบพรรคเท่านั้น

ในทางตรงกันข้าม หากผู้สมัครที่กระทำผิดมิใช่ผู้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าพรรคหรือกรรมการบริหารพรรคการเมือง ก็อาจมีการโต้แย้งได้ว่า พรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคมิได้มีส่วนรู้เห็น มิได้ปล่อยปละละเลย หรือเมื่อทราบการกระทำดังกล่าว ได้พยายามยับยั้งหรือแก้ไขแล้ว ซึ่งกรณีเช่นนี้ ศาลรัฐธรรมนูญย่อมมีดุลพินิจที่จะรับฟังข้อเท็จจริงตามมาตรา 237 วรรคสอง และอาจไม่สั่งยุบพรรคการเมืองนั้นก็ได้ และเมื่อกรณีครบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ตามมาตรา 237 วรรคสองแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญก็มีอำนาจที่จะสั่งยุบพรรคการเมืองดังกล่าวได้ทันที เพราะรัฐธรรมนูญ “ให้ถือว่าพรรคการเมืองนั้นกระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่ง อำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ตามมาตรา 68”

ในประเด็นที่สาม พรรคการเมืองได้มีข้อต่อสู้ว่า การเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมือง จะต้องเป็นกรณีที่หัวหน้าพรรคการเมืองหรือกรรมการบริหารพรรคการเมืองแต่ละคนมีส่วนรู้เห็น หรือปล่อยปละละเลย ฯ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 มาตรา 98 ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยว่า การเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองในคดีนี้ เป็นการเพิกถอนตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 237 วรรคสอง ประกอบมาตรา 68 วรรคสี่ มิใช่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ.2550 เมื่อมีการสั่งยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 237 วรรคสอง ย่อมส่งผลให้ศาลรัฐธรรมนูญต้องสั่งเพิกถอน

สิทธิเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคและคณะกรรมการบริหารพรรคเป็นเวลา 5 ปี “เนื่องจากมาตรา 237 พรรคสอง ถือเป็นบทบังคับเด็ดขาด ศาลไม่อาจใช้ดุลพินิจเป็นอย่างอื่นได้”

กล่าวโดยสรุป บทลงโทษจากการกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง โดยการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งหัวหน้าและคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองเป็นเวลา 5 ปี ศาลไม่อาจมีดุลพินิจที่จะวินิจฉัยเป็นอย่างอื่นได้ ถึงแม้ว่าในบางกรณีพรรคการเมืองและคณะกรรมการบริหารพรรคจะมีความน่าเห็นใจมากก็ตาม การทำคำวินิจฉัยในลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับการให้ความเห็นของกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญว่า “เรื่องการซื้อสิทธิขายเสียงคงจะต้องระบุงไปที่ไหนสักแห่งหนึ่ง ในรัฐธรรมนูญหรือที่ไหนสักแห่งว่า ถ้าเป็นการกระทำโดยหัวหน้าพรรค หรือผู้บริหารพรรค ก็ให้ถือว่าเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศด้วยวิธีการซึ่งไม่ได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งจะเป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองนั้นได้เพราะถ้าหากพรรคการเมืองหรือผู้บริหารพรรคการเมืองทำในลักษณะเช่นนี้ ก็ไม่ควรจะดำรงสถานะของพรรคการเมืองต่อไป...” และ “...ในเรื่องของกรณีทุจริตการเลือกตั้ง หัวหน้าพรรคก็ดี คณะกรรมการพรรคก็ดี หรือว่าตัวพรรคการเมืองนั้นก็ดีจะต้องร่วมรับผิดชอบด้วย ไม่ใช่ตีตัวออกห่างในทันทีหรือว่าปฏิเสธในทันทีว่าฉันไม่รู้ไม่เห็นเป็นเรื่องของกรรมการพรรค เป็นเรื่องของผู้คนที่อยู่ในพรรคไปทำเอง เพราะฉะนั้นเห็นว่าเมื่อตั้งพรรคขึ้นมาแล้ว ก็ต้องร่วมรับผิดชอบ...”⁴⁰

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁰ “คำวินิจฉัยที่ 19/2551,” ราชกิจจานุเบกษา 126 (19 มีนาคม 2552): 99 และคำวินิจฉัยส่วนตัวของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางท่าน ก็วินิจฉัยว่าถึงแม้จะเป็นการกระทำของกรรมการบริหารพรรค แต่หากมีข้อเท็จจริงที่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ส่วนตัว ไม่ใช่ประโยชน์ของพรรค ก็ไม่มีเหตุสมควรที่จะยุบพรรคการเมืองนั้น โปรดพิจารณาเพิ่มเติมใน “คำวินิจฉัยที่ 18/2551,” ราชกิจจานุเบกษา 126 (19 มีนาคม 2552): 132-133.

⁴⁰ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมคณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ สภาร่างรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550, ครั้งที่ 5/2550,” 1 กุมภาพันธ์ 2550, หน้า 22.

บทที่ 4

วิเคราะห์ผลจากการยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคสมัครพรรคไทย

ภายหลังจากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยให้มีการยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย และพรรคสมัครพรรคไทย ซึ่งถือเป็นพรรคการเมืองที่มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของไทย ผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยตรงต่อผู้ที่มีบทบาทสำคัญในพรรคการเมืองภายหลังจากการมีคำสั่งยุบพรรคการเมือง คือ บทลงโทษทางการเมืองโดยการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองเป็นเวลา 5 ปีตามมาตรา 237 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ผลของการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งทำให้ผู้ที่ได้รับการลงโทษถูกลิดรอนสิทธิหลายประการ เช่น ไม่มีสิทธิลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ไม่มีสิทธิลงสมัครรับเลือกตั้งหรือได้รับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา ไม่มีสิทธิเข้าชื่อเสนอร่างพระราชบัญญัติ ไม่มีสิทธิออกเสียงประชามติ ไม่มีสิทธิเข้าชื่อถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นต้น สิทธิดังกล่าวเป็นเสรีภาพทางการเมืองขั้นพื้นฐานของพลเมืองในสังคมที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีอำนาจอธิปไตย การลิดรอนสิทธิจึงต้องเป็นไปตามหลักความพอสมควรแก่เหตุ ซึ่งจะต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมและความจำเป็นต่อประโยชน์ของสาธารณะประกอบด้วย

หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ไม่สอดคล้องต่อหลักนิติรัฐและหลักการประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ทำให้เกิดผลเสียต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย แม้เจตนารมณ์ของผู้ร่างรัฐธรรมนูญ ที่ต้องการให้การกระทำผิดตามกฎหมายเลือกตั้งลดลงไป เพื่อให้ผลการเลือกตั้งที่ได้มามีความโปร่งใสเป็นธรรม จะเป็นเจตนาที่ดีก็ตาม นอกจากนี้ยังมีผลกระทบสำคัญประการหนึ่งที่เกิดขึ้นต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในประเทศไทย คือการพัฒนาพรรคการเมือง การที่พรรคการเมืองจะสามารถพัฒนาให้เป็นองค์กรและสถาบันที่เข้มแข็ง เป็นตัวกลางที่สามารถยึดโยงความต้องการของประชาชนกับรัฐบาลได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องอาศัยปัจจัยทางด้านระยะเวลาและความต่อเนื่องประกอบด้วย ถึงแม้ว่าการยุบพรรคการเมืองจะไม่ทำให้เห็นความเปลี่ยนแปลงในระบบการเมืองไทยได้อย่างชัดเจน เนื่องจากคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองที่ถูกยุบไป ยังคงมีบทบาทและมีอิทธิพลทางการเมืองผ่านทางพรรคการเมืองใหม่ที่บรรดาสมาชิกพรรคการเมืองเดิมได้ย้ายไปเข้าร่วม และอาจจะไม่สามารถแก้ไขปัญหายุติการเลือกตั้งได้

การกระทำทุจริตในการเลือกตั้ง ได้ถูกหยิบยกมากล่าวถึงเสมอในฐานะที่เป็นปัญหาและเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในระบบการเมืองไทยและเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประเทศเป็นอย่างมาก เนื่องจากนักการเมืองเหล่านี้ เมื่อเข้าสู่อำนาจแล้ว ย่อมใช้อำนาจหน้าที่แสวงหาประโยชน์โดยมิชอบด้วยการทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวง โดยไม่มีความละอาย เพื่อเตรียมไว้สำหรับใช้ในการเลือกตั้งครั้งต่อไปเพื่อให้ได้อำนาจสำหรับ แสวงหาประโยชน์โดยมิชอบต่อไป เป็นวัฏจักรที่เลวร้ายอย่างไม่มีที่สิ้นสุด¹ ทั้งการกระทำดังกล่าวยังเป็นเหตุให้คุณธรรม จริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองลดลง ดังที่กรมการโยธาธิการและผังเมือง รัฐธรรมนูญท่านหนึ่งกล่าวไว้ว่า “การทุจริตในการเลือกตั้งถือว่าเป็นเรื่องร้ายแรงที่สุด ผมถือว่าเป็นเรื่องร้ายแรงที่สุดในการเข้ามาสู่กระบวนการทางการเมือง ถ้าลองทุจริตได้เสียแล้ว มันก็มองเห็นได้ถึงพัฒนาการหรือความอัปยศอดสูของผู้ที่นั้นที่จะเดินทอดยาวไปสู่ความเลวร้ายยิ่งขึ้น ๆ ทุกที เพราะฉะนั้นเรื่องของทุจริตการเลือกตั้งต้องถือว่าเป็นเรื่องร้ายแรงที่สุด กระทั่งถึงคุณธรรม จริยธรรม ต้องพ้นจากตำแหน่งในทันทีโดยมิต้องดำเนินคดีทางอาญาด้วยซ้ำไป...”²

ข้อความคิดดังกล่าวได้ทำให้เห็นถึงความสำคัญของปัญหา จนได้รับการเสนอให้เป็นปัญหาที่จะต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนและเป็นภารกิจสำคัญในการปฏิรูปการเมืองไทย และได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 237 โดยมีบทลงโทษที่รุนแรงต่อตัวผู้กระทำทุจริต (ผู้สมัครรับเลือกตั้ง) และต่อตัวผู้ได้รับประโยชน์จากการกระทำ (พรรคการเมือง) รวมทั้งผู้ที่ถือว่าเป็นตัวแทนของผู้รับประโยชน์ (หัวหน้าและคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง) เพื่อเป็นการป้องปรามไม่ให้มีการกระทำที่ถือว่าเป็นปฏิบัติต่อระบอบการปกครองประชาธิปไตย

การศึกษาในส่วนนี้เป็นการชี้ให้เห็นว่าการใช้มาตรการยุบพรรคการเมือง สามารถให้ผลสัมฤทธิ์ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการขจัดปัญหาการกระทำทุจริตในการเลือกตั้งหรือไม่ และการใช้มาตรการยุบพรรคการเมืองส่งผลอย่างไรต่อการพัฒนาพรรคการเมืองไทย โดยมีประเด็นซึ่งจะนำเสนอตามลำดับ ดังต่อไปนี้

¹ “คำวินิจฉัยที่ 18/2551,” ราชกิจจานุเบกษา 126 (19 มีนาคม 2552): 14, “คำวินิจฉัยที่ 19/2551,” ราชกิจจานุเบกษา 126 (19 มีนาคม 2552): 96, “คำวินิจฉัยที่ 20/2551,” ราชกิจจานุเบกษา 126 (31 มีนาคม 2552): 20.

² วิชามหาคุณ, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ สภาผู้แทนราษฎร รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550, ครั้งที่ 9/2550,” 15 กุมภาพันธ์ 2550, หน้า 34.

1. วิเคราะห์ประเด็นการแก้ไขปัญหาการกระทำผิดในกฎหมายเลือกตั้ง ผ่านคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคมหาชนมาธิปไตย ตามมาตรา 237 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550

จากหลักความเสมอภาคทางการเมือง ซึ่งผู้สมัครรับเลือกตั้งจะต้องมีโอกาสเท่าเทียมกันในการแข่งขันเพื่อให้ได้รับเลือก กล่าวคือ จะต้องให้โอกาสผู้สมัครทุกคนเท่าเทียมกันในการรณรงค์หาเสียง เช่น การกำหนดระยะเวลาในการหาเสียง การกำหนดวงเงินค่าใช้จ่ายในการหาเสียง เป็นต้น และต้องใช้วิธีการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในการเลือกตั้งโดยเสมอภาค เพื่อให้เกิดการแข่งขันที่เป็นธรรม

การทุจริตในการเลือกตั้งเป็นการกระทำที่ขัดต่อหลักความเสมอภาคในการหาเสียงเลือกตั้งเป็นอย่างยิ่ง และส่งผลให้เกิดการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม การต่อสู้ในการเลือกตั้งที่ไม่อยู่ในกรอบของกฎหมายเลือกตั้งและหลักการของประชาธิปไตย จะส่งผลให้การเลือกตั้งไม่บรรลุเป้าหมายตามหลักการของประชาธิปไตย ทำให้ตัวแทนของประชาชนที่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาบริหารงานในประเทศ ไม่เป็นตัวแทนที่มีความชอบธรรมอย่างแท้จริง

จากคำวินิจฉัยในการยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคมหาชนมาธิปไตย ซึ่งคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยไปในทิศทางเดียวกัน โดยกล่าวถึงพรรคการเมืองว่า พรรคการเมืองเป็นองค์กรที่มีความสำคัญยิ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ต้องเป็นแบบอย่างที่ถูกต้อง ซอชอบธรรม และสุจริต การได้มาซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของผู้ถูกร้องควรได้มาด้วยความบริสุทธิ์ ด้วยความนิยมในตัวผู้สมัครรับเลือกตั้งและพรรคการเมืองผู้ถูกร้องเป็นหลัก มิใช่ได้มาเพราะผลประโยชน์หรืออามิสสินจ้างที่เป็นเหตุจูงใจผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้ลงคะแนนเลือกตั้งให้ กรรมการบริหารพรรคทุกคนก็ควรต้องช่วยกันทำหน้าที่ควบคุมดูแลผู้สมัครรับเลือกตั้งที่พรรคส่ง ตลอดจนกรรมการบริหารพรรคด้วยตนเอง มิให้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด ทั้งนี้การเป็นองค์กรที่เข้มแข็ง จะต้องเป็นการเข้มแข็งที่มีคุณภาพมาตรฐานโดยดำเนินกิจกรรมทางการเมืองด้วยความสุจริตแต่หากเป็นพรรคการเมืองที่เข้มแข็งในทางทุจริตแล้ว ย่อมเป็นการทำลายพรรคการเมืองที่สุจริตและทำลายการปกครองระบอบประชาธิปไตย แม้พรรคที่หย่อนคุณภาพมาตรฐานจะถูกลบ แต่บุคคลที่มีอุดมการณ์อันบริสุทธิ์ทางการเมืองตรงกันย่อมมีสิทธิขั้นพื้นฐานที่จะตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่เมื่อใดก็ได้ การยุบพรรคการเมืองที่กระทำผิด จึงเป็นการปลุกฝังการ

ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม อันจะเป็นคุณประโยชน์แก่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง³

แต่จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำท้องถิ่นในระดับต่าง ๆ ได้แก่ เทศบาล ตำบล หมู่บ้าน เป็นต้น จากพื้นที่ภาคเหนือ ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากบุคคลดังกล่าวเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับส.ส. เมื่อประชาชนต้องการเสนอข้อเรียกร้องหรือร้องเรียนปัญหาใด ๆ ต่อส.ส. จะต้องมีการบอกกล่าวผ่านทางผู้นำท้องถิ่นก่อน และในทางกลับกันเมื่อนักการเมืองต้องการลงพื้นที่เพื่อพบปะกับชาวบ้านก็มักจะติดต่อไปทางผู้นำท้องถิ่นก่อนเสมอ นอกจากนี้บุคคลดังกล่าวยังถือเป็นนักการเมืองท้องถิ่นผู้มีความเข้าใจกับการเลือกตั้งเป็นอย่างดี และในส่วนของพื้นที่ที่ผู้วิจัยได้เลือกสัมภาษณ์นั้น เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นฐานคะแนนของพรรคการเมืองที่ถูกยุบเลิกไปและในบางพื้นที่ได้ผ่านการเลือกตั้งซ่อม* ภายหลังจากมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมืองทั้งสามพรรคมาแล้ว พบว่าในการเลือกตั้งยังคงมีการกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง โดยอาจจำแนกออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ในการเลือกตั้ง ยังคงมีการกระทำความผิด เพียงแต่ว่าเงินอาจจะไม่ใช่ปัจจัยสำคัญที่ชี้ขาดผลแพ้-ชนะการเลือกตั้งอีกต่อไป

“...การเลือกตั้งซ่อมที่ผ่านมายังมีการทุจริตในการเลือกตั้งแน่นอน แต่พรรคเพื่อไทยไม่มี ส่วนคนที่ไม่ได้ เขาเอาเงินมาลง บางหมู่บ้านเอาเงินมาลงประมาณ 10,900 แต่ได้แค่ 13 คะแนน บางหมู่ 20,000 กว่า ๆ ก็ได้ประมาณ 50 คะแนน คนที่เป็นแกนนำ ไม่ใช่คนที่มีตำแหน่ง คนที่มีตำแหน่งเขาก็ไม่ได้ออกหน้าออกตา เดียวนี้ชาวบ้านทุจริตในการเลือกตั้งยากแล้ว ก็เป็นไปตามกระแส ชาวบ้านเขาก็เอาเงิน แต่ไม่กา เขาก็มีคนอยู่ในใจของเขาแล้ว...”⁴

“...อย่างการเลือกตั้งซ่อมครั้งที่ผ่านมา เบอร์ 2 จะมีหน่วยงานของรัฐลงมาช่วยด้วยนะ ช่วยแบบเห็น ๆ เลยนะ เป็นการส่งลงมาเป็นขั้น ๆ แบบนำเกลียดเลยนะ ชาวบ้านเขาก็รู้ ถ้าไม่มีหน่วยงานคะแนนยิ่งจะขาดกว่าเดิมด้วย มีการจ่ายเงินให้ชาวบ้าน หัวละ 200-300 บาท ส่วนเบอร์ 1 ที่เขาไม่จ่ายเพราะว่า เบอร์ 2 เขาก็ส่งมาเลยนะ ว่าถ้าจ่ายโดนแน่ เบอร์ 2 เขามีอำนาจรัฐหนุนหลัง เขาไม่กลัว อย่างชาวบ้านเขาก็จะพูดว่า รวยใช้มัย มีปัญญาจ่ายมาเลย คือเขาบอกแค่

³ คำวินิจฉัยที่ 18/2551, “ราชกิจจานุเบกษา” 126 (19 มีนาคม 2552): 16, “คำวินิจฉัยที่ 19/2551,” ราชกิจจานุเบกษา 126 (19 มีนาคม 2552): 98, “คำวินิจฉัยที่ 20/2551,” ราชกิจจานุเบกษา 126 (31 มีนาคม 2552): 23.

* เขตการเลือกตั้งที่ 1 จ.ศรีสะเกษ ซึ่งทำการเลือกตั้งในวันที่ 28 มิถุนายน พ.ศ.2552

⁴ สัมภาษณ์ นายสมศักดิ์ ลาลูน, นายกองดีการบริหารส่วนตำบลบัวหุ้ง อ.ราชันย์ จ.ศรีสะเกษ, 16 สิงหาคม 2552.

นี้ เขาก็เอาเบอร์นี้ แต่ก็กาเบอร์นี้ แต่ถ้าพรรคประชาธิปไตยเขาทำได้อย่างรัฐบาลทักษิณ ชาวบ้านก็อาจจะหันมาหาเขาก็ได้ อย่างการเลือกตั้งล่วงหน้า เบอร์ 2 เขาน่านะ เบอร์ 2 เขาชนคนไปเลยให้ไปเลือก แต่มันก็ได้แค่บางส่วน ชาวบ้านที่เขาู้จริง ๆ เขาก็ไม่ไปเลือก เขาก็กลัวว่าจะมีการเปลี่ยนหีบเลือกตั้ง คนนั้นก็ยังไม่ไปลงคะแนน แต่ว่าวันเลือกตั้งจริงเขาแพ้ แต่เบอร์ 1 กลัวรับประกันได้เลยว่าไม่มีการแจกเลย ถึงไม่ให้ชาวบ้านก็เลือก ตอนเลือกตั้งครั้งใหญ่ ส.ส.จากพรรคพลังประชาชน เขาก็ไม่ได้ให้แม้แต่บาทเดียวเลยนะ คือมันเกี่ยวเนื่องตั้งแต่ นายกษทักษิณแกมีผลงานนั้นแหละ ชาวบ้านก็อยากให้แกเข้าไปสานต่อ...”⁵

“...เรื่องเงินก็ต้องใช้ อยู่ที่ว่าจะใช้เยอะหรือใช้น้อย อย่างการเลือกตั้งครั้งนี้ คนที่ได้ไม่ได้แจกเงินสักบาทเดียวเลย คือก็คงเป็นไปได้ที่จะไม่ใช้เลยนะ แต่ก็ใช้ในขอบเขต ปกติแล้วคนก็ไม่อยากเสียเงินนะ เขาก็คงน่าจะมีความมั่นใจ เพราะเขาลงพื้นที่ รู้จักกัน รู้ภาษากัน มองตาก็รู้ว่าใครเป็นมิตรหรือไม่เป็นมิตร คนที่ไม่เป็นมิตรก็รู้ได้ ถึงเสียเงินไปก็เสียเปล่า ไม่ค่อยลงพื้นที่ ถึงเวลาก็เอาเงินมา คิดว่าเงินซื้อได้ แต่เงินก็ซื้อไม่ได้ อย่างผม ครั้งแรกที่ลงสมัครนายก อบต.ตั้งแต่ปี 2544 ก็ไม่ได้เสียเงินสักบาท แต่คงไม่เป็นแบบนี้ทุกคน คงต้องมีทั้งเงิน และก็อะไรหลาย ๆ อย่าง แต่ก็ต้องมีฐานเป็นทุนเดิมที่เขานิยามกันอยู่แล้ว ก็คงไม่ต้องใช้เงินอะไรมากมาย แต่ถ้าจะพูดถึงส่วนใหญ่ เงินก็ยังเป็นส่วนสำคัญ ประมาณ 50-50 แต่บางพื้นที่อาจจะไม่เป็นอย่างที่พูดมา...”⁶

2. ผู้ที่กระทำความผิดเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งที่เป็นฝ่ายแพ้การเลือกตั้ง โดยที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่เป็นฝ่ายชนะ ไม่ได้มีการกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้งแต่อย่างใด

“...อย่างการเลือกตั้งที่ผ่านมา อำนาจรัฐก็ลงมาช่วยเหลือ มีตำรวจมาคุมเลย คุ้มกันอยู่รอบนอก บอกว่าไม่ต้องกลัวใคร มีคนคุ้มครอง แสดงว่ามีการใช้อำนาจรัฐสั่งการลงมาเป็นขั้น ๆ เขาก็กลัวหวัหวัคะแนนไม่จ่ายเงินให้ พอถามหวัหวัคะแนนว่า อ้าวชยิง(จ่าย)หมดแล้วหรือยัง พอหวัหวัคะแนนบอกว่ายิงหมดแล้ว เขาก็ไป แต่ทำยังไงก็ไม่ได้เพราะชาวบ้านเขาไม่ชอบอยู่แล้ว ถึงแม้จะมีอำนาจรัฐก็ตาม ชาวบ้านก็เอาเงิน แต่ไม่กาให้...”⁷

⁵ สัมภาษณ์ นางเนติมน สังข์เกิด, ผู้ใหญ่บ้านท่าโพธิ์ อ.วาปีปทุม จ.ศรีสะเกษ, 19 สิงหาคม 2552.

⁶ สัมภาษณ์ นายวิรัตน์ บัวหอม, นายกองดีการบริหารส่วนตำบลคูน้ำ อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ, 15 กรกฎาคม 2552.

⁷ สัมภาษณ์ นายศรีจันทร์ ทิพย์มงคล, ผู้ใหญ่บ้านหนองม่วง อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ, 13 กรกฎาคม 2552.

“...เงินลงเยอะครีบที่หนองหัวช้างนี้ พุดตรง ๆ แบบไม่อายเลย หมู่บ้านละไม่ต่ำกว่า 5-6 หมื่น เงินจะมาในสายของฝ่ายปกครอง เสร็จแล้วเอาไปให้ชาวบ้าน ชาวบ้านเขาได้เงิน นายกฯ ก็ได้แต่บอกว่า รับเงินผิดทั้งผู้ให้ ผู้รับ เราต้องระวังว่าสาย กกด.ที่เขาเข้ามา คนรักเราก็มีคนชอบเราก็มี เราก็ได้แต่พยายามจะบอกไปอย่างนั้น อย่างบ้านบก บ้านยาง ที่สนิท ๆ กัน มีผู้หลักผู้ใหญ่อยู่ตรงนั้น เงินลงตรงนั้นประมาณ 56,000 กว่า บาท เช้าวันเลือกตั้ง เงินก็ยังไม่ลงเลย เงินของเบอร์ 2 ผลสรุปคือ ได้ไปเท่าไร เงิน 56,000 ได้ไป 56 คะแนน อย่างเบอร์ 1 ไม่มี เขาก็ยังผ่านได้ ถ้าเปรียบเทียบตัวผู้สมัครเอง เบอร์ 2 เขาไม่เคยลงมาพื้นที่ ชาวบ้านไม่เคยรู้จัก แต่เขาอาศัยบารมีเงิน อาศัยบารมีผู้หลักผู้ใหญ่ในจังหวัด...”⁸

3. ปัจจัยที่ทำให้ผู้สมัครรับเลือกตั้ง สามารถชนะการเลือกตั้งได้ เกิดจากกระแสความนิยมของพรรคการเมืองที่ตนสังกัดเป็นสำคัญ ทำให้การกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้งไม่ใช่ปัจจัยสุดท้ายที่อาจเป็นตัวชี้ขาดผลการเลือกตั้งอีกต่อไป

“...การเลือกตั้งซ่อมครั้งล่าสุด มองว่าเป็นกระแสระหว่างฝ่ายค้านกับฝ่ายรัฐบาล คนที่ได้รับการเลือกตั้งเขาลงพื้นที่ตลอด แต่อีกฝ่ายไม่ได้ลงพื้นที่ ผมมองว่าคนที่ได้รับการเลือกตั้งเป็นเพราะ 1) ตัวเขาเองก็มีส่วน เคยลงสมัครรับเลือกตั้งมาหลายครั้งแต่แพ้ตลอด คนก็จะเกิดความสงสาร ในขณะที่เขาแพ้ เขาก็ไม่ได้ทิ้งคนในพื้นที่ ในกาที่จะออกไปร่วมงาน หรือช่วยดูแลหัวคะแนนที่เคยช่วยงาน 2) ก็เป็นเพราะกระแสของฝ่ายค้านกับฝ่ายรัฐบาล ฝ่ายที่ได้รับการเลือกตั้ง ไม่ได้ใช้เงินเลย เพราะถูกจับตามองอย่างมาก อย่างในคืนหมาหอน อีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้ทำอะไรก็ยังโดนว่า แต่อีกฝ่ายหนึ่งสามารถทำอะไรได้โดยสะดวก แถมยังมีเจ้าหน้าที่ออกมาให้ความช่วยเหลือในการจ่ายเงิน เจ้าหน้าที่ตำรวจที่บอกว่าเป็นผู้รักษากฎหมายนี้แหละ มีส่วนร่วมกับหัวคะแนน ก็เลยทำให้เกิดการแตกต่างกันมาก กับอีกฝ่ายหนึ่งที่ไม่สามารถทำอะไรได้ ไม่ได้รับความสะดุดจากหน่วยงานของราชการมากพอสมควร จำนวนเงินที่ใช้ก็ไม่มาก คะแนนละร้อย...”⁹

“...ในการเลือกตั้งซ่อมที่ผ่านมา ประชาชนเขารู้ว่า อะไรเป็นอะไร เอาเงินมาให้เขาก็เอา เขาเลือกจากพรรค คนลงสมัคร เขาไม่รู้จักหรอก แต่ประชาชนเขาเลือกทั้งหมดเลย อย่างหน่วยเลือกตั้งของพ่อเนี่ย เบอร์ 1 ก็ได้ทั้งหมด อีกคนก็ได้ไม่มาก การใช้อำนาจรัฐ ก็มีการบีบกันลงมาทุกระดับ ตั้งแต่นายอำเภออะไรลงมาเรื่อย ๆ ตอนนี้มีกรโยกย้ายกัน นายอำเภอถูกย้าย มันคง

⁸ สัมภาษณ์ นายสุพจน์ นามพรม, นายกองดีการบริหารส่วนตำบลหนองหัวช้าง อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ, 13 กรกฎาคม 2552.

⁹ สัมภาษณ์ นายรัชชชัย ไกรษี, กำนันต.ตู่ อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ, 14 กรกฎาคม 2552.

จะเกี่ยวโยงกับการเลือกตั้ง ในส่วนตัวคิดว่าน่าจะเป็นอย่างนั้น การเลือกตั้งล่วงหน้าคิดว่ามันมีผลเป็นการโกง ดูอย่างคนสูงอายุ จะไปลงเลือกตั้งล่วงหน้าทำไม วันเลือกตั้งจริงก็อยู่บ้าน ดูมันผิดปกติ มันก็น่าคิดว่าทำไม มันจะช่วยได้อย่างไร มันก็มีวิธีการของเขาเนะ บางทีก็มีพวกหัวคะแนนในแต่ละหมู่บ้าน ก็มาวิ่งหาว่า ในวันเลือกตั้งล่วงหน้า ถ้าใครไปใช้สิทธิก็จะได้เงินใช้คนละ 200 อย่างนี้ ค่ายรถไปอำเภอ ทางหัวคะแนนก็จะออกให้ มันก็มีแรงจูงใจ เขาก็ลองมาสุ่มเลือกคนนั้นคนนี้ แต่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เขาจะไม่เข้ามาหา พวกหัวคะแนนเป็นคนเข้าไปหาผู้สมัครรับเลือกตั้ง และก็ไปรับเงินมา แล้วเขาก็จะไปขอบัตรประชาชนของชาวบ้าน มาจดหมายเลขเอาไว้ และก็จ่ายเงินให้คนละ 200 แต่เขาก็ไม่เลือกนะ เอาเงินมาให้เขาก็เอา แต่ในด้านจิตใจ ความมุ่งมั่น ความเชื่อถือ มันอยู่ที่พรรคแล้วปัจจุบัน ชาวบ้านก็จะดูนโยบาย ดูว่าทำได้ พรรคนี้ทำได้ พรรคนี้ทำไม่ได้ อย่างการเลือกตั้งซ่อม ก็จะได้เห็นได้ชัดเลยว่า ชาวบ้านก็ยังเลือกพรรคเพื่อไทย ถึงแม้ว่าจะมีการสู้กัน เอาเป็นเอาตายเพื่อจะชนะการเลือกตั้ง แต่พรรคเพื่อไทยก็ยังชนะ สมความตั้งใจของคนภาคอีสาน...”¹⁰

“...ถ้าผู้สมัครฯ มาลงพรรคเพื่อไทยนะ ก็ได้เลย แก่เข้าพรรคผิดเท่านั้นเอง แต่ชาวบ้านเขาไม่เห็นนะว่าอยู่พรรคชาติไทยพัฒนา เขาบอกว่าเป็นคนของเนวิน เขาก็ไม่เลือกเลย... เงินส่วนใหญ่จะมากับกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเป็นแกนหลักของเขา ที่ถามว่ามีพรรคการเมืองไม่ให้ซื้อสิทธิขายเสียง ก็มองว่า ผู้สมัครฯเขาจะทำอะไรก็ได้ อำนาจรัฐ ตำรวจเองเป็นคนมาจ่ายเงินเลย พาผู้ใหญ่บ้านมาเดินแจก ไม่เกรงกลัวเลย คืนหมาหอน(ก่อนวันเลือกตั้ง 1 วัน) รถเข้าหมู่บ้านมาประมาณ 7-8 คัน ตื่นเช้าขึ้นมา ชาวบ้านที่ยังไม่ได้ เขาก็มาโวยวายกับหัวคะแนน ก็เลยมาแจกตอนเช้าอีกรอบ คือเขาจะทำอะไรก็ได้ ถ้าอยู่ในอำนาจของรัฐ คือผู้ว่าราชการจังหวัดเขาก็มากำชับกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตำรวจ เองเลย ใครไม่ให้ความร่วมมือก็โดนย้าย หลังการเลือกตั้ง 2 วันเท่านั้นเอง คือเขาก็ไม่ช่วย ไม่เข้าข้างใคร ก็ยังโดนแก๊งเลยนะ เขาวางั้น คือผมไปประชุมกับทางจังหวัด เขาก็บอกว่าทำยังไงก็ได้ เรื่องใบแดง เขาไม่กลัว เคลียร์ได้ ที่เขากลัวก็คือสอตกเท่านั้นเอง ...”¹¹

อนึ่ง การที่ผู้สมัครฯ จากพรรคเพื่อไทยไม่ได้กระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง อาจเกิดจากการระวังไม่ให้มีการกระทำที่จะทำให้ได้รับใบแดงจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง และอาจนำไปสู่การยุบพรรคการเมืองอีกครั้ง เนื่องจากผู้สมัครฯถูกจับตามองจากหลายฝ่ายไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชน แสดงให้เห็นว่า คำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมืองสามารถสร้างความเกรงกลัวให้แก่ผู้สมัครฯ อยู่บ้าง ทำให้ผู้สมัครฯ มีความระมัดระวังที่จะไม่กระทำความผิด

¹⁰ สัมภาษณ์ นายวันนา วิรุณพันธ์, กำนัน ต.หนองแค อ.ราชไศล จ.ศรีสะเกษ, 23 สิงหาคม 2552.

¹¹ สัมภาษณ์ นายกร วรินทร์, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลผักแพว อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ, 15

ตามกฎหมายเลือกตั้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สมัคร ฯ ที่สังกัดพรรคเพื่อไทย เนื่องจากหลักเกณฑ์ตามมาตรา 237 ยังถูกมองว่าเป็นเครื่องมือที่ฝ่ายที่มีอำนาจบังคับการนำมาใช้เพื่อเล่นงานคู่แข่งทางการเมือง ฝ่ายใดที่มีอำนาจ ก็สามารถนำมาตราการยุบพรรคการเมืองมาใช้เล่นงานคู่แข่ง ซึ่งอาจทำให้เจตนารมณ์ของกฎหมายไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้

4. การกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้งไม่ใช่ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการชักจูงใจผู้ลงคะแนน เนื่องจากยังมีความนิยมในตัวบุคคลผู้ลงสมัครรับเลือกตั้ง และการกระทำผิดของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น มีอยู่คู่กับการเลือกตั้งทุกครั้ง ขึ้นอยู่กับว่าจะมีการใช้เงินซื้อเป็นจำนวนมากหรือว่าซื้อจำนวนน้อย โดยเงินไม่ใช่ปัจจัยสำคัญ

“...ในการทำทุจริต เขาก็ทำกันอย่างเปิดเผยเลย ไม่ได้กลัวอะไรเลย แทบไม่เห็นว่ายแอบ เขาก็เดินแจกตามบ้านหรือมาก็เชิญกลุ่มนี้มาพบที่บ้านหรือสำนักงาน แล้วก็บอกว่าให้เป็นค่ารถ ในจำนวนเงินที่เท่าๆกันหมด แต่ผมก็เห็นว่า คนที่ทำในลักษณะนี้ มักจะไม่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาในพื้นที่นี้ ถ้าอยู่ในพรรคที่ดี ก็มีโอกาสได้รับการเลือกตั้ง ผมจะยกตัวอย่าง ส.ส.นพคุณ ผมไม่เห็นว่าเขาทำพฤติกรรมอย่างอื่น เขาเคยเป็นนายอำเภออยู่ในพื้นที่ เขาก็เข้าหาประชาชนประชาชนก็รัก ผมก็มองว่าเขาทำดี ก็อยู่ในใจประชาชน ไม่ต้องใช้เงิน ก็ได้รับเลือก...”¹²

“...การเลือกตั้งส.ส. พรรคพลังประชาชนเขาก็ไม่ได้ใช้เงิน แต่เขาก็ได้ เพราะกระแสของเขาแรงมาก รัฐบาลตอนนั้น ก็คือรัฐบาลทหาร เขารู้ว่าจะต้องจับผิด เล่นงานเขา เขาก็ไม่ใช้เงินเลย เขาก็ได้ แต่ก็ต้องมั่นใจว่ากระแสของเขาแรง มันขึ้นอยู่กับชั่วโมง ถ้ามีการยุบสภาตอนเดือนมีนา เมษา การเลือกตั้งก็น่าจะเข้มข้น และก็ต้องดูผลงานส่วนบุคคลของส.ส. บวกกับกระแสพรรคด้วย...”¹³

“...พรรคจะมีส่วนรู้เห็นในการกระทำผิดกฎหมายเลือกตั้งไหม อันนี้ก็เห็นหลายคน เขาพูดนะ แต่มุมมองของผม พรรคก็ต้องให้เงินในการสมัคร สส.อยู่แล้ว แต่จะเอาเม็ดเงินส่วนนั้นมาแจกชาวบ้าน ผมว่าเป็นไปไม่ได้ แค่ว่าจ่ายประชาสัมพันธ์ ค่าใช้จ่าย มันก็หมดไปแล้ว แต่ใช้ที่ว่าพรรคใหญ่เขาให้มาเท่านั้น แล้วคุณเอาไปลงเท่านั้น ให้อัตว์ผู้สมัครเอง คนที่ไม่มีเงินนี้เขาก็อาจกันไว้ส่วนหนึ่ง เพื่อเอามาแจกจ่ายบ้าง แต่เงินที่พรรคให้มาก็ไม่น่าจะเหลือมาพอแจกจ่ายชาวบ้าน

¹² สัมภาษณ์ นายอนุชา ธิบเร่ง, นายกองดีการบริหารส่วนตำบลน้ำแพร่ อ.หางดง จ.เชียงใหม่, 14 ธันวาคม 2552.

¹³ สัมภาษณ์ นายอาคม ศิลปดอนบม, นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลลำราญ อ.เมือง จ.ขอนแก่น, 2 ธันวาคม 2552.

อย่างพรรคเพื่อไทยเขาก็ไม่ได้เอาเงินลงมาแจก ก็มีเกณฑ์ชาวบ้านไปนั่งฟัง มันก็เป็นไปไม่ได้ที่ชาวบ้านจะทิ้งไว้ ทิ้งนาไปฟังนายเฉลิมพูด ก็มีให้ค่าพาหนะบ้าง อย่างเขาก็ได้ 200 ไปนั่งฟังทั้งวัน มุมมองของผมก็คือไม่ได้เป็นการจ้างไป เขาแค่ไปเอาเงิน 200 แล้วนั่งตากแดดฟังทั้งวัน มันไม่คุ้มที่จะไป ด่านาจ้างยังได้มากกว่านี้อีก ถ้าว่าพรรคเขาเอามาจ้าง ผมว่ามันไม่ใช่หรอก ถ้ามว่ารัฐเขาทำใหม่ ใ้ตัวที่เป็นรัฐบาลปัจจุบันนี้เขาก็ทำ...”¹⁴

5. เงินอาจถือเป็นปัจจัยชี้ขาดต่อการตัดสินใจเลือกผู้สมัครฯในบางกรณี และในบางพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่มีผู้สมัครมีบารมี ความสามารถใกล้เคียงกัน หรือมีกระแสความนิยมในตัวพรรคการเมืองหรือผู้นำของพรรคที่ไม่แตกต่างกัน

เห็นได้จากการแสดงความคิดเห็นของผู้นำท้องถิ่นคนหนึ่งในประเด็นนี้ว่า “...แต่ถ้าคนสมัครทั้ง 2 คน สู้กัน ชาวบ้านชอบทั้งคู่ แต่ถ้าคนหนึ่งมีปัจจัย 5 เข้ามาเกี่ยวข้อง ก็จะไม่มีความเท่ากัน หน้าข้างใดข้างหนึ่ง อย่างเวลาไปสอบ ที่ว่าเก่ง ๆ ก็ต้องมีหนึ่งเดียวเท่านั้น...”¹⁵

“...เงินยังจำเป็นต่อการเลือกตั้ง ยิ่งงี้ก็ต้องมาทุจริตในการเลือกตั้ง การให้ใบแดง ไม่มีผล การยุบพรรคไม่มีผล เดียวนี้ชาวบ้านบอกว่า กกต. ไม่มีความหมายสำหรับนักการเมืองแล้ว เสี่ยงประมาณแผ่นดินเปล่า ๆ คือ นักการเมืองเขาก็ทุจริตในการเลือกตั้งกันทุกคน แล้วพอมาเคลียร์กับ กกต. ได้ก็คือผ่าน ชาวบ้านเขาถึงว่า กกต. ไม่มีความหมายกับการเลือกตั้ง เงินซื้อได้หมดแม้กระทั่ง กกต. ไม่จำเป็นต้องมี กกต. ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้งทั้งระดับชาติหรือระดับท้องถิ่น ...”¹⁶

6. ในกรณีที่เงินไม่ใช่ปัจจัยสำคัญที่ชี้ขาดผลการเลือกตั้ง แต่ยังคงมีการใช้จ่ายเงินเกินกว่าที่กฎหมายเลือกตั้งกำหนดไว้ ผู้นำท้องถิ่นได้กล่าวถึงการใช้จ่ายเงินกับการเลือกตั้งว่า

“...การใช้จ่ายเงินในการเลือกตั้งเป็นของคู่กัน มีความสัมพันธ์กันด้านเปอร์เซ็นต์สำหรับบุคคลที่จะเลือกตั้ง ต้องมีต้นทุนทางสังคมคือตัวเองและทุนทรัพย์ จนเขาบอกว่าการเมืองมีอยู่ 3 อย่าง คือ ดี+มี+เยอะ แต่พอหลังจากมีองค์กร กกต. ออกมา บางคนก็รู้สึกชอบ ถ้าทำผิดกฎหมายเลือกตั้ง ก็อาจจะถูกตัดสิทธิ ได้ใบเหลือง ใบแดง แต่จริง ๆ แล้ว มันไม่ใช่ สำหรับนัก

¹⁴ สัมภาษณ์ นายสุพจน์ นามพรม, นายกองดีการบริหารส่วนตำบลหนองหัวช้าง อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ, 13 กรกฎาคม 2552.

¹⁵ สัมภาษณ์ นายวิรัตน์ บัวหอม, นายกองดีการบริหารส่วนตำบลคู อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ, 15 กรกฎาคม 2552.

¹⁶ สัมภาษณ์ นายสุนา บุญญาติ, กำนันต.โคกสำราญ อ.บ้านแฮด จ.ขอนแก่น, 4 ธันวาคม 2552.

เลือกตั้ง เขาจะบอกว่า มันทำให้เกิดความลำบาก ความซับซ้อนยิ่งกว่าเดิม จากที่เราเคยหาเสียงกับชาวบ้าน พอเลือกตั้ง ชนะแล้วก็ได้เป็น แต่ไม่ใช่แค่นั้น พอเลือกตั้งเสร็จ ก็ต้องไปผ่านขั้นตอนของ กกต.ต่อ กว่าจะประกาศ รับรองผลมา มันก็ต้องไปเสียค่าใช้จ่ายหลายชั้น เพราะบางที กกต.หลายท่านก็ซื้อได้ เลือกตั้งเสร็จปุ๊บ ก็ต้องไปคุยกับทาง กกต. หากทำผิดจริงก็ให้ช่วยทำให้ความผิดพลาด คือปัญหาที่เพราะระบบอุปถัมภ์เป็นตัวหลัก ทำให้สังคมไทยเกิดปัญหา อย่าง กกต. แรก ๆ เกิดขึ้นมา เขาก็กลัว แต่ตอนนี้เขาไม่กลัว นักเลือกตั้งเขาก็ว่า ให้ชนะก่อน แล้วค่อยไปว่ากัน ไปเคลียร์ ทำให้หนักเป็นเบา ความศักดิ์สิทธิ์ขององค์กรก็ลดลง...”¹⁷

“...ในส่วนของเรื่องเงิน พักหลัง ๆ ไม่ค่อยเป็นปัจจัยสำคัญแล้ว พัฒนามาเยอะ แต่ก็มีส่วน แต่ก็น้อยลงกว่าแต่ก่อนเยอะ แต่ก่อนเงินมีผลประมาณ 50% เกิน 50 ด้วยซ้ำ เดียวนี้ น่าจะประมาณ 20-30 % แต่ก็ต้องมีเงินประกอบด้วย...”¹⁸

“...ถามว่าเงินมีส่วนสำคัญไหม ก็มีส่วนสำคัญ แต่เงินอย่างเดียวมันไม่ใช่คำตอบ มันต้องมีทั้งผลงาน กระแสพรรค ถ้ามีเงินมาเป็นตัวชู๊ต มันก็จะเป็นแรงบวกที่สาม ชาวบ้านเป็นคนเรียกร้องเองใหม่ มันก็มีพวกที่เป็นหัวคะแนนไปเสนอตัว บางทีหัวคะแนนคนเดียว ได้ทั้งสามพรรคก็มี คนที่มีเครือข่าย มีฐานจะได้เปรียบในการแจกเงิน ถ้าอยู่ที่เขาเงินมาแจก คุณก็โดนแน่ ถ้าทำเป็นระบบ สร้างเครือข่ายผู้นำชุมชน เป็นหัวคะแนน เขาก็สืบสาวไปไม่ถึงตัวผู้แจก ถ้าถามว่ากลัวจะโดนใบแดงไหม ผมในฐานะนักการเมือง จะตอบว่า ไม่กลัว ถ้ากลัวเราก็จะไม่มีสิทธิ ขอให้ได้รับการเลือกตั้งเข้าไปก่อน แล้วอย่างอื่นค่อยว่ากัน ถ้าผมจะซื้อบริสุทธิ์ ผมไม่ใช่ แต่คนอื่นเขาใช้แล้วผมไม่ได้ แต่ถ้าผมไม่กลัวที่จะใช้ ผมก็ได้ แต่เรื่องเงินมันก็ไม่แนเสมอไป อย่างการเลือกตั้ง ส.ส. พรรคพลังประชาชนเขาก็ไม่ได้ใช้เงิน แต่เขาก็ได้ เพราะกระแสของเขาแรงมาก รัฐบาลตอนนั้น ก็คือรัฐบาลทหาร เขารู้ว่าต้องจับผิด เล่งงานเขา เขาก็ไม่ใช้เงินเลย เขาก็ได้ แต่ก็ต้องมั่นใจว่ากระแสของเขาแรง มันขึ้นอยู่กับช่วง...”¹⁹

“...ถ้ามีการเลือกตั้งครั้งหน้า ยังไงก็ยังมีแจกเงินแน่นอน พวก ส.ส.นี้แหละเป็นฝ่ายที่ฝึกประชาชนให้รู้จักการเอาเงิน และอย่างพวกผู้เฒ่าผู้แก่ เขาก็ยังรู้สึก ถ้าไปรับเงินเขามา มันก็เป็นบุญเป็นคุณ แต่คนรุ่นหลังๆมา อายุประมาณ 40 กว่าๆ ลงมา เขาก็ไม่ได้คิดแบบนั้นแล้ว

¹⁷ สัมภาษณ์ นายศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย, นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านแฮด อ.บ้านแฮด จ.ขอนแก่น, 4 ธันวาคม 2552.

¹⁸ สัมภาษณ์ นายอภิชาติ ชาญประดิษฐ์, นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลกันทรารมย์ อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ, 20 กรกฎาคม 2550.

¹⁹ สัมภาษณ์ นายอาคม ศิลปดอนบม, นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลสำราญ อ.เมือง จ.ขอนแก่น, 2 ธันวาคม 2552.

ไม่ได้สนใจ เขาก็เอาเงิน แต่เขาไม่เอาคน หลังๆมา จะทุจริตในการเลือกตั้งยาก วิธีการจ่ายเงินเขา จะจ่ายโดยผ่านหัวคะแนนแต่ละหมู่บ้าน และก็มีพวกมาควบคุมหัวคะแนนอีกทีหนึ่งเพื่อป้องกัน หัวคะแนนทุจริต พวกนี้จะแจกเงินกันตอนกลางคืน ถึงไม่มีใครจับได้ ถึงเรียกว่าคืนหมาหอนไป...”²⁰

“สมัยก่อนหรือปัจจุบัน วิธีการซื้อเสียงก็ยิ่งเหมือนเดิม หัวคะแนนเป่ามาเลย แต่ครั้งที่ ผ่านมา (23 ธันวาคม 2550) ไม่มี แต่เลือกตั้งครั้งหน้า มีแน่ เพราะว่า พรรคที่เคยซื้อเสียงจะลง พรรคเจ้าของพื้นที่เดิม ไม่ได้ซื้อ เขาไม่อยากจะซื้อ เปลืองสตางค์ด้วย ถึงไม่ซื้อ ก็ยังได้อยู่ แต่ถ้าอีก ฝ่ายซื้อหนักๆ ก็ไม่แน่ เงินก็ยังเป็นปัจจัยสำคัญอยู่ และก็อยู่ที่ผู้นำท้องถิ่นด้วย คือซื้อเนี่ย ไม่ได้มา ซื้อกับชาวบ้านโดยตรงอย่างเดียว ก็ต้องเอาผู้นำไปคุยด้วย อย่างบางรายที่มีอิทธิพลต่อการซื้อ เสียง เราก็จะไปขวางเขาไม่ได้ ก็ปล่อยให้เขาทำเสรี ไม่ส่งเสริม แต่ก็ไม่ห้าม ทุกคนรู้ แต่ไม่มีใครไป แจ้งจริงๆ สมัยก่อน ถ้าไปรับเงินมาแล้วไม่เลือก เขาก็อาจยิงทิ้งได้”²¹

“...ส่วนเรื่องเงิน ทุกพรรคก็มีเหมือนกัน จะมากบ้างน้อยบ้าง ขึ้นอยู่กับ กระบวนการของแต่ละพรรค แต่เรื่องเงิน ก็เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้หลาย ๆ คน ได้มานั่งอยู่ตรงนี้ จนถึงอายุ 60,70 บางท่านก็บอกว่า มากก็เอา ไม่มากก็เอา นั่นคือพรรคที่เขาชอบ แต่ถ้าพรรคที่เขาไม่ ชอบ มาฉันทก็เอา แต่ฉันทไม่เลือก เงินเป็นปัจจัยที่มีส่วน ทำให้หลาย ๆ ท่าน ตัดนิสัยบริโภค อย่างก็ จะถามว่า มาหรือยังน้อ พรรคนั้นให้เท่าไร พรรคนี้อให้เท่าไร เพราะว่าชาวบ้าน พอถึงฤดูกาล เลือกตั้ง ก็ยังมี ยังสำคัญต่อการเลือกตั้งทุกระดับ การที่ส.ส.จะเกรงกลัว ผมว่าเขาไม่อยู่ สกัดกันไม่ อยู่ อาจจะมีขบวนการอื่น ที่ลึกกว่าเดิม อย่างในขณะที่เป็นรัฐมนตรี อาจจะมีการแจก อย่างเอา เลื้อ เอาปุ๋ย เอาปฏิทินที่มีรูปของตัวเองกับหัวหน้าพรรคบ้างหรืออาจจะเป็นการนำเที่ยว และก็ให้ นักการเมืองมาพูด โดยแจกเบี้ยเลี้ยงคนละ 100-200 ตรงนี้ก็ยังไม่ทำอยู่ เพราะยังถือว่า เรื่องการ ให้กับการเลือกตั้ง ตรงนี้ นักการเมืองไม่กลัว ก็ยังมีอยู่ การทำผิดกับการเลือกตั้งกับการยุบพรรค ในกรณีที่ทำผิด ผมว่าเขาไม่กลัว และก็ยังทำต่อไป วิธีการก็คงต้องเปลี่ยน เมื่อก่อนไม่มีกฎหมาย การเลือกตั้ง เขาก็เดินแจก แจกให้เห็นเลย เสียงละ 10 บาท ต่อมาก็ตีขึ้นเป็น 20,50,100 จนมาถึง การมี กกต. มีกฎหมายการเลือกตั้ง เรื่องก็เงียบ ๆ ลง และก็เปลี่ยนวิธีการไป เป็นการส่งสายไปจด หมายเลขบัตรประชาชน 13 หลักบ้าง อาจจะเป็นการเรียกกลุ่มตัวแทนอาชีพ เรียกตัวแทนกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ไปนั่งบ้าน และต่อไปก็เป็นเรื่องอื่นที่เราก็ไม่เห็น และก็มากกว่าเดิมอีก จะเป็นการ ต่อสู้เรื่องเงิน อย่างแต่ก่อนครัวเรือนละ 200 เดียวนี้เป็น คนละ 200 และชาวบ้านก็ยังไม่ยอม ชาวบ้าน

²⁰ สัมภาษณ์ นายณัฐนัย เหล่าสุวรรณย์, นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลโนนทัน อ.เมือง จ.ขอนแก่น, 3 ธันวาคม 2552.

²¹ สัมภาษณ์ นายสุเวช ภูมิรัตน์, นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลแม่คำ อ.แม่จัน จ.เชียงราย, 15 ธันวาคม 2552.

เองก็มีส่วนทำให้พฤติกรรมของนักการเมืองเป็นอย่างนี้ ถึงบอกว่าเป็นส่วนที่ขาดไม่ได้ และยังต้องมี อย่างชาวบ้านเองพอถึงช่วงเลือกตั้ง เขาก็จะรอว่า เมื่อไหร่ หมาจะมาเห่าหน้าบ้าน นั่นก็เป็นเรื่องของชุมชนชนบทที่เป็นเรื่องของพฤติกรรมเลือกตั้ง ชาวบ้านเขาก็ชอบมาพูดกันว่า ได้มาหรือยัง ตอนนี้ได้มาแล้ว 200 คนที่ยังไม่ได้ก็ต้องไปเรียกหา ก็เป็นเรื่องสนุก ๆ ของชาวบ้าน แต่คนที่มีความจิตสำนึกก็มี คนที่หนึ่งดู นิ่งคิด ผู้หลักผู้ใหญ่ที่ชอบเรื่องประชาธิปไตย เรียกร้องให้มีการหาเสียงอย่างบริสุทธิ์ ยุติธรรมก็มี แต่ปัญหาของการเลือกตั้งก็ยังคงมีอยู่...”²²

“...ในการเลือกตั้งยังมีการแจกเงินใหม่ ผมไม่ใช่คำว่าแจกเงินนะ คือยังมีการให้ประโยชน์ซึ่งกันและกัน คือมันมาในรูปแบบที่แยบยลขึ้นเรื่อย ๆ เช่น คุณสร้างเครื่องมือขึ้นมาเพื่อจับสัตว์อะไรสักชนิดหนึ่ง ครั้งแรกคุณยังจับมันได้ แต่ครั้งต่อ ๆ ไป คุณจับมันไม่ได้แล้ว ปลาก็เหมือนกัน ครั้งแรกมันก็อาจกินเหยื่อ แต่ครั้งต่อ ๆ ไป มันก็ไม่แล้ว นี่เป็นพฤติกรรมสัตว์ธรรมชาติ แต่มันก็เอามาใช้กับคนได้เหมือนกัน คุณไม่ต้องคิดอะไร ดูแค่คิดขมขื่น ถ้าคุณรู้กฎหมายคุณก็หลุดจากคดีได้แล้ว คนรู้กฎหมายได้เปรียบ คนมีเงินได้เปรียบ คนมีเกียรติได้เปรียบ ซึ่งไม่เกี่ยวกับว่าเค้าเป็นคนดีหรือไม่...”²³

อนึ่ง ในบางพื้นที่การเลือกตั้ง ผู้นำท้องถิ่นต่างกล่าวไปในทิศทางเดียวกันว่า ผู้สมัครไม่มีการใช้เงินเพื่อจูงใจชาวบ้านให้ลงคะแนนให้แก่ตนเอง ทั้งนี้คนใหม่ที่จะเข้ามาลงสมัครเลือกตั้ง จะทำการสอดแทรกเข้ามาเป็นตัวเลือกได้ยาก* ซึ่งจะสามารถเห็นได้อย่างชัดเจนว่า ในพื้นที่จ.สุพรรณบุรี พรรคชาติไทย สามารถเอาชนะการเลือกตั้ง โดยมีคะแนนทิ้งห่างคู่แข่งเกือบหนึ่งแสนคะแนนเลยทีเดียว²⁴ แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าพื้นที่ดังกล่าวจะไม่เคยมีการใช้เงินเพื่อจูงใจผู้ลงคะแนนเสียงเลย**

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²² สัมภาษณ์ นายวิรัตน์ ชาวศรี, นายกองค้การบริหารส่วนตำบลโนนสมบูรณ์ อ.บ้านแฮด จ.ขอนแก่น, 4 ธันวาคม 2552.

²³ สัมภาษณ์ นายสมคิด เลิศเกียรติดำรงค์, นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง อ.เมือง จ.เชียงใหม่, 21 ธันวาคม 2552.

* ผู้นำท้องถิ่นในพื้นที่นี้ มักจะไม่ค่อยออกกล่าวถึงประเด็นการทำทุจริตในการเลือกตั้ง และส่วนมากไม่ประสงค์ให้ผู้วิจัยเปิดเผยชื่อผู้ที่ให้สัมภาษณ์

²⁴ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, สรุปข้อมูลสถิติการใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 23 ธันวาคม 2550[ออนไลน์], 2551. แหล่งที่มา<http://www.ect.go.th/newweb/th/election/index4.php>

** จากการเปิดเผยข้อมูลของอดีตนักการเมืองในพื้นที่ดังกล่าว

ในประเด็นเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุแห่งการกระทำผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง มีนักวิชาการ นักการเมือง กรรมการร่างรัฐธรรมนูญ สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญและบุคคลที่เกี่ยวข้อง ออกมาแสดงความคิดเห็นซึ่งมีประเด็นดังนี้

1. เห็นด้วยกับการใช้มาตรการยุบพรรคการเมืองในการแก้ไขปัญหาการกระทำผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง

1.1 ปัญหาการกระทำผิดตามกฎหมายเลือกตั้งถือว่าเป็นปัญหารุนแรง และถือได้ว่าเป็นการได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการที่ไม่ได้รับการยอมรับว่ามีความชอบธรรม การใช้มาตรการยุบพรรคการเมืองในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว จึงเป็นมาตรการที่มีความเหมาะสม

ประพันธ์ นัยโกวิท ได้ให้ความเห็นว่า “ในรัฐธรรมนูญปี 2540 ที่ผ่านมา ในมาตรา 63 วรรคแรก บุคคลจะใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศ โดยวิธีการซึ่งไม่ได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้มิได้ ผมถามว่าการซื้อสิทธิขายเสียงนี้เป็นการได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศ ด้วยวิธีการที่เป็นประชาธิปไตยหรือไม่ ถ้าท่านคิดว่ามันเป็นหรือไม่เป็นนี้ เราจะยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้ เราคิดว่ามันควรจะหาทางแก้ไขปัญหาเรื่องการซื้อสิทธิขายเสียงนี้อย่างไร การซื้อสิทธิขายเสียงมีความร้ายแรงมากกว่าการจ้างพรรคเล็กลงสมัคร มีความร้ายแรงมากกว่าแจ้งความเท็จเพื่อกลั่นแกล้งพรรคอื่น ซึ่งอันนั้นบทบัญญัติถึงยุบพรรคการเมือง การซื้อสิทธิ ขายเสียงนี้รุนแรงกว่านั้น เพราะอันนี้มันเป็นปัญหาเรื่องใหญ่ของชาติ โดยเหตุนี้ผมถึงยังมีความคิดเห็นว่าการซื้อสิทธิ ขายเสียงคงจะต้องระบุงไปที่ไหนสักแห่งหนึ่ง ในรัฐธรรมนูญหรือที่ไหนสักแห่ง ถ้าเป็นการกระทำโดยหัวหน้าพรรค หรือผู้บริหารพรรค ก็ให้ถือได้ว่าเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศด้วยวิธีการซึ่งไม่ได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งจะมีผลตามพระราชบัญญัติพรรคการเมือง มาตรา 66(3) ซึ่งจะเป็นเหตุให้ยุบพรรคการเมืองนั้นได้เพราะถ้าหากพรรคการเมือง หรือผู้บริหารพรรคการเมืองทำในลักษณะเช่นนี้ ก็ไม่ควรจะดำรงสถานะของพรรคการเมืองต่อไป”²⁵

จรัญ ภักดีธนากุล ได้ให้ความเห็นว่า เรื่องซื้อสิทธิขายเสียงไม่ใช่เรื่องของการล้มล้างระบอบ มันเป็นเรื่องเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการอย่างนี้ คนพวกนี้

²⁵ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมคณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ สภาร่างรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550, ครั้งที่ 5/2550,” 1 กุมภาพันธ์ 2550, หน้า 22.

ใช้สิทธิลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อให้เข้าไปสู่อำนาจการปกครองประเทศ แต่จะใช้วิธีที่ผิดรัฐธรรมนูญ คือซื้อสิทธิ ขายเสียง ปัญหาของบ้านเรานั้นมากกว่านั้นนะครับ การซื้อสิทธิ ขายเสียงมันมากกว่าการปฏิบัติรัฐประหารอีก²⁶

มานิจ สุขสมจิตร ได้กล่าวถึงปัญหาดังกล่าวไว้ว่า “การที่ประชาธิปไตยของเรา ล้มลุกคลุกคลานที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ ก็เพราะว่าปล่อยให้การซื้อสิทธิขายเสียงมันวิวัฒนาการขึ้นมาเรื่อยๆ นับตั้งแต่แรก ๆ ที่เดียวมีการแจกแค่ปลาทุเค็ม มีการแจกแค่รองเท้าแตะ ต่อมาเป็นอย่างไร ท่านทั้งหลายคงทราบดี เพราะฉะนั้นผมคิดว่าน่าจะต้องมีแสดงเจตนากรณีให้เห็นว่าในการที่เราทำรัฐธรรมนูญนี้ เราต้องการป้องกันไม่ให้ความชั่วร้ายที่มันเคยเกิดขึ้นแล้วเกิดขึ้นอีก จริงอยู่แม้ว่ามันจะป้องกันไม่ได้หมดทั้ง 100 เปอร์เซ็นต์ ก็ยังดีที่เราได้ใช้ความพยายาม ผมได้ฟังคนพูดมามากทีเดียวว่า การเลือกตั้งซึ่งจะเกิดขึ้นตามรัฐธรรมนูญนี้เงินก็จะต้องซื้อได้อีก ถ้าเผื่อเราไม่หาทางป้องกันไว้ ผมชอบใจของท่านอดีต กกต. ชุดแรก ท่านบอกว่า การทำงานของ กกต. นั้นจะต้องป้องกันไม่ให้คนชั่วเหี้ยมบันไดสภา ก็อยากจะทำให้รัฐธรรมนูญนี้เป็นเครื่องมืออันหนึ่งที่ป้องกันไม่ให้คนชั่วมาเหี้ยมบันไดสภานะครับ”²⁷

เสรี สุวรรณภานนท์ ได้ให้ความเห็นว่า “การที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งได้สร้างมาตรฐานใหม่ โดยมอบหมายภาระหน้าที่สำคัญไปให้พรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองจึงเกิดขึ้น ก็ที่ผ่านมา กรรมการบริหารพรรคการเมืองส่วนใหญ่เป็นตัวการสำคัญต่อการก่อปัญหาการโกงการเลือกตั้งหรือการกระทำความผิดต่อกฎหมายเลือกตั้ง มาตรการยุบพรรคการเมืองหรือการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคที่เปรียบเสมือนการประหารชีวิตทางการเมือง ซึ่งอาจดูรุนแรงเกินไป แต่ที่ผ่านมา มันแก้ปัญหาทุกอย่างแล้วมันแก้ไม่ได้ มาตรการการยุบพรรคการเมืองและการเอาผิดเอาโทษกรรมการบริหารพรรคจึงเป็นมาตราสูงสุดที่จะแก้ปัญหาการโกงการเลือกตั้ง หากยังแก้ไม่ได้ก็คงไม่มีอะไรมาแก้ได้อีกแล้ว”²⁸ และได้กล่าวว่า “คำตัดสินยุบ 3 พรรคการเมืองจะเป็นนิมิตหมายที่ดี ที่จะได้เห็นการเมืองรูปโฉมใหม่ การตัดสินยุบพรรคแสดงให้เห็นว่ากฎหมายยังเป็นกฎหมาย เอาจริงเอาจังกับการแก้ปัญหาการโกง จะได้เป็นที่รู้กันว่าเมื่อใดก็ตามที่นักการเมืองทำผิดก็ต้องถูกลงโทษ และตราใบไต่

²⁶ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมคณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ สภาว่ารัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550, ครั้งที่ 30/2550,” 22 พฤษภาคม 2550, หน้า 44.

²⁷ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมคณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ สภาว่ารัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550, ครั้งที่ 30/2550,” 22 พฤษภาคม 2550, หน้า 38.

²⁸ เสรี สุวรรณภานนท์, “ยุบพรรคการเมือง : มาตรฐานการควบคุมการเลือกตั้งใหม่,” สยามรัฐ (17 ธันวาคม 2550): 2.

นักการเมืองไม่ยอมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมก็จะถูกดำเนินการเช่นนี้ต่อไป และต่อไปภายภาคหน้าประเทศไทยจะเป็นตัวอย่างในเรื่องของนักการเมืองที่ดีไม่กล้าคอร์รัปชัน ไม่กล้าทำผิด”²⁹

ไชยันต์ ไชยพร ได้ให้ความเห็นว่า พรรคการเมืองเรากำหนดแล้วว่า ส.ส. ต้องสังกัดพรรค เพราะฉะนั้นเราให้ความสำคัญกับพรรคเยอะ เพราะฉะนั้นถ้าใครคนหนึ่งโกง ใครคนใดคนหนึ่งไม่พรรคก็ควรต้องรีบเป่านกหวีดเตือนกันไป หรือว่ารีบแจ้งกต.ว่าไอ้คนนี้มันโกงแล้วนะ พรรคไม่รับรับนะ จริงๆ แล้ว 237 มันไม่ได้โหดนะ เขาเขียนไว้เลยว่าถ้ากรรมการบริหารพรรค หัวหน้าพรรค ถ้ารู้แล้ว แล้วยังชื้อชื้ออยู่ อันนี้ถึงจะโดน แต่ถ้ารู้แล้วมาช่วยกันกระโดดกระตาคอะไรกันไป หรือบังคับให้มันลาออกไปในขณะที่ยังไม่ได้เลือกตั้ง กำลังอยู่ในช่วงหาเสียง ก็โอเค ก็ไม่มีปัญหา ถ้าไม่เอายุบพรรค แต่เอาแบบลงโทษเป็นรายบุคคลก็ได้ เช่น ถ้าใครพบว่าไอ้คนนี้ทุจริตนะ ก็ให้มันติดคุกตลอดชีวิตเอามัย แต่เลิกเล่นการเมืองไปตลอดชีวิต ผมว่ามันยังไม่หนักนะ ต้องจำคุกสิบปี สิบห้าปี ใครจะเสี่ยง เพราะว่าอะไรรู้ใหม่ เพราะว่าให้เลิกเล่นการเมือง ปราบกฏว่าพรรคไปจ้างใครก็ไม่รู้มาคนหนึ่งให้มาสมัครส.ส.ในพื้นที่นี้ แล้วให้มันจ่ายเงินให้หัวคะแนน ชื้อเสียง อะไรอย่างนี้ คือมันชื้อไปแล้วชื้อใหม่ ชื้อไปแล้ว สมมติว่าแบบไม่ให้มีการเลือกตั้งใหม่... คือถ้าคุณโกงเลือกตั้งแบบยุ่งๆ คือโกงแบบส.ส.สัดส่วน ยงยุทธโดนคนเดียว โอเคนะ แล้วเผชิญที่ดีเพราะว่ามันยุบพรรคไปไง แต่ว่าคิดดูสิว่าถ้าเราแก้ให้เป็นรายบุคคล ยงยุทธโดน แต่สมพงษ์ อมรวิวัฒน์ได้ เพราะเขาอยู่ด้วยกัน ส.ส.สัดส่วนเขาเลือกเป็นเบอร์เดียวแล้วได้มาทั้งแถบตามแต่คะแนนประชาชนลงมาสมพงษ์ได้ แล้วก็อีกสามคนได้ พวกนั้นก็ไปนะสิ เพราะยงยุทธมันบอกให้หัวคะแนนมันไปลงมันก็ลงเบอร์เดียวกันหมด ไอ้อย่างนี้มันไม่ควรจะได้ คนเหล่านั้นไม่ควรจะได้ ส.ส.สัดส่วนเข้าไป เพราะฉะนั้นไปลงรายบุคคลไม่ได้หรอก อย่างเรื่อง ส.ส.สัดส่วนมันลงรายบุคคลไม่ได้ เพราะมันเลือกเป็นพวงใหญ่³⁰

1.2 มาตรการยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 237 แม้จะเป็นมาตรการที่มีความรุนแรง แต่ทำให้พรรคการเมืองมีคุณภาพ

สุรชัย เลี้ยงบุญเลิศชัย ได้ให้ความเห็นว่ามาตรา 237 นั้นไม่ใช่บทบัญญัติของกฎหมายที่เขียนมาที่จะปิดกั้นหรือเป็นการทำลายล้างทางการเมืองตามที่มีคนกล่าวอ้าง ตรงกันข้าม มาตรานี้เจตนารมณ์ของ สสร.ตอนที่ยกร่างมาตรานี้มาด้วยเจตนารมณ์ที่แท้จริง คือ ต้องการพัฒนาระบบพรรคการเมืองให้เป็นสถาบันการเมือง ดังนั้น สสร.จึงมีการมาตรการค่อนข้างเข้มข้น

²⁹ “ปชป.เดินเกมชิงพลิกขั้ว,” เดลินิวส์ (5 ธันวาคม 2551): 14.

³⁰ ไชยันต์ ไชยพร, สัมภาษณ์พิเศษ “ผมต่อต้านการแก้รัฐธรรมนูญ” [ออนไลน์], 8 มกราคม 2553. แหล่งที่มา <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=953000002765>

ในการที่จะทำให้พรรคการเมืองที่ไม่มีระเบียบวินัยที่ยังติดนิสัยการเล่นการเมืองแบบเก่า ๆ คือ การเข้าสู่อำนาจด้วยวิธีการที่มีขอบด้วยกฎหมายนั้น จะต้องถูกกลบโถมด้วยการยุบพรรคการเมือง ดังนั้นหากมองในมุขกลับจะเห็นว่ามาตรานี้เป็นมาตราที่ส่งเสริมพรรคการเมืองที่ดี และท้ายที่สุดจะเป็นการพัฒนาไปสู่การเป็นสถาบันการเมือง และการเป็นสถาบันการเมืองจะสร้างระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยไปสู่เป้าหมายอย่างแท้จริง³¹

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ได้ให้ความเห็นว่า มาตรา 237 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มีไว้ใช้บังคับกับนักการเมืองที่อาสาตัวเข้ามาทำงานสาธารณะ เพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของส่วนรวมจึงวางมาตรการป้องกันนักการเมืองและพรรคการเมืองที่ไม่สุจริต มิให้เข้ามามีอำนาจรัฐ จึงได้วางบทลงโทษรุนแรง สำหรับนักการเมืองและพรรคการเมืองที่ทุจริตการเลือกตั้ง เพื่อป้องปราม และบังคับให้กรรมการบริหารพรรคต้องทำหน้าที่สอดส่องดูแล ป้องกันแก้ไข มิให้นักการเมืองในสังกัดพรรคของตนไปทำการทุจริตเลือกตั้งโดยเด็ดขาด พรรคการเมืองต้องเป็นการทำงานเพื่อประโยชน์สาธารณะ จึงไม่ใช่ธุรกิจครอบครัวที่ทำเพื่อผลประโยชน์ของหลงจู้ ถ้าพรรคการเมืองดังกล่าว ดำเนินกิจการพรรคการเมืองของตนโดยไม่ต่างจากกิจการรณเมธ คือ หากใครมีเงินจ่ายค่าโดยสาร ไม่ว่าจะเป็นคนดีหรือเป็นโจรผู้ร้ายแอบแฝงตัวมา ก็พร้อมจะบริการ รับขึ้นรถได้ตลอดเวลา โดยไม่สนใจจะตรวจสอบจุดยืน ความคิดอ่าน หรือแม้แต่เป้าหมายปลายทางของคนเหล่านั้น พรรครณเมธดังกล่าว จะไหลลื่น แฉลบบอกนอกวิถีทางตามระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง ไปไกลเพียงใด การเมืองแบบรับจ้างชนส่ง ก็สมควรจะถูกยุบพรรค เพื่อพัฒนาการเมืองใหม่ที่มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมมากกว่านั้น ขึ้นมาดูแลผลประโยชน์ส่วนรวมแทน³²

1.3 ถึงแม้ว่ามาตรการยุบพรรคการเมืองจะเป็นมาตรการที่มีข้อบกพร่องและเป็นการแก้ไขปัญหาที่เกินสมควรแก่เหตุ แต่มาตรการดังกล่าวนี้ ก็ไม่ขัดต่อหลักนิติรัฐแต่อย่างใด

กิตติศักดิ์ ปรกติ ได้ให้ความเห็นว่า³³ เหตุผลที่ใช้สนับสนุนมาตรา 237 ได้นั้น ตั้งอยู่บนรากฐานความคิดสองประการ ประการแรกคือหลักที่ว่า หากกฎหมายกำหนดให้ผู้ใดมี

³¹ มติชนออนไลน์, อดีต ส.ส.ร.แจงมาตรา 237 ได้ "พช." พกผิดหนักดียุบพรรค[ออนไลน์], 24 มีนาคม 2551. แหล่งที่มา <http://www.matichon.co.th>

³² เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง, แก้อรัฐธรรมนูญ อย่าทำลายนิติธรรม [ออนไลน์], 4 พฤษภาคม 2552. แหล่งที่มา <http://www.rsunews.net/Think%20Tank/TT12/chermsak-May-4.htm>

³³ กิตติศักดิ์ ปรกติ, "จะแก้รัฐธรรมนูญให้ได้ ต้องใจเย็นๆ"[ออนไลน์], 17 เมษายน 2551. แหล่งที่มา http://www.thaipost.net/index.asp?bk=thai-post&iDate=17/Apr/2551&news_id=157215&cat_id=400

หน้าที่ป้องกันมิให้มีการฝ่าฝืนกฎหมาย ผู้ที่นั้นย่อมถูกสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้ผิดหากมีการฝ่าฝืนกฎหมายนั้น และหลักประการต่อมา ก็คือหลักที่ว่าเมื่อบุคคลหรือคณะบุคคลใดได้ประโยชน์แบบรวมหมู่ ก็ต้องรับผิดชอบแบบรวมหมู่ด้วย หลักเรื่องนี้เป็นที่ยอมรับอยู่ในระบบกฎหมายทั่วโลก ทั้งในกฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชน

อย่างไรก็ตาม ใช่ว่าการโงกการเลือกตั้งจะนำไปสู่การยุบพรรคการเมืองเสมอไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อรัฐธรรมนูญและกฎหมายพรรคการเมืองกำหนดไว้เพียงว่า ศาลรัฐธรรมนูญอาจสั่งยุบพรรคการเมืองนั้นเสียก็ได้เท่านั้น การยุบหรือไม่ยุบย่อมเป็นดุลพินิจของศาลรัฐธรรมนูญ และการใช้ดุลพินิจนั้นย่อมต้องเป็นไปตามหลักสมควรแก่เหตุ คือความผิดต้องร้ายแรงถึงขนาดที่ทำให้พรรคการเมืองมีสภาพเสมือนเป็นช่องโหว่ ไม่มีคุณภาพเป็นพรรคการเมืองในระบอบประชาธิปไตยอีกต่อไป ด้วยเหตุนี้จึงไม่มีเหตุใดๆ ที่บรรดานักการเมืองที่ได้รับผลกระทบจะพากันตีตนไปก่อนไข้ว่าจะถูกยุบพรรค เพราะถ้าไม่ได้กระทำผิดแล้วก็ไม่มีเหตุให้ต้องรับผิดชอบแต่อย่างใด

แม้ผมจะไม่ถือว่าหลักในมาตรา 237 นี้ไร้เหตุผล และขัดต่อหลักนิติธรรม ผมก็ยอมรับว่าบทบัญญัติมาตรา 237 นี้มีข้อบกพร่องอยู่ เพราะการกำหนดโทษให้ยุบพรรคเพื่อแก้ปัญหาการโงกการเลือกตั้งนี้ ไม่สมประโยชน์และไม่อาจเกิดผลตามที่มุ่งหมาย และเกินสมควรแก่เหตุ เพราะเมื่อยุบพรรคได้ ก็ตั้งพรรคใหม่ได้ และพรรคการเมืองเป็นกลุ่มผลประโยชน์ตามข้อเท็จจริง ตราบใดที่ประโยชน์ร่วมกันทางการเมืองยังมีอยู่ ไม่มีทางจะห้ามการรวมตัวกันเป็นพรรคการเมืองได้เลย นอกจากนี้การตรากฎหมายนี้ก็ไม่ได้แสดงคุณธรรมทางกฎหมายไว้ให้ชัดแจ้ง ทำให้เกิดปัญหาในการรักษาและปฏิบัติตามกฎหมาย และควรแก้ไขให้ความชัดเจนกว่านี้

วศรา หงส์ประภัสร์ ได้ให้ความเห็นว่า การที่ “ ผู้โงกการเลือกตั้ง ” จะรับผลของการกระทำ ไม่มีปัญหาอะไร ทุกๆ ฝ่ายยอมรับได้ แต่สำหรับพรรค 2 ที่ให้หัวหน้าและกรรมการบริหารพรรคการเมืองต้องรับผิดชอบในการกระทำของ ส.ส. ในพรรคด้วยนั้น ถูกโต้แย้งคัดค้านมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากกรรมการบริหารพรรคการเมืองหลายพรรค ที่จะต้องรับโทษทัณฑ์หรือมีความผิดไปด้วย โดยที่ตนไม่ได้เป็นผู้ลงมือกระทำ แต่รู้เห็นหรือไม่เอาใจใส่ปล่อยให้ “ การโงกการเลือกตั้ง ” เกิดขึ้น ซึ่งความจริง แม้หัวหน้าหรือกรรมการบริหารพรรคเองไม่ได้ “ โงกการเลือกตั้ง ” แต่ (1) มีส่วนรู้เห็น หรือ (2) ปล่อยปละละเลย หรือ (3) ทราบถึงการกระทำ “ การโงกการเลือกตั้ง ” แต่ไม่ได้ยับยั้งหรือแก้ไข ก็เท่ากับว่า หัวหน้าและกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้น ได้ร่วมกระทำ ซึ่งตามหลักกฎหมายทั่วไปเรียกว่า เป็น “ ตัวการ ” หรืออย่างน้อยก็เป็น “ ผู้สนับสนุน ” การกระทำ ซึ่ง “ การโงกการเลือกตั้ง ” การเอาผิดแก่ผู้สมัคร ส.ส. หรือ ส.ส. ผู้โงกการเลือกตั้ง หรือผู้สนับสนุนผู้โงกการเลือกตั้ง ถือว่า เป็นการปฏิบัติตามหลักนิติธรรม ส่วนการปล่อยให้มีการโงก

การเลือกตั้ง การสนับสนุนการโงกการเลือกตั้ง โดยไม่เอาผิดใดๆ ต่อการโงกการเลือกตั้ง เป็นการไม่รักษาไว้ซึ่งหลักนิติธรรม³⁴

2. ไม่เห็นด้วยเห็นด้วยกับการใช้มาตรการยุบพรรคการเมืองในการแก้ไขปัญหาการกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง

2.1 การลงโทษด้วยการยุบพรรคการเมือง ถือเป็นมาตรการที่มีความรุนแรงเกินไป หากมีการกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง ควรที่จะมีการลงโทษเฉพาะบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนรู้เห็น หรือลงโทษกรรมการบริหารพรรคทั้งหมด

สุพจน์ ไข่มุกด์ ให้ความเห็นว่า “ไม่ควรที่จะยุบพรรคการเมือง เพราะพรรคการเมืองไม่ได้รู้เห็นอะไรด้วย น่าจะเป็นกรรมการบริหารพรรคครับที่จะถูกยุบ ไม่ใช่พรรคการเมือง เพราะว่าขนาดที่ว่าวันที่ 30 พฤษภาคม จะมีการตัดสินเรื่องคดียุบพรรคแล้ว ก็มีการจัดตั้งพรรคใหม่ขึ้นมาแล้ว แล้วจะมีประโยชน์อะไรครับ ถ้ายุบพรรคการเมือง ท่านตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ท่านก็เห็นว่าขนาดยังไม่ได้พิพากษาอะไรเลยก็มีการจัดตั้งพรรคการเมืองไปแล้ว เพราะฉะนั้นสั่งยุบพรรคการเมืองต่าง ๆ ผมว่าได้ประโยชน์น้อยครับ เพราะฉะนั้นผมเห็นด้วยที่จะบัญญัติลงไปให้ชัดเจนเลยว่า ในกรณีที่มีการทำความผิดต่าง ๆ เหล่านี้ต้องยุบกรรมการบริหารพรรคครับ”³⁵

ประหยัด หงษ์ทองคำ ให้ความเห็นว่า การยุบพรรคถือเป็นเรื่องใหญ่ในทางการเมือง หากตัดสินให้ยุบจริง โดยกรรมการบริหารพรรคห้ามลงสมัครรับเลือกตั้ง จะทำให้การเมืองชะงักงันอย่างรุนแรง เพราะพรรคการเมืองไม่ใช่สมาคมของนักเลือกตั้งเท่านั้น แต่ยังเป็นสมาคมทางการเมืองของประชาชนที่มีสมาชิกหลายล้านคน ควรลงโทษเฉพาะบุคคลที่ทำผิด และเชื่อว่า การใช้อำนาจในการวินิจฉัยของตุลาการรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นศาลทางการเมือง ไม่ใช่ศาลแพ่งหรือศาลอาญา การใช้หลักกฎหมายมาพิจารณาคดีทางการเมืองจะคำนึงถึงหลักนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ “ในหลายประเทศหากเรื่องไม่ร้ายแรงจะหลีกเลี่ยงการยุบพรรค เพราะจะเหมือนการลงโทษสมาชิกที่ไม่รู้เรื่องด้วย และที่สำคัญ เมื่อมีการยุบพรรคแล้ว ตามกฎหมายกรรมการบริหารพรรคจะถูกตัดสิทธิทางการเมืองเป็นเวลา 5 ปี หมายความว่าช่วงเวลาต่อจากนั้นจะขาดบุคลากร

³⁴ วุฒา หงส์ประภัศร, แก้วรัฐธรรมนูญ อย่าทำลายนิติธรรม [ออนไลน์], 4 พฤษภาคม 2552. แหล่งที่มา <http://www.rsunews.net/Think%20Tank/TT12/chermsak-May-4.htm>

³⁵ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมคณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ สภากร่างรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550, ครั้งที่ 30/2550,” 22 พฤษภาคม 2550, หน้า 38.

ทางการเมืองที่มีความรู้ความสามารถ มาทำหน้าที่ทางการเมืองอย่างน่าเสียดาย จะได้ไม่คุ้มเสีย”³⁶

2.2 การยุบพรรคการเมืองไม่ควรที่จะทำได้โดยง่าย เนื่องจากพรรคการเมืองเป็นสถาบันทางการเมืองที่สำคัญในการปกครองระบอบประชาธิปไตย และการยุบพรรคการเมืองยังทำให้พรรคการเมืองไม่สามารถพัฒนาความเป็นสถาบันทางการเมืองต่อไปได้

วุฒิสาร ตันไชย ให้ความเห็นว่า “พรรคการเมืองถ้าเรามุ่งจะให้มันเป็นสถาบันทางการเมือง เหตุอันเป็นเหตุของการยุบพรรคต้องเป็นเหตุที่มีความล่อแหลมต่อประชาธิปไตยและความมั่นคง กระผมเห็นพรรคการเมืองบางพรรคถูกยุบพรรคด้วยการไม่ได้ส่งเอกสารทางธุรการแต่ถูกยุบพรรค กระผมคิดว่าอันนี้เป็นการมองเจตนาของพรรคการเมืองที่คลาดเคลื่อน เราไปมองพรรคการเมือง ความสำคัญของพรรคการเมืองอยู่ที่ระบบธุรการ เพราะฉะนั้นถ้าเรามองอย่างนี้ต้องคำนึงถึงการเป็นสมาชิกพรรค การมีอุดมการณ์ การมีสาขาพรรค เพราะฉะนั้นกระบวนการและเหตุอันควรยุบพรรคนั้นควรเขียนให้ชัดเจนว่าเหตุใดบ้างที่จะยุบพรรคได้ พรรคการเมืองไม่ควรยุบได้ง่าย อันนั้นจะส่งเสริมให้เกิดสถาบันทางการเมืองชัดเจน”³⁷

เดโช สนวนานนท์ ได้ให้ความเห็นว่า ในอดีตผู้ร่างกฎหมายจะกำหนดการลงโทษเพื่อหยุดพฤติกรรม ฉะนั้นมาตรา 237 ก็คือการประหารชีวิตทางการเมืองทำให้พรรคการเมืองต้องรับผิดชอบ ซึ่งคณะปฏิวัติเขาคิดอย่างนั้นเพราะในภาวะบ้านเมืองวิกฤตสุดขีด เขาก็ต้องให้ยาแรง แต่ตอนนี้สถานการณ์ไม่ถึงขนาดนั้นแล้ว แนวคิดหลักจะพัฒนาประเทศ พรรคการเมืองถือเป็นเรื่องใหญ่จะยุบไม่ได้”³⁸

2.3 การยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 237 ขัดต่อหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ไม่ควรนำหลักการร่วมรับผิดชอบมาใช้ในกรณีดังกล่าว

³⁶ กองบรรณาธิการ Positioning Magazine, ถอดรหัส “ยุบพรรคการเมือง” วิกฤตและโอกาสอยู่ตรงไหน? [ออนไลน์], 22 พฤษภาคม 2550. แหล่งที่มา <http://www.positioningmag.com/magazine/details.aspx?id=59426>

³⁷ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “รายงานการประชุมคณะกรรมาธิการยกร่างรัฐธรรมนูญ สภาผู้แทนราษฎร รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, ครั้งที่ 5/2550,” 1 กุมภาพันธ์ 2550, หน้า 42.

³⁸ ASTV ผู้จัดการออนไลน์, รุมค้านแก้ ม.237 “ถาวร” ทำ “พลังแก้ว” เปิดชื่อคนจ้องล้ม พทช. [ออนไลน์], 26 มีนาคม 2551. แหล่งที่มา <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=951000036041>

แถลงการณ์ของ 5 อาจารย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ให้ความคิดเห็นไว้ดังมีใจความว่า “การยุบพรรคการเมืองหากตีความตามถ้อยคำหรือตีความตามความประสงค์ของผู้ร่างรัฐธรรมนูญบางท่าน ก็เท่ากับว่าการกระทำความผิดของบุคคลเพียงคนเดียวยอมนำไปสู่การยุบพรรคการเมืองที่ประกอบไปด้วยสมาชิกพรรคการเมืองจำนวนมากได้ ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อมีการยุบพรรคการเมืองแล้ว ก็จะต้องเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองทั้งหมด ถึงแม้บุคคลดังกล่าวจะไม่ได้มีส่วนผิดในการกระทำนั้น เท่ากับตีความกฎหมายเอาผิดบุคคลซึ่งไม่ได้กระทำความผิดซึ่งขัดต่อหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอย่างรุนแรง การตีความกฎหมายในลักษณะเช่นนี้ย่อมเป็นต่อสามัญสำนึกของวิญญูชนทั่วไป และเท่ากับทำให้กฎเกณฑ์ทางกฎหมายในประเทศไทยย้อนยุคกลับไปเหมือนกับกฎเกณฑ์การประหารชีวิตญาติพี่น้องที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับกระทำความผิด อันเป็นการพัฒนาการทางกฎหมายของโลกและจะทำให้สถานะทางกฎหมายของประเทศตกต่ำลงในสายตาของนานาชาติด้วย”³⁹

โคทม อาริยา ได้ให้ความเห็นว่า โทษของมาตรา 237 ไม่เหมาะสมเพราะเป็นโทษที่หนักเกินไป เนื่องจากกระทำความผิดของคน ๆ เดียว ไม่น่าจะรวมไปถึงพรรคการเมืองทั้งหมด โดยมองว่า โดยหลักการแล้วมันไม่ชอบเพราะเหมือนทำผิดน้อยแต่ได้รับโทษมหาดศาล⁴⁰

2.4 การยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 237 มีเจตนารมณ์ที่แท้จริง คือ การนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง เพื่อกำจัดคู่แข่ง มิใช่เพื่อต้องการแก้ไขปัญหาการกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง

คณิน บุญสุวรรณ ได้ให้ความเห็นว่า มาตรา 237 วรรคสองและมาตรา 68 วรรคสี่ไม่เคยมีปรากฏในรัฐธรรมนูญปี 2540 มาก่อน และไม่ใช่นโยบายที่เป็นส่วนต่อขยายมาจากปี 2540 อย่างแน่นอน แต่มาตรา 237 วรรคสองเป็นผลพวงมาจากการต่อยอดจากมาตรา 35 ในรัฐธรรมนูญ ฉบับชั่วคราว ปี 2549 และประกาศ คปค. ฉบับที่ 27 ที่คณะรัฐประหารให้อำนาจตุลาการรัฐธรรมนูญ ซึ่งไม่ใช่ศาลพิจารณายุบพรรค และให้ลงโทษด้วยการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคเป็นเวลา 5 ปี นี่คือการเจตนารมณ์ที่ชัดเจนของคณะรัฐประหารที่แต่งตั้งคณะผู้

³⁹ นิติราษฎร์, แถลงการณ์ของคณาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฉบับที่ 6 การตีความกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ(ออนไลน์), 2551. แหล่งที่มา <http://www.enlightened-jurists.com>

⁴⁰ พรรษาดอทคอม, “โคทม”หนุนแก้รธน. ชำรงโทษยุบพรรคหนักเกิน(ออนไลน์), 2551. แหล่งที่มา <http://news.hunsa.com/detail.php?id=7961>

ยกร่างรัฐธรรมนูญ เพื่อต้องการสกัดกั้นทุกวิถีทางไม่ให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลบางกลุ่มที่เป็นปรปักษ์เข้ามามีส่วนในประชาธิปไตย แต่พยายามให้กลุ่มบุคคลบางกลุ่มเข้ามาบริหารปกครองเพื่อสืบทอดอำนาจคณะรัฐประหาร⁴¹

2.วิเคราะห์ประเด็นการพัฒนาพรรคการเมือง

จากกรอบความคิดของHuntington ที่กล่าวถึงการพัฒนาความเป็นสถาบันของพรรคการเมือง ใ้ว่า ความเป็นสถาบันของพรรคการเมืองจะเกิดขึ้นต่อเมื่อ⁴²

1) ความสามารถในการปรับตัวสูง (adaptability) พรรคการเมืองมีความสามารถในการดำรงอยู่อย่างยืนนานหรือไม่ สามารถทำหน้าที่ได้อย่างต่อเนื่องหรือไม่ สามารถสร้างความเชื่อมโยงระหว่างประชาชนเข้ากับพรรคการเมืองได้หรือไม่ หากเกิดการเปลี่ยนแปลงบุคลากรชั้นนำของพรรค สามารถเกิดขึ้นได้โดยไม่ทำให้เกิดวิกฤตการณ์แตกแยกอย่างรุนแรงต่อสังคมได้หรือไม่

2) ความซับซ้อนเป็นระบบ (complexity) มีการจำแนกแยกแยะแจกแจงโครงสร้างของพรรค และแต่ละโครงสร้างมีบุคลากรที่ชำนาญเฉพาะเรื่องเข้าทำหน้าที่อย่างเชื่อมประสานหรือไม่

3) ความเป็นตัวของตัวเอง (autonomy) มีความสามารถในการตัดสินใจเรื่องสำคัญต่างๆได้ด้วยตนเอง (พรรคของตน) หรือไม่ หรือมี “อำนาจภายนอกพรรค” มาคอยบงการอยู่เสมอ

4) ความสามัคคีกลมเกลียว (coherence) มีความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องอุดมการณ์ นโยบายและการอยู่ร่วมกันเพียงไร มีกระบวนการและวิถีแก้ไขปัญหอันเป็นที่ยอมรับกันกว้างขวางในพรรคและเมื่อดำเนินตามกระบวนการดังกล่าวแล้ว ผลที่เกิดขึ้นได้รับการยอมรับเห็นพ้องต้องกันเพียงใด หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สามารถมีเอกภาพในความแตกต่างเพียงใด (unity in diversity)

หากนำมาพิจารณากับพรรคการเมืองในประเทศไทยตามลำดับจะพบว่า

⁴¹ มหาอะไร, รวมพลคน นปช.และนักวิชาการเคลื่อนไหวแก้ รธน.ทั้งฉบับ[ออนไลน์], 2551. แหล่งที่มา http://maha-arai.blogspot.com/2010/03/blog-post_3076.html

⁴² วิสุทธิ์ โพธิ์แทน, คู่มือปฏิบัติหน้าที่สมาชิกรัฐสภา เรื่องการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองไทย (นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, 2544), หน้า 5.

- พรรคการเมืองส่วนใหญ่มีขั้นตอนในการพัฒนาอยู่ในขั้นแรกเท่านั้น ยังไม่สามารถสร้างความเป็นองค์กรหรือสถาบันที่มีความเข้มแข็งได้ เนื่องจากโอกาสในการที่จะทำให้พรรคการเมืองไทยมีเวลาพัฒนาอย่างต่อเนื่องยาวนานนั้นถูกขัดจังหวะจากการยึดอำนาจรัฐโดยคณะทหาร มีคำสั่งยกเลิกรัฐธรรมนูญและกฎหมายพรรคการเมือง รวมทั้งการห้ามพรรคการเมืองเกิดขึ้นหรือทำกิจกรรมทางการเมือง⁴³ ดังที่ปรากฏในช่วงเวลานับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ.2475 – พ.ศ.2524 หรือภายใต้ช่วงเวลาที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติพรรคการเมืองพ.ศ.2498 – พ.ศ.2517 และแม้ว่าภายหลังจากการประกาศพระราชบัญญัติพรรคการเมืองพ.ศ.2524 พรรคการเมืองไทยจะมีเวลาพัฒนาต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 30 ปี (พ.ศ.2524-2554)โดยมีช่วงเวลาที่ทำให้การพัฒนาของพรรคการเมืองเป็นไปอย่างไม่ต่อเนื่องอยู่บ้าง จากเหตุที่มีการทำรัฐประหารของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ(รสช.)ในปีพ.ศ.2534 และคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข(คมช.)ในปีพ.ศ.2549 ที่แม้ว่าจะไม่มีการยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุที่เคยเป็นมาในอดีตแต่ก็ทำให้พรรคการเมืองทั้งหลายต้องหยุดทำกิจกรรมทางการเมืองชั่วคราว แต่พรรคการเมืองไทยก็ยังไม่มีการพัฒนาไปสู่ความเป็นสถาบัน เนื่องจากพรรคการเมืองไทยยังไม่สามารถแสดงให้เห็นได้ว่ามีการทำงานที่มีความเชื่อมโยงกับประชาชน ซึ่งหลักการทำงานและสร้างอุดมการณ์ทางการเมืองของพรรคการเมืองร่วมกับสาธารณชน เป็นหลักการสำคัญเพราะพรรคการเมืองที่มีส่วนเชื่อมโยงระหว่างรัฐกับสังคมและ เป็นผู้ประสานงานระหว่างสภากับประชาชนในเขตเลือกตั้ง ซึ่งหมายความว่าพรรคการเมืองต้องมีการสื่อสารกับสังคม ที่อาจเป็นทั้งการสื่อสารทางตรงกับประชาชนโดยตรง หรือผ่านทางสื่อเพื่อให้ประชาชนเข้าใจแนวทางและความคิดเห็นของพรรค โดยประชาชนมีสิทธิที่จะใช้ดุลพินิจเห็นสมควรในการเข้าร่วมกิจกรรมกับพรรคต่างๆ หรือไม่ตามประสงค์⁴⁴

- ในส่วนของโครงสร้างภายในของพรรคการเมือง พรรคการเมืองไทยมีโครงสร้างภายในที่ชัดเจนและเป็นระบบยิ่งขึ้น ดังที่ได้มีการกำหนดรูปแบบให้พรรคการเมืองต้องปฏิบัติตามไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าพรรคการเมืองไทยมีการพัฒนาในด้านโครงสร้างของพรรคการเมืองตามรูปแบบที่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ขึ้นบ้าง ลักษณะของการบริหารงานยังคงเป็นแบบบนลงล่าง กล่าวคือ ผู้นำพรรคการเมืองมีอำนาจในการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของพรรคการเมืองโดยที่สมาชิกพรรคการเมืองอื่นแทบไม่มีส่วนร่วมแต่อย่างใด ผู้นำพรรคการเมืองจึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการดำเนินกิจกรรม

⁴³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 37-38.

⁴⁴ ธนชาติ แสงประดับ ธรรมโชติ, สังคมไทยในระยะเปลี่ยนผ่านกับบทบาทของพรรคการเมือง[ออนไลน์], 17 มกราคม 2554. แหล่งที่มา <http://www.prachatai3.info/journal/2011/01/32674>

ทางการเมือง ตลอดจนอนาคตของพรรคการเมือง⁴⁵ ทั้งนี้พรรคการเมืองยังจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์การประชาธิปไตยภายในพรรค ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้พรรคการเมืองต้องสร้างกลไกประชาธิปไตยภายในให้เกิดขึ้น ไม่ว่าการมีข้อบังคับของพรรค หรือกิจกรรมอื่นใดที่มีหลักการประชาธิปไตยเป็นองค์ประกอบพื้นฐานย่อมเป็นการส่งเสริมประชาธิปไตยทั้งสิ้น ดังนั้น พรรคการเมืองที่ฟังแต่คำสั่งผู้นำเพียงอย่างเดียวจึงเป็นพรรคการเมืองที่ไม่มีประชาธิปไตย⁴⁶ และไม่สามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นสถาบันของพรรคการเมืองได้

- ความสามารถในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของพรรคการเมืองก่อนการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 พรรคการเมืองไทยมีลักษณะเป็นพรรคทุน กล่าวคือ ผู้ที่มีบทบาทต่อทุนของพรรคจะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อพรรค⁴⁷ และมักจะไม่ดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองอย่างเป็นทางการ แต่ภายหลังจากการก้าวขึ้นมา มีบทบาททางการเมืองของพรรคไทยรักไทย จะเห็นได้ว่า กลุ่มทุนได้มีบทบาททางการเมืองอย่างเป็นทางการ โดยการดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ ภายในพรรคการเมือง และก้าวเข้ามาดำรงตำแหน่งสำคัญในทางการเมืองด้วย ทำให้ความสามารถในการตัดสินใจมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไป กลายเป็นการตัดสินใจโดยไม่ขึ้นอยู่กับอำนาจภายนอกพรรคการเมืองอีกต่อไป

- ความสามัคคีกลมเกลียวภายในพรรคการเมือง มีน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพรรคการเมืองขนาดใหญ่ที่มีจำนวนสมาชิกพรรคและมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นจำนวนมาก จะมีการแบ่งเป็นฝักฝ่าย หรือ แบ่งเป็นมุ้ง อย่างเห็นได้ชัด ในบางครั้งมติในการลงความคิดเห็นต่อนโยบายหรือกฎหมาย ขึ้นอยู่กับมติของกลุ่มมากกว่าที่จะเป็นมติของพรรคการเมือง

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า พรรคการเมืองไทยในปัจจุบัน ยังไม่สามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นสถาบันทางการเมืองได้ แม้ว่ากฎหมายพรรคการเมืองไทยฉบับปัจจุบันได้กำหนดมาตรการหลายอย่างเพื่อสร้างความเป็นประชาธิปไตยภายในพรรคการเมือง เพื่อให้พรรคการเมืองไทยพัฒนาไปสู่การเป็นสถาบันทางการเมืองดังมีลักษณะข้างต้น แต่ในความเป็นจริงที่รับรู้กันเป็นการทั่วไป ก็คือ พรรคการเมืองไทยส่วนใหญ่ยังคงห่างไกลกับคำว่าสถาบันยิ่งนัก เนื่องจากการประชุมใหญ่ของพรรคการเมืองหรือการประชุมคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง เป็นเพียงหนึ่ง

⁴⁵ กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย, หน้า 164.

⁴⁶ ธนชาติ แสงประดับ ธรรมโชติ, สังคมไทยในระยะเปลี่ยนผ่านกับบทบาทของพรรคการเมือง[ออนไลน์], 17 มกราคม 2554. แหล่งที่มา <http://www.prachatai3.info/journal/2011/01/32674>

⁴⁷ กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย, หน้า 161.

ในขั้นตอนดำเนินการตามแบบพิธีที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น หากได้มีผลเป็นการตัดสินใจโดยกรรมการบริหารพรรคหรือมวลหมู่สมาชิกพรรคอย่างอิสระแต่อย่างใดไม่ หากแต่เป็นการลงมติเลือกหรือวินิจฉัยตามโพล หรือใบสั่งที่ผู้มีอำนาจครอบงำพรรคตัวจริงสั่งการมาเท่านั้น⁴⁸ แต่ทั้งนี้ พรรคการเมืองต่าง ๆ ไม่ว่าจะมีความคิดอย่างไร และไม่ว่าสภาพข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการบริหารงานของพรรคการเมืองนั้น ๆ จะเป็นเช่นไร ก็ล้วนแล้วแต่มีโอกาสที่จะพัฒนาไปสู่สภาวะการเป็นสถาบันได้ หากสามารถดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาที่ยาวนานพอสมควรที่จะให้เกิดการพัฒนาตนเอง⁴⁹

หากพิจารณาตามกรอบความคิดข้างต้น การยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุการกระทำผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง ดังที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 237 ก็ทำให้พรรคการเมืองไม่สามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นสถาบันทางการเมืองด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุผลที่ว่า ภายหลังจากการยุบพรรคการเมือง พรรคการเมืองไทยยังไม่สามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นสถาบันทางการเมืองตามเงื่อนไขดังกล่าวได้ พรรคการเมืองไทยยังคงมีลักษณะที่ไม่แตกต่างจากช่วงเวลาก่อนที่จะมีการยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุการกระทำผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง ทั้งมีการพัฒนาลักษณะของพรรคการเมืองที่ไม่ส่งเสริมความเป็นสถาบันทางการเมืองยิ่งกว่าเดิม และยังส่งผลกระทบต่อระบบการเมืองไทยอีกด้วย ซึ่งจะกล่าวในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การยุบพรรคการเมืองไม่เป็นการแก้ไขปัญหาทางการเมือง แต่ทำให้เกิดความเป็นพรรคการเมืองนอมินี (Nominee) ซึ่งทำให้ปัญหาทางการเมืองที่มีความขัดแย้งแบ่งเป็นสองขั้วยังคงอยู่ และทำให้ไม่สามารถเห็นความเปลี่ยนแปลงในแง่ของอุดมการณ์หรือนโยบายของพรรคการเมือง สิ่งเดียวที่เปลี่ยนแปลงคือ ชื่อและชื่อย่อพรรคการเมือง สัญลักษณ์พรรคการเมือง ตามที่กฎหมายพรรคการเมืองกำหนดไว้เป็นข้อห้ามมิให้มีการใช้ซ้ำเท่านั้น

สมัคร สุนทรเวช เคยให้ความเห็นยอมรับว่า เขารับตำแหน่งหัวหน้าพรรคพลังประชาชน เพราะได้รับการขอร้องจาก พ.ต.ท.ทักษิณ และมองว่า พ.ต.ท.ทักษิณ ไม่ได้รับความเป็น

⁴⁸ ณรงค์เดช สุโขษิต “รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง แนวทางการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง, สถาบันพระปกเกล้า” หน้า 33. (เอกสารประกอบการตีพิมพ์)

⁴⁹ กนก วงษ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทย, หน้า 339.

ธรรม การเป็นนอมินีไม่ใช่คำที่เลวทรามต่ำช้า และย้ำว่านอมินีเป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจบ้านเมืองของไทย ทำให้เจริญจากที่ต่างชาติเข้ามาลงทุนในประเทศไทยผ่านการเป็นนอมินี⁵⁰

บรรหาร ศิลปอาชา ได้ให้ความเห็นว่า “ต่อจากนี้ไปบ้านเมืองจะยุ่ง แล้วยนอมินีจะเกิดขึ้นทั่วประเทศ หากสามัญก๊อกล็อกก็จะเอาภริยาหรือลูกลงแทน นอมินีจะมีอยู่ทั่วประเทศไปหมด จากนั้นคนสุพรรณบุรีไม่ขาดคนของศิลปอา นอมินีได้เกิดขึ้นแล้ว ผมได้วางคนไว้เรียบร้อยแล้ว สำหรับการตั้งพรรค ชื่อพรรคก็เรียบร้อยแล้ว ผมว่าการเมืองเลวร้ายลงทุกวัน อย่างมาตรา 237 อย่างที่รู้จักกัน”⁵¹

พงศ์เทพ เทพกาญจนา ได้ให้ความเห็นว่า “ไม่มีใครปฏิเสธได้ถึงบทบาทและความสำคัญของ ดร.ทักษิณ ต่อการเมืองไทย เพราะยังมีความสำคัญอยู่มาก จากการเป็นหัวหน้าพรรคการเมืองที่ได้รับความนิยมจากประชาชนมากที่สุดในประวัติศาสตร์ไทย เป็นนายกรัฐมนตรีที่ทำอะไรไว้เยอะ มีคนรักมากแต่ก็มีคนต่อต้านหลายกลุ่มด้วยกันถ้าใครคิดจะศึกษาการเมืองไทยในช่วงนี้แล้วปฏิเสธเรื่องนี้ ก็คงศึกษาไปได้ผิวเผินมาก เพราะไม่เฉพาะเรื่องบุคคล แต่แนวคิดต่างๆ ในการทำงาน ก็ยังตกทอดมาถึงปัจจุบัน ตกทอดมาถึงพรรคเพื่อไทย หรือแม้กระทั่งรัฐบาลนี้ก็ยังทำตามแนวคิดของ ดร.ทักษิณ หลายเรื่อง”⁵²

อนงค์วรรณ เทพสุทิน ได้ให้ความเห็นว่า เสียใจที่ต้องมารับผลการกระทำที่ตัวเองไม่ได้ก่อไว้ อย่างไรก็ตามยอมรับว่าเป็นห่วงสมาชิกพรรคและเตรียมให้สมาชิกย้ายไปอยู่พรรคใหม่ที่ได้มีการจดทะเบียนไว้เรียบร้อยแล้ว ชื่อว่าพรรคภูมิใจไทย โดยนางพรทิภา นาคาศัย ส.ส.ชัยนาท ภรรยาของนายอนุชา นาคาศัย อดีตกรรมการบริหารพรรคไทยรักไทยเป็นหัวหน้าพรรค⁵³

รสนา โตสิตระกูล ได้กล่าวให้ความเห็นว่า แม้ว่าศาลรัฐธรรมนูญจะตัดสินยุบพรรค แต่สถานการณ์ก็ยังไม่ดีขึ้น เพราะนักการเมืองในสังกัดพรรคพลังประชาชนเดิม คงจะกลับมาใช้อำนาจจัดตั้งรัฐบาลได้อีก ขณะที่กลุ่มพธม. ก็ยื่นยันมาโดยตลอดว่าต่อต้านรัฐบาลนอมินี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵⁰ ASTV ผู้จัดการออนไลน์, ช่วงหนึ่งของ “สมัคร”บนเก้าอี้ นายกษ ความซุ่มซ่าม ความตีปรากฎ[ออนไลน์], 25 พฤศจิกายน 2552. แหล่งที่มา <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9520000142849>

⁵¹ “ยุบชาติไทย...ตายยกครัว ปลายโหล่งดำประท้วง,” โพสต์ทูเดย์ (3 ธันวาคม 2551): พ4.

⁵² ประชาชาติธุรกิจออนไลน์, สัมภาษณ์เต็มอิม พงศ์เทพ เทพกาญจนา วิเคราะห์เพื่อไทย ไชรหัสแก่รัฐธรรมนูญ[ออนไลน์], 3 กุมภาพันธ์ 2554. แหล่งที่มา http://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1296707723&grpid=05&catid=04

⁵³ “อนงค์วรรณนำตาคลอเข้า ตั้งภูมิใจไทยสานต่อ,” โพสต์ทูเดย์ (3 ธันวาคม 2551): พ4.

หรือรัฐบาลหุ่นเชิด หากยังมีการโหวตนายกฯ จากพลังประชาชน สภาพการณ์คงไม่แปลกแตกต่างจากเดิมอย่างที่เข้ามา⁵⁴

สมศักดิ์ ปรีศนันท์กุล ได้ให้ความเห็นว่า “บทบาทของอดีตแกนนำพรรคชาติไทยเดิมเอาเข้าจริง ๆ ไม่สามารถทำอะไรได้มากนัก เพราะถูกตัดสิทธิทางการเมืองทั้งหมด ไปหาเสียงไม่ได้ เพราะถ้าทำก็กลายเป็นปัญหาเข้ามา ดังนั้นเท่าที่ทำได้คือ เป็นกำลังใจให้ผ่านทางโทรศัพท์ในเรื่องของยุทธวิธี แต่จะไปบอกให้ไปสานต่องานของพรรคชาติไทยในอดีตอย่างเป็นทางการคงไม่ได้ ไม่งั้นจะมีการกล่าวหาว่าเป็นนอมินีกันอีก ซึ่งมันผิดกฎหมายอีก เพียงแค่ไม่ให้เราทำกิจกรรมทางการเมืองก็ครอบคลุมพอแล้ว และไม่รู้เหมือนกันว่าการให้คำปรึกษาจะถือว่าเป็นกิจกรรมทางการเมืองหรือไม่ แต่จะมาห้ามนักการเมืองไม่ให้พูด หยัดไม่ให้คิด ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน กฎหมายแบบนี้รับไม่ได้”⁵⁵

2. การยุบพรรคการเมืองส่งผลให้ระบบการเมืองไทยต้องเผชิญกับปัญหาความไม่แน่นอน

ผลจากการยุบพรรคได้ทำให้เกิดการย้ายพรรคการเมือง ทั้งการย้ายไปอยู่กับกลุ่มพรรคร่วมรัฐบาลเดิม และการย้ายไปอยู่กับพรรคประชาธิปไตย และจะมีการเลือกนายกรัฐมนตรีคนใหม่เกิดขึ้น ซึ่งฝ่ายเสื้อแดงได้ประกาศจะระดมพลทั่วประเทศมาชุมนุมยึดเยื่อที่สนามหลวง และมาปิดล้อมสภาเพื่อสนับสนุนนายกรัฐมนตรีจากพรรคพลังประชาชนเดิม ขณะเดียวกันฝ่ายปชท.ก็ประกาศจะเรียกชุมนุมใหญ่อีกครั้งหนึ่งที่หากนายกรัฐมนตรีคนใหม่มาจาก “ระบอบทักษิณ”⁵⁶

จาตุรนต์ ฉายแสง ได้แสดงความเห็นไว้ว่า “ระบบกฎหมายนี้ ไม่ได้คำนึงว่าจะเกิดอะไรขึ้นกับสมาชิกพรรค ไม่สนใจไยดีว่าสมาชิกพรรคจำนวนมากที่มารวมตัวกันจัดตั้งพรรคการเมืองเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดความเป็นไปของบ้านเมือง ต้องเสียโอกาสไป ระบบพรรคการเมืองที่เป็นส่วนประกอบสำคัญของระบบรัฐสภาจะอ่อนแอลง เมื่อกฎหมายไม่เป็นเหตุเป็นผล ไม่เป็นธรรม คนที่ไม่ได้กระทำผิดก็อาจถูกกลงโทษถึงขั้นร้ายแรง ในขณะที่คนซื้อเสียงอีกจำนวนมากไม่ถูกกลงโทษ กฎหมายนี้จึงไม่สามารถป้องกันการซื้อเสียงหรือการทุจริตในการเลือกตั้งได้เลย หากเกิดการใช้ระบบกฎหมายนี้ดังกล่าวเป็นจริง สิ่งที่จะตามมาคือ วิกฤตทางการเมืองครั้งใหญ่ จะเกิดความไม่มั่งคั่งร่ำรวยทางการเมืองอย่างรุนแรง ซ้ำเติมปัญหาเศรษฐกิจของประเทศให้

⁵⁴ “นักวิชาการยัน ยุบพรรคไม่แก้ แค่ชะลอปัญหา,” โพสต์ทูเดย์ (3 ธันวาคม 2551): A5.

⁵⁵ “ใจซู้ๆ ของขุนพลชาติไทย ความตายของพวกเราคู่มา,” โพสต์ทูเดย์ (6 ธันวาคม 2551): A4.

⁵⁶ ชัดตาทัพบ, “วิกฤตการเมืองขณะนี้ ฟ้าหลังฝนหรือรอฝนสั่งฟ้า,” แนวหน้า (8 ธันวาคม 2551): 3.

หนักหนาเลวร้ายยิ่งขึ้น ผู้คนหมดความเชื่อถือในระบบการปกครองและกติกาของประเทศ จะเกิดความแตกแยกในสังคมอย่างยากจะแก้ไขเยียวยา โดยไม่มีใครรู้ว่าจะพัฒนาไปในรูปแบบใด”⁵⁷

3. การยุบพรรคการเมืองทำให้ความเป็นสถาบันของพรรคการเมืองลดลง และทำให้พรรคการเมืองไม่พัฒนา

พงศ์เทพ เทพกาญจนา ได้ให้ความเห็นว่า การยุบพรรคทำให้ความเป็นองค์กรพรรคการเมืองลดความมั่นคงลง การพัฒนาในทุกเรื่องจะต้องใช้ระยะเวลาและความต่อเนื่อง พรรคการเมืองก็เช่นเดียวกัน ประเทศที่พัฒนาแล้ว ไม่มีที่ไหนที่เขายุบพรรคการเมืองด้วยเหตุเล็กน้อยอย่างประเทศไทย ในสหภาพยุโรปการยุบพรรคการเมืองเป็นมาตรการที่ใช้เฉพาะในกรณีที่น่ารังเกียจอย่างยิ่งเท่านั้น และพรรคการเมืองที่ถูกยุบยังนำคดีไปฟ้องต่อศาลสิทธิมนุษยชนแห่งสหภาพยุโรปได้ ในสหรัฐอเมริกา กรณีวอเตอร์เกต ที่ประธานาธิบดีริชาร์ด เอ็ม. นิกสัน แห่งพรรครีพับลิกัน ถูกกล่าวหาว่าส่งคนไปดักฟังการประชุมเกี่ยวกับการเลือกตั้งของพรรคเดโมแครต เพื่อประโยชน์ในการเลือกตั้ง จนประธานาธิบดีนิกสันต้องลาออกจากตำแหน่ง ศาลก็ไม่ได้ยุบพรรครีพับลิกันหรือแม้แต่จะคิดยุบพรรครีพับลิกัน พรรคการเมืองไม่ใช่เป็นของหัวหน้าพรรคหรือกรรมการบริหารพรรค บุคคลเหล่านี้มาบริหารพรรคชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น พรรคหลายพรรคเกิดมาก่อนกรรมการบริหารเสียอีก ถ้าหัวหน้าพรรคหรือกรรมการบริหารคนใดทำอะไรผิดก็ควรต้องรับผิดชอบเป็นการส่วนตัว ไม่ใช่ไปลงโทษพรรคด้วยการยุบพรรค ซึ่งกระทบถึงสมาชิกอีกมากมายซึ่งไม่ได้มีส่วนรู้เห็นด้วย และยังเป็นการทำลายกลไกทางการเมืองที่สำคัญของประเทศ⁵⁸

การ์ตอง(นามปากกา) ได้ให้ความเห็นว่า ประชาชนเข้ามามีบทบาททางการเมืองผ่านพรรคการเมืองโครงสร้างพรรคการเมืองจึงออกมาในรูปสมาชิกพรรค เลือกคนกลุ่มหนึ่งขึ้นมาบริหารพรรค เรียกว่าคณะกรรมการบริหารนั้นเป็นการจัดตั้งพรรคการเมืองตามกติกาประชาธิปไตยสากล ด้วยโครงสร้างและกติกาแบบนี้ พรรคการเมืองจึงไม่ใช่ของหัวหน้าพรรคหรือกรรมการบริหาร แต่เป็นของสมาชิกพรรคซึ่งกระจายไปทั่วประเทศ ไปทุกสาขาอาชีพ โดยมีแนวความคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองเป็นสายใยเชื่อมโยงให้ผูกพันในฐานะสมาชิกพรรคเดียวกันพรรคการเมืองจึงเป็นสถาบันการยุบพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่งเป็นเรื่องที่ทำได้ยากหรือทำไม่ได้เลย เพราะส่งผลกระทบต่อประชาชนในวงกว้าง เท่ากับเป็นการขัดขวางอุดมการณ์

⁵⁷ จาตุรนต์ ฉายแสง, ยุบพรรคกติกาที่ไม่เป็นประชาธิปไตย[ออนไลน์], 7 เมษายน 2551. แหล่งที่มา <http://www.prachatai.com/05web/th/home/11778>

⁵⁸ พงศ์เทพ เทพกาญจนา, “ยุบพรรค ที่เสียหายหนักคือประเทศและประชาชน,” มติชน (28 มกราคม 2551):

ต่อต้านแนวความคิดของสมาชิกพรรค เป็นเรื่องที่ขัดกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งต้องยึดมั่นในเสรีภาพทางความคิดแต่ประเทศไทยเรา การยุบพรรคดำเนินไปโดยไม่มีอะไรขึ้นมา เหตุผลที่ถูกยุบคือมีกรรมการบริหารพรรคการเมืองคนหนึ่งไปทำผิดกฎหมายเลือกตั้ง ซึ่งเป็นเหตุผลที่ง่ายตาย พรรคการเมืองซึ่งเป็นสถาบันของสมาชิกทั้งประเทศต้องถูกยุบด้วยความผิดของคนคนเดียว ความเป็นสถาบันของพรรคการเมืองไทยจึงมีความเปราะบางยิ่ง เมื่อสถาบันพรรคการเมืองอ่อนแอ ย่อมส่งผลกระทบต่อการเมืองในภาพรวม และสะท้อนต่อความเป็นไปของประเทศ เพราะไม่ว่าสถาบันพรรคการเมืองจะดีร้ายอย่างไร ด้วยกฎกติกาประชาธิปไตย พรรคการเมืองหนึ่งไม่พ้นที่จะเป็นกลไกสำคัญของการบริหารจัดการประเทศ⁵⁹

4. หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง ขัดต่อหลักการพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ

ปัญหา คือ บทบัญญัติมาตรา 237 ขยายขอบเขตความรับผิดชอบของพรรคการเมืองออกไปยิ่งกว่าคำวินิจฉัยคณะตุลาการรัฐธรรมนูญที่ 3-5/2550 เสียอีก เพราะในคำวินิจฉัยนั้น คณะตุลาการรัฐธรรมนูญยังต้องพิจารณาว่าการกระทำผิดเข้าลักษณะที่จะผูกพันพรรคการเมืองอันเป็นนิติบุคคลหรือไม่ พรรคการเมืองต้องกระทำผิดก่อน จึงจะลงโทษพรรคด้วยการยุบได้ แต่มาตรา 237 บัญญัติว่าการกระทำของบุคคลนั้น “ให้ถือว่าพรรคการเมืองนั้นกระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ ตามมาตรา 68” คือเป็นการกระทำของพรรคการเมืองเลย เป็นบทสันนิษฐานเด็ดขาด มาตรา 237 จึงลงโทษบุคคลจำนวนมากในพรรคการเมืองนั้นที่มีได้กระทำผิด และไม่มีหน้าที่ดูแลพฤติกรรมของผู้สมัครเลือกตั้ง โดยไม่ได้พิจารณาหลักกฎหมายในเรื่องการกระทำผิดและความรับผิดชอบนิติบุคคลเลยแม้แต่น้อย กลายเป็นว่าต่อให้กรรมการเพียงคนเดียวรู้เห็นการทุจริต ต้องถูกยุบทั้งพรรค ทั้งที่ผู้แทนพรรคการเมืองยังไม่รับทราบแต่อย่างใด⁶⁰

แถลงการณ์ของ 5 อาจารย์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ให้ความคิดเห็นไว้ดังมีใจความว่า “เมื่อพิเคราะห์หลักการพื้นฐานของรัฐธรรมนูญแล้ว ย่อมจะเห็นได้ว่าบทบัญญัติมาตรา 237 ของรัฐธรรมนูญ หากพิจารณาแต่เฉพาะถ้อยคำย่อมนัดกับคุณค่าพื้นฐานในตัวรัฐธรรมนูญเอง ซึ่งหมายความว่าผู้ร่างรัฐธรรมนูญได้บัญญัติรายละเอียดเกี่ยวกับ

⁵⁹ การ์ตอง, “บรรหาร ศิลปอาชา ต้องสู้เพื่อพรรคชาติไทย,” มติชน (23 ธันวาคม 2551): 6.

⁶⁰ เข็มทอง ต้นสกุลรุ่งเรือง, “ผลของการยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 237 ต่อสิทธิเสรีภาพและประชาธิปไตยของประชาชนชาวไทย,” เอกสารประกอบคำบรรยายในการประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ 9 เสนอที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2-3 ธันวาคม 2551.

การยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิกรรมการบริหารพรรคการเมืองไม่ถูกต้องตามหลักการที่ตนเองได้ประกาศไว้ เพราะการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองที่ไม่ได้รู้เห็นกับการกระทำความผิด จะถือว่าเป็นการกระทำตามหลักนิติธรรมไม่ได้ การที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้ถือว่าการกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งโดยที่หัวหน้าพรรคการเมืองหรือกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้นรู้เห็นแล้วปล่อยให้ลอยละลือเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งไม่ได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และจะต้องดำเนินการยุบพรรคการเมืองนั้น เป็นการบัญญัติรัฐธรรมนูญจำกัดตัดถอนสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรกว่าเหตุจึงขัดกับหลักประชาธิปไตยและหลักการประกันสิทธิและเสรีภาพของบุคคล กรณีที่บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญขัดกันเองเช่นนี้ องค์การที่มีอำนาจตามกฎหมายย่อมจะต้องตีความบทบัญญัติที่เป็นรายละเอียดให้สอดคล้องกับบทบัญญัติที่เป็นหลักการ โดยจำกัดผลการใช้บังคับของบทบัญญัติที่เป็นรายละเอียดลง โดยอาศัยเหตุผลตามหลักวิชาที่ได้แสดงให้เห็นโดยสังเขปข้างต้น จึงมีความเห็นว่าเป็นกรณีที่กรรมการบริหารพรรคคนหนึ่งกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้งแล้วถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง โดยที่หัวหน้าพรรคการเมืองหรือกรรมการบริหารพรรคการเมืองนั้นไม่ได้มีส่วนรู้เห็นด้วย ย่อมถือไม่ได้ว่าการกระทำความผิดดังกล่าวเป็นการกระทำของพรรคการเมืองนั้น และเมื่อถือไม่ได้ว่าเป็นการกระทำของพรรคการเมืองเสียแล้ว จึงไม่มีกรณีที่จะต้องวินิจฉัยว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการที่ไม่เป็นไปตามวิถีทางตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญหรือไม่ และด้วยเหตุดังกล่าวจึงจะดำเนินการยุบพรรคการเมืองนั้นไม่ได้ การใช้และการตีความกฎหมายเช่นนี้ย่อมสอดคล้องกับหลักเหตุผลและหลักการประกันสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 29 กล่าวคือ คณะกรรมการการเลือกตั้งในฐานะองค์กรที่ริเริ่มกระบวนการยุบพรรคการเมืองย่อมมีดุลพินิจที่จะพิจารณาได้ว่าการกระทำของบุคคลหรือของพรรคการเมืองนั้นถึงขนาดที่สมควรจะต้องดำเนินการยุบพรรคการเมืองหรือไม่ และหากเป็นกรณีที่คณะกรรมการการเลือกตั้งได้ใช้ดุลพินิจริเริ่มกระบวนการยุบพรรคการเมืองแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญย่อมมีดุลพินิจในการวินิจฉัยในทำนองเดียวกัน”⁶¹

นอกจากนี้ มาตรการยุบพรรคการเมืองก็ยังคงมิใช่มาตรการที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพน้อยที่สุด เพราะการยุบพรรคการเมืองนั้นกระทบต่อเสรีภาพในการดำรงอยู่ของพรรคการเมือง และเสรีภาพในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในนามพรรคการเมืองของบรรดาสมาชิก

⁶¹ นิติราษฎร์, แดงการณของคณาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฉบับที่ 6 การตีความกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ(ออนไลน์), 2551. แหล่งที่มา <http://www.enlightened-jurists.com>

ของพรรคการเมืองนั้น ๆ ซึ่งมีได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิดด้วยเลย แต่ทั้งนี้ สมมุติเรา ยอมรับว่า มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้มาตรการที่รุนแรง ขจัดการซื้อสิทธิขายเสียง และต้อง ลงโทษกรรมการบริหารพรรคเพราะปล่อยปละละเลยไม่ทำหน้าที่ควบคุมตนเอง ก็ตาม เป้าหมาย ดังกล่าวก็อาจทำให้พรรคได้ด้วยการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของหัวหน้า พรรคและกรรมการบริหาร พรรคเหล่านั้น โดยไม่ต้องสั่งยุบพรรคการเมือง ซึ่งสมาชิกทุกคนของพรรคย่อมได้รับผลกระทบ โดยตรง ดังนั้น การยุบพรรคการเมืองในกรณีนี้ จึงไม่สอดคล้องกับหลักความได้สัดส่วนเพราะมิได้ มีความจำเป็นต้องใช้มาตรการ ที่รุนแรงเช่นนั้นและที่สำคัญ เมื่อพิจารณาในมิติความสัมพันธ์ ระหว่างด้านหนึ่งคือ พฤติการณ์และความร้ายแรงของการกระทำทุจริตเลือกตั้งโดยผู้สมัครราย เดียวหรือ สองราย ทำการทุจริตในเขตเลือกตั้งเดียว ซึ่งแม้อาจจะกระทบต่อความสุจริตและเที่ยง ธรรมในผลการเลือกตั้งทั้งในระบบ แบ่งเขตและระบบสัดส่วนสำหรับคะแนนเสียงที่มาจากเขต เลือกตั้งนั้น ๆ ก็ตาม หรือแม้พรรคการเมืองจะได้ประโยชน์จากการที่มี ส.ส. มากขึ้นอีกหนึ่งหรือ สองคนก็ตาม กับอีกด้านหนึ่งคือ ผลกระทบที่มีต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคล คือ นิติบุคคลพรรค การเมืองที่ต้องถูกยุบไป และบุคคลต่าง ๆ ที่ประกอบกันเข้าเป็นสมาชิกพรรคการเมืองซึ่งต้องถูก ยุบการรวมกลุ่มทางการเมืองไป ทั้ง ๆ ที่สมาชิกเหล่านั้นมิได้กระทำผิดและมิได้มีหน้าที่ในการ ควบคุมมิให้ผู้สมัคร ของพรรคกระทำผิดกฎหมายเลือกตั้งแล้ว จะเห็นได้ว่า เป็นการบังคับใช้ กฎหมายที่รุนแรงเกินไป ไม่ได้สัดส่วนกับพฤติการณ์และความเกี่ยวข้องกับกระทำความผิด⁶²

5. การทำคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมีข้อขัดแย้งหลักการพื้นฐานของ รัฐธรรมนูญ

การที่ศาลรัฐธรรมนูญเลือกใช้วิธีตีความรัฐธรรมนูญที่ไม่เหมาะสมในการ ตีความบทบัญญัติรัฐธรรมนูญมาตรา 237 วรรคสองในคดียุบพรรคการเมืองทั้งสามพรรคดังกล่าว นั้น ศาลรัฐธรรมนูญใช้วิธีตีความตามลายลักษณ์อักษร (Textual Interpretation) อาทิ การ ตีความ คำว่า “เป็นที่สุด” ของคำวินิจฉัยของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ในการสั่งเพิกถอนสิทธิ เลือกตั้งของผู้สมัครตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 239 ว่า “ศาลรัฐธรรมนูญย่อมไม่มีอำนาจเข้าไป ตรวจสอบหรือเปลี่ยนแปลงในเนื้อหาและดุลพินิจในคำวินิจฉัย...ดังกล่าวได้” ประกอบ กับการ ตีความโดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของผู้ร่างรัฐธรรมนูญในการบัญญัติความ มาตรา 237 (Original- Intent Interpretation) อาทิ การอาร์มภบทในตอนต้นของคำวินิจฉัยถึงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และในอีกหลายตอน ว่า”มีเจตนารมณ์จะให้การเลือกตั้งของประเทศเป็นไปโดยสุจริตและเที่ยง

⁶² ณรงค์เดช สุโขมณี, บทวิเคราะห์การยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 237 วรรคสอง(ตอนที่ 1)[ออนไลน์],

ธรรม...จึงได้กำหนดมาตรการป้องกันและกำหนดวิธีการลงโทษไว้อย่างชัดเจนและ เข้มงวด...เพื่อไม่ให้เกิดการซื้อสิทธิซื้อใจในการเลือกตั้ง.. เป็นเรื่องร้ายแรง...” และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การตีความให้กรรมการบริหารพรรคทุกคนต้องถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งโดย อัตโนมติเมื่อศาลวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมืองนั้น อันนำมาซึ่งผลของการตีความและบังคับใช้กฎหมายที่มีลักษณะเป็นการละเมิดสิทธิ เสรีภาพของปัจเจกชนเกินสมควร ขัดต่อหลักความเสมอภาค หลักความได้สัดส่วน หลักนิติธรรมและหลักนิติรัฐ⁶³ ทั้งนี้ ความสมบูรณ์ของระบบกฎหมายมิใช่แสดงออกจากการที่มันทำงานอย่างมีความเด็ดขาดแน่นอนในแง่ผลลัพธ์แห่งการปรับใช้กฎหมายท่ามกลางความขัดแย้งทางกฎหมาย ทว่าอยู่ที่การให้เหตุผลอย่างกระจ่างชัดในลักษณะการสื่อสารสนทนา(discursive clarification) เกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่ถูกต้องตรงกับปัญหาและประเด็นทางกฎหมายเพื่อให้ฝ่ายที่ได้รับผลกระทบสามารถเกิดความเชื่อมั่นว่า จากกระบวนการที่เป็นประเด็นในคำตัดสินของศาล มีเพียงเหตุผลที่สอดคล้องกับปัญหาเท่านั้นที่จะเป็นตัวตัดสินความถูกต้องที่สำคัญ หาใช่เหตุผลที่เป็นไปตามอำเภอใจไม่⁶⁴

มาตรา 237 นั้น ลงโทษทั้งผู้ทำผิดและผู้ที่ไม่มีส่วนรู้เห็น บทลงโทษผู้ทำผิดนั้น ย่อมทำให้ผู้ที่คิดจะกระทำผิดนั้นหวาดเกรงไม่กล้ากระทำ แต่การจะลงโทษผู้ที่ไม่มีส่วนรู้เห็นด้วยหรือไม่นั้น ไม่ได้ทำให้ผู้ที่กระทำผิดจะเกรงเกรงแต่อย่างใด เพราะตนไม่ได้รับผลร้ายนั้นด้วย มาตรการดังกล่าวจึงเห็นได้ว่าแม้จะมีประสิทธิภาพเพราะลงโทษผู้กระทำผิดได้ แต่กลับเกินความจำเป็นไป เพราะลงโทษผู้บริสุทธิ์ต่างๆ ที่ไม่มีผลต่อการป้องกันและปราบปรามการทุจริตนั้น เมื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพของมาตรา 237 และผลร้ายแก่สิทธิเสรีภาพของประชาชนแล้ว ยังมีมาตรการอื่นที่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ให้การเมืองโปร่งใสได้เช่นกัน โดยไม่จำเป็นต้องกระทบสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นจำนวนมากหรือกว้างขวางเช่นมาตรา 237 ดังนั้น มาตรการยุบพรรคการเมืองเนื่องมาจากการกระทำผิดกฎหมายเลือกตั้งของผู้บริหารจึงมิใช่มาตรการที่จำเป็น

⁶³ เรื่องเดียวกัน

⁶⁴ Helen M.Stacy, *Postmodernism and Law : Jurisprudence in a Fragmenting World* (Aldershot:

จากที่กล่าวมาทั้งหมด สามารถตอบสนองมูติฐานของการวิจัย 2 ข้อได้ดังนี้

1. การยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 237 ตั้งอยู่บนแนวคิดในการใช้กฎหมายแก้ปัญหาพฤติกรรมนักรบการเมืองจากการกระทำ ความผิดในกฎหมายเลือกตั้ง แต่ในทางปฏิบัติกลับไม่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ดังกล่าวแต่อย่างใด กล่าวคือ

การเลือกตั้งซ่อมในหลายพื้นที่ที่ผ่านมา เป็นเครื่องบ่งชี้ว่า พฤติกรรมของ นักรบเมืองที่จะต้องมีการกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้งในระหว่างการหาเสียงเลือกตั้ง ยังคงมีอยู่เหมือนเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลง แต่อย่างใด ทำให้การใช้มาตรการยุบพรรคการเมืองไม่สามารถแก้ไขปัญหาการกระทำผิดในกฎหมายเลือกตั้งได้

นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งพรรคการเมืองขึ้นมาแทนที่พรรคการเมืองที่ถูกยุบไป ซึ่งยังดำรงอุดมการณ์และแนวทางของนโยบายพรรคเช่นเดิม ทำให้ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด การยุบพรรคการเมืองจึงไม่เป็นการแก้ไขปัญหาทางการเมือง แต่ทำให้เกิดความเป็นพรรคการเมืองนอมินี (Nominee) ซึ่งทำให้ปัญหาทางการเมืองที่มีความขัดแย้งแบ่งเป็นสองขั้วยังคงอยู่ และทำให้ไม่สามารถเห็นความเปลี่ยนแปลงในแง่ของอุดมการณ์หรือนโยบายของพรรคการเมือง สิ่งเดียวที่เปลี่ยนแปลงคือ ชื่อและชื่อย่อพรรคการเมือง สัญลักษณ์พรรคการเมือง ตามที่กฎหมายพรรคการเมืองกำหนดไว้เป็นข้อห้ามมิให้มีการใช้ซ้ำ

2. การยุบพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 237 ถึงแม้จะมีเจตนารมณ์ในการปรับแก้พฤติกรรมของนักรบเมือง แต่ผลกระทบบกลับกลายเป็นเครื่องมือเหนี่ยวรั้งการพัฒนาระบบพรรคการเมืองในสังคมไทย กล่าวคือ

ลักษณะของพรรคการเมืองในประเทศประชาธิปไตยตะวันตก ที่เกิดขึ้นโดยอาศัย สิทธิตามธรรมชาติ (Natural Creature) โดยมีกฎหมายเป็นเพียงปัจจัยแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อ พรรคการเมือง ในแง่ของการเข้าไปควบคุมกิจการและการดำเนินงานในบางเรื่องของพรรค การเมือง เช่น การสมัครรับเลือกตั้ง หรือ การกำหนดรูปแบบการดำเนินกิจกรรมของพรรคการเมือง บางประการเท่านั้น ซึ่งมีความแตกต่างจากพรรคการเมืองไทย ที่มีลักษณะเป็นพรรคที่เกิดขึ้นและ สิ้นสุดโดยอาศัยกฎหมายเป็นฐาน กล่าวคือ หากปราศจากกฎหมายพรรคการเมืองที่ให้สิทธิแก่ ประชาชนในการตั้งพรรคการเมืองแล้ว ประชาชนย่อมไม่สามารถตั้งพรรคการเมืองได้ หรือในกรณี ที่กฎหมายพรรคการเมืองให้สิทธิการจัดตั้งพรรคการเมืองไว้ การตั้งพรรคการเมืองก็จะต้องทำ

ภายใต้กรอบของกฎหมายเท่านั้น จึงอาจเรียกได้ว่าพรรคการเมืองไทยเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยกฎหมาย (Legal Creature)

เหตุแห่งการยุบเลิกพรรคการเมืองในประเทศประชาธิปไตยต่าง ๆ เช่น ประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน และประเทศสาธารณรัฐเกาหลี จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อเหตุอันจำเป็นที่จะต้องรักษาไว้ซึ่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยหรือเป็นกรณีให้เห็นได้ว่าพรรคการเมืองนั้นไม่ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองต่อไปแล้วเท่านั้น เพราะการยุบพรรคการเมืองนอกจากจะทำลายสถาบันทางการเมืองลงแล้วยังมีผลเป็นการทำลายเสรีภาพในการรวมตัวกันเพื่อสร้างเจตจำนงทางการเมืองของราษฎรซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยอีกด้วย การตีความกฎหมายเกณฑ์เกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองจึงไม่สามารถทำได้โดยการใช้ข้อวินิจฉัยเท่านั้น แต่จะต้องคำนึงถึงหลักการอันเป็นรากฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ตลอดจนสิทธิทางการเมืองของปัจเจกบุคคลประกอบด้วยเสมอ

เหตุแห่งการยุบเลิกพรรคการเมืองของไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 นั้นมีความแตกต่างจากเหตุแห่งการยุบเลิกพรรคการเมืองในต่างประเทศ โดยการกระทำที่อาจนำไปสู่การยุบพรรคการเมืองได้นั้น เกิดขึ้นเมื่อพรรคการเมืองไม่จัดทำรายงานเกี่ยวกับใช้จ่ายเงินที่ได้รับ การสนับสนุนต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งภายในระยะเวลาที่กำหนด, ไม่จัดทำรายงานการดำเนินกิจการของพรรคการเมืองในรอบปีและแจ้งให้นายทะเบียนทราบภายในระยะเวลาที่กำหนด, ในกรณีที่มีการกระทำอันอาจเป็นปฏิปักษ์ต่อวิถีทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือกระทำการอันอาจเป็นภัยต่อเศรษฐกิจแห่งชาติหรือความมั่นคงของประเทศ หรือกระทำการที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน โดยองค์กรที่มีอำนาจในการทำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมืองอย่างศาลรัฐธรรมนูญ ได้แต่ทำคำวินิจฉัยไปตามถ้อยคำในกฎหมายบัญญัติไว้ โดยไม่คำนึงถึงหลักการอันเป็นรากฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ตลอดจนสิทธิทางการเมืองของปัจเจกบุคคลประกอบ ดังเช่นการยุบพรรคการเมืองในต่างประเทศ นอกจากนี้ จากคำร้องทั้งหมดที่นายทะเบียนพรรคการเมืองหรืออัยการสูงสุดได้ทำการยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญให้วินิจฉัย พรรคประชาธิปไตยเป็นพรรคการเมืองพรรคเดียวที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้มีการยกคำร้องในทุกกรณีที่ได้มีการยื่นคำร้อง

การพัฒนาความเป็นสถาบันหรือความเป็นองค์กรของพรรคการเมืองจะต้องใช้ระยะเวลาและความต่อเนื่อง จากประวัติศาสตร์พรรคการเมืองไทยที่ผ่านมา การยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นจากการออกคำสั่งของคณะปฏิวัติให้ยกเลิกพรรคการเมือง หรือ จาก

การที่พรรคการเมืองไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามที่กฎหมายพรรคการเมืองกำหนดวิธีการและรูปแบบไว้ เมื่อพรรคการเมืองต้องสิ้นสุดบทบาททางการเมือง ทำให้พรรคการเมืองขาดประสบการณ์ทางการเมือง ทั้งนี้การยุบเลิกพรรคการเมืองในประเทศไทยต่างก็เป็นการยุบเลิกพรรคการเมืองที่ขัดต่อหลักการพื้นฐานในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างหลักการมีสิทธิเสรีภาพทางการเมืองและหลักความเสมอภาคทั้งสิ้น

การเกิดปรากฏการณ์นอมินีขึ้นมานั้น เป็นการลดทอนความเป็นสถาบันของพรรคการเมือง ทำให้เกิดอำนาจภายนอกพรรคการเมือง ที่เข้ามาสั่งการและมีบทบาทต่อการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของพรรคการเมือง ทั้งการยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุกระทำผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง ยังมีความขัดต่อหลักการยุบพรรคการเมืองในประเทศประชาธิปไตยส่วนใหญ่ และหากต้องการให้มาตรการยุบพรรคการเมืองมีสภาพบังคับภายหลังจากมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมือง ควรที่จะมีบทบัญญัติที่ห้ามมิให้มีการจัดตั้งองค์กรแทนที่พรรคการเมืองที่ถูกยุบไป หรือการห้ามกรรมการบริหารพรรคการเมืองที่ถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการดำเนินการทางการเมืองของพรรคการเมืองใด ๆ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

บทสรุป อภิปรายผลการศึกษา ข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

วัตถุประสงค์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ คือ การศึกษาถึงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 237 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และเหตุผลในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย และพรรคสมัครชีพไทย และเป็นการศึกษาถึงผลที่เกิดขึ้นต่อการพัฒนาพรรคการเมืองไทย ภายหลังจากศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคสมัครชีพไทย

วิธีดำเนินการวิจัย ได้ใช้ข้อมูลจากเอกสาร เช่น กฎหมายรัฐธรรมนูญ, กฎหมายเกี่ยวกับพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง, รายงานการประชุมของคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ, คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ, งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง, ข่าวและบทความที่เกี่ยวข้องกับการยุบพรรคการเมือง รวมทั้งมีการสัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่นในพื้นที่ที่เป็นฐานคะแนนเสียงของพรรคการเมืองที่ถูกยุบเลิกไป เช่น นายกองค้การบริหารส่วนตำบล, กำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาพรรคการเมือง และแนวความคิดเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองในการศึกษาวิเคราะห์

ผลการศึกษสามารถแบ่งได้ 2 ประเด็น คือ เจตนารมณ์และเหตุผลในการยุบพรรคการเมืองตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย และพรรคสมัครชีพไทย ภายใต้บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 มาตรา 237 และ ผลที่เกิดขึ้นต่อการพัฒนาพรรคการเมืองไทยภายหลังจากมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมือง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.เจตนารมณ์และเหตุผลในการยุบพรรคการเมืองตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย และพรรคสมัครชีพไทย ภายใต้บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 มาตรา 237

จากการศึกษาพบว่า เจตนารมณ์และเหตุผลในการใช้มาตรการยุบพรรคการเมืองในการลงโทษบุคคลที่กระทำความผิดในการเลือกตั้ง เพื่อให้ผลร้ายจากการยุบพรรคการเมืองนั้น กระตุ้นให้หัวหน้าพรรคการเมือง และกรรมการบริหารพรรคการเมืองรู้สึกตื่นตัว เพราะหวาดเกรงต่อโทษที่ตนอาจได้รับ จึงต้องคอยสอดส่องดูแลมิให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งกระทำการฝ่าฝืนกฎหมายเลือกตั้งได้

ในบางจังหวัดที่ได้มีการเลือกตั้งซ่อมเกิดขึ้นภายหลังจากคำวินิจฉัยให้มีการยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคมีชัยมาธิปไตย ยังมีการกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้งเกิดขึ้นอยู่เช่นเดิม ทั้งมีการกระทำความผิดด้วยวิธีการที่เคยใช้มาในการเลือกตั้งในอดีต เช่น การเดินแจกเงินไปตามบ้าน หรือ การแจกเงินให้หวัคະแนนน่าไปให้แก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง เป็นต้น และใช้วิธีการที่แนบเนียนขึ้นในรูปแบบของการให้ค่าตอบแทนในการมาประชุมหรือการทำกิจกรรมที่ทางผู้สมัครรับเลือกตั้งได้จัดให้มีขึ้นทั้งก่อนและระหว่างการเลือกตั้ง ซึ่งไม่ปรากฏว่า เป็นการกระทำความผิดกฎหมายเลือกตั้งแต่อย่างใด

ในการเลือกตั้งซ่อมที่ผ่านมา สมาชิกพรรคการเมืองที่เคยสังกัดพรรคการเมืองที่ถูกยุบไปแล้วอย่างพรรคไทยรักไทย และพรรคพลังประชาชน ซึ่งปัจจุบันสังกัดอยู่พรรคเพื่อไทยนั้น กลับมีความระมัดระวังและไม่กล้าที่จะกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง เนื่องจากระหว่างการรณรงค์หาเสียงของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ได้ถูกจับตามองเป็นอย่างยิ่ง ทั้งการยุบพรรคการเมืองก็ได้ถูกนำมากล่าวอ้างถึงในฐานะที่เป็นเครื่องมือทางการเมืองในการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคการเมืองซึ่งมีบทบาทนำในพรรค เพื่อมิให้กลุ่มบุคคลดังกล่าวมีบทบาททางการเมืองต่อไป โดยมีได้ถูกใช้เพื่อการแก้ไขปัญหาการกระทำความผิดในกฎหมายเลือกตั้งตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

จากการสอบถามกลุ่มผู้นำท้องถิ่นในประเด็นเรื่องทำทุจริตในการเลือกตั้ง พบว่ามุมมองของผู้นำท้องถิ่นส่วนใหญ่เห็นว่าเงินไม่ใช่ปัจจัยสำคัญที่จะชี้ขาดผลการเลือกตั้ง ถึงแม้ว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งจะรับเอาเงินนั้นมาก็ตาม แต่นโยบายของพรรคการเมืองหรือผลงานของผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีต่อท้องถิ่น คือส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้สมัคร ๆ ได้รับความเลือกตั้ง

2. ผลที่เกิดขึ้นต่อการพัฒนาพรรคการเมืองไทยภายหลังจากมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมือง

จากการศึกษาพบว่า การพัฒนาความเป็นสถาบันหรือความเป็นองค์กรของพรรคการเมืองจะต้องใช้ระยะเวลาและความต่อเนื่อง จากประวัติศาสตร์พรรคการเมืองไทยที่ผ่านมา การยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นจากการออกคำสั่งของคณะปฏิวัติให้ยกเลิกพรรคการเมือง หรือ จากการที่พรรคการเมืองไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามที่กฎหมายพรรคการเมืองกำหนดวิธีการและรูปแบบไว้ เมื่อพรรคการเมืองต้องสิ้นสุดบทบาททางการเมือง ทำให้พรรคการเมืองขาดประสิทธิภาพทางการเมือง และไม่สามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นสถาบันได้ ทั้งนี้การ

ยุบเลิกพรรคการเมืองในประเทศไทยต่างก็เป็นการยุบเลิกพรรคการเมืองที่ขัดต่อหลักการพื้นฐานในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างหลักการมีสิทธิเสรีภาพทางการเมืองทั้งสิ้น

การที่พรรคการเมืองถูกยุบเลิกได้อย่างง่ายดาย โดยเหตุที่รัฐธรรมนูญให้ถือว่าพรรคการเมืองนั้นกระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศด้วยวิธีการที่ไม่เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งคำว่า “ให้ถือว่า” เท่ากับไม่เป็นการเปิดช่องให้ผู้ใช้กฎหมายตีความกฎหมายเป็นอย่างอื่นได้ ต้องมีคำวินิจฉัยให้มีการยุบเลิกพรรคการเมืองอย่างเดียว การบัญญัติกฎหมายโดยใช้ถ้อยคำดังกล่าวยังถือเสมือนว่าผู้ร่างกฎหมายเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายด้วยขัดต่อหลักการและเจตนารมณ์ของผู้ร่างกฎหมายเองที่ประสงค์ให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง ให้พรรคการเมืองถูกยุบเลิกได้ยากขึ้นกว่าที่เคยเกิดขึ้นจากคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมืองในอดีต

การทำคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคมหาชนชาติไทย ถือเป็นการขัดกับหลักการประชาธิปไตย เนื่องจากความผิดในเรื่องการทุจริตเลือกตั้งควรรับผิดชอบเฉพาะผู้กระทำผิดเท่านั้น เว้นแต่จะสามารถพิสูจน์ได้ว่าคณะกรรมการบริหารพรรคโดยส่วนใหญ่ร่วมกระทำการ ให้การสนับสนุน หรือมีส่วนรับรู้ด้วย จึงจะนำหลักการร่วมรับผิดชอบมาใช้ โดยมีบทบัญญัติให้พรรคการเมืองและผู้บริหารพรรคจะต้องรับผิดชอบในการกระทำของกรรมการบริหารพรรคคนๆ หนึ่งไปกระทำผิดด้วย ในทำนองเดียวกันกับหลักความรับผิดชอบของนิติบุคคลทั่วไปที่ว่า ถ้าผู้แทนของนิติบุคคลหรือผู้มีอำนาจทำการแทนนิติบุคคลไปกระทำการใดที่อยู่ในขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลนั้น แล้วก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น นิติบุคคลจักต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของผู้แทนหรือผู้มีอำนาจทำการแทนนิติบุคคลนั้นด้วย จะปฏิเสธความรับผิดชอบมิได้

2.อภิปรายผลการศึกษา

ในการอภิปรายผลการศึกษา สามารถแบ่งตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาได้เป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1. จากประเด็นการศึกษาตามวัตถุประสงค์ในข้อแรกที่ว่า เพื่อศึกษาเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 237 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และเหตุผลในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย และพรรคมหาชนชาติไทย ผลการศึกษาพบว่าภายหลังจากการมีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้ยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย และพรรคมหาชนชาติไทย ได้มีการเลือกตั้ง

ซุ่มในหลายพื้นที่ และจากการเปิดเผยของผู้นำท้องถิ่นในบางพื้นที่ ได้กล่าวว่ายังมีการกระทำ ความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง โดยมีวิธีการและกลยุทธ์ในการรณรงค์หาเสียงที่ไม่แตกต่างจากที่เคยเป็นมาก่อนมีคำวินิจฉัย และเงินก็ไม่ใช่ว่าปัจจัยสำคัญในการชี้ขาดผลการเลือกตั้ง

แต่มุมมองของผู้นำท้องถิ่นในบางพื้นที่เห็นว่าเงินเป็นปัจจัยสำคัญที่จะชี้ขาดผลการเลือกตั้ง โดยมองว่าจะเกิดขึ้นในกรณีของผู้สมัคร ๆ มีการทำผลงานที่สูสีกัน และเมื่อพิจารณาถึงสภาพปัญหาของประชาชนที่หาเช้ากินค่ำ จะพบว่าเมื่อเทียบจำนวนเงินเพียง 300 บาท หรือ 500 บาท กับรายรับในแต่ละวันของประชาชนยากจน ซึ่งมีรายรับเพียงวันละประมาณ 200 บาท เงินจำนวน 1000 บาท หรือ 2000 บาท สามารถคิดเป็นจำนวนเงินที่ประชาชนยากจนต้องทำงานถึง 5 วัน หรือ 10 วัน เพื่อให้ได้เงินจำนวนนี้ ประชาชนที่ยากจนมักจะขายเสียงของตน เพื่อแลกกับเงินจำนวน ซึ่งอาจเรียกได้ว่ามหาศาลสำหรับประชาชนยากจน ซึ่งย่อมเห็นเรื่องของชีวิตและปากท้องของตน สำคัญกว่าอุดมการณ์ทางการเมืองซึ่งไม่อาจช่วยให้ประชาชนผ่านพ้นช่วงเวลาที่ยากลำบากได้โดยตรง จนกระทั่งมีการกล่าวว่า ประชาชนบางคนชอบที่จะให้มีการเลือกตั้งเกิดขึ้น เพื่อที่ตนจะได้มีรายได้เพิ่มขึ้น

อนึ่ง กลุ่มผู้นำท้องถิ่นยังได้ทำการวิเคราะห์ให้ไว้ว่า ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งต่อไป ยังจะมีการกระทำทุจริตในการเลือกตั้งเกิดขึ้นอีกอย่างแน่นอน ถึงแม้ว่าจะมีการนำมาตรการยุบพรรคการเมืองมาใช้ก็ตาม

แสดงให้เห็นว่ามาตรการลงโทษด้วยการยุบพรรคการเมือง ไม่ทำให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งเกิดความเกรงกลัว และแสดงให้เห็นว่าคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองที่เป็นต้นสังกัด ไม่ได้กระทำการเพื่อระงับยับยั้งไม่ให้เกิดการกระทำผิด ซึ่งอาจตีความได้เป็น 3 แง่มุม คือ 1) คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองไม่มีส่วนรู้เห็นในการกระทำของสมาชิกพรรคการเมืองแต่อย่างใด 2) คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองบางคนมีส่วนรู้เห็นในการกระทำของสมาชิกพรรคการเมือง 3) คณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองทุกคนมีส่วนรู้เห็นในการกระทำของสมาชิกพรรคการเมือง

ทั้งนี้ การมีส่วนรู้เห็นของคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองเป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการพิสูจน์ว่าคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองมีส่วนรู้เห็นต่อการกระทำของสมาชิกพรรคการเมืองอื่นที่กระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้งหรือไม่ เนื่องจากข้อเท็จจริงดังกล่าวนี้จะนำไปสู่การวินิจฉัยให้มีการยุบพรรคการเมือง และเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งหัวหน้าพรรคและคณะ

กรรมการบริหารพรรคการเมือง ซึ่งก็เป็นไปตามที่ สุรเดช ชมเกล็ดแก้ว¹ กล่าวว่าหากพิสูจนได้ว่า พรรคการเมืองนั้นมีส่วนรู้เห็นและได้รับประโยชน์จากการกระทำของหัวหน้าพรรคหรือ กรรมการบริหารพรรคแล้ว พรรคการเมืองก็ควรที่จะต้องรับผิดชอบในการกระทำนั้นด้วย แต่หากไม่สามารถพิสูจนได้ว่า พรรคการเมืองนั้นมีส่วนรู้เห็นและได้รับประโยชน์จากการกระทำของหัวหน้าพรรคหรือกรรมการบริหารพรรคแล้ว ก็ไม่สมควรที่จะนำมาเป็นเหตุยุบพรรคการเมืองแต่อย่างใด ดังนั้นจึงควรมีการแก้ไขบทบัญญัติดังกล่าวโดยเห็นควรบัญญัติให้โอกาสพรรคการเมืองในการ พิสูจนว่าพรรคไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำของหัวหน้าพรรคหรือกรรมการบริหารพรรค และ หากพิสูจนได้เช่นนั้นจริงก็ต้องมีคำสั่งไม่ยุบพรรคการเมืองนั้น

คำวินิจฉัยในการยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคมหาชนธิปไตย ซึ่ง คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยไปในทิศทางเดียวกัน โดยกล่าวถึงพรรคการเมืองว่า พรรคการเมืองเป็นองค์กรที่มีความสำคัญยิ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ต้องเป็น แบบอย่างที่ถูกต้อง ซอบธรรม และสุจริต การได้มาซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของผู้ถูกร้องควร ได้มาด้วยความบริสุทธิ์ ด้วยความนิยมในตัวผู้สมัครรับเลือกตั้งและพรรคการเมืองผู้ถูกร้องเป็น หลัก มิใช่ได้มาเพราะผลประโยชน์หรืออามิสสินจ้างที่เป็นเหตุจูงใจผู้มีสิทธิเลือกตั้งให้ลงคะแนน เลือกตั้งให้ กรรมการบริหารพรรคทุกคนก็ควรต้องช่วยกันทำหน้าที่ควบคุมดูแลผู้สมัครรับเลือกตั้ง ที่พรรคส่ง ตลอดจนกรรมการบริหารพรรคด้วยตนเอง มิให้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด ทั้งนี้การ เป็นองค์กรที่เข้มแข็ง จะต้องเป็นการเข้มแข็งที่มีคุณภาพมาตรฐานโดยดำเนินกิจกรรมทาง การเมืองด้วยความสุจริตแต่หากเป็นพรรคการเมืองที่เข้มแข็งในทางทุจริตแล้ว ย่อมเป็นการทำลาย พรรคการเมืองที่สุจริตและทำลายการปกครองระบอบประชาธิปไตย แม้พรรคที่ย่อนคุณภาพ มาตรฐานจะถูกยุบ แต่บุคคลที่มีอุดมการณ์อันบริสุทธิ์ทางการเมืองตรงกันย่อมมีสิทธิขั้นพื้นฐานที่ จะตั้งพรรคการเมืองขึ้นใหม่เมื่อใดก็ได้ การยุบพรรคการเมืองที่กระทำผิด จึงเป็นการปลูกฝังการ ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม อันจะเป็นคุณประโยชน์แก่การ ปกครองในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

2. จากประเด็นการศึกษาในวัตถุประสงค์ข้อที่สองที่ว่า เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้น ต่อการพัฒนาพรรคการเมืองไทย ภายหลังจากศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคพลังประชาชน พรรคชาติไทย พรรคมหาชนธิปไตย ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาความเป็นสถาบันหรือความ เป็นองค์กรของพรรคการเมืองจะต้องใช้ระยะเวลาและความต่อเนื่อง จากประวัติศาสตร์พรรคการเมือง

¹ สุรเดช ชมเกล็ดแก้ว, “ปัญหาการยุบพรรคการเมืองที่กระทบต่อเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมือง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขากฎหมายมหาชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551).

เมืองไทยที่ผ่านมา การยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นจากการออกคำสั่งของคณะปฏิวัติให้ยกเลิกพรรคการเมือง หรือ จากการที่พรรคการเมืองไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามที่กฎหมายพรรคการเมืองกำหนดวิธีการและรูปแบบไว้ เมื่อพรรคการเมืองต้องสิ้นสุดบทบาททางการเมือง ทำให้พรรคการเมืองขาดประสบการณ์ทางการเมือง และไม่สามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นสถาบันได้ ทั้งนี้การยุบเลิกพรรคการเมืองในประเทศไทยต่างก็เป็นการยุบเลิกพรรคการเมืองที่ขัดต่อหลักการพื้นฐานในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างหลักการมีสิทธิเสรีภาพทางการเมืองทั้งสิ้น

อาจกล่าวได้ว่า พรรคการเมืองไทยในปัจจุบัน ยังไม่สามารถพัฒนาไปสู่ความเป็นสถาบันทางการเมืองได้ แม้ว่ากฎหมายพรรคการเมืองไทยฉบับปัจจุบันได้กำหนดมาตรการหลายอย่างเพื่อสร้างความเป็นประชาธิปไตยภายในพรรคการเมือง เพื่อให้พรรคการเมืองไทยพัฒนาไปสู่การเป็นสถาบันทางการเมืองดังมีลักษณะข้างต้น แต่ในความเป็นจริงที่รับรู้กันเป็นการทั่วไป ก็คือ พรรคการเมืองไทยส่วนใหญ่ยังคงห่างไกลกับคำว่าสถาบันยิ่งนัก เนื่องจากการประชุมใหญ่ของพรรคการเมืองหรือการประชุมคณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง เป็นเพียงหนึ่งในขั้นตอนดำเนินการตามแบบพิธีที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น หากได้มีผลเป็นการตัดสินใจโดยกรรมการบริหารพรรคหรือมวลหมู่สมาชิกพรรคอย่างอิสระแต่อย่างใดไม่ หากแต่เป็นการลงมติเลือกหรือวินิจฉัยตามโพล หรือใบสั่งที่ผู้มีอำนาจครอบงำพรรคตัวจริงสั่งการมาเท่านั้น แต่ทั้งนี้ พรรคการเมืองต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นจุดกำเนิดอย่างไร และไม่ว่าสภาพข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการบริหารงานของพรรคการเมืองนั้น ๆ จะเป็นเช่นไร ก็ล้วนแล้วแต่มีโอกาที่จะพัฒนาไปสู่สภาวะการเป็นสถาบันได้ หากสามารถดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาที่ยาวนานพอสมควรที่จะให้เกิดการพัฒนาตนเอง

ผลการศึกษาในประเด็นนี้สอดคล้องกับการศึกษาของ ณรงค์เดช สรุโฆษิต² ที่ได้กล่าวไว้ว่า การยุบพรรคการเมืองเป็นการทำลายโอกาสที่พรรคการเมืองไทยจะพัฒนาไปสู่การเป็นสถาบันในระบบการเมือง, เป็นชนวนบ่มเพาะความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยให้ลุกลามบานปลายยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับการศึกษาของเกียรติฟ้า เลาะห์พรสวรรค์³ ที่กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาสู่ความเป็นสถาบันทางการเมืองของพรรคการเมืองผ่านกรอบความคิดว่าด้วย

² ณรงค์เดช สรุโฆษิต, “รายงานวิจัย เรื่อง แนวทางการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง,” (อยู่ในระหว่างการตีพิมพ์)

³ เกียรติฟ้า เลาะห์พรสวรรค์, “พรรคการเมืองไทยในกระบวนการพัฒนาสู่ความเป็นสถาบันทางการเมือง : ศึกษากรณีพรรคประชาธิปัตย์,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541).

ความเป็นสถาบันทางการเมืองของ Samuel P. Huntington โดยพบว่า พรรคประชาธิปไตยมีระดับของความเป็นสถาบันทางการเมืองค่อนข้างมากกว่าพรรคการเมืองอื่น โดยพิจารณาจากความสามารถในการปรับตัวของพรรคที่มีอายุยาวนานกว่า 50 ปี อายุของกลุ่มผู้นำพรรคที่สามารถสืบทอดมาหลายรุ่น ความสามารถในการปรับตัวปรับหน้าที่ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงทางการเมือง ขณะที่ความเป็นปีกแผ่นของพรรคประชาธิปไตยไม่ต่างไปจากพรรคการเมืองอื่นมากนัก เพียงแต่ประสบการณ์ความแตกแยกอย่างรุนแรงในอดีตกลายเป็นบทเรียนในปัจจุบันที่ดีและถือเป็นคุณสมบัติประการสำคัญที่ส่งเสริมให้พรรคการเมืองไทยกลายเป็นสถาบันทางการเมืองได้ในกระบวนการพัฒนาสู่ความเป็นสถาบันทางการเมือง

การศึกษาของ สิรินาถ วิสุทธิวัชรกุล สอดคล้องกับการศึกษาของผู้วิจัย ในประเด็น การตีความให้กรรมการบริหารพรรคคนอื่นที่มีใช้ผู้กระทำผิดกฎหมายเลือกตั้งและ เป็นสาเหตุของการยุบพรรคการเมืองดังกล่าว ต้องถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งตามไปด้วย โดยมีได้ คำนี้ถึงพฤติการณ์และข้อเท็จจริงเฉพาะรายของบุคคลนั้น ๆ และไม่เปิดโอกาสให้บุคคลดังกล่าว พิสูจน์หักล้างเป็นอย่างอื่นได้ ย่อมถือเป็นการขัดต่อหลักนิติธรรมและหลักนิติรัฐ กล่าวโดยเฉพาะเจาะจงก็คือ หลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล ซึ่ง สิรินาถ กล่าวว่า การที่บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 237 วรรคสอง ได้กำหนดให้การกระทำของกรรมการบริหารพรรคการเมือง ซึ่งได้กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้ง โดยมีบทลงโทษให้ยุบพรรค และเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของกรรมการบริหารพรรคการเมืองเป็นเวลาห้าปี เป็นกฎหมายที่มีลักษณะเป็นการขัดต่อหลักประชาธิปไตย หลักความมั่นคงแห่งสิทธิ หลักรัฐธรรมนูญทั่วไป รวมถึงขัดต่อหลักนิติรัฐและหลักนิติธรรมตามที่รัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองไว้ ทั้งการตีความของศาลรัฐธรรมนูญ ยังเป็นไปในลักษณะของการจำกัดขอบอำนาจในการพิจารณาคดีของตนและมีการตีความบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญซึ่งขัดแย้งกันเอง⁴

บทลงโทษดังกล่าวไม่สอดคล้องกับหลักความได้สัดส่วน มาตรการยุบพรรคการเมืองก็ยังคงมิใช่มาตรการที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพน้อยที่สุด เพราะการยุบพรรคการเมืองนั้นกระทบต่อเสรีภาพในการดำรงอยู่ของพรรคการเมือง และเสรีภาพในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในนามพรรคการเมืองของบรรดาสมาชิก ของพรรคการเมืองนั้น ๆ ซึ่งมีได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิดด้วยเลย ซึ่งสอดคล้องกับ ณรงค์เดช สุโรษิต⁵ ที่ได้กล่าวว่า การขาดการนำ

⁴ สิรินาถ วิสุทธิวัชรกุล, “ปัญหาการยุบพรรคการเมืองในระบบกฎหมายไทย,” (ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขา กฎหมายมหาชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553).

⁵ ณรงค์เดช สุโรษิต, “รายงานวิจัย เรื่อง แนวทางการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง,” (อยู่ในระหว่างการตีพิมพ์)

มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมและยุบพรรคการเมืองที่ส่งผลกระทบต่อเสรีภาพของสมาชิกพรรคการเมืองและกรรมการบริหารพรรคการเมืองที่น้อยกว่าการยุบพรรคการเมืองและการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง มาบังคับใช้ และขาดมาตรการทางกฎหมายที่จะทำให้การยุบพรรคการเมืองเกิดสภาพบังคับที่แท้จริง

นอกจากนี้ การยุบพรรคการเมือง ไม่ทำให้ลักษณะของพรรคการเมืองไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปมากนัก พรรคการเมืองไทยยังคงเป็นพรรคการเมืองของชนชั้นนำเพียงไม่กี่คนในพรรค ซึ่งก็ทำให้ผู้นำพรรคกลายเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดของพรรค ประกอบกับขาดฐานโครงสร้างของพรรคที่สลับซับซ้อนในระดับภูมิภาคและท้องถิ่น ตลอดจนมีความขัดแย้งปรากฏต่อสายตาประชาชนอยู่เนืองๆ และไม่เป็นตัวของตัวเองอีกด้วย ทำให้ความรู้สึกของประชาชนทั่วไปไม่เห็นความสำคัญและความจำเป็นของการเป็นสมาชิกพรรคการเมือง หรือการมีพรรคการเมืองดำรงอยู่ในสังคมไทย กล่าวโดยสรุปก็คือ ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ศรัทธาและเห็นความจำเป็นของการมีพรรคการเมืองความชอบธรรมทางการเมืองจึงไม่เกิดขึ้นขาดการสนับสนุน

สิ่งที่ไม่ทำให้พรรคการเมืองไทยมีการเปลี่ยนแปลงมากนักภายหลังการยุบพรรคการเมืองอีกประการหนึ่ง คือ การเป็นนอมินีของพรรคการเมือง จะเห็นได้ว่า อดีตผู้นำและกรรมการบริหารพรรคการเมืองที่ถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง ยังคงมีบทบาทในการดำเนินการทางการเมืองของพรรคการเมืองนั้น ๆ ดังเดิม จะเห็นได้ว่า อำนาจในการตัดสินใจในเรื่องสำคัญ ๆ ดังเช่น ในการเลือกผู้ที่จะดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพรรคเพื่อไทย จะขึ้นอยู่กับความเห็นของอดีตนายกฯทักษิณ หรือ การเรียกประชุมพรรคการเมืองเพื่อกำหนดทิศทางทางการเมืองของพรรคชาติไทยพัฒนา ผู้ที่เรียกประชุมคือ นายบรรหาร ศิลปอาชา ซึ่งดำรงตำแหน่งประธานที่ปรึกษาพรรคด้วย นอกจากนี้ การมีบทบาททางการเมืองของนายเนวิน ชิดชอบ ที่มีต่อพรรคภูมิใจไทย ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีอิทธิพลต่อการกำหนดยุทธศาสตร์ทางการเมืองของพรรคเช่นเดียวกัน

การใช้หลักการร่วมรับผิดชอบของนิติบุคคลที่เป็นเอกชน กับนิติบุคคลที่เป็นมหาชน มิได้มีความแตกต่างกันในแง่ของความรับผิดชอบต่อบุคคลอื่นที่นิติบุคคลไปก่อความเสียหาย เพียงแต่การมีบทลงโทษที่เกิดจากการกระทำนั้น การร่วมรับผิดชอบของนิติบุคคลมหาชนนั้นจะต้องคำนึงถึงหลักการได้สัดส่วนประกอบด้วย เนื่องจากผลกระทบจากความผิดของมหาชนนั้นเกิดขึ้นเป็นวงกว้างกว่าเอกชน การให้ผู้ไม่กระทำผิดต้องร่วมรับผิดชอบกับผู้กระทำผิดด้วยการยุบพรรคนั้น เท่ากับทำให้สมาชิกพรรคทุกคนต้องสิ้นสภาพการเป็นสมาชิกไปด้วย ทั้ง ๆ ที่สมาชิกพรรคมิได้กระทำความผิดแต่อย่างใด

การตีความให้กรรมการบริหารพรรคคนอื่นที่มีใช้ผู้กระทำผิดกฎหมายเลือกตั้ง และ เป็นสาเหตุของการยุบพรรคการเมืองดังกล่าว ต้องถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งตามไปด้วย โดยมีได้คำนึงถึงพฤติการณ์และข้อเท็จจริงเฉพาะรายของบุคคลนั้น ๆ และไม่เปิดโอกาสให้บุคคลดังกล่าวพิสูจน์หักล้างเป็นอย่างอื่นได้ ย่อมถือเป็นการขัดต่อหลักนิติธรรมและหลักนิติรัฐ กล่าว โดยเฉพาะเจาะจงก็คือ หลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล สิทธิเลือกตั้งของบุคคลย่อมถือเป็นสิทธิที่บุคคลได้รับความคุ้มครอง การยุบพรรคการเมืองพรรคหนึ่งส่งผลให้สิทธิเสรีภาพเหล่านี้ของสมาชิกและผู้สนับสนุนพรรคการเมืองนั้นต้องถูกกระทบกระเทือน ผลกระทบต่อสิทธิบางประเภทนั้นเห็นได้ชัดเจน อาทิ สิทธิในการจัดตั้งพรรคการเมืองและการแสดงความคิดเห็น เนื่องจากรัฐได้ปิดกั้นหนทางใช้สิทธิของกลุ่มบุคคลนั้นแล้ว แต่ผลกระทบต่อสิทธิบางประการนั้นลึกซึ้งกว่า เช่น สิทธิเลือกตั้ง สมาชิกพรรคที่เป็นผู้บริหารจะต้องถูกเพิกถอนสิทธินี้ ซึ่งถูกเปรียบว่าเป็นการประหารชีวิตทางการเมือง ในขณะที่เดียวกัน ผู้สนับสนุนพรรคการเมืองดังกล่าว แม้จะไม่สูญเสียสิทธินี้ไป เพราะยังมีการเลือกตั้งครั้งใหม่เกิดขึ้น แต่ก็หมายความว่า การใช้สิทธิของตนครั้งที่ผ่านมานั้นไร้ความหมาย และการใช้สิทธิออกเสียงครั้งใหม่ก็ไม่อาจเป็นไปตามความประสงค์ เพราะพรรคที่ตนต้องการจะเลือกได้ถูกยุบไป

การกระทำความผิดโดยกรรมการบริหารพรรคคนหนึ่งหรือหลายคน ไม่น่าจะเหมารวมให้เป็นความผิดของพรรคการเมืองซึ่งมีองค์ประกอบมากมาย ทั้งหัวหน้าพรรค เลขาธิการพรรค กรรมการบริหารพรรค สมาชิกพรรค และประชาชนที่สนับสนุนพรรคการเมือง ฉะนั้นหากมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคจากความผิดของกรรมการบริหารพรรคบางคน จึงเท่ากับเป็นการเอาผิดพรรคเพื่อย้อนมาเอาผิดตัวบุคคล

บทลงโทษยังไม่สอดคล้องกับหลักความได้สัดส่วน มาตรการยุบพรรคการเมืองก็ยังคงมิใช่มาตรการที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพน้อยที่สุด เพราะการยุบพรรคการเมืองนั้นกระทบต่อเสรีภาพในการดำรงอยู่ของพรรคการเมือง และเสรีภาพในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองในนามพรรคการเมืองของบรรดาสมาชิก ของพรรคการเมืองนั้น ๆ ซึ่งมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำ ความผิดด้วยเลย แต่ทั้งนี้ หากเรายอมรับว่ามีความจำเป็นอย่างยั้งที่ต้องใช้มาตรการที่รุนแรง ขจัด การซื้อสิทธิขายเสียง และต้องลงโทษกรรมการบริหารพรรคเพราะปล่อยปละละเลยไม่ทำหน้าที่ ควบคุมกันเองก็ตาม เป้าหมายดังกล่าวก็อาจทำให้บรรลุได้ด้วยการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของ หัวหน้า พรรคและกรรมการบริหารพรรคเหล่านั้น โดยไม่ต้องสั่งยุบพรรคการเมือง ซึ่งสมาชิกทุกคนของพรรคย่อมได้รับผลกระทบโดยตรง มาตรา 237 จึงลงโทษบุคคลจำนวนมากในพรรคการเมืองนั้นที่มีได้กระทำผิด และไม่มีหน้าที่ดูแลพฤติกรรมของผู้สมัครรับเลือกตั้ง โดยไม่ได้พิจารณาหลักกฎหมายในเรื่องการกระทำผิดและความรับผิดชอบของนิติบุคคลเลยแม้แต่น้อย กลายเป็นว่าต่อให้

กรรมการเพียงคนเดียวรู้สึกว่าการทุจริต ต้องถูกยุบทั้งพรรค ทั้งที่ผู้แทนพรรคการเมืองยังไม่รับทราบแต่อย่างใด ดังนั้น การยุบพรรคการเมืองในกรณีนี้ จึงไม่สอดคล้องกับหลักความได้สัดส่วนเพราะมิได้มีความจำเป็นต้องใช้มาตรการที่รุนแรงเช่นนั้น

ถ้อยคำตามบทบัญญัติในมาตรา 237 นั้น กระทบต่อหลักการมีเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมืองการจัดตั้งพรรคการเมืองเป็นเสรีภาพพื้นฐานของชนชาวไทยและได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ การที่จะจำกัดเสรีภาพในการตั้งหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมพรรคการเมืองจึงมิควรกระทำได้ง่าย ๆ การยุบหรือเลิกพรรคการเมืองก็เช่นเดียวกัน หากศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่ามติหรือข้อบังคับของพรรคขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตย ให้มติหรือข้อบังคับนั้นเป็นอันยกเลิกไป จะเห็นชัดเจนว่า เสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมืองเป็นสิทธิพื้นฐานของประชาชนที่รัฐธรรมนูญให้ความสำคัญยิ่ง ถึงขนาดว่าถ้าพรรคการเมืองที่ตั้งขึ้นแล้ว มีมติหรือข้อบังคับที่ขัดต่อหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองระบอบประชาธิปไตย จนศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าเป็นดังนั้นแล้ว รัฐธรรมนูญยังกำหนดให้มติหรือข้อบังคับนั้นยกเลิกไป พรรคการเมืองนั้น นอกจากจะมีคณะกรรมการบริหารพรรคการเมืองและผู้สมัครรับเลือกตั้งแล้ว ยังมีสมาชิกคนอื่น ๆ อีก ซึ่งบุคคลเหล่านี้ไม่สมควรต้องได้รับผลร้ายดังกล่าวเพราะไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำผิด รวมทั้งประชาชนที่ลงคะแนนเสียงเลือกพรรคการเมืองดังกล่าวด้วย หากรัฐใช้มาตรการเพิกถอนลงโทษเฉพาะผู้ทำผิด เท่ากับว่าประชาชนในเขตใดเขตหนึ่งผู้เลือกผู้สมัครคนดังกล่าวเท่านั้นที่จะได้รับผลร้าย เนื่องจากตนเองสูญเสียตัวแทนของเขตนั้นๆ ไป แต่หากรัฐยุบพรรคการเมือง ย่อมเป็นผลเท่ากับว่าเสียงของประชาชนที่เลือกพรรคการเมืองนั้นทั่วประเทศ เสียเปล่าไม่สามารถส่งผลออกมาเป็นรูปธรรมเนื่องจากผู้ที่จะนำความต้องการของตนไปทำในเป็นผลนั้นถูกยุบไป

3. ข้อเสนอแนะ

ปัญหาการกระทำผิดตามกฎหมายเลือกตั้งยังคงถือเป็นปัญหาหลักที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประชาธิปไตย ทำให้สังคมไทยยังคงสนับสนุนให้มีการใช้กฎหมายในการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมของนักการเมือง ด้วยการวางมาตรการที่ค่อนข้างเข้มข้นในการที่จะทำให้พรรคการเมืองที่ไม่มีระเบียบวินัยที่ยังติดนิสัยการเล่นการเมืองแบบเก่า ๆ คือการเข้าสู่อำนาจด้วยวิธีการที่มีขอบด้วยกฎหมายนั้น จะต้องถูกลงโทษด้วยการยุบพรรคการเมือง เพื่อให้คงเหลือแต่พรรคการเมืองที่ปฏิบัติถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่ได้วางไว้ แนวความคิดดังกล่าวนี้นับได้ว่าเป็นเจตนารมณ์ที่ดี ที่ต้องการให้การเมืองไทยมีความบริสุทธิ์ ยุติธรรม

แต่จากผลการศึกษาก็ได้ทำให้เห็นว่า การใช้มาตรการยุบพรรคการเมืองในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว กลับส่งผลกระทบต่อในด้านลบมากกว่าผลดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งส่งผลกระทบต่อด้านลบต่อการพัฒนาพรรคการเมืองไทย จากการเกิดปรากฏการณ์นอมนีซีขึ้น ซึ่งทำให้มีอำนาจภายนอกพรรคการเมืองที่เข้ามาสั่งการและมีบทบาทต่อการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของพรรคการเมือง อันเป็นการลดทอนความเป็นสถาบันของพรรคการเมือง นอกจากนี้ การยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุกระทำผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง ยังขัดต่อหลักการยุบพรรคการเมืองในประเทศประชาธิปไตยส่วนใหญ่ ที่วางเหตุแห่งการยุบพรรคการเมืองไว้ ต่อเมื่อพรรคการเมืองเป็นภัยร้ายแรงต่อความมั่นคงแห่งรัฐ หรือพรรคการเมืองล้มล้างระบอบประชาธิปไตยตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด หรือพรรคการเมืองได้อำนาจมาโดยวิธีการอันมิใช่ประชาธิปไตย

ด้วยเหตุผลที่ได้กล่าวมาในเบื้องต้น การทำข้อเสนอแนะของผู้วิจัย จึงยังคงตั้งอยู่บนหลักการใช้กฎหมายเพื่อควบคุมพฤติกรรมของนักการเมือง โดยมีข้อเสนอแนะในด้านต่าง ๆ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) เสนอให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 มาตรา 237 โดยยกเลิกบทลงโทษด้วยการยุบพรรคการเมือง โดยตัดถ้อยคำ “ให้ถือว่าพรรคการเมืองนั้นกระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ตามมาตรา 68” เนื่องจาก ถ้อยคำ “ให้ถือว่า” ไม่เปิดช่องให้ศาลมีดุลพินิจเป็นอื่นได้ นอกจากจะมีคำวินิจฉัยให้ยุบพรรคการเมืองเท่านั้น หากพบว่าหัวหน้าพรรคหรือกรรมการบริหารพรรคผู้ใดผู้หนึ่งมีส่วนรู้เห็นกับการกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง

2) จากข้อความคิดที่ว่า พรรคการเมืองเป็นของสมาชิกพรรคการเมือง จึงเสนอให้ยกเลิกบทลงโทษจากการกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้งด้วยการยุบพรรคการเมือง แต่ยังคงบทลงโทษในการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งผู้กระทำการ ก่อ หรือสนับสนุนให้มีการกระทำความผิดในการเลือกตั้ง รวมทั้งบทลงโทษด้วยการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งหัวหน้าพรรคและกรรมการบริหารพรรค และจากข้อเสนอของคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญบางท่านที่ต้องการให้เพิ่มระยะเวลาการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งนักการเมืองที่กระทำความผิด จึงขอเสนอให้เพิ่มระยะเวลาของบทลงโทษจากหนึ่งปี เป็นห้าปี และบทลงโทษจากห้าปี เป็นสิบปี ทั้งนี้เพื่อคงความเข้มงวดในบทลงโทษและเป็นการป้องปรามการกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง แต่ทั้งนี้กระบวนการในการพิจารณาการกระทำความผิดในการเลือกตั้งควรจะใช้หลักการเดียวกับการพิจารณาการกระทำความผิดในคดีอาญา กล่าวคือ ให้มีการพิสูจน์จนกว่าจะปราศจากข้อสงสัยว่าหัวหน้าพรรค

และกรรมการบริหารพรรคไม่มีส่วนรู้เห็นในการกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้งแต่อย่างใด โดยไม่นำหลักการร่วมรับผิดมาใช้ ถึงแม้ว่าการพิสูจน์ความผิดในการกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้งจะเป็นเรื่องที่ยากก็ตาม นอกจากนี้ ในกรณีที่นักการเมืองมีการกระทำที่ขัดต่อหลักการปกครองในระบบประชาธิปไตย ซึ่งมีความรุนแรงในระดับที่จะเป็นการล้มล้างการปกครอง ให้มีการเพิ่มบทลงโทษด้วยการเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของบุคคลดังกล่าวตลอดชีวิตด้วย

3) เสนอให้มีเพิ่มเติมบทบัญญัติทางกฎหมายเกี่ยวกับการห้ามจัดตั้งพรรคการเมืองแทนที่พรรคการเมืองที่ถูกยุบไป โดยการห้ามนำอุดมการณ์ทางการเมืองหรือแนวนโยบายทางการเมืองที่เหมือนกับพรรคการเมืองที่ถูกยุบไปมาใช้ ดังเช่นประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน และประเทศสาธารณรัฐเกาหลี ที่มีกฎหมายห้ามมิให้จัดตั้งหรือใช้องค์กรอื่นแทนที่พรรคหรือส่วนของพรรคการเมืองที่ถูกยุบไป และให้ส.ส. ที่สังกัดพรรคการเมืองนั้นต้องสิ้นสมาชิกภาพส.ส. ตามไปด้วย เพื่อป้องกันการนำอุดมการณ์ของพรรคการเมืองที่ถูกยุบ เข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างเจตจำนงทางการเมืองของประชาชนผ่านกลไกรัฐสภา และเพื่อทำให้เกิดกระบวนการบังคับตามคำวินิจฉัยของศาล

เนื่องจาก ในระบบกฎหมายไทย ไม่มีบทบัญญัติที่ห้ามมิให้มีการจัดตั้งองค์กรแทนที่พรรคการเมืองที่ถูกยุบไป และไม่มีบทบัญญัติให้ส.ส.ต้องสิ้นสมาชิกภาพตามไปกับการสิ้นสภาพของพรรคการเมือง และไม่มีบทบัญญัติห้ามหัวหน้าพรรคและกรรมการบริหารพรรคการเมืองที่ถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการดำเนินการทางการเมืองของพรรคการเมืองใด ๆ โดยมีเพียงการห้ามบุคคลใช้ชื่อ ชื่อย่อ หรือภาพเครื่องหมายพรรคการเมืองที่คล้ายคลึงกับพรรคการเมืองที่ถูกยุบไป ห้ามแสวงหาประโยชน์และห้ามการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองจากพรรคการเมืองที่ถูกยุบไปแล้วเท่านั้น ทำให้เจตนารมณ์ตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550 มาตรา 237 ที่ต้องการแก้ไขปัญหาการกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้งด้วยการใช้มาตรการยุบพรรคการเมือง ไม่อาจเกิดผลที่เป็นรูปธรรมและไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากการเกิดขึ้นของพรรคพลังประชาชน ภายหลังจากยุบพรรคไทยรักไทย และการเกิดขึ้นของพรรคเพื่อไทย ภายหลังจากยุบพรรคพลังประชาชน รวมทั้งการเกิดขึ้นของพรรคชาติไทยพัฒนา ภายหลังจากยุบพรรคชาติไทย และภายหลังจากการยุบพรรคประชาธิปัตย์ ก็มีการเข้าร่วมกับพรรคภูมิใจไทยของสมาชิกพรรคที่ไม่ถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง ทำให้เกิดปรากฏการณ์นอมินีและพรรคการเมืองมีจำนวนกรรมการบริหารพรรคลดลง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) เสนอให้พรรคการเมืองต้องมีมาตรการควบคุมผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้มีการหาเสียงเลือกตั้งเป็นไปโดยบริสุทธิ์ ยุติธรรม โดยการจัดตั้งคณะกรรมการควบคุมการหาเสียงเลือกตั้งของสมาชิกพรรคการเมืองที่ลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 5 คน โดยจะต้องมีการตรวจสอบควบคุมค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้งของผู้สมัครแต่ละคนให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยการให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งและบุคคลที่ใกล้ชิดผู้สมัครรับเลือกตั้งตามที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด ต้องแสดงหลักฐานการใช้จ่ายสำหรับการเลือกตั้ง ซึ่งในการเลือกคณะกรรมการ ๕ นั้น จะกระทำโดยวิธีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของสมาชิกพรรคการเมืองทุกคน และผู้ที่มีคะแนนสูงสุด 5 ลำดับแรก คือผู้ที่ดำรงตำแหน่งคณะกรรมการ ๕ ทั้งนี้ผู้ที่มีสิทธิดำรงตำแหน่งคณะกรรมการ ๕ จะดำรงตำแหน่งอื่น ๆ ในพรรคการเมืองนั้น ๆ ก็ได้ และจะเป็นผู้ลงสมัครรับเลือกตั้ง ๕ เองก็ได้

2) เพื่อให้ข้อเสนอข้อ 1) เกิดผลในทางปฏิบัติ จึงเสนอให้ต้องมีการตรวจสอบและควบคุมการทำงานของคณะกรรมการควบคุมการหาเสียงเลือกตั้งของแต่ละพรรคการเมืองจากคณะกรรมการการเลือกตั้งด้วย เมื่อค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งใช้ ถูกตรวจสอบจากคณะกรรมการการเลือกตั้งและคณะกรรมการควบคุมการหาเสียงเลือกตั้งของแต่ละพรรคการเมือง จะส่งผลให้สามารถควบคุมลักษณะของรายรับและรายจ่ายทั้งหมดของผู้สมัครรับเลือกตั้งได้ ทั้งนี้ปัจจัยที่จะบรรลุผลในการตรวจสอบได้จริงนั้น จะต้องมีกระบวนการในการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ กล่าวคือ จะต้องมีการแนบหลักฐานที่จะตรวจสอบได้ถึงรายรับและรายจ่ายที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งยื่นรายการต่อคณะกรรมการควบคุมการหาเสียงเลือกตั้งของแต่ละพรรคการเมือง ซึ่งรายการดังกล่าวจะต้องถูกตรวจสอบจากคณะกรรมการการเลือกตั้งอีกชั้นหนึ่ง และถ้าขั้นตอนการตรวจสอบอยู่ในขั้นของคณะกรรมการการเลือกตั้ง และผู้สมัครรับเลือกตั้งไม่สามารถยื่นหลักฐานการใช้จ่ายที่จะตรวจสอบได้ ให้ถือว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งมีเจตนาที่จะหลีกเลี่ยงกระบวนการตรวจสอบ และหากไม่สามารถนำหลักฐานมายื่นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งอีกครั้งภายในระยะเวลาที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจในการออกคำสั่งเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นระยะเวลาหนึ่งปี โดยถือว่าคำสั่งดังกล่าวเป็นที่สิ้นสุด

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

1) เสนอให้มีการวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับการค้นหามาตรการอื่น ๆ ที่เหมาะสมกว่ามาตรการยุบพรรคการเมือง มาใช้ในการแก้ไขปัญหาและควบคุมการกระทำผิดตาม

กฎหมายเลือกตั้ง เนื่องจากการใช้มาตรการยุบพรรคการเมือง ไม่สามารถแก้ไขปัญหาพฤติกรรมของนักการเมืองได้ และยังทำให้เกิดผลเสียต่อการพัฒนาพรรคการเมืองด้วย

2) เสนอให้มีการทำวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับ การกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้งของนักการเมือง โดยศึกษาในเชิงพฤติกรรมของนักการเมือง ที่ยังคงมีการกระทำความผิดตามกฎหมายเลือกตั้ง ทั้ง ๆ ที่มีการนำมาตราการที่เข้มข้นมาใช้ในการควบคุมการกระทำความผิดรวมทั้งมีองค์กรที่คอยกำกับดูแลอย่างใกล้ชิดให้การเลือกตั้งเป็นไปอย่างบริสุทธิ์ ยุติธรรม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กนก วงษ์ตระหง่าน. ประชาธิปไตยกับพรรคการเมืองและการเลือกตั้ง. กรุงเทพมหานคร:

เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526.

กนก วงษ์ตระหง่าน. พรรคการเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

กวงจักร์ จันดีเศาค. ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง: ศึกษากรณี คำวินิจฉัย คณะตุลาการรัฐธรรมนูญที่ 3-5/2550. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขากฎหมายมหาชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง, 2551.

กร วารินทร์. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลฝักแพว อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ. สัมภาษณ์, 15 กรกฎาคม 2552.

กองบรรณาธิการ Positioning Magazine. ถอดรหัส “ยุบพรรคการเมือง” วิฤตและโอกาสอยู่ตรงไหน? [ออนไลน์]. 22 พฤษภาคม 2550. แหล่งที่มา:

<http://www.positioningmag.com/magazine/details.aspx?id=59426> [2554 เมษายน 30]

การ์ตอง. บรรณาธิการ ศิลปอาษา ต้องสู้เพื่อพรรคชาติไทย. มติชน (23 ธันวาคม 2551): 6.

กิตติศักดิ์ ปกติ. จะแก้รัฐธรรมนูญให้ได้ดี ต้องใจเย็นๆ [ออนไลน์]. 17 เมษายน 2551. แหล่งที่มา:

http://www.thaipost.net/index.asp?bk=thai-post&iDate=17/Apr/2551&news_id=157215&cat_id=400 [2554 พฤษภาคม 1]

เกียรติฟ้า เลหาพระสุวรรณค์. พรรคการเมืองไทยในกระบวนการพัฒนาสู่ความเป็นสถาบันทางการเมือง : ศึกษากรณีพรรคประชาธิปัตย์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

ชัดตาทัพ. วิฤตการเมืองขณะนี้ ฟ้ำหลังฝนหรือรอฝนสั่งฟ้า. แนวหน้า (8 ธันวาคม 2551): 3.

ชัจด์ภัย บุรุษพัฒน์. การเมืองและพรรคการเมืองของไทย. พระนคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2511.

ชัจด์ภัย บุรุษพัฒน์. กำเนิดพรรคการเมืองในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2510.

- เข้มทอง ต้นสกุลรุ่งเรือง. ผลของการยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 237 ต่อสิทธิเสรีภาพและประชาธิปไตยของประชาชนชาวไทย. ใน การประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ 9, 2-3 ธันวาคม 2551 คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เขียวชวนะ. ใคร..ทำแผ่นดินไทยลุกเป็นไฟ. ผู้จัดการรายวัน (19 ธันวาคม 2550): 13.
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. สรุปข้อมูลสถิติการใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 23 ธันวาคม 2550[ออนไลน์], 2551. แหล่งที่มา:
<http://www.ect.go.th/newweb/th/election/index4.php>[2553 ธันวาคม 3]
- คณะกรรมการการวิสามัญบัณฑิตเจตนารมณณ์ เจตนาเหตุ และตรวจรายงานการประชุม สภาว่างรัฐธรรมนูญ. เจตนากรมณณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. กรุงเทพมหานคร : สำนักกรรมการ 3 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2550.
- คำวินิจฉัยที่ 1/2545. ราชกิจจานุเบกษา 119 (10 มกราคม 2545).
- คำวินิจฉัยที่ 23/2546. ราชกิจจานุเบกษา 121 (17 มิถุนายน 2546).
- คำวินิจฉัยที่ 3-5/2550. ราชกิจจานุเบกษา 124 (13 กรกฎาคม 2550).
- คำวินิจฉัยที่ 18/2551. ราชกิจจานุเบกษา 126 (19 มีนาคม 2552).
- คำวินิจฉัยที่ 19/2551. ราชกิจจานุเบกษา 126 (19 มีนาคม 2552).
- คำวินิจฉัยที่ 20/2551. ราชกิจจานุเบกษา 126 (31 มีนาคม 2552).
- เคียงข้าว. เปิดฎีกาก่อนสิทธิเลือกตั้ง ไม่ใช่โทษอาญา-ย้อนหลังได้. มติชน (5 ตุลาคม 2549): 13.
- จรัญ โฆษณานันท์. การตีความหลักการห้ามออกกฎหมายย้อนหลังในคำวินิจฉัยยุบพรรคการเมือง ๓ 30 พฤษภาคม 2550 : มายาคติแห่งหลักนิติธรรมในสังคมไทย. รัฐสภาสาร (เมษายน พ.ศ.2550): 100.
- จตุรนต์ ฉายแสง. ยุบพรรคคดีที่ไม่เป็นประชาธิปไตย[ออนไลน์]. 7 เมษายน 2551. แหล่งที่มา:
<http://www.prachatai.com/05web/th/home/11778> [2554 เมษายน 29]
- จุมพล หนิมพานิช. กลุ่มผลประโยชน์กับการเมืองไทย. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2545.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. แก้รัฐธรรมนูญ อย่าทำลายนิติธรรม[ออนไลน์]. 4 พฤษภาคม 2552. แหล่งที่มา:
<http://www.rsunews.net/Think%20Tank/TT12/chermsak-May-4.htm> [2554 พฤษภาคม 1]
- ใจข้าๆ ของขุนพลชาติไทย ความตายของพวกเราคุ้มค่า. โพสต์ทูเดย์ (6 ธันวาคม 2551): A4.
- ชงยุบพรรคพลังประชาชน ปูด 18 ธันวาคม ฝนฟ้าใหญ่ถล่มโคราช. สยามรัฐ (15 ธันวาคม 2550): 2.
- ชายสู้ยุบพรรคอย่าไม่ยุบ-ไม่ออก. ข่าวสด (1 ธันวาคม 2553): 10.

- ชำนาญ จันทร์เรือง. ข้อค้างคาใจในคำวินิจฉัยคดียุบพรรค[ออนไลน์]. 6 มิถุนายน 2550.
แหล่งที่มา: <http://pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1112>[2553 ธันวาคม 3]
- เชาวนะ ไตรมาศ. พรรคการเมืองไทย ภูมิหลังทางโครงสร้าง-หน้าที่ และพัฒนาการทางสถาบัน.
กรุงเทพมหานคร: สถาบันนโยบายศึกษา, 2540.
- ไชยันต์ ไชยพร. สัมภาษณ์พิเศษ “ผมต่อต้านการแก้รัฐธรรมนูญ[ออนไลน์]. 8 มกราคม 2553.
แหล่งที่มา:
<http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9530000002765>[2554
พฤษภาคม 3]
- ณัฐนัย เหล่าสุวรรณ. นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลโนนท่อน อ.เมือง จ.ขอนแก่น. สัมภาษณ์, 3
ธันวาคม 2552.
- ณรงค์เดช สุโรษิต. บทวิเคราะห์การยุบพรรคการเมืองตามมาตรา 237 วรรคสอง(ตอนที่ 1)[
ออนไลน์]. 2553. แหล่งที่มา: [http://www.pub-](http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1539)
[law.net/publaw/view.aspx?id=1539](http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1539)[2554 มกราคม 13]
- ณรงค์เดช สุโรษิต. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง แนวทางการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการยุบ
พรรคการเมือง,สถาบันพระปกเกล้า.(เอกสารประกอบการตีพิมพ์)
- ณรงค์เดช สุโรษิต. หลักกฎหมายเยอรมันเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง (ตอนที่ 1)[ออนไลน์].
2553. แหล่งที่มา: <http://pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1482>[2554 มกราคม 13]
- ณรงค์เดช สุโรษิต. หลักกฎหมายเยอรมันเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง (ตอนจบ)[ออนไลน์].
2553. แหล่งที่มา: <http://pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1484>[2554 มกราคม 13]
- ตารางความแตกต่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 กับ พุทธศักราช 2550
พร้อมเหตุผลโดยสังเขป. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2551.
- ทิพย์อักษร มั่นปาดิ. ประชากรกรรม : ตัดสินยุบพรรค กฤษฎางสู่ประชาธิปไตยไทยที่อ่อนแอ สัมภาษณ์
ธเนศวร์ เจริญเมือง[ออนไลน์]. 5 มิถุนายน 2550. แหล่งที่มา:
<http://www.prachatai3.info/journal/2007/06/23532> [2554 มกราคม 11]
- ธนชาติ แสงประดับ ธรรมโชติ. สังคมไทยในระยะเปลี่ยนผ่านกับบทบาทของพรรคการเมือง
[ออนไลน์]. 17 มกราคม 2554. แหล่งที่มา
<http://www.prachatai3.info/journal/2011/01/32674> [2554 เมษายน 29]
- วิรัชชัย ไกรษี. กำนันตำบลคู่อ.กัณฑ์วารมย์ จ.ศรีสะเกษ. สัมภาษณ์, 14 กรกฎาคม 2552.
- ธีระ สุธีวรางกูร. บทวิเคราะห์ประกาศของ คปค.ฉบับที่ 27[ออนไลน์]. 2550. แหล่งที่มา:
<http://prachatai.wordpress.com/2006/10/06/oct0606theeras> [2554 มกราคม 11]

ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. นักการเมืองไทย : จริยธรรม ผลประโยชน์ทับซ้อน การคอร์รัปชัน สภาพปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ แนวทางแก้ไข, กรุงเทพมหานคร: สายธาร, 2553.

ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์, ทวีศักดิ์ พันธุ์สระ และ ชรินทร์ สันประเสริฐ. สมุดภาพการเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2534.

นรนิติ เศรษฐบุตร. กลุ่มราชครูในการเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543.

นักวิชาการยื่น ยุบพรรคไม่แก้ แคชะลอปัญหา. โพสต์ทูเดย์ (3 ธันวาคม 2551): A5.

นันทวัฒน์ บรมานันท์. องค์กรเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญในฝรั่งเศส[ออนไลน์]. 2548. แหล่งที่มา: <http://www.pub-law.net> [2554 เมษายน 4]

นิติราษฎร์. แถลงการณ์ของคณาจารย์คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ฉบับที่ 6 การตีความกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองและการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ [ออนไลน์]. 2551. แหล่งที่มา: <http://www.enlightened-jurists.com> [2554 มีนาคม 15]

เนติมน สังข์เกิด. ผู้ใหญ่บ้านทำโพธิ์ อ.ราชสีห์ จ.ศรีสะเกษ. สัมภาษณ์, 19 สิงหาคม 2552.

บำเพ็ญ สงศรี. ผลกระทบการยุบพรรคการเมืองต่อการพัฒนาการเมืองไทย ศักยภาพ การยุบพรรคการเมืองหลังวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2549. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขา รัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2553.

บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ. รายงานการวิจัย การปรับปรุงระบบพรรคการเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2538.

บุญสม วิลาศนิศากร. พรรคการเมืองที่ไม่มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกับบทบาทการพัฒนาการเมือง: ศักยภาพ พรรคเกษตรมหาชน พรรคชาติประชาธิปไตย และพรรคเสรีประชาธิปไตย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

ปชป.เดินเกมชิงพลิกขั้ว. เดลินิวส์ (5 ธันวาคม 2551): 14.

ประจักษ์ ก้องกีรติ. นิทานสอนใจว่าด้วยความโง่ จน เจ็บ ของผู้เลือกตั้งชนบท : มายาคติและอคติของนักรัฐศาสตร์ไทย. ฟ้าเดียวกัน 6 (ตุลาคม- ธันวาคม 2551): 142.

ประชาชาติธุรกิจออนไลน์. สัมภาษณ์เต็มอิม พงศ์เทพ เทพกาญจนา วิเคราะห์เพื่อไทย ไชรหัสแก้รัฐธรรมนูญ[ออนไลน์]. 3 กุมภาพันธ์ 2554. แหล่งที่มา http://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1296707723&grpId=05&catid=04[2554 เมษายน 29]

ปัญญา อุดชาชน และ ม.ร.ว.วุฒิเลิศ เทวกุล. รายงานการวิจัย อำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคการเมือง. ม.ป.ท: ม.ป.พ., 2547.

ปิยนุตร แสงกนกกุล. ในพระปรมาภิไธย ประชาธิปไตย และตุลาการ. กรุงเทพมหานคร: โอเพ่นบุ๊กส์, 2552.

ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ. พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย พร้อมด้วยพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2524.

พงศ์เทพ เทพกาญจนา. ยุบพรรค ที่เสียหายหนักคือประเทศและประชาชน. มติชน (28 มกราคม 2551): 6.

มนตรี รูปสุวรรณ และคนอื่นๆ. เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 (รายงานการประชุมสภาาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 23 (เป็นกรณีพิเศษ) วันจันทร์ที่ 21 กรกฎาคม 2540) กรุงเทพฯ, 2542 หน้า 593. อ้างถึงใน ปัญญา อุดชาชน และ ม.ร.ว.วุฒิเลิศ เทวกุล, รายงานการวิจัย อำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคการเมือง. ม.ป.ท: ม.ป.พ., 2547.

มติชนออนไลน์. อดีต ส.ส.ร.แจงมาตรา 237 ได้ “ปปช.” ฟอกผิดหนีคดียุบพรรค[ออนไลน์]. 24 มีนาคม 2551. แหล่งที่มา: <http://www.matichon.co.th>[2554 พฤษภาคม 1]

มาหาอะไร. รวมพลคน นปช.และนักวิชาการเคลื่อนไหวแก้ รธน.ทั้งฉบับ[ออนไลน์]. 2551.

แหล่งที่มา: http://maha-arai.blogspot.com/2010/03/blog-post_3076.html [2554 เมษายน 29]

ยุบชาติไทย...ตายยกครัว ปลาไหลแต่งดำประท้วง. โพสต์ทูเดย์ (3 ธันวาคม 2551): พ4.

เรื่องยศ จันทรศิริ. ปัญหายุบพรรคการเมืองและคำอธิบายต่อสังคม. โลกวันนี้ (14 ธันวาคม 2550): 2

ถาเอาผิดวิธีดีคนไกลบ้าน จุดจบเดียวกับเอกสารลับ คมช. เนชั่นสุดสัปดาห์ (17 ธันวาคม 2550): 8-9.

ลิขิต ธีรเวคิน. พรรคคือสถาบันหลักของระบบการเมือง. รัฐสภาสาร 41 (กันยายน 2546): 10.

เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สำนักงาน. รายงานการประชุมคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ สภาาร่างรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช2550, ครั้งที่ 5/2550 (1 กุมภาพันธ์ 2550).

เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สำนักงาน. รายงานการประชุมคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ สภาาร่างรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช2550, ครั้งที่ 9/2550 (15 กุมภาพันธ์ 2550).

เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, สำนักงาน. รายงานการประชุมคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ สภาาร่างรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช2550, ครั้งที่ 30/2550 (22 พฤษภาคม 2550).

- วิชา หงส์ประภัสสร. แก้รัฐธรรมนูญ อย่าทำลายนิติธรรม[ออนไลน์]. 4 พฤษภาคม 2552.
แหล่งที่มา: <http://www.rsunews.net/Think%20Tank/TT12/chermsak-May-4.htm>
[2554 พฤษภาคม 1]
- วันนา วิภูวนพันธ์. กำนันตำบลหนองแค อ.ราชไศล จ.ศรีสะเกษ. สัมภาษณ์, 23 สิงหาคม 2552.
- วิทยา ตันตสุทธิ. ชะตากรรม3พรรค. สยามรัฐ (11 พฤศจิกายน 2551): 6.
- วิชัย ต้นศิริ. วิวัฒนาการของระบอบประชาธิปไตย.กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548
- วิรัตน์ ชาวศรี. นายองค์การบริหารส่วนตำบลโนนสมบูรณ์ อ.บ้านแฮด จ.ขอนแก่น. สัมภาษณ์, 4 ธันวาคม 2552.
- วิรัตน์ บัวหอม. นายองค์การบริหารส่วนตำบลดุน อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ. สัมภาษณ์, 15 กรกฎาคม 2552.
- วิสุทธิ โพธิแทน, คู่มือปฏิบัติหน้าที่สมาชิกวุฒิสภา เรื่องการดำเนินงานกิจการของพรรคการเมืองไทย. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, 2544.
- วิสุทธิ โพธิแทน, แนวคิดพื้นฐานของประชาธิปไตย. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, 2550.
- ศรีจันทร์ ทิพย์มงคล. ผู้ใหญ่บ้านหนองม่วง อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ. สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2552.
- ศุภกิจ เตชะตานนท์. ปัญหาทางกฎหมายของการยุบพรรคการเมือง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2547.
- ศูนย์ข้อมูลการเมืองไทย. พรรคชาติไทย[ออนไลน์].2552. แหล่งที่มา:
<http://politicalbase.in.th/index.php>[2553 กุมภาพันธ์ 9]
- ศูนย์ข้อมูลการเมืองไทย. พรรคพลังประชาชน[ออนไลน์].2551 แหล่งที่มา:
<http://politicalbase.in.th/index.php>[2553 กุมภาพันธ์ 9]
- ศูนย์ข้อมูลการเมืองไทย. พรรคสมัครสมาชิกประชาธิปไตย[ออนไลน์].2550 แหล่งที่มา:
<http://politicalbase.in.th/index.php>[2553 กุมภาพันธ์ 9]
- ศิริพงษ์ อรุณเดชาชัย. นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านแฮด อ.บ้านแฮด จ.ขอนแก่น. สัมภาษณ์, 4 ธันวาคม 2552.
- สมคิด เลิศเกียรติดำรง. นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลหนองป่าครั่ง อ.เมือง จ.เชียงใหม่. สัมภาษณ์, 21 ธันวาคม 2552.
- สมศักดิ์ ลาดูน. นายองค์การบริหารส่วนตำบลบัวทุ่ง อ.ราชไศล จ.ศรีสะเกษ. สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2552.

- สันต์ โชคงษ์อุดมชัย. ทิศทางกาพัฒนาพรรคการเมืองตามรัฐธรรมนูญ และกฎหมายพรรคการเมืองฉบับปัจจุบัน. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขากฎหมายมหาชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.
- สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. แนวทางในการจัดทำร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ของคณะกรรมการยกร่างรัฐธรรมนูญ สภาร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550[ออนไลน์], 2550. แหล่งที่มา: <http://library2.parliament.go.th/giventake/con2550.htm>[2554 มกราคม 15]
- สิรินาถ วิสุทธิวัชรกุล. ปัญหาการยุบพรรคการเมืองในระบบกฎหมายไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขากฎหมายมหาชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553.
- สิริพรรณ นกสวน. พรรคการเมืองและระบบพรรคการเมือง. เอกสารประกอบการสอนวิชาการะบวน และพฤติกรรมกรรมการเลือกตั้ง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (เอกสารไม่ตีพิมพ์ เผยแพร่)
- สีดา สอนศรี. พรรคการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : ศึกษาเฉพาะประเทศอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ไทย และมาเลเซีย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.
- สุจิต บุญบงการ. กฎหมายพรรคการเมือง : โอกาสและข้อจำกัดในการส่งเสริมและพัฒนาพรรคการเมือง. ใน ศาลรัฐธรรมนูญกับการพัฒนาประชาธิปไตยในระบบนิติรัฐ, หน้า 169-171. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, 2547.
- สุนทรียา เหมือนพะวงศ์. บทความพิเศษ: ทฤษฎีกฎหมายเยอรมันเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง [ออนไลน์]. 2550. แหล่งที่มา: <http://www.prachatai.com/node/12877/talk> [2554 มกราคม 5]
- สุนา ปัญญาดี. กำนันตำบลโคกสำราญ อ.บ้านแฮด จ.ขอนแก่น. สัมภาษณ์, 4 ธันวาคม 2552.
- สุพจน์ นามพรหม. นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองหัวช้าง อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ. สัมภาษณ์, 13 กรกฎาคม 2552.
- สุรเดช ชมเกล็ดแก้ว. ปัญหาการยุบพรรคการเมืองที่กระทบต่อเสรีภาพในการจัดตั้งพรรคการเมือง. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขากฎหมายมหาชน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2551.
- สุเวช ภูมิรัตน์. นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลแม่คำ อ.แม่จัน จ.เชียงราย. สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2552.
- เสนีย์ คำสุข. ระบบพรรคการเมืองไทย พ.ศ.2512-2534. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุขฎีบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

เสรี สุวรรณภานนท์. ยุบพรรคการเมือง : มาตรฐานการควบคุมการเลือกตั้งใหม่. สยามรัฐ (17 ธันวาคม 2550): 2.

หรรษาดอทคอม. "โคทม"หนุนแก้รธน.อ้างโทษยุบพรรคหนักเกิน[ออนไลน์]. 2551. แหล่งที่มา:
<http://news.hunsa.com/detail.php?id=7961> [2554 เมษายน 30]

เหล็กไฉน. ยุบ พลังประชาชน. ข่าวสด (17 ธันวาคม 2550): 27.

อนงค์วรรณน้ำตาคลอเบา ตั้งภูมิใจไทยสานต่อ. โพสต์ทูเดย์ (3 ธันวาคม 2551): พ4.

อนุชา ธิบเร่ง. นายกรัฐมนตรีบริหารส่วนตำบลน้ำแพร่ อ.หางดง จ.เชียงใหม่. สัมภาษณ์, 14 ธันวาคม 2552.

อมร รักษาสัตย์, ประชาธิปไตย หลักการ อุดมการณ์ และแบบอย่างการปกครองหลายประเทศ.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

อภิชาติ ชาญประดิษฐ์. นายเทศมนตรีเทศบาลกันทรารมย์ อ.กันทรารมย์ จ.ศรีสะเกษ. สัมภาษณ์
, 20 กรกฎาคม 2552.

อภิชาติ เชื้อเทศ. ความล้มเหลวของพรรคการเมืองไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

อาคม ศิลปดอนบม. นายเทศมนตรีเทศบาลตำบลสำราญ อ.เมือง จ.ขอนแก่น. สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2552.

ASTV ผู้จัดการออนไลน์. ช่วงหนึ่งของ "สมัคร"บนเก้าอี้นายกฯ ความซุ่มมี ความดีปรากฏ
[ออนไลน์]. 25 พฤศจิกายน 2552. แหล่งที่มา:

<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9520000142849>[2554
4 เมษายน 29]

ASTV ผู้จัดการออนไลน์. รุมค้านแก้ ม.237 "ถาวร" ทำ "พลังแก้ว"เปิดชื่อคนจ้องล้ม พปช.
[ออนไลน์]. 26 มีนาคม 2551. แหล่งที่มา:

<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9510000036041>
[2554 เมษายน 30]

Phakri. ศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคการเมืองในเยอรมนีและตุรกี[ออนไลน์]. 2551. แหล่งที่มา:
<http://mblog.manager.co.th/phakri/th-31594> [2554 พฤษภาคม 2]

ภาษาอังกฤษ

- Blanchard W. Thailand : its people, its society, its culture. New Haven: HRAF Press, 1958. อ้างถึงใน ขจัดภัย บุรุษพัฒน์. การเมืองและพรรคการเมืองของไทย. พระนคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2511.
- C.R.K., art. 89, and C.C.A., art. 55, อ้างถึงใน ณรงค์เดช สุธัมมิต. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง แนวทางการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง,สถาบันพระปกเกล้า. (เอกสารประกอบการตีพิมพ์)
- Duverger M. Political Parties : Their Organization and Activities in the Modern States. London: Nethen,1964.
- Epstein Leon D. Political parties in western democracies. New York: Praeger, 1967. อ้างถึงใน กนก วงษ์ตระหง่าน. พรรคการเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- Finer H. Theory and practice of modern Government. New York: Holt & Rinehart and Winston, 1949.
- Goodman W. The two-party system in the United States. Princeton: D. Van Nostrand, 1956. อ้างถึงใน ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ. พรรคการเมืองและปัญหาพรรคการเมืองไทย พร้อมด้วยพระราชบัญญัติพรรคการเมือง พ.ศ.2524. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2524.
- Gould J. and Kolf William L. edited. A Dictionary of the Social Sciences. New York: The Free Press of Glence, 1964. อ้างถึงใน เสนีย์ คำสุข. ระบบพรรคการเมืองไทย พ.ศ. 2512-2534. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต, คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- Stacy Helen M. Postmodernism and Law : Jurisprudence in a Fragmenting World. Aldershot: Ashgate Publishing Company,2001. อ้างถึงใน จรัญ โฆษณานันท์. นิติปรัชญาแนววิพากษ์ กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม, 2550.
- Hicken A. Building Party System in Developing Democracies.Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- Huntington Samuel P. Political Order in Changing Societies.New Haven: Yale University Press, 1968.

- La Palombara J. and Weiner M. edited. Political Parties and Political Development. Princeton: Princeton University Press, 1966. อ้างถึงใน กนก วงษ์ตระหง่าน. พรรคการเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- Mair P. Party system change : approaches and interpretations. Oxford: Oxford University Press, 1997.
- Michels R. Political parties : a sociological study of the Oligarchical tendencies of modern democracy New York: Free Press, 1962. อ้างถึงใน กนก วงษ์ตระหง่าน. พรรคการเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- P.F.A., art. 30 and art. 40 (2) 1 และ P.P.A., art. 40. อ้างถึงใน ณรงค์เดช สรุโสมิชาติ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง แนวทางการปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมือง .สถาบันพระปกเกล้า.(เอกสารประกอบการตีพิมพ์)
- The Constitutional of the Republic of Korea 1948. Amendment ix A.D. 1987, Article 8 (4). อ้างถึงใน ปัญญา อุดชาชน และ ม.ร.ว.วุฒิเลิศ เทวกุล, รายงานการวิจัย คำนวณศาลรัฐธรรมนูญในการยุบพรรคการเมือง. ม.ป.ท: ม.ป.พ., 2547.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวทิพสุดา ญาณาวีร์ต เกิดเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2527 ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีจากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อปีการศึกษา 2549 และได้เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโทคณะรัฐศาสตร์ สาขาวิชาการปกครอง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2550

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย